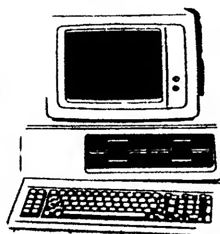
Amatérské RADIO

NOSITEL VYZNAMENÁNÍ ZA BRANNOU VÝCHOVU II. STUPNĚ

mikroelektronika

MIKROPROCESOROVÁ A VÝPOČETNÍ TECHNIKA HARDWARE & SOFTWARE

OBSAH

Amatérské radio
Konstrukční příloha

Vydává ÚV Svazarmu, Opletalova 29, 116 31 Praha 1, tel. 22 25 49 ve Vydavatelství NAŠE VOJSKO, Vladislavova 26, 113 66 Praha 1, tel. 26 06 51—7. Šéfredaktor ing. Jan Klabal, OK1UKA, zástupce Luboš Kalousek, OK1FAC. Redakční rada: předseda ing. J. T. Hyan, členové: RNDr. V. Brunnhofer, OK1HAQ, V. Brzák, OK1DDK, K. Donát, OK1DY, ing. O. Filippi, A. Glanc, OK1GW, ing. F. Hanáček, P. Horák, Z. Hradiský, J. Hudec, OK1RE, ing. J. Jaroš, ing. I. Kolmer, ing. F. Králík, J. Kroupa, RNDr. L. Kryška, V. Němec, ing. O. Petráček, OK1NB, ing. Z. Prošek, ing. F. Smolík, OK1ASF, ing. F. Šimek, OK1FSI, ing. M. Šredl, OK1NL, doc. ing. J. Vackář, laureát st. ceny KG, J. Vorlíček.

Redakce: Jungmannova 24, 113 66 Praha 1, tel. 26 06 51—7, ing. Klabal, OK1UKA, l. 354, L. Kalousek, OK1FAC, ing. P. Engel, ing. J. Kellner, l. 353, ing. A. Myslík, OK1AMY, P. Havliš, OK1PFM, l. 348, sekretariát T. Trnková l. 355.

Rozšiřuje PNS, objednávky do zahraničí vyřizuje rovněž PNS — ústřední expedice a dovoz tisku, závod 01, administrace vývozu tisku, Kafkova 9, 160 00 Praha 6. V jednotkách ozbrojených sil rozšiřuje Vydavatelství NAŠE VOJSKO, administrace, Vladislavova 26, 113 66 Praha 1, tel. 26 06 51—7, l. 294.

Za původnost a správnost příspěvku ručí autor. Rukopisy odevzdány tiskárně v říjnu 1988, tato Konstrukční příloha má vyjít podle plánu v březnu 1989. Cena jednoho výtisku 10 Kčs.

© Vydavatelství NAŠE VOJSKO, Praha.

INFORMOVANOST

Nedávno jsem si někde přečetl, že Japonci dali do prodeje komputer, který odpovídá na otázky dítěte — nechme stranou technický problém, jak se přístroji daří zanalyzovat dětskou řeč, pochopit smysl otázky, nalézt v paměti správnou odpověď a jak ji opět lidskou řečí přednést — ale co na to dítě? Ti co je mají, to znají z vlastní zkušenosti. „Dej mi pokoj" nebo „co se pořád vyptáváš" případně se stroze odpoví a ne vždy zcela správně. Kontakt dítěte s rodičem je tím sice zachován, ale ne zrovna tím nejlepším způsobem. Dítě bere rodiče jako neomylnou autoritu. Když se později dozví, že rodič neměl pravdu, nebo že nezná, je tato autorita poněkud otřesena, cit a láska zde však většinou zůstanou. Ale co komputer a vztah dítěte k jeho přesné a problém otázky zcela vyčerpávající odpovědi. Dítě se dovídá mnohem více, je rychleji vzdělané, ale je ochuzeno o citovou stránku vztahu k rodiči. Kromě toho vzniká vztah člověka ke stroji, k zařízení které člověku rozšiřuje obzor poznání, učí ho navíc vyjadřovací přesnosti, ale také tvořivému myšlení, jak otázku formulovat či jakou otázku položit, aby stroj překonal. Z člověka tak může vyrůstat vysoce inteligentní tvůrce dalších hodnot, člověk, který se třeba více uplatní v moderní technické společnosti, protože byl od mládí přesně a bohatě informován.

„Potřebujeme kvalitativně novou úroveň veřejné informovanosti i ve vojenské oblasti" píše v listu IZVESTIJA Stanislav Kondrašov a pokračuje: „Bez ní nemůžeme počítat se stabilní důvěrou okolního světa vůči sovětské politice. Bez ní není možná seriózní veřejná diskuse v zemi o účelnosti a prioritách státního rozpočtu, o tom, jak velkou jeho část si můžeme dovolit věnovat na budování a udržování ozbrojených sil. Sovětský svaz se v roce 1987 na půdě OSN zavázal, že oznámí reálné vojenské výdaje. Splnění tohoto závazku je však spojeno s propočty, které komplikuje i tak relativní systém cen, rozptýlenost zbrojních zakázek po více než patnácti ministerstvech, a možná také v rozhodující míře to, že nikdo vážně výdaje nepočítal. Nikoliv ze sovětských, ale z amerických publikací se dozvídáme, že jeden z významných sovětských vojenských činitelů za návštěvy v USA uvedl, že ani sám skutečný rozsah vojenských výdajů nezná. Neznáme celkový početní stav našich ozbrojených sil, ačkoliv na Západě, například v USA, se početní stav ozbrojených sil pravidelně oznamuje. Nevíme, jakou část z celkového počtu našich tanků tvoří 10 000 tanků, které se mají zlikvidovat, a kolik tankových divizí zůstane ve východní Evropě poté, až jich odtud bude šest staženo." Tyto skutečnosti podle komentátora nejen brání důvěře okolního světa vůči SSSR, ale především brání racionálnímu řízení země, racionální mobilizaci sil a zdrojů k přestavbě.

Tolik Rudé právo z 5. ledna 1989.

Léta se v zemích RVHP mlčky předpokládalo, že je to nutný úmysl utajovat přesná čísla o čemkoliv, aby „třídní nepřítel" nevěděl. Dnes se nám toto utajování všeho do nedávné minulosti mstí. Rozrostlo se tak, že jsme neschopní mít jakoukoli skutečně pravdivou evidenci o čemkoli, čili jsme v totální nevědomosti o skutečném stavu věcí a to kdekoli. Západní země nám proto nevěří. „Nevěří našim údajům a provádějí si vlastní průzkumy a evidenci jak to vlastně v zemích RVHP skutečně vypadá." (E. Ševarnadze). Všeobecná neinformovanost, ale i neznalost skutečného stavu věcí vyplývá také z totální nedisciplinovanosti vyplňování různých formulářů a hlášení (tuto nedisciplinovanost ovšem podporuje jejich vlastní ubohost a často i nesmyslnost) vymyšlenými nebo vhodně upravenými údaji tak, aby vyhovovaly přání nadřízených složek. Zpracované výsledky jsou pak přirozeně mylnými podklady pro centrální zpracování, z kterého dále vznikají nereálné plány, scestné směrnice, nesplnitelná usnesení. Dodavatelsko-odběratelské vztahy jsou narušeny, úkoly se neplní, prostoje a dluhy rostou. A to především proto, že informace není strojově objektivní. Člověk ji zkreslil, upravil, znehodnotil. Komplexní hromadné nasazení a plné využití výpočetní techniky, automatizace sběru a vyhodnocování údajů by subjektivní vlivy člověka výrazně omezilo, přesunulo na periferii rozhodovacího procesu. To by se ovšem některým bonapartistům nelíbilo, ale stroj vždy rozhoduje objektivně, nestranně, vědecky přesně. A jedině exaktní řízení společnosti založené na objektivně pravdivé informovanosti je v moderní době možné.

Nasazení výpočetní, automatizační a další moderní techniky v řízení, vyhodnocování, rychlé koordinaci atd. přímo v masovém měřítku do všech hospodářských a řídících struktur ve všech zemích západního hospodářského systému (EHS) umožnilo mimo jiné výhled sjednocení celé ekonomiky do jednotného tržního systému po roce 1992. S „Nysami" a „sčoty" by to nikdy nebylo možné. Takováto nadnárodní, mohutná organizace by nikdy nemohla být rentabilní a bez dokonalého vybavení nejmodernější technikou by se nutně zpátky atomizovala a přijala opět přísná celní, vývozní a další opatření. Bez supermoderní techniky v pokrokové industriální společnosti není tedy možný rychlý koordinovaný vzájemně výhodný postup vpřed.

Amatérská zájmová činnost, stavba nejrůznějších přístrojů a zařízení patřily, patří a budou patřit mezi krůčky v tomto směru.

Ing. Jan Klabal

ADAPTÉR PRO PŘÍJEM TELETEXTU POMOCÍ MIKROPOČÍTAČE

Ing. Lumír Přibyl, Pavel Brychta *V. Noska 67, 664 11 Zbýšov*

Jedním z nových druhů informačních služeb při současném využití stávajících tras pro přenos informací jsou systémy využívající dosud volných řádků v televizním signálu. Systém, který pro přenos informace digitálním způsobem využívá volných řádků v půlsnímkovém zatemňovacím intervalu, dostal obecný název TELETEXT.

Teletextová služba byla poprvé realizována ve Velké Británii v polovině sedmdesátých let u státní společnosti BBC pod názvem Ceefax a u komerční IBA pod názvem Oracle.

Teletextové systémy jsou postupně zdokonalovány a v této souvislosti existuje dělení přenosových systémů na pět tzv. úrovní:

Úroveň 1— základní abeceda bez diakritických znamének, šest základních barev, relativně hrubá grafika. Tuto úroveň má britská verze teletextu v základním provedení.

Úroveň 2— abeceda včetně diakritických znamének, pastelové barvy, hladké přechody mezi symboly mozaikového typu. Tato úroveň se částečně využívá při aplikaci britského teletextu pro jiné jazyky.

Úroveň 3— zavádí se tzv. DRCS (Dynamically Redefinable Character Set) — dynamicky redefinovatelné soubory znaků, tzn. nejprve se z centra nadefinují netypizované znaky a symboly, pak jsou vyvolávány obdobně jako znaky typizované. V této úrovni je možno vytvářet grafiku s vysokou rozlišovací schopností, rozšířit počet barev, používat i obrázkového písma (japonština a čínština).

Úroveň 4— alfageometrické kódování; definuje zobrazované znaky s použitím pěti základních povelů pro kreslení bodů, čar a ploch. Lze zobrazit obrazy bohaté na podrobnosti, které se kvalitou blíží fotografii. V této úrovni pracuje např. kanadský systém Telidon.

Úroveň 5— alfafotografická metoda — umožňuje přenos statických obrazů s vysokou rozlišovací schopností. Obraz má zpočátku hrubou strukturu a s postupujícím časem se zjemňuje. Tato metoda je použita při vývoji japonského systému Captain.

V Československu bylo po zvážení technických i ekonomických faktorů rozhodnuto zavést systém **WST (World System Teletext** — takto je z prestižních a reklamních důvodů nazýván britský systém teletextu). V sousedních zemích se tímto systémem buď už vysílá (NSR, Rakousko, Maďarsko) nebo se vysílání připravuje (Polsko).

Základní technická specifikace **systému WST:**

1. Data se přenášejí rychlostí 6,9375 Mbit/s v tzv. „neviditelných" tv řádcích (tj. řádcích č. 7 až 22 a 320 až 335, které následují těsně po snímkovém synchronizačním impulsu, ale nejsou zobrazovány). Pokud není vysílán běžný tv signál, lze využít všech tv řádků. Během jednoho tv řádku se přenese informace o celém textovém řádku, tj. číslo magazínu, číslo řádku a 40 znaků, v případě nultého řádku číslo magazínu, číslo řádku, číslo stránky a podstránky, řídicí kódy a 32 znaků.
2. Každá zobrazovaná stránka má 24 textových řádků po 40 znacích. První řádek stránky (tj. řádek č. 0) se nazývá záhlaví. Jsou v něm přenášeny řídicí informace nutné pro zobrazení stránky, dále číslo zobrazené stránky, název informační služby (např. CST-TEXT nebo ORF-TELETEXT), datum a přesný čas.
3. Maximální počet přenášených stránek je 800, každá z těchto stránek může mít až 50 přiřazených „podstránek". Stránky se rozdělují do tzv. magazínů po 100 stránkách. Doba přenosu jednoho magazínu je asi 25 s při využití dvou řádků v půlsnímkovém zatemňovacím intervalu. Při větším počtu magazínů nebo při využití „podstránek" se doba přenosu celé relace příslušně prodlužuje.
4. Rychlost přenosu je možné zvětšit zvětšením počtu využitých řádků (např. 4 nebo 6 v půlsnímkovém zatemňovacím intervalu).
5. Informace jsou přenášeny sériově pomocí digitálních slov s jednotnou délkou osm bitů. Sedm bitů je informačních, osmý bit je paritní. U adres a důležitých funkcí je použito ochrany samokorigujícím Hammingovým kódem.
6. Systém umožňuje zobrazení textu do aktivního obrazu, např. titulkování pořadů pro neslyšící nebo zobrazení tzv. „newsflash", tj. důležité krátké zprávy, která se na obrazovce objevuje v okamžiku vysílání.
7. Může být použito osm barev pro pozadí znaků a vlastní znak. Dále je možné zobrazovat znaky s dvojnásobnou výškou.

Podrobný popis je uveden v souhrnném přehledu „TELETEXT — popis systému WST úrovně 1.5 na str. 9.

Stav v ČSSR

V Československu do konce roku 1988 probíhalo experimentální vysílání, určené především pro pracovníky redakcí teletextu a pracovníky spojů. Od 1. 1. 1989 je zavedeno pravidelné vysílání. Předpokládá se, že hlavní náplní této nové služby bude alespoň z počátku pomoc národnímu hospodářství, tj. sdělování informací z oblasti průmyslu, zemědělství, dopravy, zdravotnictví apod. Dále bude nabízet programy rozhlasu a televize, divadel, informace o počasí, výukové programy, zpravodajské informace atd.

Specifickým problémem zavedení teletextu v ČSSR je existence dvou spisovných jazyků, resp. i některých jazyků menšinových. Rozšíření souboru znaků tak, aby dokonale zobrazil všechna diakritická znaménka, užívaná v češtině a slovenštině, a dále o znaky užívané v abecedách sousedních zemí, je úzce spojeno s volbou systému teletextu.

Základní tabulka znaků **G0**, platná pro WST úrovně 1 (viz článek „TELETEXT — popis...") je navržena pro angličtinu. Při postupném zavádění WST v evropských zemích musel být splněn požadavek na zobrazení specifických národních abeced. Tak vznikly další normalizované národní tabulky, kde jsou na třinácti definovaných pozicích umístěny některé národní znaky.

Čeština spolu se slovenštinou obsahuje značně větší počet zvláštních znaků. Proto musel být systém na úrovni 1 rozšířen alespoň při přenosu alfanumerických znaků na úroveň 2. Tím se však poněkud prodlouží doba přenosu a zvýší se nároky na funkci dekodéru. Úroveň takové soustavy se označuje jako „úroveň 1,5".

Prakticky se přenos dat na této úrovni provádí tak, že jsou vysílány tzv. neviditelné řádky (pakety), které mají podobný formát jako textové řádky, ale mají číslo vyšší než 24 a nesou doplňující informace pro dekodér znaků.

Pro příjem informací přenášených pomocí teletextu je třeba, aby televizní přijímač byl vybaven speciálním dekodérem.

Teletextové dekodéry bývají zabudovány přímo do televizních přijímačů a jsou sestaveny z jednoúčelových obvodů VLSI, vyvinutých pouze pro tento účel.

Z dosavadního vývoje je zřejmé, že v ČSSR bude otázka součástkové základny pro dekodéry řešena dovozem buď součástek nebo dekodérů, případně celých TV přijímačů. Dekodéry se samozřejmě budou montovat do nových přístrojů, protože podle vyjádření příslušných odborníků dosud vyráběné přijímače nevyhovují koncepčně pro kvalitní příjem teletextu. Z tohoto důvodu, a také proto, že dekodéry sestavené ze speciálních obvodů jsou určeny pro přímé vestavění do televizoru, nebude možné doplňovat stávající tv přijímače těmito dekodéry. V současné době u nás není tedy na čem tyto informace přijímat. Je vhodné zamyslit se nad možností, jak využít stávajících tv přijímačů (i když nejsou zcela vhodné) a případně dalších dostupných přístrojů tak, aby bylo možné teletext dekódovat a zobrazovat na stávajících televizorech i za cenu snížených kvalitativních požadavků.

Situace je podobná té, která vznikla v ČSSR při zavádění II. tv programu. Tehdy byla řešena pomocí konvertorů, tj. přístrojů, které umožnily příjem druhého programu i na starších tv přijímačích. Toto řešení bylo sice nepraktické (nutnost přepínání a nastavování dvou ladicích prvků), ale přesto umožnilo příjem bez nutnosti zásahu do zapojení televizoru.

Navrhované řešení

Koncepce použití „vnějšího" dekodéru teletextu je založena na těchto faktech:

1. Přenosové charakteristiky moderních barevných televizorů zaručují nezkreslený přenos barvonosných kmitočtů (střední kmitočet kolem 4,4 MHz). Dále bývají vybaveny vstupem a výstupem videosignálu se standardní úrovní. Tento videosignál samozřejmě obsahuje i řádky nesoucí teletextová data. (Praktickými zkouškami bylo zjištěno, že pro příjem v místech kvalitního signálu vyhoví i přenosné černobílé televizory s doplněným videovýstupem.)

2. Stále více se rozšiřují osobní počítače, které umožňují zpracovat vhodně upravenou informaci a zobrazit ji na obrazovce televizoru. Barevné zobrazení, používané i u jednodušších počítačů, odpovídá částečně upraveným požadavkům na zobrazení teletextu.

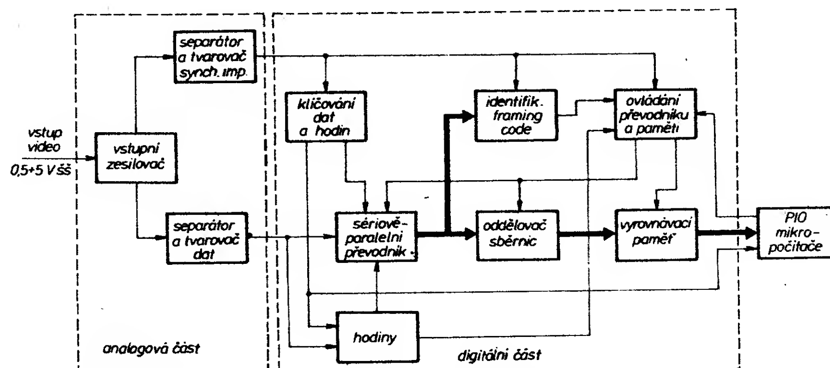
Na těchto skutečnostech je založena myšlenka využít osobního počítače pro dekódování a zobrazování teletextu.

Samotný mikropočítač samozřejmě není schopen přímo zpracovat videosignál z televizoru. Je třeba vytvořit vhodný mezičlánek (adaptér), který umožní vybrat data, vysílaná v příslušných tv řádcích, převést je ze sériového do paralelního tvaru a uschovat je na potřebnou dobu ve vyrovnávací paměti. Z této paměti si je pak v daném okamžiku mikropočítač přesune do své operační paměti, vhodným způsobem zpracuje a zobrazí na obrazovce.

Z uvedeného způsobu dekódování vyplývají některá omezení a nevýhody proti standardnímu způsobu dekódování:

1. Základní sestava pro příjem teletextu je složena z tv přijímače, adaptéru, mikropočítače a monitoru pro mikropočítač. V praxi to znamená použití dvou tv přijímačů.
2. Při požadavku na použití pouze jednoho televizoru je nutný buď zásah do přijímače nebo by bylo možné při příjmu tv signálu obsahujícího teletext požadovanou stránku načíst do paměti mikropočítače, pak přepnout tv přijímač jako monitor a stránku zobrazit. V druhém případě by tedy během výběru a zpracování dat byl na obrazovce televizoru program přijímaného vysílače (u standardního dekodéru je stále zobrazena poslední načtená stránka). Dále by byla nutná zvuková signalizace načtení stránky. V případě, že zvolená stránka má rotující podstránky, je tento způsob velmi nepraktický.
3. Vzhledem ke způsobu zobrazování mikropočítačů pomocí „okna" na obrazovce (ZX-Spectrum, Sord, Sharp) je zobrazená stránka rozměrově menší; to má za následek zhoršenou jakost obrazu.
4. Není možné vkopírovat zobrazované informace do tv obrazu, tj. nelze např. titulkovat vysílané pořady.
5. Každý mikropočítač je zdrojem poměrně intenzivního rušení. Také sám adaptér ruší, i když podstatně méně než mikropočítač. Při použití uvedeného způsobu příjmu teletextu je vlastně mikropočítač přes televizor připojen k anténě. Z toho plyne především nutnost zkontrolovat možnost rušení okolních televizních a rozhlasových přijímačů zvláště v případě, že se jedná o příjem na společnou anténu. Dále je nutné počítat s tím, že příjem teletextu bude zcela znemožněn, pokud přijímaný vysílač bude v I. nebo II. pásmu, a bude obtížný při příjmu vysílačů v dolním konci III. pásma (kanál č. 5 CCIR-B a č. 6 CCIR-D). Tento problém se netýká jenom příjmu zahraničních vysílačů. Čs. teletext je sice vysílán pouze v síti druhého programu (tj. pásmo IV. a V.), ale ve společných anténách bývá přijímaný signál převáděn na některý kanál v pásmu I. a II. a jeho využití pro příjem teletextu tímto způsobem je znemožněno. Řešením je pak pouze individuální příjem druhého programu.

Dekódování teletextu mikropočítačem naopak umožňuje snadné zpracování přijatých dat, jejich přenos do jiné informační sítě a další zpracování. Dále je možné úpravou programového vybavení modifikovat zpracování informací podle požadavků uživatele. Relativně velká operační paměť mikropočítače umožňuje i takový způsob dekódování, kdy je několik požadovaných stránek nejprve načteno a zpracováno a pak jsou postupně v libovolném pořadí zobrazovány bez jakýchkoli ztrátových časů.

Obr. 1. Blokové schéma adaptéru

Koncepce adaptérů pro dekódování teletextu mikropočítačem

Adaptér se skládá ze dvou základních částí — analogové a digitální, viz blokové schéma na **obr. 1**.

V analogové části je videosignál nejprve zesílen ve vstupním zesilovači, pak jsou z něho odděleny synchronizační impulsy a vlastní data. Tyto dva signály jsou dále zpracovávány v digitální části adaptéru. Ze synchronizačních impulsů jsou odvozeny klíčovací impulsy pro řízení výběru dat a sériově-paralelního převodu. Data, převedená do paralelního tvaru, jsou přiváděna do identifikačního obvodu, který reaguje na identifikační slovo teletextu (framing code). V případě, že je toto identifikační slovo nalezeno, zapíší se následující data z příslušného řádku do vyrovnávací paměti. V aktivní době půlsnímku, tj. v době, kdy je na obrazovce zobrazován obraz vysílaný vysílačem, pak mikropočítač řídí přesun dat z vyrovnávací paměti do vlastní operační paměti a dále je zpracovává podle zadaných požadavků.

Ve skutečnosti nejsou jednotlivé funkční bloky ostře odděleny, ale naopak, z důvodů co nejjednoduššího zapojení se navzájem prolínají.

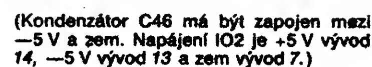
Popis zapojení a funkce jednotlivých obvodů

Zapojení adaptéru a napájecího zdroje je uvedeno na **obr. 2. a 3.**

Analogová část vlastního adaptéru je řešena klasickým způsobem pomocí diskretních součástek, digitální část využívá obvodů TTL SSI, MSI a LSI.

Tranzistory T1, T2, T3 a T3' tvoří vstupní zesilovač, jehož zesílení lze nastavit proměnným rezistorem R5. Předpokládá se, že velikost mezivrcholového napětí vstupního signálu je v rozsahu 0,5 až 5 V. Tranzistory T3 a T3' vytváří oddělené výstupy videosignálu pro separátor a tvarovač dat a separátor a tvarovač synchronizačních impulsů.

Z emitoru tranzistoru T3' je signál přiveden do obnovitele stejnosměrné

(Kondenzátor C46 má být zapojen mezi —5 V a zem. Napájení IO2 je +5 V vývod *14*, —5 V vývod *13* a zem vývod *7*.)

Obr. 2. Schéma zapojení adaptéru

složky tvořeného kondenzátorem C8, rezistorem R14 a diodou D1. Ten upíná temena synchronizačních impulsů na úroveň asi —1 V. Vlastní obrazový signál prochází dolní propustí, která je tvořena rezistorem R15 a kondenzátorem C9. Takto upravený signál je přiveden na neinvertující vstup komparátoru synchronizačních impulsů (1/2 IO2). Invertující vstup je spojen s jezdcem nastavitelného rezistoru R26. Tímto trimrem se nastavuje vzorkovací úroveň. Na výstupu komparátoru pak získáme synchronizační směs obsahující řádkové i snímkové synchronizační impulsy ($\overline{H}$). V obvodu složeném z IO3, R18, R19, C19 jsou z této směsi odděleny snímkové synchronizační impulsy ($\overline{V}$, V).

Od snímkového synchronizačního impulsu (V) je odvozen pomocí dvou monostabilních klopných obvodů (IO4) signál GO, který vymezuje dobu, po kterou se předpokládá příchod řádků obsahujících teletext (tj. řádky č. 7 až 22 a 320 až 335). Přesné časové umístění signálu GO lze nastavit pomocí R21 a R23.

Z emitoru tranzistoru T3 je přes kondenzátor C4 přiváděn videosignál přímo na neinvertující vstup komparátoru (2/2 IO2). Obvod C5, R9, 2/4 IO1, R10, C49 a T4 tvoří spolu s C4 obnovitel stejnosměrné složky. Upnutím na úroveň černé se odstraňuje vliv kapacitní vazby na posun úrovní videosignálu při kolísání středního jasu. Vzorkovací úroveň, přiváděná na invertující vstup komparátoru z R13, musí být nezávisle na velikosti přiváděného videosignálu vždy uprostřed mezi úrovněmi log. 0 a log. 1. Toho dosáhneme tak, že napájíme rezistor R13 ze špičkového usměrňovače T5, R11 a C6 přes tranzistor T6, který slouží pro posun úrovně napětí. Napětí na emitoru T6 se při změnách velikosti přiváděného signálu mění souhlasně s úrovní odpovídající log. 1. Tím je zajištěno automatické udržování vzorkovací úrovně na požadované hodnotě. Na výstupu komparátoru dostaneme signál DATA, který obsahuje teletextová data v sériovém tvaru. Kondenzátory C16 a C16' slouží k „doladění" (tvarování) signálu DATA.

Ze signálu DATA jsou v obvodu tvořeném IO5, rezistory R24, R25, R26, R27 a kondenzátory C17 a C18 získány synchronizační impulsy pro generátor hodinového kmitočtu 6,9375 MHz. Generátor využívá jedno hradlo IO6 spolu s C21, C22 a L1 jako oscilátor a zbývající hradla slouží jako invertory. Na výstupu těchto invertorů získáme signál CLK a $\overline{CLK}$, který je nutný pro sériově-paralelní převodník. Generátor je klíčován signálem GO, tzn. že kmitá pouze v době předpokládaného příchodu teletextových dat.

Sériově-paralelní převodník je realizován pomocí posuvného registru IO7, obvodu IO8, zapojeného jako osmičkový čítač, a mezipaměti (budiče sběrnice) IO11. Posuvný registr je klíčován signálem GO. Na vstup posuvného registru jsou přiváděna data v sériovém tvaru, posuv dat je prováděn v rytmu hodinového kmitočtu CLK. Současně je signál $\overline{CLK}$ přiváděn do osmičkového čítače, který vytváří zapisovací impulsy (STB1) pro zápis jednoho bajtu do mezipaměti IO11.

Obvody IO9, IO10 a 2/4 IO1 tvoří identifikační obvod, který reaguje na přítomnost tzv. rámcového kódu na začátku teletextového tv řádku. Jestliže se na výstupu posuvného registru objeví tento kód, pak se na výstupu IO10 (vývod č. 8) vytvoří impuls ($\overline{FR}$). Pokud se tento impuls vyskytne na začátku řádku (kontrola pomocí 2/4 IO1), je pak z tohoto signálu a ze signálu $\overline{H}$ pomocí klopného obvodu (2/4 IO14) vytvořen signál WE a $\overline{WE}$, který slouží k ovládání mezipaměti (IO11) a vyrovnávací paměti (IO19, IO20). Dále je od signálu $\overline{WE}$ pomocí 3/4 IO12 odvozen synchronizační impuls pro osmičkový čítač (IO8).

Vyrovnávací paměť 1kB tvoří obvody IO19 a IO20. Pro adresování této paměti slouží tři šestnáctkové čítače IO16, IO17 a IO18. Inkrementování těchto čítačů je prováděno při zápisu impulsy (STB1) získanými v osmičkovém čítači (IO8), které slouží současně pro zápis do mezipaměti (IO11), při čtení pak impulsy přicházejícími přes IO15 z mikropočítače (STB2). Přesný okamžik přepisu jednoho bajtu z mezipaměti do vyrovnávací paměti (signál $\overline{CS\ MEM}$) je odvozen pomocí IO13 v závislosti na stavu osmičkového čítače (IO8).

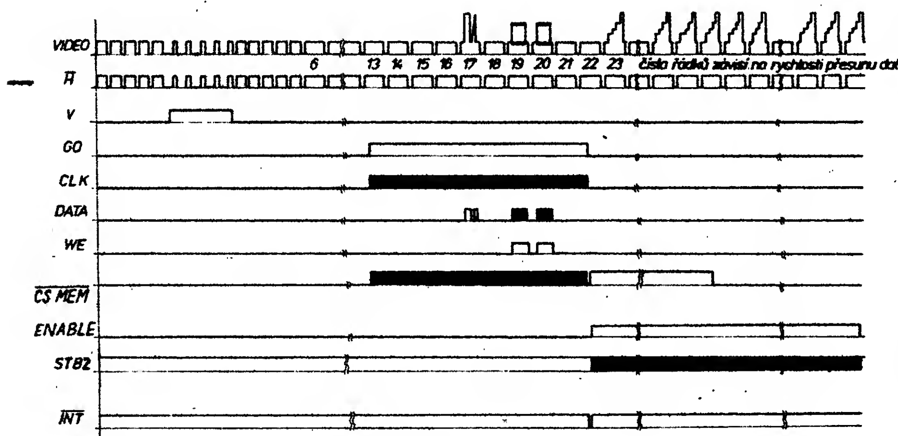
Protože vyrovnávací paměť není nulovaná, je třeba při čtení vymaskovat ty bajty, které nebyly při předchozím zápisu přepsány. To je provedeno pomocí IO22. Čítací cyklus je zkrácen, je využíváno pouze 448 bajtů vyrovnávací paměti. Po příchodu snímkového synchronizačního impulsu je čítač vynulován, během aktivního signálu GO a WE se inkrementuje a zastaví se na určité adrese. Od této adresy pokračuje po skončení aktivního signálu GO v inkrementování mikropočítač, paměť je však odpojena od sběrnice. Teprve až dojde k „přetečení" čítače a jeho vynulování, je paměť připojena ke sběrnici. Jelikož mikropočítač čte pouze 448 bajtů, je zaručeno, že přečte pouze skutečně požadované bajty, ostatní budou zamaskovány hodnotou FF (hex).

První monostabilní klopný obvod v IO21 slouží k prodloužení signálu WE pro signalizaci přítomnosti teletextového signálu. Druhý monostabilní klopný obvod vytváří po skončení signálu GO impuls nutný pro činnost maskovacího obvodu (signál $\overline{INT}$).

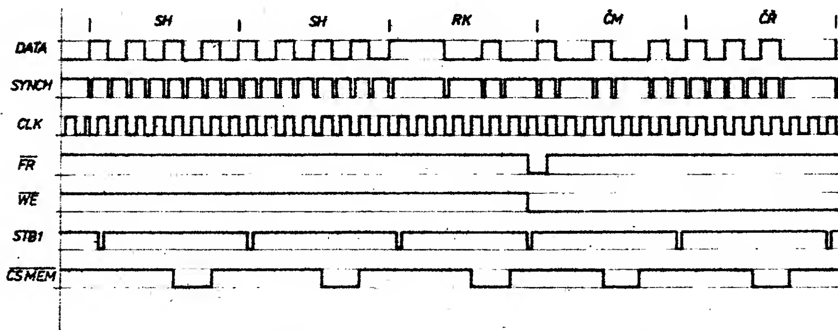
Průběhy důležitých signálů během jednoho půlsnímku a během příchodu teletextového datového řádku jsou rozkresleny na **obr. 4 a 5.**

Mikropočítač je k adaptéru připojen přes obvod typu 8255A. Signály $\overline{CS\ PIO}$ a $\overline{RD\ PIO}$ nejsou připojeny přes porty, ale jsou odebírány přímo z obvodu 8255A (vývod č. 6 a 5).

Z adaptéru do mikropočítače jsou přivedeny signály D0 až D7 a $\overline{GO}$. Z mikropočítače do adaptéru jsou přivedeny signály ENABLE, $\overline{CS\ PIO}$ a $\overline{RD\ PIO}$.

Obr. 4. Průběhy hlavních signálů během začátku jednoho půlsnímku

Obr. 5. Průběhy hlavních signálů během příchodu teletextového řádku
(průběhy jsou idealizované, skutečné vzájemné umístění signálů závisí na zpoždění použitých obvodů)

Nastavení adaptéru

Na vstup adaptéru je třeba přivést videosignál s mezivrcholovým napětím 0,5 až 5 V viz část „Podmínky dobrého příjmu". Protože zatím nelze nastavit televizor podle adaptéru, naladíme jej na co nejostřejší obraz.

Zesílení vstupního zesilovače se nastaví rezistorem R5 tak, aby na rezistorech R7 a R8 bylo mezivrcholové napětí asi 3 až 5 V. Při nižší kvalitě signálu je třeba nastavit větší amplitudu.

Pak nastavíme rezistorem R16 pomocí osciloskopu vzorkovací úroveň tak, aby na výstupu komparátoru synchronizačních impulsů byly tyto impulsy stabilní, ale přitom nedocházelo ke vzniku falešných impulsů. Zkontrolujeme průběhy signálů H, V a $\overline{V}$, které musí odpovídat průběhům na **obr. 4.** Pak zkontrolujeme a nastavíme proměnnými rezistory R21 a R23 signál GO a $\overline{GO}$. Při nastavování se orientujeme podle měřicího řádku. Pro tyto práce je vhodný dvoukanálový osciloskop nebo alespoň osciloskop s možností externí synchronizace. Při nastavování signálu GO osciloskop synchronizujeme signálem V. Při nastavování je třeba vzít v úvahu, že mohou být zobrazovány sudé i liché půlsnímky, které jsou navzájem o půl řádku posunuty. Z toho plyne, že všechny signály spjaté s řádkovými synchronizačními impulsy se mohou zobrazovat ve dvou pozicích. Naopak signál GO, který je odvozen od snímkových synchronizačních impulsů, musí být naprosto stabilní a musí být nastaven s jistým přesahem tak, aby překrýval výskyt teletextových řádků v sudém i lichém půlsnímku. Je vhodné nastavit šířku aktivního signálu GO podle skutečně vysílaných teletextových řádků. V případě příjmu více různých systémů se nastaví šířka GO podle nejrozsáhlejšího z nich.

Pro přenos teletextu mohou být obecně použity řádky č. 7 až 22 (resp. 320 až 335). Čs. televize využívá zatím řádky č. 19, 20 (332, 333). Měřicí řádek má č. 17 (330).

Oscilátor hodin předem naladíme (s kontrolou čítačem) tak, aby volně kmital na kmitočtu asi 7 MHz. Pro nastavení je třeba odpojit signál GO od vstupu č. 3 obvodu IO6, nepřipojovat videosignál, aby nedocházelo k tvarování synchronizačních impulsů (signál SYNCH) a čítač připojit na vývod č. 8 nebo 12 obvodu IO6.

Jestliže máme předběžně nastavený oscilátor hodin, připojíme osciloskop na signál WE (osciloskop synchronizujeme signálem GO) a proměnným rezistorem R13 se snažíme nastavit takovou vzorkovací úroveň pro komparátor dat, aby průběh signálu WE odpovídal průběhu na **obr. 4** a byl stabilní. Můžeme si pomoci i jemným doladěním oscilátoru a doladěním tv přijímače, ze kterého získáváme videosignál (viz část „Podmínky dobrého příjmu"). Počet impulsů signálu WE musí odpovídat počtu přítomných teletextových řádků. Dále se mohou nepravidelně vyskytnout i falešné impulsy odpovídající řádkům se synchronizačními impulsy soustavy SECAM nebo měřicímu řádku.

Nakonec nastavíme pomocí proměnného rezistoru R32 zpoždění signálu WE na dobu o něco delší než je doba trvání jednoho půlsnímku, tzn., že při přítomnosti teletextových dat bude na vývodu č. 5 obvodu IO21 trvale log. 1. Dioda D5 pak indikuje přítomnost teletextových řádků.

Tím je předběžné nastavení ukončeno. Je možné ještě zkontrolovat, zda v průběhu aktivního signálu WE čítají čítače IO8 a IO16, IO17 a IO18, a zda po skončení impulsu GO je v IO21 vytvářen impuls (signál INT; viz **obr. 4**). Dále je možné vhodným osciloskopem nebo log. analyzátorem zkontrolovat průběhy signálu podle **obr. 5**. Při použití dobrých součástek by však mělo být vše v pořádku.

Další nastavení se provádí pomocí mikropočítače. Pro ověření činnosti adaptéru slouží v **příloze 1** uvedený program v BASICu a rutina ve strojovém kódu. Jsou určeny pro mikropočítač ZX Spectrum, lze je však snadno upravit i pro jiné počítače. Při úpravě je především nutné přeadresování vstupních a výstupních portů obvodu 8255A podle daného počítače.

Propojení adaptéru a interfejsu s obvodem 8255A je uvedeno v tabulce **obr. 6**.

Vývod obvodu 8255A	*Signál*	*Signál*	*Vývod adaptéru*
4	PA0	D0	4
3	PA1	D1	6
2	PA2	D2	8
1	PA3	D3	10
40	PA4	D4	12
39	PA5	D5	14
38	PA6	D6	16
37	PA7	D7	18
14	PC0	$\overline{GO}$	19
10	PC7	ENABLE	20
5	$\overline{RD}$	$\overline{RD\ PIO}$	27
6	$\overline{CS}$	$\overline{CS\ PIO}$	28
7	⊥	⊥	30

Obr. 6. Propojení adaptéru s mikropočítačem pomocí obvodu 8255

Rutina ve strojovém kódu jednorázově přečte obsah vyrovnávací paměti a ukládá jej do operační paměti od adresy 8032 (hex). Přečte 512 bajtů, tzn. celou vyrovnávací paměť (448 bajtů) a pak dalších 64 bajtů, které už nejsou maskovány. Přečtené údaje se pak zobrazí pomocí programu napsaného v BASICu.

Po spuštění programu a pak po každém stisknutí libovolné klávesy je na obrazovku jednorázově vypsán obsah všech 448 bajtů vyrovnávací paměti. Nejprve jsou vypisovány zamaskované bajty, na konci jsou pak vypsány teletextové řádky včetně tří bajtů obsahujících rámcový kód, číslo magazínu a číslo řádku. Zamaskované bajty jsou na Spectru zobrazovány jako (c), rámcový kód jako apostrof. Za rámcovým kódem následují dva adresovací bajty, pak dalších 40 znakových bajtů teletextového řádku a na konci jsou dva nebo tři nulové bajty. Protože většina kódů pro přenos alfanumerických teletextových znaků se shoduje s kódem ISO-7 (ASCII), měly by být některé řádky čitelné (nebo alespoň jejich začátek). Měla by se zobrazit i záhlaví některých stránek. Řídicí znaky ze sloupce 0 a 1 tabulky G0 se zobrazí inverzně. Řádky, které přenáší grafické znaky nebo doplňkové informace, se samozřejmě zobrazí pomocí ASCII znaků tak, že nebudou dávat smysl. Dále zkontrolujeme, zda první platný řádek ve vyrovnávací paměti začíná rámcovým kódem (apostrof). Pokud tomu tak není, lze provést následující úpravu zapojení: vývod č. 5 IO14 odpojíme od vývodu č. 2 IO9 a připojíme jej k vývodu č. 4 IO9.

Pokud se budou zobrazovat stále pouze nečitelné řádky, je třeba hledat chybu v adaptéru. Ze zobrazovaných znaků je možné např. usoudit, zda se přenáší správně všechny bity D0 až D7, zda funguje maskování paměti atd.

Konečné nastavení provádíme s programem TELETEXT. Pokud se při použití testovacího programu podařilo načítat alespoň začátky některých řádků, mělo by být možné po spuštění programu TELETEXT načíst teletextové testovací stránky (v českém vysílání magazín č. 8, ve slovenském č. 3).

Nejprve opakovaně načítáme stránku s názvem *ZKOUŠKA SYNCHRONIZACE DEKODÉRU* a nastavíme přesně kmitočet hodin, případně úroveň vzorkování dat. Pak opakovaně načítáme stránku *OPTIMÁLNÍ SYNCHRONIZACE DEKODÉRU* a pokud je třeba, dostavíme úroveň vzorkování dat, případně ještě jemně doladíme kmitočet hodin. Nakonec načteme stránku *ZKUŠEBNÍ OBRAZEC TELETEXT* a zkontrolujeme zobrazování všech znaků, módů zobrazení a činnost všech funkcí.

Pokud je vše v pořádku, můžeme se pokusit zmenšovat zesílení vstupního zesilovače (R5) a přitom jemně doladit nastavení komparátorů (R26, R13). Čím kvalitnější je signál, tím menší zesílení můžeme nastavit. (Zpracováním signálu s nízkou úrovní se dále sníží nepříznivý vliv změn středního jasu a kolísání úrovně videosignálu na správnost dekódování.) Optimální amplituda signálu na rezistorech R7 a R8 je asi 3 V, záleží však na zdroji signálu. V některých případech může dávat lepší výsledky i amplituda 5 V.

Při dálkovém příjmu můžeme dále nahradit kondenzátory C16 a C16' otočným kondenzátorem o kapacitě asi 500 pF a pokusit se při opakovaném načítání zkušebních stránek nastavit příjem s co nejmenším počtem chyb.

Konstrukční řešení

Celý adaptér včetně zdroje byl postaven na univerzální desce. Spoje byly vedeny vodičem se samopájitelnou izolací. Rozložení součástek není kritické s výjimkou vlastního sériově-paralelního převodníku a generátoru hodin. Tyto obvody, tj. IO5, IO6, IO7 a IO10 je vhodné umístit co nejblíže k sobě. Dále je třeba napájet tyto obvody z jednoho uzlu a tento uzel blokovat tantalovým kondenzátorem 4,7 μF.

U všech IO byl do napájení zapojen blokovací kondenzátor 68 nF (100 nF), u IO2 byly připojeny na kladnou i zápornou větev napájení.

Jako L1 byly používány neupravované cívky ze zvukových mf modulů čs. televizorů. Přesný počet závitů není kritický, hrubě je možné oscilátor doladit změnou kapacity kondenzátorů C21 a C22. Poměr C22/C21 by měl být přibližně 1,5.

Diody D2 a D3 byly použity z toho důvodu, že při experimentálním ověřování byl generovaný signál GO stabilnější, než při použití zapojení bez

Příloha 1.
Testovací program v BASICu a rutina pro přečtení obsahu vyrovnávací paměti

```
   1 REM LOAD ""CODE 32768,100
   5 RANDOMIZE USR 32768
  10 RANDOMIZE USR 32791
  20 LET i=32818
  35 CLS : GO SUB 1000
  90 IF INKEY$="" THEN GO TO 90
 100 GO TO 10
 999 STOP
1000 FOR j=i TO i+447
1010 LET a=PEEK j
1012 IF (a=39) AND (j<=i+446) THEN PRINT
1018 IF a>=128 THEN LET a=a-128
1020 IF a>=32 THEN PRINT CHR$ (a);
1030 IF a<32 THEN PAPER 0: INK 7: PRINT CHR$(a+64);: PAPER 7: INK 0
1040 NEXT j
1050 RETURN
```

```
                        .z80                    ; use z80 cpu
                        .phase  8000h           ; origin for ZX-Spectrum
                ; teletext test program
                ; i/o port assignments
                ; pa   - data from teletext
                ; pc0  - /go signal from teletext
                ; pc7  - enable signal to teletext
                ; program equates
001F            pa      equ     1fh             ; pio port a
005F            pc      equ     5fh             ; pio port b
007F            cr      equ     7fh             ; pio control register
0093            cw      equ     10010011b       ; control word for pio
000F            enbl1   equ     00001111b       ; enable=1 command
000E            enbl0   equ     00001110b       ; enable=0 command

                ; startup procedure - ppi initialization
8000            init:
8000    3E 93           ld      a,cw            ; send control word to ppi
8002    D3 7F           out     (cr),a
8004    3E 0E           ld      a,enbl0         ; and reset enable signal
8006    D3 7F           out     (cr),a
8008    18 0D           jr      main            ; jump to main program
                ; waiting for go signal
800A            waitgo:
800A    DB 5F           in      a,(pc)          ; check go bit
800C    CB 47           bit     0,a             ; active in low
800E    20 FA           jr      nz,waitgo       ; go not found
8010            waitgo1:
8010    DB 5F           in      a,(pc)          ; check go bit again
8012    CB 47           bit     0,a             ; now active in high
8014    28 FA           jr      z,waitgo1       ; go active - wait
8016    C9              ret                     ; return to caller
                ; get the teletext lines to buffer
8017            main:
8017    F3              di                      ; disable interrupts
8018    CD 800A         call    waitgo          ; waiting for go signal is finished
801B    3E 0F           ld      a,enbl1         ; set enable signal to 1
801D    D3 7F           out     (cr),a
801F    01 001F         ld      bc,pa           ; port base address+256* # of bytes (=256)
8022    21 8032         ld      hl,buffer       ; store area for data
8025    ED B2           inir                    ; get data from decoder
8027    01 001F         ld      bc,pa           ; port base address+256* # of bytes
802A    ED B2           inir                    ; get data from decoder
802C    3E 0E           ld      a,enbl0         ; reset enable signal
802E    D3 7F           out     (cr),a
8030    FB              ei                      ; enable interrupts
8031    C9              ret                     ; return to basic
8032            buffer:defs     512             ; buffer area
                        end

Macros:

Symbols:
8032    BUFFER          007F    CR              0093    CW
000E    ENBL0           000F    ENBL1           8000    INIT
8017    MAIN            001F    PA              005F    PC
800A    WAITGO          8010    WAITGO1

No Fatal error(s)
```

těchto diod. Jako C13 a C15 je vhodné použít stabilní kondenzátory, není to však nutná podmínka.

Předepsané typy IO řady 74ALS, 74S a 74 musí být dodrženy u IO3, IO6 a IO15. Na místě IO5 je možné použít typ 7403. U ostatních obvodů lze použít řadu 74S i 74. Při použití typů 74 současně na pozicích IO9, IO10, IO1 a IO14 může dojít vzhledem k velkému zpoždění k chybné funkci sériově-paralelního převodníku. V tomto případě je možné přímo propojit vývod č. 8 IO10 s vývodem č. 10 IO14. Pak je adaptér schopen pracovat spolehlivě i s těmito obvody, ale za určitých okolností může být dekodér náchylnější k výskytu chybných řádků.

Adaptér je s mikropočítačem propojen třináctižilovým plochým vodičem délky asi 35 cm. Videosignál z tv přijímače je přiveden stíněným nf kablíkem délky asi 1 m.

Podmínky dobrého příjmu

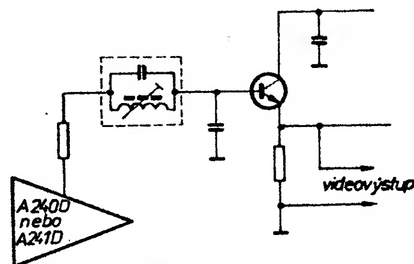
Pro dobrý příjem teletextu je nutné splnění těchto dvou základních předpokladů:

a) Vhodný televizní přijímač, ze kterého získáváme videosignál pro zpracování v adaptéru.
b) Dokonalý příjem příslušného tv vysílače.

Pod označením vhodný přijímač je myšlen především přijímač pro barevný obraz. V některých případech lze použít i dobře seřízený černobílý přijímač, pokud má vstupní díl a obrazovou mezifrekcenci zapojeny obdobně jako barevné přijímače. To znamená, že vhodné jsou ty čs. přijímače, které mají obrazovou mezifrekvenci osazenou integrovaným obvodem A240D nebo A241D. Zahraniční televizory, zapojené obdobně, budou patrně také vhodné, nebyly však autory vyzkoušeny. Rozhodně se nehodí starší typy televizorů, které mají obrazovou mezifrekvenci osazenou tranzistory nebo dokonce elektronkami.

Pokud je napájení televizoru řešeno bez galvanického oddělení od sítě, je nutný oddělovací transformátor.

Videosignál lze získat buď ze standardního videovýstupu některých tv přijímačů (Oravan, Mánes, Aleš) nebo je nutné výstup do tv přijímače doplnit. Pokud není zaručen dokonalý příjem nebo jde o dálkový příjem zahraničních vysílačů, pracujících v normě CCIR-B a CCIR-G, je zvláštní videovýstup nutný vždy.

Obr. 7. Zapojení videovýstupu

Jednoduché, ale osvědčené zapojení videovýstupu je na **obr. 7.** Toto zapojení bylo úspěšně vyzkoušeno u televizorů Oravan, Merkur a Pluto. Pro vyvede-

ní signálu na zadní panel televizoru je použito nestíněné lanko.

Pro dobrý příjem je dále nutné přesné naladění tv přijímače. Hrubě naladíme přijímač podle svitu diody D5, jemně doladíme podle zobrazovaného času (číslice nesmí vypadávat) a pak při opakovaném zobrazení některé zkušební stránky. Optimální naladění se nemusí shodovat s optimálním naladěním obrazu. Pokud televizor nemá vyvedeno dolaďování AFC, je v některých případech nutné AFC vypnout (většinou otevřením dvířek předvolby nebo tlačítkem).

Další podmínkou pro příjem teletextu je, stejně jako v případě standardních dekodérů, dokonalý příjem příslušného tv vysílače. Příjem musí být bez duchů, barevný obraz nesmí sněžit a nesmí obsahovat rušivé moaré. V případě snížených nároků je možné připustit i částečně zhoršený signál, možnost příjmu je třeba ověřit. V tomto případě je však nezbytně nutné doplnit do televizoru zvláštní videovýstup.

Pro informaci jsou uvedeny dva případy, kde bylo dosaženo vyhovujícího příjmu teletextu i za zhoršených podmínek:

a) sněžení barevného obrazu na hranici pozorovatelnosti, slabé moaré, obraz ostrý bez „duchů",
b) barevný obraz bez pozorovatelného sněžení, zřetelné moaré, obraz mírně znehodnocený „duchy".

V těchto případech mohou čas od času vypadnout některé znaky nebo i celé řádky.

Silné zarušení obrazu „duchy" může způsobovat systematické chyby v zobrazování. Na určité stránce např. dochází ke stále stejné chybě, na jiných stránkách se chyby nemusí projevit.

Silné sněžení a silné moaré v obraze většinou úplně znemožní příjem.

Systém je principiálně nejcitlivější na impulsní rušení (komutátorové motorky atp.). Toto rušení způsobuje vypadávání znaků, řádků, skupin řádků a dokonce i celých stránek. Způsobuje i načtení falešných stránek, případně může zcela znemožnit příjem. I rušení, které v obraze není takřka postřehnutelné, se projevuje tímto způsobem. Většinou jde o rušení širokopásmové, lze je tedy identifikovat tak, že televizor přepneme na některý obsazený kanál I. a II. pásma případně některý nižší kanál III. pásma, kde se pak toto rušení projevuje výrazněji. Jediným řešením je odstranění zdroje rušení. Je možné pokusit se ještě o příjem vhodného vysílače na některém kanálu v V. pásmu, kde je vliv rušení většinou menší.

Při příjmu může samozřejmě rušit i vlastní mikropočítač (jak bylo popsáno v části „Navrhované řešení").

Závěr

Během přípravy článku došlo k následujícím změnám:

a) Byla vytvořena nová verze programu TELETEXT (verze 2.4), která odstraňuje některé nedostatky verze 1.9 a je rozšířena o další funkce.
b) Pro dosažení kompatibility ZX Spectra a Dodaktiku Gama je nutné pro program TELETEXT v. 2.4 připojit signál GO na bit PC2 (původně PC0), tj. na vývod 16 (původně na 14) obvodu 8255A. Pro ostatní počítače platí tabulka na obr. 6 beze změn.
c) Československá televize vysílá od 9. 1. 1989 teletext v řádcích č. 7, 8, 19, 20 (320, 321, 332, 333). Aby bylo možné nastavit potřebnou šířku signálu GO, je nutné zkratovat rezistor R20 a případně ke kondenzátoru C15 připojit paralelně kondenzátor s kapacitou 33 nF. Ostatní součástky zůstávají beze změn.
d) Bylo zjištěno, že zesilovače STA mohou omezit tv signál natolik, že i při zdánlivě perfektním obrazu je příjem teletextu vyloučen.

Seznam součástek

Integrované obvody:

IO2	UCY75107PC
IO4, IO21	UCY74123N
IO11	MHB8282
IO7	MH74164, MH74164S
IO19, IO20	MHB2114
IO16, IO17, IO18	MH7493A
IO8	MH7490A
IO15	MH74ALS00
IO1, IO12, IO13, IO14	MH74ALS00, MH74S00, MH7400
IO3	MH74S00
IO6	MH7410
IO22	MH74ALS10, MH74S10, MH7410
IO5	MH74S03, MH7403
IO10	MH74ALS30, MH74S30, MH7430
IO9	MH74ALS04, MH74S04, MH7404
IO101	MA7805

Tranzistory:

T1, T3, T3′, T4, T5	KC509 (KC508)
T7	KC507
T2, T6	BC179 (BC178)
T101	KF517 (KFY16, KFY18)

Diody:

D1—D4	KA206
D101—D104	KY132/80
D105	KZ260/5V6
D5	LQ1732
D106	LQ1432

Keramické kondenzátory:

C17, C18	47/TK754, 774, 794
C23	56/TK754, 774, 794
C9, C16′	150/TK794, 754, 774
C16	220/TK794, 754, 774
C24	470/TK794, 774
C6	820/TK724, 794
C10, C49	1n0/TK744, 724, 794
C7	4n7/TK783, 764, 744, 764
C5, C14	10n/TK783, 764
C11, C48, C12	22n/TK783, 764
C1′, C8, C19, C20, C27—C46, C103, C104	100n/TK783, 782

Svitkové kondenzátory:

C13	68n/TC215—219
C15	100n/TC215—219
C21	470/TGL5155—A470/ /10/63
C22	680/TGL5155—A680/ /10/63

Elektrolyt. kondenzátory (tantal.):

C4, C25, C26	4 μ7/TE131—135
C1, C2, C3	22 μ/TE131—135

Elektrolyt. kondenzátory

C101, C102	1G/TE 984
C105	100 μ/TF 009

Rezistory TR 212:

R6	220
R4, R33, R102	270
R9, R18, R19	390
R24, R25, R26, R27, R29, R36	470
R7, R8, R3, R10, R12, R28, R31, R34, R35	1K0
	1K2
R17	3K3
R15, R37—R44	4K7
R2	5K6
R1, R33	18K
R20, R22	22K
R14	100K
R11	220K

Rezistory TR 214:

R101	220

Odporové trimry TP 041

R13, R16, R5	1K0
R21, R23	33K
R32	47K

Konektory

K2	FRB TY5173211

Trafo

TR101	220 V/2×8 až 9 V, 0,5 A

Ostatní materiál

L1	cívka dle textu (6 PK 855 79,80)
S101	síťový vypínač
Po101	50mA/250V
1 ks	deska plošných spojů
1 ks	chladič pro MA7805
1 ks	síťová šňůra
1 ks	propojovací šňůra pro video
1 ks	propojovací šňůra pro interface
1 ks	pojistkové pouzdro

Literatura:

[1] *Reček, J.*: Teletext v Československu. Rozhlasová a televizní technika 3/1987, str. 79—89, VÚRT Praha.

[2] *Doušek: J.*: Televizní informační služba. Elektronika 5/1987, str. 19—21.

[3] *Vlček, J.*: Televízor Color 4428 pre rok 1990. Elektronika 2/1988, str. 16—17.

[4] *Březanský, P., Mydlík, M.*: Dekodér pre systém Teletext. Sdělovací technika 9/1985, str. 327—328.

[5] *Darrington, P., Daniels, J., F.*: Wireless World Teletext decoder. Wireless World, November 1975, str. 498—504, December 1975, str. 563—566, January 1976, str. 37—42, February 1976, str. 47—51, March 1976, str. 75—69, April 1976, str. 64—68, May 1976, str. 64—68, June 1976, str. 53—55.

[6] *Russell, R., T.*: Teletext decoder modification. Wireless World, December 1977, str. 36—41.

[7] *Hinton, J., H.*: Character rounding for the Wireless World teletext decoder. Wireless World, November 1978, str. 49—53.

[8] *Mack, Z.*: Příjem teletextových informací. Amatérské rádio řada A, 3/1988, str. 92—94, 4/1988, str. 134—136, 5/1988, str. 173—176.

[9] *Kyrš, F.*: Deglitcher — obvod pro odrušení datových signálů. Amatérské rádio řada A, 11/1985, str. 421—422, 12/1985, str. 459—460.

[10] TELETEXT — návrh Československé státní normy; zpracoval ing. Jiří Reček, Čs. televize Praha, odbor technického rozvoje, březen 1988.

TELETEXT

Ing. Lumír Přibyl, Pavel Brychta,
V. Noska 67, 644 11 Zbýšov

Popis systému WST úrovně 1.5

1. Základní technické informace

1.1 TELETEXT je systém přenosu informací, který umožňuje přenášet stránky tvořené textem a grafickými symboly. Teletextový signál se přenáší v dosud nevyužitých řádcích půlsnímkového intervalu. Pokud není teletext doplňkem televizního obrazového signálu, je možný přenos signálu teletextu v libovolných tv řádcích.

1.2 Dekódované stránky se zobrazí buď samostatně (tj. místo přijímaného televizního obrazu), nebo mohou být prolnuty (resp. vloženy) přímo do televizního obrazu. Do televizního obrazu mohou být také vloženy titulky nebo zpravodajské vstupy. *Pozn.*: Při *prolnutí* jsou tv obraz a příslušná stránka zobrazeny současně přes sebe, při *vložení* se vytvoří v obrazu okno, ve kterém je zobrazena příslušná část stránky.

1.3 Každý datový řádek teletextu přenáší binární signál rychlostí *6,9375 Mbit/s.* Tento systém přenosu lze využít v televizních systémech typu 625/50 s šířkou pásma pro přenos videosignálu min. 5,0 MHz.

1.4 Každý datový řádek přenáší informaci pro synchronizaci dat, informaci pro určení adresy a kódy pro řádek, který má 40 znaků.

1.5 Na stránce lze zobrazit až 25 řádků po 40 znacích, včetně zvláštního úvodního řádku, který se nazývá záhlaví, a posledního 25. řádku, který se zobrazí pouze za určitých podmínek (viz odst. 3.4.4.2).

1.6 Záhlaví obsahuje přídavné adresovací a řídicí údaje, které jsou přenášeny místo kódů prvních osmi znaků. Tyto údaje umožňují identifikovat stránku a dále řídí způsob jejího zobrazení. Posledních osm znaků ze zbývajících 32 je vyhrazeno pro zobrazení reálného času.

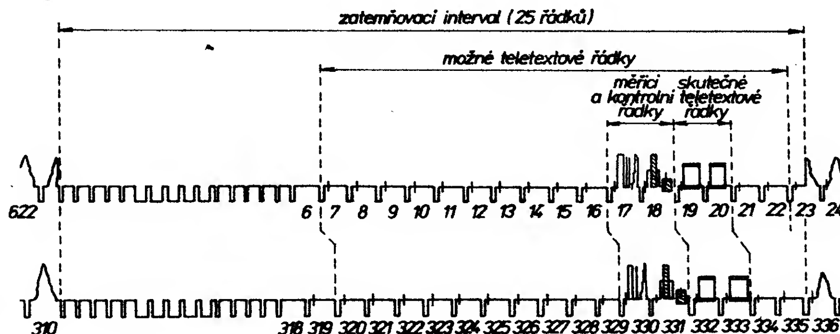
1.7 Přenos adresových a řídicích bajtů využívá ochrany pomocí osmibitového Hammingova kódu. Tak lze v jednom bajtu přenést čtyři informační bity, přičemž jednoduché chyby jsou v přijímači opraveny. (Jednoduchá chyba znamená, že v jednom bajtu je z osmi bitů jeden chybný). Pro přenos kódů znaků je použito ochrany lichou paritou (sedm bitů je informačních, jeden bit je paritní), která umožňuje identifikovat jednoduché chyby.

1.8 Řádky, které obsahují pouze mezery, nemusí být přenášeny.

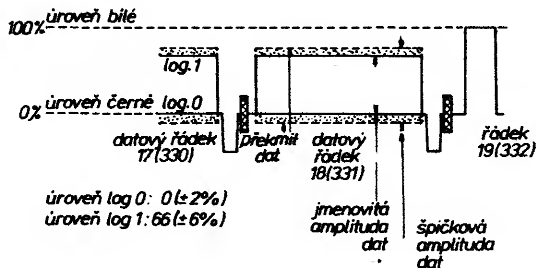
1.9 Lze přenášet až osm souborů stránek — magazínů, každý může obsahovat až 100 stránek.

1.10 Lze přenášet až 3200 variant každé stránky. Varianty jsou rozlišeny čtyřmístným subkódem v záhlaví stránky (viz odst. 3.1.2 a 3.1.3).

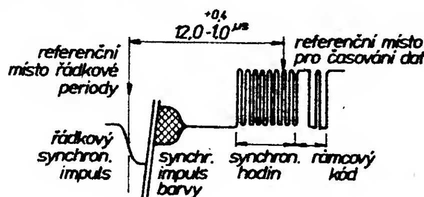
1.11 Kromě alfanumerických a grafických znaků se přenáší ještě řídicí znaky, které slouží mimo jiné pro následující funkce:

Obr. 1. Umístění teletextových datových řádků v televizním signálu

Obr. 2. Úroveň signálu
(čísla teletextových řádků nesouhlasí se skutečným umístěním v signálu ČST)

Obr. 3. Synchronizace dat
(místo „referenční místo řádkové periody" patří „referenční místo tv řádků")

a) volba jedné z osmi barev znaků,
b) volba jedné z osmi barev pozadí,
c) zobrazení znaků s dvojnásobnou výškou,
d) blikání učitých znaků,
e) skrytí určitých znaků, které mohou být uživatelem zviditelněny.

2. Teletextové datové řádky

2.1 Televizní obrazový signál obsahuje v oblasti půlsnímkového zatemňovacího intervalu (viz **obr. 1**) řádky číslo 7 až 22 (resp. 320 až 335). Tyto řádky jsou využívány pro různé účely. Některé z těchto řádků byly dosud volné a lze je využít pro přenos teletextových datových řádků. V případě ČST se jedná o řádky číslo 19, 20 (332,333). Obecně je možné využít libovolných volných řádků.

2.2 Obrazový řádek je identifikován jako teletextový datový řádek přítomnosti signálu pro synchronizaci hodin (viz odst. 2.9), po kterém následuje tzv. rámcový kód (viz odst. 2.10).

2.3 Teletextový řádek přenáší binární symboly (bity) ve formě signálu o dvou úrovních typu NRZ (Non-Return-to-Zero), vhodně tvarované pomocí filtru.

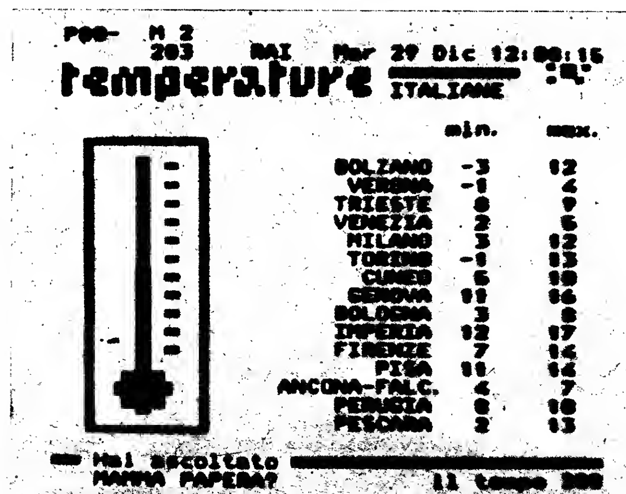
2.4 Úroveň signálu je taková, že logické nule odpovídá úroveň černé 0±2 % a logické jedničce odpovídá 66 (± 6) % z rozdílu mezi úrovní bílé a černé (viz **obr. 2**). Rozhodovací úroveň leží uprostřed mezi úrovní log. nuly a log. jedničky. Tato rozhodovací úroveň se může měnit řádek po řádku.

2.5 Bitová rychlost přenosu je 444× f_H, kde f_H je řádkový kmitočet. Bitová rychlost přenosu je tedy 6,9375 Mbit/s (± 25.10^{-6}).

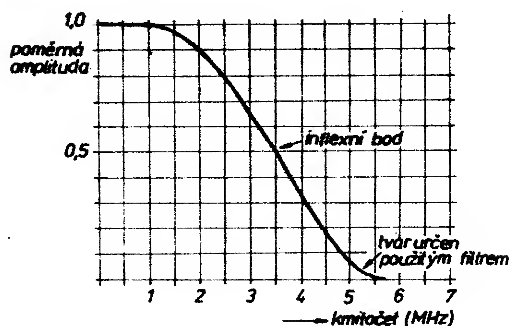
2.6 Referenčním místem pro časování dat je předposlední logická jednička ve sledu impulsů pro synchronizaci hodin (viz **obr. 3**). Referenční místo televizního řádku je v polovině amplitudy náběžné hrany řádkového synchronizačního impulsu. Referenční místo pro časování dat v signálu na výstupu vysílače distribuční sítě je zpožděno oproti referenčnímu místu televizního řádku o 12,0 + 0,4 —1,0 µs.

2.7 Spektrum signálu dat je asymetrické s inflexním bodem u kmitočtu, který odpovídá poloviční bitové rychlosti. Nad kmitočtem 5,0 MHz má spektrum prakticky nulovou hodnotu, viz **obr. 4 a 5**.

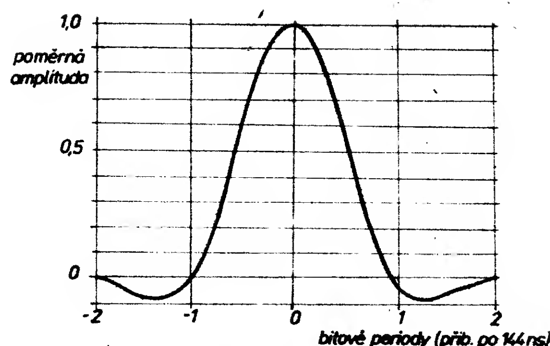

Ukázky vysílání teletextu

Obr. 4. Přibližné spektrum impulsu dat

Obr. 5. Přibližný tvar impulsu dat

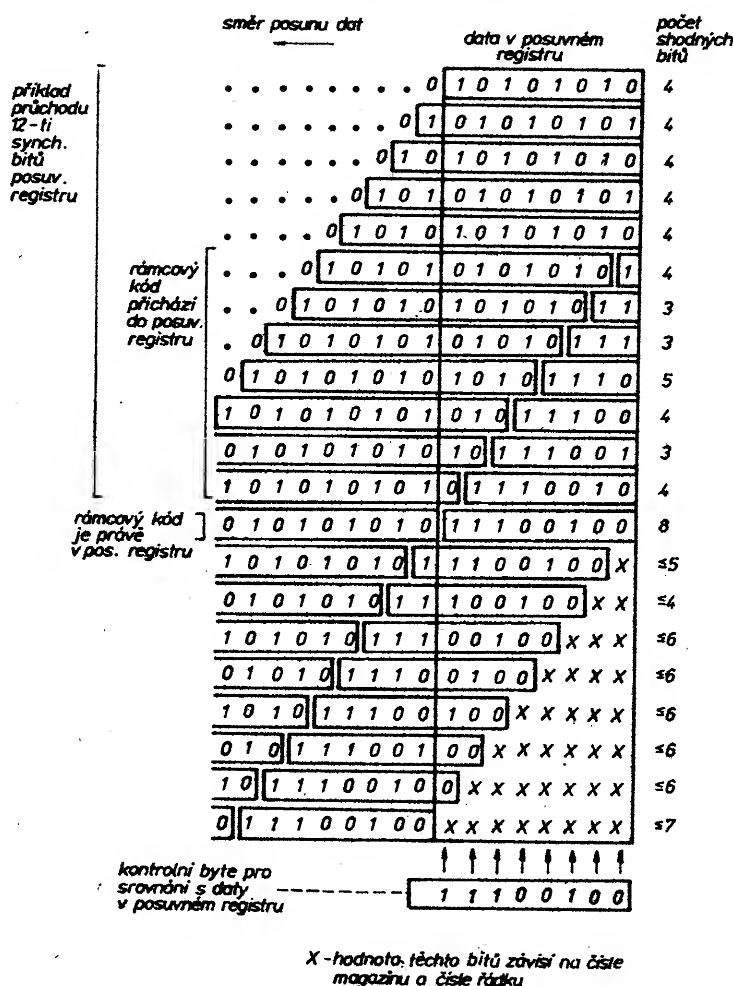
2.8 Datový řádek teletextu obsahuje 360 bitů, které tvoří 45 bajtů. První tři bajty mají sudou paritu a slouží pro synchronizaci přijímače. Zbývajících 42 bajtů má lichou paritu a přenáší adresu, řídicí kódy a kódy znaků pro jeden řádek. Adresa a řídicí kódy jsou zabezpečeny Hammingovým kódem.

2.9 První dva bajty každého datového řádku jsou tvořeny posloupností jedniček a nul (101010...), indikují přítomnost datového řádku a určují časování bitů v datovém řádku. V některých případech mohou chybět v prvním bajtu první dvě log. jedničky.

2.10 Třetí bajt každého datového řádku obsahuje tzv. rámcový kód (11100100). Tento kód slouží k synchronizaci jednotlivých bajtů v příslušném datovém řádku při dekódování. Lze ho identifikovat i v případě, že jeden jeho bit byl chybně přijat. Obr. 6 ukazuje průchod dat posuvným registrem a jejich srovnání se vzorem rámcového kódu. Je zřejmé, že pro spolehlivé určení přítomnosti rámcového kódu stačí, aby souhlasilo nejméně 7 bitů.

2.11 Čtvrtý a pátý bajt každého datového řádku, dalších osm bajtů v záhlaví stránky (řádek 0) a všechny bajty přenášené v paketech 26 a 27, jsou chráněny pomocí Hammingova kódu.

2.12 Zbývající bajty v každém datovém řádku přenáší kódy znaků. Bajt pro přenos znaku obsahuje 7 bitů určujících znak (viz obr. 15 Tabulka G0) a osmý bit pro zabezpečení lichou paritou. Nejdříve se přenáší bit s nejnižší vahou (LSB).

Obr. 6. Průchod dat posuvným registrem

3. Uspořádání stránek a řádků

3.1 Adresování

3.1.1 Každý datový řádek obsahuje dva bajty chráněné Hammingovým kódem, z nichž tři bity určují číslo magazínu a pět bitů číslo řádku (obr. 7). Číslo magazínu může být v rozmezí 1 až 8, magazín č. 8 odpovídá adrese 000, ostatní odpovídají váze bitů podle obr. 7. Číslo řádku může být v rozmezí 0 až 31. V ČSSR se využívá řádků č. 0 až 23, dále 24, 26, 27 a 30. (Všechny teletextové datové řádky jsou vlastně datové pakety. V literatuře se většinou užívá názvu řádek pro datové řádky s čísly 0 až 23 a názvu paket pro datové řádky s čísly 24 až 31). Adresa řádku odpovídá přímo váze bitů podle obr. 7.

3.1.2 Datové řádky s řádkovou adresou 0 jsou tzv. záhlaví. Obsahují navíc dalších osm bajtů chráněných Hammingovým kódem, které obsahují informační bity vztahující se k příslušné stránce včetně dvoumístného čísla stránky a čtyřmístného sub-kódu (viz obr. 7). Význam ostatních přenášených bitů je popsán v odstavci 3.3.5.

3.1.3 Každá strana je určena jednomístným číslem magazínu (1 až 8) a dvoumístným číslem stránky (00 až 99). Stránky se stejným číslem magazínu a stejným číslem stránky mohou být dále rozlišeny čtyřmístným sub-kódem. To umožňuje přenášet až 3200 variant jedné stránky. Tento sub-kód byl původně určen k označení času vysílání stránky. Proto se také nazývá časový kód a jeho struktura tomu odpovídá. Kód je rozdělen na „hodiny" (00 až 39) a „minuty" (00 až 79). V současné době se využívá maximálně 50 variant jedné stránky. Sub-kód těchto tzv. podstránek je v rozmezí 00 00 až 00 50.

3.1.4 Stránka může být vybrána podle čísla magazínu a čísla stránky nebo podle čísla magazínu, čísla stránky a sub-kódu.

3.2 Vysílací pořadí

3.2.1 Vysílání vybrané stránky začíná přenosem záhlaví dané stránky (patří k dané stránce) a končí přenosem záhlaví následující stránky. Všechny datové řádky přenesené mezi těmito záhlavími a mající stejné číslo magazínu jako záhlaví vybrané stránky patří k této vybrané stránce. Stránky mohou být vysílány v libovolném pořadí. Mohou být přenášeny i nekompletní stránky. Mohou být proloženy datové řádky s jiným číslem magazínu.

3.2.2 Datové řádky patřící k dané stránce mohou být vysílány v libovolném pořadí. Aby byla zabezpečena co nejúčinnější funkce dekodérů, doporučuje se hned po záhlaví přenášet paket 27 a pak pakety 26. Datové řádky včetně záhlaví se mohou opakovat, přičemž za platný se považuje poslední bezchybný výskyt příslušného datového řádku. Datové řádky, které obsahují pouze mezery, nemusí být přenášeny.

3.2.3 Datové řádky jsou vysílány tak, aby byla vytvořena časová prodleva 20 ms (pro vymazání stránkové paměti některých dekodérů) mezi vysláním záhlaví a vysíláním následujících datových řádků.

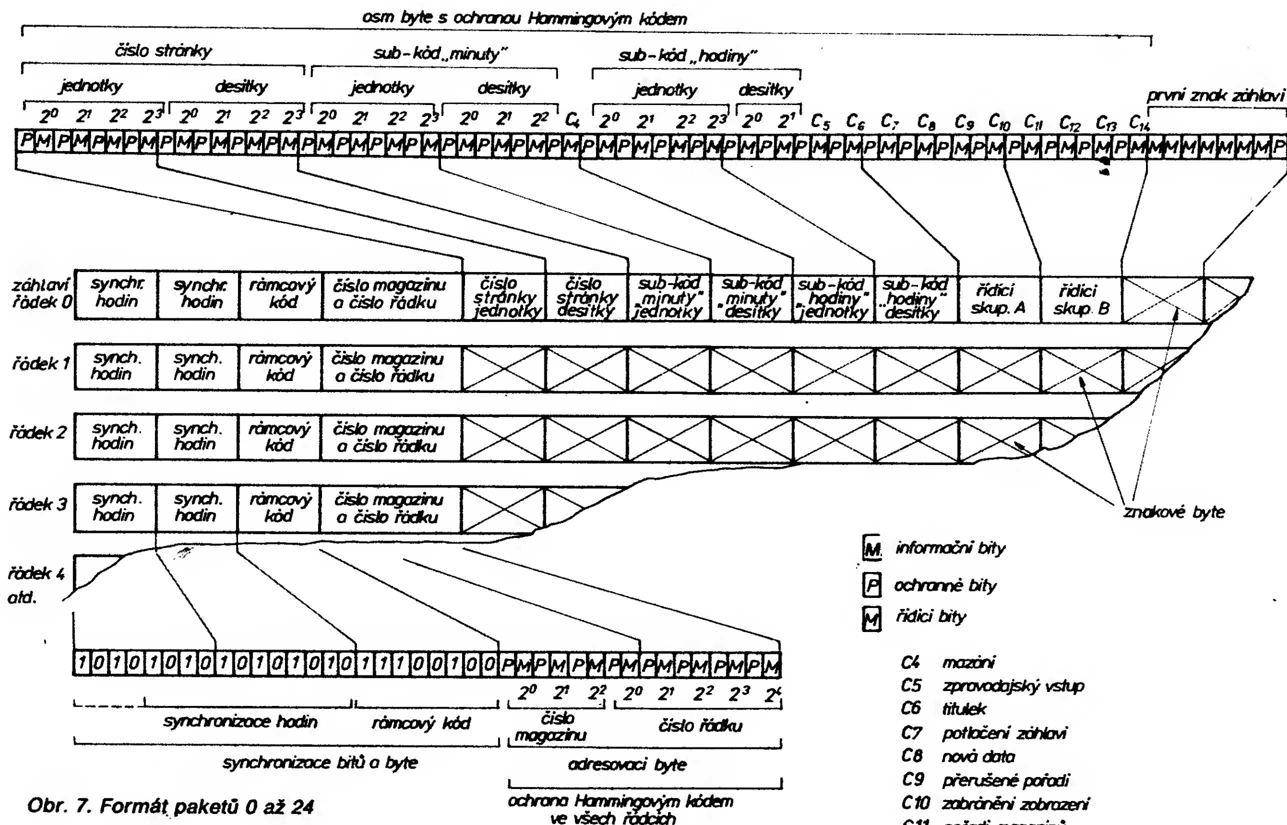
3.3 Záhlaví

3.3.1 Číslo stránky, sub-kód stránky a informace nutné pro zobrazení stránky jsou přenášeny v tzv. záhlaví (řádek 0).

3.3.2 Synchronizace bitů, bajtů a adresování se provádí v 1. až 5. bajtu viz odst. 2.9, 2.10 a 3.1.

3.3.3 Prvních osm bajtů datového řádku přenášejícího záhlaví (tj. 6. až 13. bajt) je chráněno Hammingovým kódem viz obr. 7. Tyto bajty obsahují informační bity vztahující se k příslušné stránce včetně dvoučíselného čísla stránky a čtyřčíselného sub-kódu. Dále záhlaví obsahuje 32 kódů, ve kterých se přenáší záhlaví stránky určené pro zobrazení, tj. číslo magazínu a stránky, datum, název informační služby atd. Posledních osm znaků je vyhrazeno pro zobrazení reálného času. Příklady uspořádání záhlaví jsou na obr. 8.

3.3.4 V 6. a 7. bajtu se přenáší číslo stránky. V 8., 9., 10. a 11. bajtu se přenáší sub-kód stránky. Přitom 8. bit devátého bajtu je považován za řídicí bit C4, a 6. bit popř. 8. bit jedenáctého bajtu jsou považovány za řídicí bity C5 a C6. Řídicí bity C6 až C14 jsou přenášeny v 12. a 13. bajtu. Uspořádání 6. až 13. bajtu v záhlaví je na obr. 7.

Obr. 7. Formát paketů 0 až 24

3.3.5 Řídicí bity se považují za aktivní, jestliže mají hodnotu log. 1.

3.3.5.1 Bit C4 je aktivní v případě, že informace přenášené na dané stránce jsou zcela rozdílné od informací přenášených předchozí stránkou se stejným číslem magazínu a stránky. Při aktivaci tohoto bitu následuje interval 20 ms (viz 3.2.3), než se začnou přenášet data nové stránky.

3.3.5.2 Bit C5 je aktivní v případě, že daná stránka přenáší tzv. zpravodajský vstup („newsflash"), který se vloží do televizního obrazu. Veškerý text se zobrazí v tzv. vloženém módu viz odst. 4.2.10.

3.3.5.3 Bit C6 je aktivní v případě, že daná stránka přenáší titulky. Veškerý text se opět zobrazí v tzv. vloženém módu viz odst. 4.2.10.

3.3.5.4 Bit C7 je aktivní v případě, že je vhodnější potlačit zobrazení záhlaví dané stránky.

3.3.5.5 Bit C8 je aktivní v případě, když celá stránka nebo její část obsahuje novější informace než předchozí stránka se stejným číslem magazínu a stejným číslem strany. Stránka přenášená s tímto aktivovaným bitem nemusí být kompletní, může obsahovat pouze ty řádky, které mají být změněny.

3.3.5.6 Bit C9 je aktivní v případě, že daná stránka není v číselném pořadí ostatních přenášených stránek.

3.3.5.7 Bit C10 je aktivní v případě, že je třeba zabránit zobrazení dané stránky.

3.3.5.8 Bit C11 je aktivní v případě, že je vhodné v době čekání na navolenou stránku zobrazovat záhlaví všech magazínů a ne jenom záhlaví zvoleného magazínu.

3.3.5.9 Bity C12, 13, 14 volí základní soubor znaků viz obr. 20. Tabulka jazykových variant.

3.4 Paket 27

3.4.1 V paketu (řádku) 27 je možné přenášet adresy tzv. sdružených stránek, které jsou určeny k automatickému ukládání do paměti dekodéru.

3.4.2 Synchronizace bitů, bajtů a adresování se provádí v 1. až 5. bajtu viz odst. 2.9, 2.10 a 3.1.

3.4.3 V 6. bajtu je uložen určovací kód, který je chráněn Hammingovým kódem. Určovací kód pro aktivaci funkce sdružených stránek je 0000.

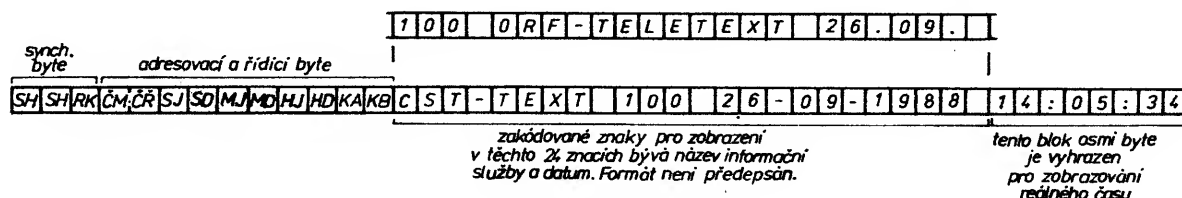
3.4.4. Adresování sdružených stránek. Bajty 7 až 42 jsou uspořádány do šesti skupin po šesti bajtech. Každá skupina šesti bajtů definuje adresu sdružené stránky. Tyto skupiny jsou očíslovány 0 až 5 podle pořadí přenosu. Když se nastaví osmý bit (MSB) 43. bajtu na hodnotu 1 (viz odst. 3.4.4.2), jsou takto definovány sdružené stránky označené určitou barvou podle následující tabulky:

skupina 0	„červená"
skupina 1	„zelená"
skupina 2	„žlutá"
skupina 3	„modrozelená"
skupina 4	nevyužitá
skupina 5	seznam (index) sdružených stránek

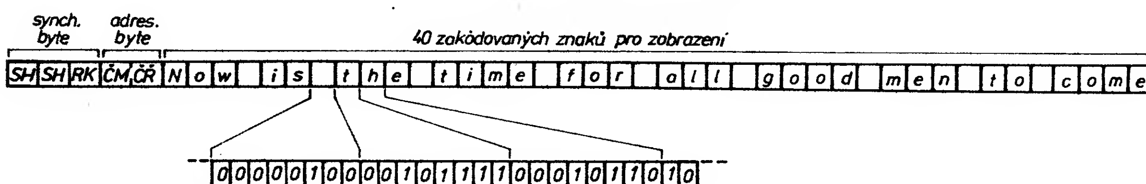
3.4.4.1 Skupina dat pro definici sdružené stránky je tvořena šesti bajty, které obsahují:

číslo vztažného magazínu	3 bity
číslo stránky	8 bitů
sub-kód stránky	13 bitů
ochranné bity Hammingova kódu	24 bitů

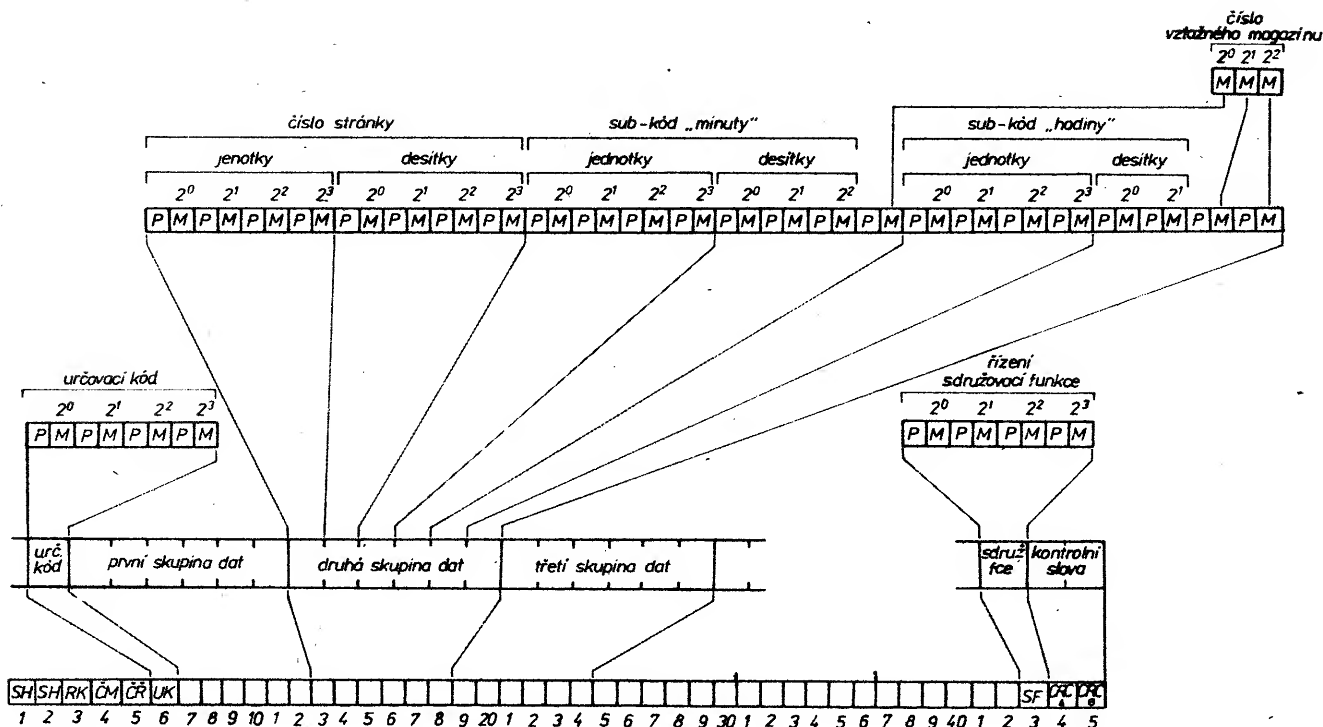
Pořadí bitů je na **obr. 10.** Nemá-li být specifikován sub-kód stránky, bude přenášená adresa sub-kódu 3F7F (hex). Přenáší-li se číslo stránky FF (hex) a sub-kód stránky 3F7F, není specifikována žádná stránka. Bity, přenášené jako relativní číslo magazínu, se používají pro definici čísla magazínu sdružené stránky vzhledem k číslu magazínu v 4. bajtu paketu 27. Nastavení kteréhokoli z těchto bitů na „1" způsobí doplnění příslušného bitu v čísle magazínu. V praxi to znamená provést mezi odpovídajícími bity čísla magazínu paketu 27 a čísla vztažného magazínu log. operací exclusive or. Výsledek je pak skutečné číslo magazínu sdružené stránky.

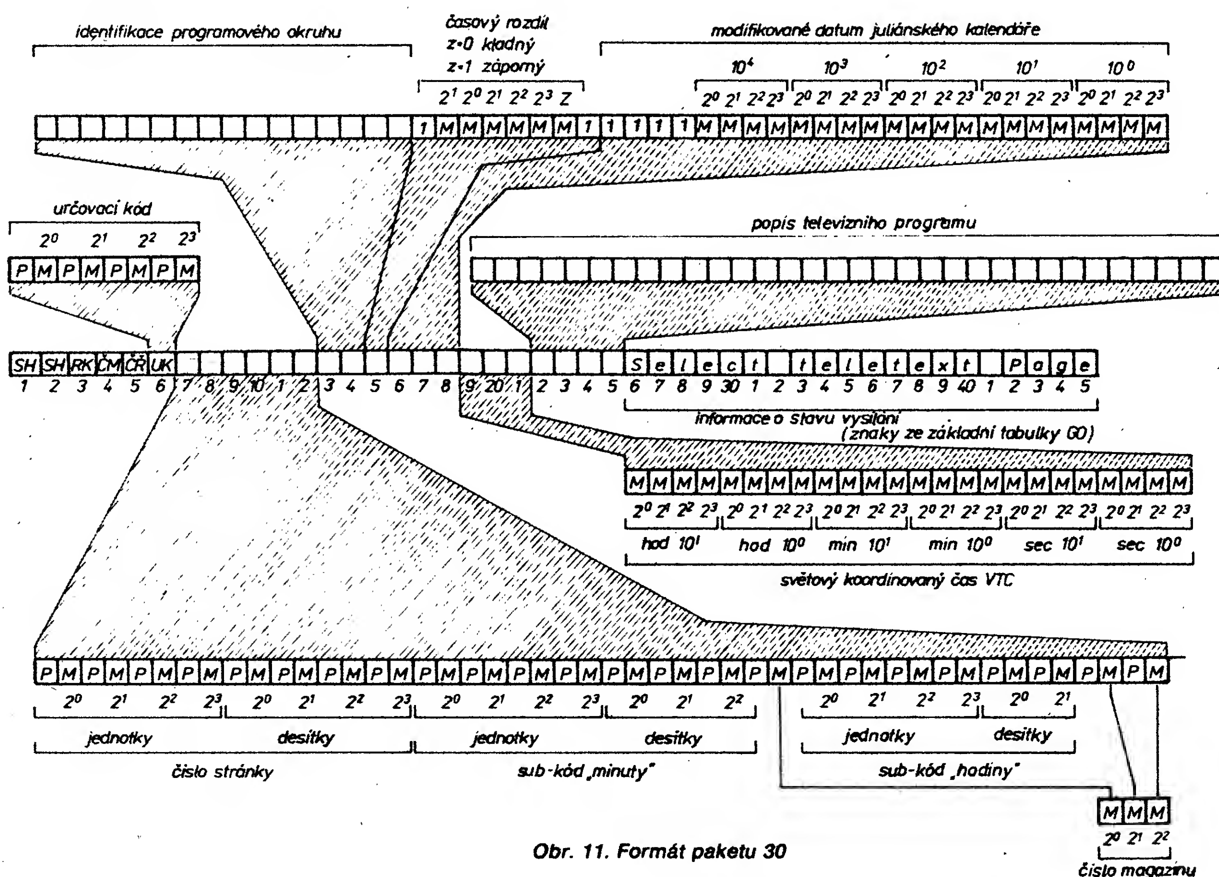
Obr. 8. Příklad formátu záhlaví

Obr. 9. Příklad formátu datového řádku

Obr. 10. Formát paketu 27

Obr. 11. Formát paketu 30

3.4.4.2 V bajtu 43 paketu 27 se přenáší informace pro řízeni sdružovací funkce. Tento bajt má čtyři bity dat a čtyři bity ochrany Hammingovým kódem. Když je osmý bit (MSB) nastaven na hodnotu 1, znamená to, že sdružené stránky mají navazovat na symboly přenášené paketem 24. Pak je červené tlačítko vždy funkční a pokud jsou bity 2, 4 a 6 nastaveny na hodnotu 1, jsou funkční i tlačítka zelené, žluté resp. modrozelené. Tlačítko pro navolení seznamu (indexu) je vždy funkčni. (Tato tlačítka jsou součástí ovladačů některých dekodérů). Když je bit 8 nastaven na 0, pak neexistují sdružené stránky odpovídající barevným symbolům, a zamezí se zobrazení obsahu eventuálně přítomného paketu 24.

3.4.5 Bajty 44 a 45 obsahují kontrolní slovo pro cyklickou kontrolu nadbytečnosti (CRC) dat v paketech 0 až 25. Způsob generování tohoto slova je uveden v kap. 6.

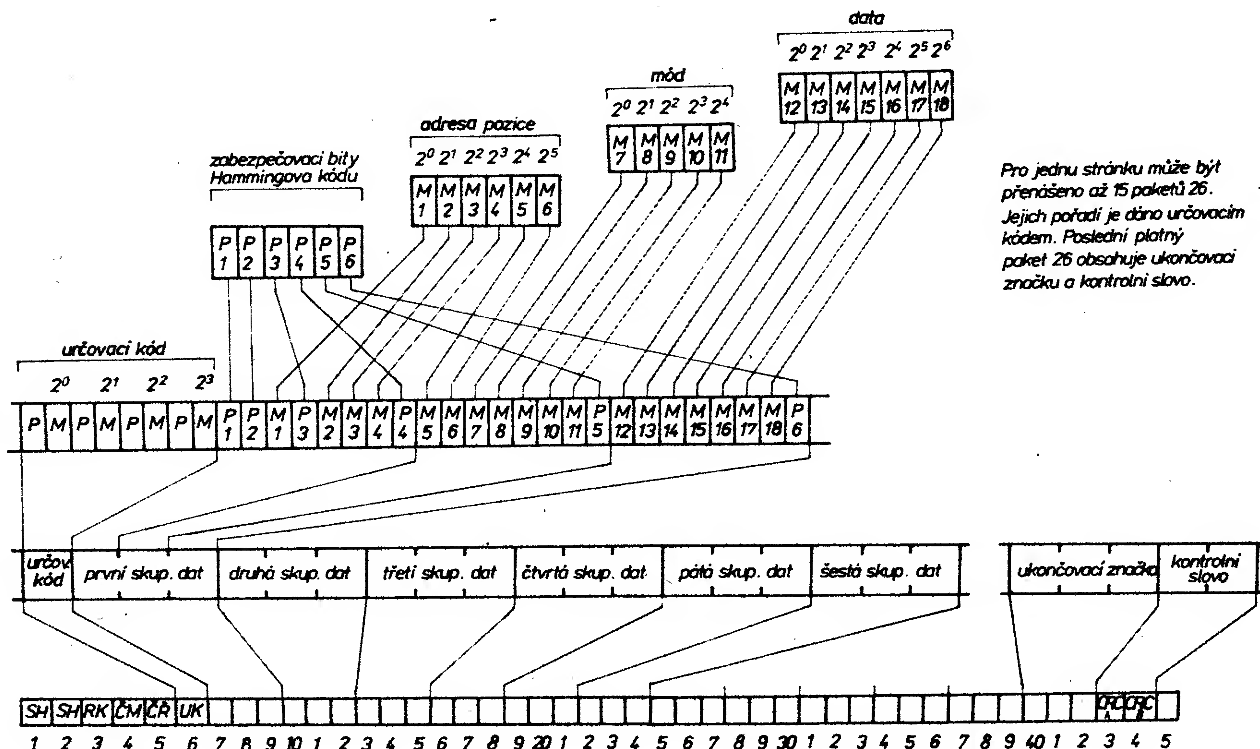
3.5 Paket 30

3.5.1. V paketu 30 se přenáši data, týkající se televizní organizace. Přenáši se přibližně jednou za sekundu s číslem magazínu 8. Formát paketu 30 je na **obr. 11.**

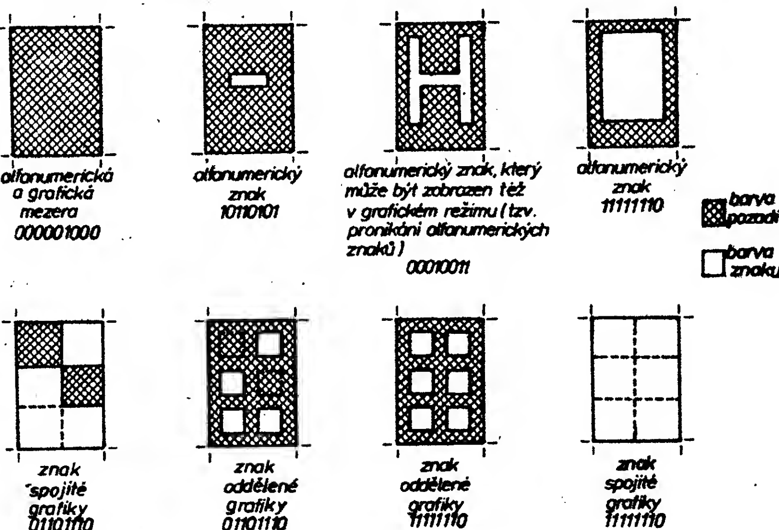
3.5.2 Synchronizace bitů, bajtů a adresováni se provádí v 1. až 5. bajtu viz odst. 2.9, 2.10 a 3.1.

3.5.3 V 6. bajtu je uložen určovací kód, který je chráněn Hammingovým kódem. Pokud je druhý bit nastaven na 0, znamená to multiplexovanou funkci teletextu v zatemňovacím intervalu televizního obrazového signálu (viz odst. 1.1). Pokud jsou bity 4, 6 a 8 nastaveny na hodnotu 0, jsou aktivni funkce popsané v následujících odstavcích 3.5.3.1 až 3.5.3.6. Na jiné kódy systém nereaguje.

3.5.3.1 Bajty 7 až 12 obsahují adresu první vybrané stránky, která bude uložena do paměti

Obr. 12. Formát paketu 26

Obr. 13. Příklady alfanumerických a grafických znaků

dekodéru bez zásahu uživatele a je pak kdykoli zobrazitelná pomocí tlačítka pro navolení seznamu (indexu) (viz odst. 3.4.4), pokud nebyla zadána jiná stránka pomocí paketu 27. Při načtení stránky bez paketu 27 nebo s nespecifikovanou stránkou pomocí skupiny 5 (viz odst. 3.4.4) se opět načte výše uvedená první vybraná stránka.

Skupina dat pro definici první vybrané stránky je tvořena šesti bajty, které obsahují:

číslo magazínu	3 bity
číslo stránky	8 bitů
sub-kód stránky	13 bitů
ochranné bity Hammingova kódu	24 bitů

Pořadí bitů je na **obr. 11**. Nemá-li být specifikován sub-kód stránky, bude přenášena adresa sub-kódu 3F7F (hex.). Přenáší-li se číslo stránky FF (hex.) a sub-kód stránky 3F7F, není specifikována žádná stránka.

3.5.3.2 Pro jednoznačnou identifikaci programového okruhu lze použít kódu v 13. a 14 bajtu.

3.5.3.3 Bajt 15 definuje v krocích po půlhodinových intervalech rozdíl mezi místním časem a světovým koordinovaným časem (UTC). Záporné hodnoty odpovídají místnímu času západně od Greenwiche.

3.5.3.4 Modifikované datum juliánského kalendáře MJD se přenáší v bajtech 16 až 18. Je to pěticiferné číslo, které se mění o půlnoci (podle UTC); přitom referenčnímu datu 31. 1. 1982 odpovídá údaj MJD 45000.

3.5.3.5 Bajty 19 až 21 přenášejí světový koordinovaný čas (UTC). Je to šesticiferné číslo, které se vysílá po dobu nejbližší následující sekundy.

3.5.3.6 Bajty 22 až 25 jsou vyhrazeny pro informace týkající se doprovodného televizního programu.

3.5.4 Od bajtu 26 až do konce paketu 30 mohou být vysílány obecné znaky ze základní tabulky G0.

3.6 Paket 26

3.6.1 Tento paket umožňuje rozšířit soubor přenášených znaků oproti souboru v tabulce G0 o znaky z tabulky G2 (**obr. 16**). Prakticky je to provedeno tak, že po dekódování tohoto paketu se na příslušných znakových pozicích (v řádcích 1 až 24) zamění původní znak (z tabulky **G0**) na požadovaný znak z tabulky **G2**. Na pozicích, které mají být přepisovány, jsou v datových řádcích 1 až 24 vysílány náhradní znaky z tabulky G0 tak, aby umožňovaly příjem i na dekodérech, které nedekódují paket 26. Např. místo písmen s diakritickými znaménky jsou vysílána příslušná písmena bez těchto znamének.

3.6.2 Synchronizace bitů, bajtů a adresování se provádí v 1. až 5. bajtu viz odst. 2.9, 2.10 a 3.1.

3.6.3 V 6. bajtu je uložen určovací kód, který je chráněn Hammingovým kódem. Kódy 0000 až 1110 včetně představují pořadová čísla paketů 26, jejichž maximální počet je 15. Systém nereaguje na kód 1111.

3.6.4 V 7. až 45. bajtu včetně se rozlišuje 13 skupin dat po třech bajtech.

3.6.4.1 Ve skupině dat je kódování provedeno takto:

adresa pozice znaku	6 bitů
popis módu	5 bitů
data určující znak z tabulky G2 (výběr z doplňkové tabulky) nebo znak z tabulky G0 (kompoziční kódování)	7 bitů
ochranné bity Hammingova kódu	6 bitů

Pořadí bitů a uspořádání paketu 26 je na **obr. 12**.

3.6.5 Adresování pozice pro znak se provádí pomocí šesti adresovacích bitů, které mohou nabývat 64 hodnot. Dekadická hodnota 0 až 39 určuje sloupec, 41 až 63 určuje řádek 1 až 23 a hodnota 40 určuje řádek 24. Adresa pozice pro znak je definována explicitně skupinou dat, která obsahuje adresu sloupce. Informace, obsažená ve skupině, která definuje adresu řádku, se využívá u všech následujících skupin, definujících adresy sloupců, až do okamžiku, kdy přijde nová skupina s adresou řádku. První skupina dat musí tedy definovat adresu řádku. Při definici adresy řádku jsou data, přenášená v 3. bajtu skupiny, ignorována. I když lze pozice pro znaky definovat v libovolném pořadí, z důvodů co nejlepšího využití paketů 26 se tyto pozice adresují v pořadí zobrazování, tj. zleva doprava a shora dolů.

3.6.6 Na **obr. 18** je uveden úplný soubor znaků pro češtinu a slovenštinu. Tvoří jej základní soubor (sloupce 2 až 7) a dodatečné znaky (sloupec 0 a 1). Dodatečné znaky se kódují dvojím způsobem: kompozičním kódováním anebo výběrem z doplňkové tabulky.

3.6.6.1 Znaky s diakritickými znaménky se tvoří složením znaku ze základní tabulky a diakritického znaménka z doplňkové tabulky (kompoziční kódování). Mají-li se takovéto složené znaky objevit na pozici pro znak adresované podle odst. 3.6.5, pak bity pro popis módu v rozsahu od 10000 do 11111 určují diakritické znaménko ze sloupce 4 doplňkové tabulky (**obr. 16**), a to v postupném číselném pořadí. Znak ze základní tabulky, který má být doplněn diakritickým znaménkem, je definován sedmi datovými bity. Pokud se požaduje znak bez diakritického znaménka, je použito módu 10000.

3.6.6.2 Má-li se objevit na adresované pozici některý samostatný znak z doplňkové tabulky, nabývají bity pro popis módu hodnotu 01111.

Sedm datových bitů definuje znak z doplňkové tabulky (**obr. 16**) ze sloupce 2, 3, 5, 6, 7.

3.6.7 Jelikož může být použito většího počtu paketů 26 na jedné stránce, je třeba označit poslední paket. Toho se docílí nastavením všech bitů pro adresu řádku a popis módu na hodnotu 1, a to ve skupině dat přenášené v 40., 41. a 42. bajtu konečného paketu 26. Takováto skupina vytváří ukončovací značku. Na data v 42. bajtu systém nereaguje. Nevyužité skupiny dat mezi poslední aktivní skupinou a ukončovací značkou se vyplní opakujícími se daty ukončovací značky.

3.6.8 Dva bajty, které následují za skupinou obsahující ukončovací značku, je možné využít pro cyklickou kontrolu nadbytečnosti (CRC) dat v paketech 26. Kontrolní slovo se vytváří stejným způsobem jako kontrolní slovo CRC v paketech 27 (viz kap. 6), ovšem za použití dat z paketů 26. V případě chybějících dat se předpokládá, že to jsou znaky pro mezeru.

4. Zobrazení stránky

4.1 Stránka zobrazená přijímačem obsahuje až 25 řádků.

4.1.1 Zobrazené řádky odpovídají paketům dat 0 až 24. Řádek 24 se zobrazí pouze tehdy, je-li přenášen také paket 27, a 8. bit 43. bajtu je nastaven na 1. Řádek 24 může obsahovat barevné symboly, které usnadňují přístup k sdruženým stránkám. Přitom může být využíváno příslušných barevných tlačítek na jednotce dálkového ovládání.

4.1.2 Na řádku 1 až 24 je 40 míst pro znaky, na řádku 0 je 32 míst pro znaky. Časový přenos probíhá zleva doprava.

4.2 Znaky zobrazované na řádku 0 mohou být všechny znaky z tabulky G0. Znaky zobrazované na řádcích 1 až 24 mohou být všechny znaky z tabulky **G0** a **G2**. Znaky mohou být zobrazovány v různých zobrazovacích módech. Volba jednotlivých módů je určena implicitně na začátku jednotlivých řádků, explicitně se provádí v průběhu zobrazování řádku pomocí řídicích znaků (**obr. 17**). Některé řídicí znaky mají bezprostřední účinek, jiné působí až na následujícím místě pro znak. Řídicí znaky jsou vesměs zobrazovány jako mezery v barvě pozadí.

4.2.1 Barva znaků (alfanumerických i grafických) může být bílá, žlutá, modrozelená, zelená, purpurová, červená, modrá a černá. Příslušné dvojice řídicích znaků zároveň přepínají zobrazování v alfanumerickém a grafickém módu.

4.2.3 Nové pozadí. Předcházející barva znaků se stává barvou nového pozadí.

4.2.4 Černé pozadí. Nastaví se černá barva pozadí.

4.2.5 Spojitá grafika. Grafické prvky přiléhají jeden k druhému bez mezery.

4.2.6 Oddělená grafika. Grafické prvky jsou odděleny mezerami (proužky) v barvě pozadí (**obr. 13**).

4.2.7 Sevřená grafika. Sevřená grafika umožňuje mezeru obsahující řídicí znak překrýt grafickým znakem. Tento znak je definován pouze v grafickém módu. Je to poslední znak, který předchází před danou mezerou a jehož 6. bit má hodnotu 1. Přitom nesmí dojít ke změně alfanumerika/grafika nebo jednoduchá/dvojitá výška. Znak sevřené grafiky se zobrazí jako spojitý nebo oddělený ve shodě s nastaveným módem.

4.2.8 Skrytí a zviditelnění znaků. Znaky, které jsou vymezeny pomocí těchto řídicích znaků, se zobrazují jako mezery do doby, než jsou zviditelněny činností dekódovacího zařízení nebo zásahem uživatele.

9 Blikání a stálé zobrazení (konec blikání). Znaky, které jsou vymezeny pomocí těchto řídicích znaků, se zobrazují střídavě jako znaky a jako mezery v barvě pozadí. Kmitočet blikání je určen dekódovacím zařízením.

4.2.10 Začátek vkládání a konec vkládání. Definuje se část obrazu určená pro vložení do normálního tv obrazu (titulky, zpravodajský vstup). Tato funkce je chráněna zdvojeným přenosem řídicích znaků označujících začátek a konec vkládání.

4.2.11 Dvojitá výška. Znaky jsou prodlouženy vertikálně do prostoru následujícího řádku. Zobrazení v druhém řádku má stejnou barvu znaků i pozadí jako první řádek. Případné znaky přenášené v druhém řádku jsou ignorovány.

5. Zabezpečení dat Hammingovým kódem

Přenos některých dat je proti chybám zabezpečen Hammingovým kódem. Používá se dvou modifikací tohoto zabezpečení:

5.1 Jeden bajt obsahující čtyři informační bity a čtyři zabezpečovací (ochranné) bity (varianta A). Zabezpečovací jsou bity 1, 3, 5, 7, informační jsou bity 2, 4, 6, 8. Zabezpečovací bity se pro danou kombinaci informačních bitů doplňují podle tabulky Hammingova kódu **obr. 21a.** Při dekódování se nejprve provedou následující operace:

A = b8 xor b6 xor b2 xor b1
B = b8 xor b4 xor b3 xor b2
C = b6 xor b5 xor b4 xor b2
D = b8 xor b7 xor b6 xor b5 xor b4 xor b3 xor b2 xor b1

xor *označuje logickou operaci exclusive or*

Graficky jsou testované bity vyznačeny v tabulce **obr. 21b.** Výsledky těchto operací se pokládají za správné tehdy, jestliže jsou rovny log. 1. Prakticky to znamená, že vybraná skupina bitů musí mít lichou paritu. Vyhodnocení chyb se provádí podle tabulky **obr. 21c.**

5.2 Skupiny tří bajtů obsahující 18 informačních bitů a 6 zabezpečovacích (ochranných) bitů (varianta B). Zabezpečovací jsou bity 1, 2, 4, 8, 16 a 24, informační jsou bity 3, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14,15, 17 až 23. Zabezpečovací bity se pro danou kombinaci informačních bitů vypočtou podle následujících vztahů:

b1 = not (b23 xor b21 xor b19 xor b17 xor b15 xor b13 xor b11 xor b9 xor b7 xor b5 xor b3)
b2 = not (b23 xor b22 xor b19 xor b18 xor b15 xor b14 xor b11 xor b10 xor b7 xor b6 xor b3)
b4 = not (b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b7 xor b6 xor b5)
b8 = not (b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b11 xor b10 xor b9)
b16 = not (b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b19 xor b18 xor b17)
b24 = not (b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b19 xor b18 xor b17 xor b16 xor b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b11 xor b10 xor b9 xor b8 xor b7 xor b6 xor b5 xor b4 xor b3 xor b2 xor b1)

Při dekódování se nejprve provedou následující operace:

A = b23 xor b21 xor b19 xor b17 xor b15 xor b13 xor b11 xor b9 xor b7 xor b5 xor b3 xor b1
B = b23 xor b22 xor b19 xor b18 xor b15 xor b14 xor b11 xor b10 xor b7 xor b6 xor b3 xor b2
C = b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b7 xor b6 xor b5 xor b4
D = b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b11 xor b10 xor b9 xor b8
E = b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b19 xor b18 xor b17 xor b16
F = b24 xor b23 xor b22 xor b21 xor b20 xor b19 xor b18 xor b17 xor b16 xor b15 xor b14 xor b13 xor b12 xor b11 xor b10 xor b9 xor b8 xor b7 xor b6 xor b5 xor b4 xor b3 xor b2 xor b1

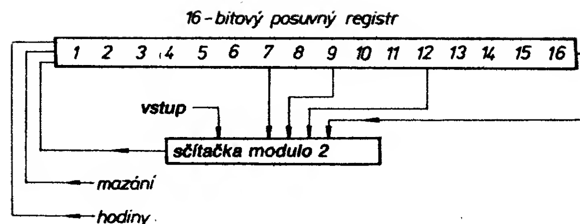
xor *označuje logickou operaci exclusive or*

Graficky jsou testované bity vyznačeny v tabulce **obr. 22a.** Výsledky těchto operací se pokládají za správné tehdy, jestliže jsou rovny log. 1. To znamená, že vybraná skupina bitů musí mít lichou paritu. Vyhodnocení chyb se provádí podle tabulky **obr. 22b.**

6. Vytvoření kontrolního slova

Vytvoření kontrolního slova je znázorněno na **obr. 14.** Na vstup 16-ti bitového posuvného registru je přiváděn výsledek součtu modulo 2 externího vstupu a obsahu 7., 9., 12. a 16. stupně registru. Na začátku se registr vynuluje ve všech stupních. Během sekvence 8192 hodinových impulsů je vstupní signál tvořen prvními 24 znakovými bajty (24 × 8, tj. 192 bitů) ze záhlaví (řádku 0) a následujícími znakovými bajty z řádků 1 až 25 (40 × 8 × 25, tj. 8000 bitů), a to při normálním pořadí přenosu. Chybí-li některý paket, bere se jako by obsahoval vesměs znaky ‹SP› (mezera) (20). V každém bajtu je pořadí bitů b8 až b1. Toto pořadí, které je opačné než při vysílání ostatních bajtů textu, slouží pro usnadnění činnosti dekodéru, který využívá data uložená ve stránkové paměti.

Obr. 14. Vytvoření kontrolního slova

	2	3	4(1)	5	6	7
0	SP	°		—	Ω	K
1	;	±	`	'	Æ	æ
2	¢	²	´	®	Đ	đ
3	£	³	^	©	ª	ð
4	$	×	~	™	Ħ	ħ
5	¥	µ	¯	♪		ı
6	#	¶	˘	₠	IJ	ij
7	§	·	˙	‰	Ŀ	ŀ
8	¤	÷	¨	α	Ł	ł
9	‘	’			Ø	ø
10	“	”	˚		Œ	œ
11	«	»	¸		º	ß
12	←	¼	_	⅛	Þ	þ
13	↑	½	˝	⅜	Ŧ	ŧ
14	→	¾	˛	⅝	Ŋ	ŋ
15	↓	¿	ˇ	⅞	ʼn	(2)

Obr. 16. Tabulka G2

(1) Sloupec 4 obsahuje diakritická znaménka, která se přiřazují znakům z tabulky G0 (obr. 15). (2) Znak 7/15 je interpretován stejně jako v tabulce G0. Kód 4/0 je „nulové znaménko", což umožňuje zobrazení libovolného symbolu z tabulky G0 bez diakritického znaménka s využitím paketu 26. Kódy 4/9 a 4/12 jsou rezervovány pro budoucí využití.

	S0	S1	2	3	4	5	6	7
0	Ú	ô	□	0	č	P	é	p
1	°	Č	!	1	A	Q	a	q
2	ä	Ď	"	2	B	R	b	r
3	Á	ď	#	3	C	S	c	s
4	Š	Ĺ	ů	4	D	T	d	t
5	É	Í	%	5	E	U	e	u
6	Ě	Ľ	&	6	F	V	f	v
7	Í	ŕ	'	7	G	W	g	w
8	ö	Ň	(	8	H	X	h	x
9	ü	ň	)	9	I	Y	i	y
10	ß	Ŕ	*	:	J	Z	j	z
11	Ä	ŕ	+	;	K	ť	k	á
12	Ô	Ř	,	<	L	ž	l	ě
13	Ů	Ť	—	=	M	ý	m	ú
14	Ó	Ý	.	>	N	í	n	š
15	ó	Ž	/	?	O	ř	o	■

Znaky přenášené pomocí paketu 26

Národní tabulka čs. znaků

Obr. 18. Úplný soubor znaků pro češtinu a slovenštinu

Poznámka: Tento soubor znaků byl doplněn ještě o znaky Ö a Ü.

Na konci procesu plnění registru je obsah registru tvořen kontrolním slovem základní stránky.

Pořadí přenosu skupiny se dvěma bajty, která vznikne 16-ti bitovou cyklickou kontrolou nadbytečnosti dané stránky, je bit 9 až 16 (CRC A) a poté bit 1 až 8 (CRC B) včetně.

b7 b6 b5 →					0 0 0	0 0 1	0 1 0		0 1 1		1 0 0	1 0 1	1 1 0		1 1 1	
b4	b3	b2	b1	sloup. / řád.	0	1	2	2a	3	3a	4	5	6	6a	7	7a
0	0	0	0	0	alfan. černá	grafika černá			0		@	P	-		p	
0	0	0	1	1	alfan. červená	grafika červená	!		1		A	Q	a		q	
0	0	1	0	2	alfan. zelená	grafika zelená	"		2		B	R	b		r	
0	0	1	1	3	alfan. žlutá	grafika žlutá	£		3		C	S	c		s	
0	1	0	0	4	alfan. modrá	grafika modrá	$		4		D	T	d		t	
0	1	0	1	5	alfan. purpur.	grafika purpur.	%		5		E	U	e		u	
0	1	1	0	6	alfan. modroz.	grafika modroz.	&		6		F	V	f		v	
0	1	1	1	7	alfan.**) bílá	grafika bílá	'		7		G	W	g		w	
1	0	0	0	8	blikání	skrytí	(		8		H	X	h		x	
1	0	0	1	9	stálé**) zobraz.	spojitá**) grafika	)		9		I	Y	i		y	
1	0	1	0	10	konec*) vkládání	odděl. grafika	*		:		J	Z	j		z	
1	0	1	1	11	začátek vkládání	ESC *)	+		;		K	←	k		¼	
1	1	0	0	12	norm.**) výška	černé**) pozad.	,		<		L	½	l		‖	
1	1	0	1	13	dvoj. výška	nové pozad.	-		=		M	→	m		¾	
1	1	1	0	14	S0 *)	sevř. grafika	.		>		N	↑	n		÷	
1	1	1	1	15	S1 *)	uvolň.**) grafika	/		?		O	#	o		■	

▧ vyhrazeno pro národní varianty znaků

*) v současné úrovni teletextu se nepoužívají

**) předpokládá se na začátku každého řádku

černá představuje barvu znaku, bílá představuje barvu pozadí

(znaky ve sloupci 4 a 5 mohou být zobrazeny i v grafickém módu — tzv. pronikání alfanumerických znaků)

Obr. 15. Tabulka G0

MÓD ZOBRAZENÍ	OKAMŽITÉ PŮSOBENÍ	NÁSLEDNÉ PŮSOBENÍ	DOPLŇKOVÝ MÓD ZOBRAZENÍ	OKAMŽITÉ PŮSOBENÍ	NÁSLEDNÉ PŮSOBENÍ
Alfanumerika			Grafika		
bílá	Zač. řádku	0/7	bílá	—	1/7
červená	—	0/1	červená	—	1/1
zelená	—	0/2	zelená	—	1/2
modrá	—	0/4	modrá	—	1/4
žlutá	—	0/3	žlutá	—	1/3
purpurová	—	0/5	purpurová	—	1/5
modrozelená	—	0/6	modrozelená	—	1/6
černá	—	0/0	černá	—	1/0
Spojitá (grafika)	Zač. řádku 1/9 *	1/9 *	Oddělená (grafika)	1/10 *	1/10 *
Černé pozadí	Zač. řádku 1/12	—	Nové pozadí	1/13 **	—
Zviditelnění znaků	Zač. řádku Zásah uživatele ***	0/1 0/2 0/3 0/4 0/5 0/6 0/7 1/1 1/2 1/3 1/4 1/5 1/6 1/7 0/0 1/0	Skrytí znaků	1/8	—
Stálé zobrazení konec blikání	Zač. řádku 0/9	—	Blikání	—	0/8
Konec vkládání	Zač. řádku 0/10 ****	0/10 ****	Začátek vkládání	0/11 ****	0/11 ****
Normální výška	Zač. řádku 0/12	—	Dvojitá výška	—	0/13
Uvolněná grafika	Zač. řádku	1/15	Sevřená grafika	1/14	—

* Tyto řídicí znaky mohou působit okamžitě nebo následně

** Aktuální barva znaků je vzata jako nová barva pozadí

*** Zviditelnění skrytých znaků na celé stránce může být provedeno zásahem uživatele

**** Tyto řídicí znaky jsou přenášeny zdvojeně; první působí následně, druhý okamžitě

Obr. 17. Tabulka působení řídicích znaků

Pozice v tabulce G0	Angličtina	Němčina	Čeština/na/slovenština	Švédština
2/3	£	#	#	#
2/4	$	$	ů	o
4/0	@	§	č	É
5/11	←	Ä	ť	Ä
5/12	1/2	Ö	ž	Ö
5/13	→	Ü	ý	Å
5/14	↑	∧	í	Ü
5/15	#	_	ř	—
6/0	–	°	é	é
7/11	1/4	ä	á	ä
7/12	‖	ö	ě	ö
7/13	3/4	ü	ú	å
7/14	÷	ß	š	ü

Obr. 19. Národní znaky tabulky G0

C12	C13	C14	Západní Evropa	Východní Evropa
0	0	0	angličtina	polština
0	0	1	němčina	němčina
0	1	0	švédština, finština	srbochorvatština
0	1	1	italština	italština
1	0	0	francouzština	francouzština
1	0	1	portugalština, španělština	portugalština, španělština
1	1	0	čeština, slovenština	čeština, slovenština
1	1	1	maďarština	maďarština

Obr. 20. Tabulka jazykových variant

INFORMAČNÍ BITY

ZABEZPEČOVACÍ BITY

b8	b7	b6	b5	b4	b3	b2	b1
0	0	0	1	0	1	0	1
0	0	0	0	0	0	1	0
0	1	0	0	1	0	0	1
0	1	0	1	1	1	1	0
0	1	1	0	0	1	0	0
0	1	1	1	0	0	1	1
0	0	1	1	1	0	0	0
0	0	1	0	1	1	1	1
1	1	0	1	0	0	0	0
1	1	0	0	0	1	1	1
1	0	0	0	1	1	0	0
1	0	0	1	1	0	1	1
1	0	1	0	0	0	0	1
1	0	1	1	0	1	1	0
1	1	1	1	1	1	0	1
1	1	1	0	1	0	1	0

Obr. 21a. Tabulka Hammingova kódu pro jeden bajt

	b8	b7	b6	b5	b4	b3	b2	b1
A	o	x	o	x	x	x	o	o
B	o	x	x	x	o	o	o	x
C	x	x	o	o	o	x	o	x
D	o	o	o	o	o	o	o	o

o Testované bity

Obr. 21b. Testy na lichou paritu (varianta A)

Výsledky testů parity		Vyhodnocení	Činnost
A, B, C	D		
Všechny správně	Správně	Žádná chyba	Použít informační bity
Všechny správně	Nesprávně	Chyba v b7	Použít informační bity
Ne všechny správně	Správně	Několikanásobná chyba	Odmítnout informační bity
Ne všechny správně	Nesprávně	Jednoduchá chyba	Srovnáním s tabulkou obr. 21b identifikovat chybu. Jestliže je v informačním bitu, pak opravit. Použít informační bity.

Obr. 21c. Tabulka vyhodnocení chyb (varianta A)

	A	B	C	D	E	F
b1	0	X	X	X	X	0
b2	X	0	X	X	X	0
b3	0	0	X	X	X	0
b4	X	X	0	X	X	0
b5	0	X	0	X	X	0
b6	X	0	0	X	X	0
b7	0	0	0	X	X	0
b8	X	X	X	0	X	0
b9	0	X	X	0	X	0
b10	X	0	X	0	X	0
b11	0	0	X	0	X	0
b12	X	X	0	0	X	0
b13	0	X	0	0	X	0
b14	X	0	0	0	X	0
b15	0	0	0	0	X	0
b16	X	X	X	X	0	0
b17	0	X	X	X	0	0
b18	X	0	X	X	0	0
b19	0	0	X	X	0	0
b20	X	X	0	X	0	0
b21	0	X	0	X	0	0
b22	X	0	0	X	0	0
b23	0	0	0	X	0	0
b24	X	X	X	X	X	0

0 — Testované bity

Obr. 22a. Testy na lichou paritu (varianta B)

7. Závěr

Protože při označování řádků, bajtů a bitů je používáno číslování od 0 včetně, mohou vzniknout zdánlivé nesrovnalosti mezi tímto popisem a jinými články, které se zabývají touto problematikou. Dále je třeba vzít v úvahu, že celý systém je stále ještě ve vývoji a může se v některých detailech měnit. A konečně, omlouváme se za všechny nepřesnosti a nedostatky (např. neúplná tabulka G2, popis paketu 30 atd.), které jsou způsobeny tím, že se přes veškerou snahu nepodařilo zajistit potřebné prameny.

Závěrem bychom chtěli poděkovat ing. Jiřímu Rečkovi z Československé televize za velice účinnou pomoc při sestavování tohoto článku.

Výsledky testů parity		Vyhodnocení	Činnost
A, B, C, D, E	F		
Všechny správně	Správně	Žádná chyba	Použít informační bity
Všechny správně	Nesprávně	Chyba v b24	Použít informační bity
Ne všechny správně	Správně	Několikanásobná chyba	Odmítnout informační bity
Ne všechny správně	Nesprávně	Jednoduchá chyba	Srovnáním s tabulkou obr. 22.a) identifikovat chybu. Jestliže je v informačním bitu, pak opravit. Použít informační bity.

Obr. 22b. Tabulka vyhodnocení chyb (varianta B)

Literatura

[1] *Reček, J.*: Teletext v Československu. VÚRT Praha — Rozhlasová a televizní technika 3/1987, str. 79—89.
[2] Broadcast Teletext Specification, BBC — IBA — BREMA, September 1976.
[3] TELETEXT — návrh Československé státní normy. Zpracoval ing. Jiří Reček, Čs. televize Praha, odbor technického rozvoje, březen 1988.
[4] *Darrington, P., Daniels, J., F.*: Wireless World Teletext decoder. Wireless World, November 1975, str. 498—504, December 1975, str. 563—566, January 1976, str. 37—42, February 1976, str. 47—51, March 1976, str. 75—79, April 1976, str. 64—68, May 1976, str. 64—68, June 1976, str. 53—55.
[5] *Russell, R., T.*: Teletext decoder modification. Wireless World, December 1977, str. 36—41.
[6] *Mack, Z.*: Příjem teletextových informací. Amatérské rádio řada A, 3/1988, str. 92—94, 4/1988, str. 134—136, 5/1988, str. 173—176.

PROGRAM TELETEXT

ing. Lumír PŘIBYL, Pavel BRYCHTA, *V. Noska 67, 664 11 Zbýšov*

Program TELETEXT má za úkol zabezpečit takové zpracování dat přicházejících z adaptéru, aby výsledná soustava, využívající adaptéru a mikropočítače pro příjem teletextu, plnila všechny funkce běžné u standardních dekodérů. Základní technická data programu ve spojení s adaptérem jsou uvedena v následujících bodech:

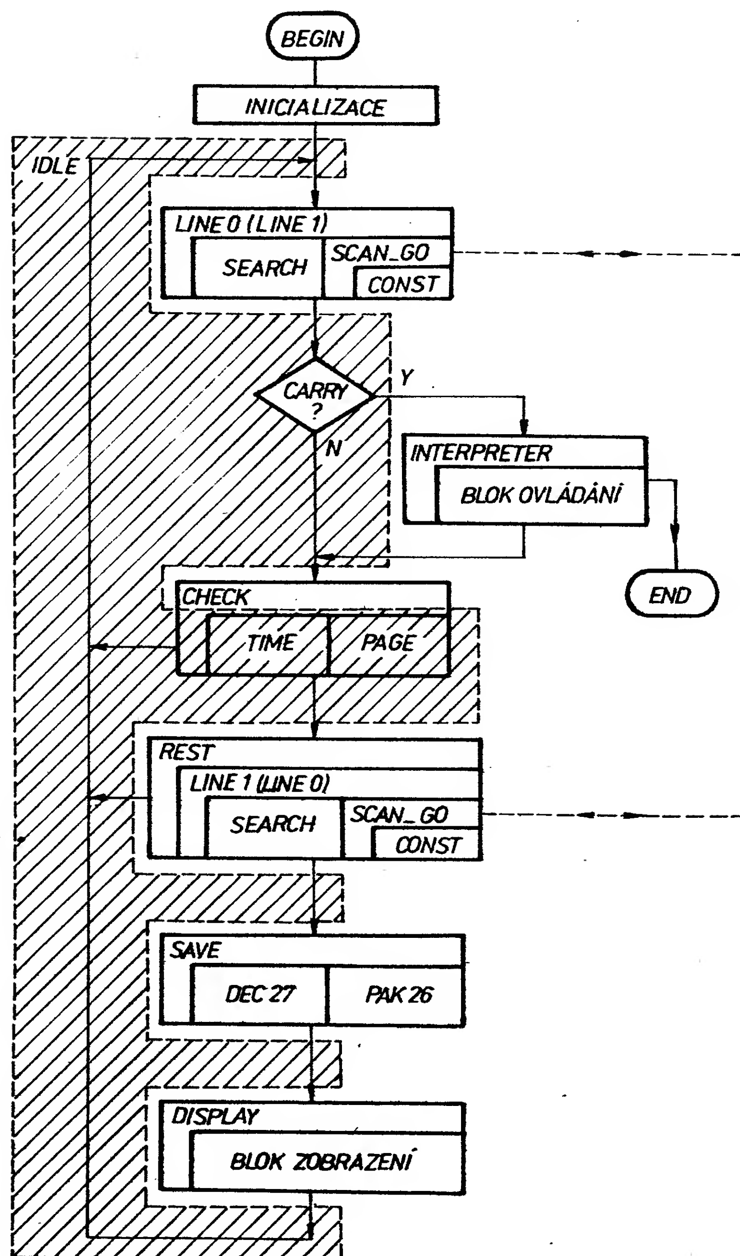
1. Program umožňuje příjem teletextu systému WST úrovně 1.5. Je využíváno paketů 26 a 27. Paket 30 a kontrolní slova CRC nejsou využity.
2. Zobrazovaná stránka obsahuje 24 řádků po 40. znacích. Je možné zobrazit i doplňkový 25. řádek. Jsou zobrazovány všechny znaky národních abeced češtiny/slovenštiny, němčiny a švédštiny.
3. Program umožňuje využít všech zvláštních funkcí běžných standardních dekodérů (volba stránky, přímá volba podstránky, podržení rotující podstránky, zobrazení v dvojité výšce, skryté zobrazení).
4. Program neumožňuje vkládání titulků do televizního obrazu.
5. Program umožňuje tisk zvolených stránek.

Základní požadavky na činnost programu TELETEXT byly stanoveny srovnáním se standardními dekodéry teletextu.

V první řadě je třeba, aby program umožnil plnohodnotné zobrazování vysílaných stránek, tj. aby správně reagoval na přenášené řídicí kódy a kódy alfanumerických a grafických znaků. Dále musí správně vyhodnocovat informace, obsažené v doplňkových paketech.

Za druhé je nutné, aby uživateli poskytl stejný nebo takřka stejný komfort při ovládání zvláštních funkcí dekodéru. Tyto funkce jsou popsány dále.

Obecné možnosti grafického zpracování teletextové stránky vyplývají z článku „TELETEXT — popis...". Program je schopen z přijatých informací tuto stránku věrně zobrazit včetně zobrazení znaků národních abeced. Výjimku tvoří ty části stránky, kde je použita funkce blikání (odst. 4.2.9 čl. „TELETEXT — popis..."). Uvedené části budou zobrazovány tak, jako by tato funkce nebyla použita. Dále může u určitých částí stránky, vytvořených pomocí grafických znaků, docházet k nepřesnostem v barevném podání. Tyto chyby v zobrazení vznikají při překrytí rastru teletextové stránky (24 řádků po 40 pozicích pro znaky) s rastrem mikropočítače Sord a Spectrum (24 řádků po 32 pozicích pro znaky). U mikropočítače Sharp k těmto chybám nedochází.

25. doplňkový řádek, který zobrazují standardní dekodéry pod kompletní stránkou, je možné vyvolat stisknutím klávesy <SP>. Přítomnost tohoto řádku indikuje znak ‚>' v levém horním rohu obrazu. Doplňkový řádek se zobrazí na místě záhlaví stránky.

Vzhledem k tomu, že videosignál z mikropočítače není synchronizován s přijímaným televizním videosignálem, není možné ani při využití vhodného přepínače realizovat ty funkce, běžné u standardních dekodérů, které vyžadují vložení (příp. prolnutí) teletextové stránky nebo její části do televizního obrazu. To se týká např. vložení časového údaje, titulkování pořadů, vložení tzv. zpravodajského vstupu, prolnutí teletextové stránky do tv obrazu, využití funkce „budík" atd. Při příjmu s využitím dvou televizorů je možné na jednom zobrazovat televizní pořad, na druhém se pak objevují příslušné titulky. Obdobně je možné nepřímo realizovat i funkci „budík".

Základní funkcí u každého dekodéru je funkce, která umožňuje zvolit požadovanou stránku. Stránka se volí zadáním tříciferného čísla (tj. včetně čísla magazínu). Tuto funkci samozřejmě program umožňuje a to kdykoli, pokud se nachází v základním režimu (tj. nejsou aplikovány funkce HOLD, DOUBLE nebo FAST SEARCH, viz dále). Jednotlivé číslice se objevují postupně v levém horním rohu obrazu vedle písmene ‚P' nebo znaku >. Pokud dojde k chybě při zadávání, stačí doplnit zbývající pozice libovolnými číslicemi, stisknout <CR> a provést novou volbu. Na rozdíl od standardních dekodérů vyžaduje program potvrzení volby klávesou <CR>. Po tomto potvrzení se vedle zvoleného čísla stránky objeví měnící se čísla právě přijatých stránek. Přitom nejsou zobrazována ta čísla stránek, která nenásledují v postupném číselném pořadí. Jsou to většinou přehledové stránky, které se vysílají několikrát v jednom cyklu, nebo stránky, přenášející titulky. Jakmile dojde k nalezení stránky se stejným číslem jako je zadané, čísla přijímaných stránek zmizí a zobrazí se požadovaná stránka. Jestliže je tato stránka znehodnocena rušením, je možné provést opakované načtení klávesou **‚A'**. Případné rotující podstránky se načítají automaticky.

Vývod obvodu 8255A	Signál	Signál (Centronics)
18	PB 0	Data 0
19	PB 1	Data 1
20	PB 3	Data 2
21	PB 3	Data 3
22	PB 4	Data 4
23	PB 5	Data 5
24	PB 6	Data 6
25	PB 7	Data 7
15	PC 1	BUSY
11	PC 6	$\overline{STR}$
07	GROUND	GROUND

Obr. 2. Připojení tiskárny k mikropočítači ZX Spectrum

Program také umožňuje zrychlenou volbu pomocí tzv. sdružených stránek. Tato možnost je indikována znakem ‚>' v levém horním rohu obrazu. Po zobrazení 25. řádku klávesou <SP> je možné provést klávesou **‚1'** až **‚4'** zrychlenou volbu podle přehledu v 25. řádku.

Pomocí klávesy **‚I'** je možné přímo volit tzv. indexovou stránku, tj. stránku se základním přehledem.

Další běžnou funkcí je zobrazení reálného času. Čas bývá zobrazován na posledních osmi pozicích prvního řádku (záhlaví) nejčastěji ve tvaru 00.00.00. Program umožňuje průběžné zobrazení času, pouze při načtení stránky se čas zastaví na dobu potřebnou pro zpracování informací (řádově stovky ms). Zobrazení času je potlačeno při využití zvláštních funkcí DOUBLE a TIME CODE.

Pod označením zvláštní nebo doplňkové jsou u standardních dekodérů běžné následující funkce:

— Dvojitá výška **(DOUBLE)** — umožňuje pro lepší rozlišení zobrazit horní a dolní polovinu zvolené stránky v dvojnásobné výšce.

— Podržení rotující podstránky **(HOLD)** — pokud jsou podstránky zobrazovány po příliš krátkou dobu, je možné touto funkcí jejich rotaci přerušit a podržet zobrazovanou podstránku na požadovanou dobu. Tuto funkci je možné využít i u normálních stránek, a to tehdy, když vlivem rušení dochází k častému přepisování načtené stránky stránkou falešnou.

— Zobrazení skrytých znaků **(REVEAL)** — tato funkce umožňuje zviditelnění znaků, které jsou při prvním zobrazení skryty (zobrazeny jako mezery). Využívá se především pro skrytí odpovědí u kvízů nebo pro skrytí informací, určených pouze pro některé uživatele.

— Přímá volba podstránek **(TIME CODE)** — pomocí této funkce je možné zvolit číslo požadované podstránky obdobně jako číslo základní stránky (volba je možná pouze u některých podstránek, tato možnost bývá vyznačena). Volba se provádí po zvolení čísla stránky. Číslo podstránky se většinou zobrazí na místě reálného času.

Tímto způsobem se zadává i čas pro aplikaci funkce „budík". Stránka, na které je budík zobrazen, je vlastně složena z rotujících podstránek, jejichž

čísla odpovídají reálnému času. To znamená, že tato podstránka se zobrazí v době, kdy se její číslo bude shodovat s nastaveným časem.

Program umožňuje realizaci všech těchto funkcí. Jejich přesné použití je popsáno v části Popis ovládání.

Program navíc umožňuje vytisknout zvolenou stránku dvěma způsoby. U tiskárny se předpokládá rozhraní Centronics, nejlépe standard IBM nebo Epson. Nastavení způsobu tisku a vlastní tisk se provede příkazy, které jsou dostupné po zobrazení menu (viz část Popis ovládání). Tabulka propojení tiskárny a interfejsu s obvodem 8255A pro mikropočítač ZX Spectrum je na **obr. 2.**

Popis programu TELETEXT

Programové vybavení bylo vytvořeno pro mikroprocesor Z80 a implementováno na mikropočítače Sord M5, Sharp MZ 800 a ZX Spectrum. Program je napsán v makroassembleru Z80, zdrojový text má délku asi 130 kB. Přeložený strojový kód má délku asi 14 kB, z toho je asi 6 kB vlastní program, zbytek tvoří tabulky a data pro dekódování.

Celkový vývojový diagram programu je na str. 17. Pro přehlednost jsou zakresleny pouze hlavní vazby mezi jednotlivými bloky.

Hlavní částí programu TELETEXT je procedura *IDLE*, která zajišťuje vzájemné propojení a volání jednotlivých bloků programu a dále zajišťuje i některé stále se opakující funkce (bloky TIME, PAGE).

Stručný popis funkcí jednotlivých bloků:

INICIALIZACE — základní inicializace systému.
LINE0, LINE1 — vyhledává a dekóduje adresu řádku, načítá záhlaví zvolené stránky.
SEARCH — vyhledává rámcový (framing) kód.
SCAN-GO — čeká na ukončení nejbližšího signálu GO a současně pomocí bloku CONST testuje klávesnici na stisk klávesy. Po ukončení GO přesune data z vyrovnávací paměti adaptéru do operační paměti mikropočítače pro další zpracování.
CONST — testuje klávesnici.
CARRY — test vlajky indikující stisknutí klávesy.
INTERPRETER — volá příslušnou rutinu z BLOKU OVLÁDÁNÍ.
BLOK OVLÁDÁNÍ — obsahuje rutiny nutné pro provádění příkazů uživatele (DOUBLE, HOLD, REVEAL, CLOCK, TIME, CODE, FAST, SEARCH, INDEX, MENU, PRINT, HELP, SETUP, EXIT).
CHECK — volá příslušnou rutinu TIME a PAGE.
TIME — porovnává systémový čas s údajem o reálném čase, přenášeném v záhlavích stránek.
PAGE — při vyhledávání zvolené stránky porovnává číslo právě načtené a zvolené stránky (včetně čísla magazínu).
REST — načítá zbytek stránky až po hlavičku následující stránky.
SAVE — volá rutiny nutné pro zpracování paketu 27 a paketu 26.
DEK27 — dekóduje paket 27,
PAK26 — dekóduje paket 26.
DISPLAY — řídí zobrazování stránky, volá potřebné rutiny z BLOKU ZOBRAZENÍ.
BLOK ZOBRAZENÍ — obsahuje rutiny, nutné pro správné zobrazení stránky.

Popis některých vybraných částí programu

ÚVODNÍ BLOK

V úvodním bloku jsou definovány nutné makroinstrukce pro komunikaci s paralelním rozhraním a velikosti jednotlivých bafrů. Je uveden příklad minimálních definic, potřebných pro činnost základní části programu.

```
**********************
*                    *
*    Uvodni blok     *
*                    *
**********************

FRAMING EQU     ''''                    ; Framinguv kod
ENABL0  EQU     00001110B               ; ENABLE=0
ENABL1  EQU     00001111B               ; ENABLE=1

;       PROGRAMOVANI 8255
;
; 1. Nastaveni rezimu
;  Bit    7  6  5  4  3  2  1  0
;         :  :  :  :  :  :  :  :
;         :  :  :  :  :  :  :  : Port C (lower) 1-Input,0-Output
;         :  :  :  :  :  :  : Port B 1-Input,0-Output
;         :  :  :  :  :  : Mode selection 0-Mode 0,1-Mode 1
;         :  :  :  :  : Port C (upper) 1-Input,0-Output
;         :  :  :  : Port A 1-Input,0-Output
;         : Mode selertion 00-Mode 0,01-Mode 1,1X-Mode 2
;       Mode set flag 1-Active
;
; 2. Bit set/reset format
;  Bit    7  6  5  4  3  2  1  0
;         :  :  :  :  :  :  :  :
;         :  :  :  :  :  :  : Bit set/reset flag 1-Set,0-Reset
;         :  :  :  : Bit select 000-0 : 111-7
;         :   Unused
;       Bit set/reset flag 0-Active

CW      EQU     10010011B               ; Ridici slovo pro 8255
                                        ; PA  - vstup dat z dekoderu
                                        ; PB  - nepouzit-nastaven jako vstup
                                        ; PC0 - /GO signal z dekoderu
                                        ; PC7 - ENABLE signal do dekoderu
PIOSIZE EQU     448                     ; Velikost bufferu pro PIO ( max. pro
                                        ; 8 ttx. datovych radku v pulsnimku )
```

VYHLEDÁNÍ A DEKÓDOVÁNÍ ŘÁDKU

V další části je popis hlavní procedury pro vyčítání dat z adaptéru a pro úpravu jednoho teletextového řádku. Procedura volá podprogramy nižší úrovně (viz dále), které jsou zčásti závislé na hardware počítače. Vlastní hlavní procedura pro vyčítání je volána z hlavní programové smyčky (procedury IDLE).

```
;****************************************
;*                                      *
;*   Vyhledani a dekodovani radku       *
;*                                      *
;****************************************
;   Program vyhleda a dekoduje adresu radku do oblasti ROWADR
; Je-li to radek 00 ( hlavicka ) , provede dekodovani do oblasti HEAD
; pres rutiny :
;       SEARCH......Vyhledani framingova kodu
;       SCAN_GO.....Nacteni dat z teletextu
;       DECODE......Makro,ktere dekoduje Hammingovy kody
; Vystup:  F(CY)=1  - bylo preruseno cteni
;          jinak F(CY)=0
;          HL       - Adresa prvniho datoveho bytu ( za zahlavim )
;
; Vstup :  LINE1     HL,BC a PIOBUF nastaveny z predchoziho volani
;          LINE0   - Nacita data do PIOBUF a nastavuje HL,BC

LINE0:
        CALL    SCAN_GO                 ; Nejprve musime nacist data
        RET     C                       ; Bylo preruseno cteni-navrat
        LD      HL,PIOBUF               ; Odkud zaciname
        LD      BC,PIOSIZE              ; Velikost bufferu
LINE1:  CALL    SEARCH                  ; Vyhledej Framing v bufferu
        JR      NZ,LINE0                ; Buffer prazdny,nebo falesny radek
        LD      A,(HL)                  ; Magazine # + Row address
        DECODE                          ; Dekoduj Hamminguv kod
        JP      M,LINE1                 ; Chyba - hledej dale
        LD      E,A                     ; Uschovej mezivysledek
        INC     HL                      ; HL= adresa Row address ( nizsi 4 bity )
        LD      A,(HL)                  ; Hamming do ACC
        DECODE                          ; Zkus ho dekodovat
        JP      M,LINE1                 ; Chyba - hledej dalsi radek
        INC     HL                      ; Posun na dalsi znak
        SLA     A                       ; Rotuj je do spravne pozice
        BIT     3,E                     ; Test na lichy radek ( 0-ty bit =1)
        JR      Z,LINE4                 ; Je sudy
        INC     A                       ; Je lichy
LINE4:  LD      (ROWADR),A              ; Uloz cislo radku
        LD      D,A                     ; Uschovej adresu na chvili
        LD      A,E                     ; Vezmi cislo magazinu
        AND     111B                    ; Oprav ho
```

```
        LD      (HEAD),A                ; Uloz cislo magazinu
        LD      A,D                     ; Vrat zpet adresu
        OR      A                       ; Test na cislo radku + CY=0
        RET     NZ                      ; Navrat kdyz neni radek 00
        LD      DE,HEAD+1               ; Cilova oblast pro dekodovani
        PUSH    BC                      ; Uschovej pocitadlo neprohledanych bytu
        LD      B,8                     ; Pocet bytu v zahlavi
LINE2:  LD      A,(HL)                  ; Dekodovany byte
        DECODE                          ; Zkus ho dekodovat
        JP      M,LINE3                 ; Chyba - oprav zasobnik a hledej dale
        LD      (DE),A                  ; Uloz dekodovany byte
        INC     HL                      ; Posun oba
        INC     DE                      ;  ukazatele
        DJNZ    LINE2                   ; Dekoduj cele zahlavi
        EX      (SP),HL                 ; Vezmi pocitadlo
        LD      BC,-8                   ; Opravime o odebrane byty ze zahlavi
        ADD     HL,BC                   ; Oprav
        EX      (SP),HL                 ; Vratime zpet adresu
        POP     BC                      ; Obnov pocitadlo
        XOR     A                       ; CY=0
        RET                             ; Navrat
LINE3:  LD      A,8                     ; Budeme pocitat ofset
        SUB     B
        LD      C,A                     ; BC=vysledek
        LD      B,0
        OR      A                       ; CY=0
        EX      (SP),HL                 ; Vezmeme adresu
        SBC     HL,BC                   ; Opravime pocitadlo o data
        EX      (SP),HL                 ; Vratime zpet
        POP     BC                      ; Oprav zasobnik ( vrat pocitadlo )
        JR      LINE1                   ;  a hledej znovu
```

ČEKÁNÍ NA GO A TEST KLÁVESNICE

Následující rutina testuje stav klávesnice a adaptéru. Při připravenosti adaptéru pro předání dat provede přesunutí dat z vyrovnávací paměti adaptéru do oblasti PIOBUF. Ta slouží jako pracovní oblast pro dekódování. Při přenosu dat je využíváno signálu CS PIO a RD PIO k přímému inkrementování čítače pro adresování vyrovnávací paměti v adaptéru. To znamená, že tuto činnost není třeba ovládat softwarově.

V případě, že se čeká na připravenost adaptéru a je stisknuta některá klávesa, je nastavena vlajka indikující uživatelský vstup (CARRY) a je proveden návrat do procedury, která tuto rutinu volala (LINE1 nebo LINE0).

```
;***************************************
;*                                     *
;*   Cekani na GO a test klavesnice    *
;*                                     *
;***************************************
;   Tento podprogram ceka na ukonceni nejblizsiho signalu GO
; a testuje klavesnici na stisk tlacitka ( preruseni hledani ).
; Po prichodu signalu nacte data z vyrovnavaci pameti dekoderu
; na adresu PIOBUF pro dalsi zpracovani.
; Vystup:  F (CY)=1 - bylo preruseno

SCAN_GO:
        CALL    CONST                   ; Get console status
        OR      A                       ; Nastav vlajku Z/NZ
        SCF                             ; Pripadne vlajku INTERRUPT
        RET     NZ                      ; Byla stisknuta klavesa
        IN      A,(PIOC)                ; Nacti status GO signalu
        AND     1                       ; Maskuj pouze tento bit
        JR      NZ,SCAN_GO              ; GO jeste neprislo
GO_SCAN:
        IN      A,(PIOC)                ; Test na jeste trvani GO
        AND     1                       ; Maskuj GO bit
        JR      Z,GO_SCAN               ; GO jeste trva
        LD      A,ENABL1                ; Povolime vycitani dat z dekoderu
        OUT     (CTRL),A                ;  pres PC7
        LD      HL,PIOBUF               ; Kam budeme ukladat data
        LD      BC,PIOA                 ; Odkud budeme brat + pocitadlo
        INIR                            ; Nacteme prvnich 256 bytu
        LD      BC,256*(PIOSIZE-256)+PIOA; Nacteme zbytek dat
        INIR
        LD      A,ENABL0                ; Zakazeme vycitani dat z dekoderu
        OUT     (CTRL),A                ;  pres PC7
        XOR     A                       ; Nuluj CY flag
        RET
```

VYHLEDÁNÍ RÁMCOVÉHO KÓDU

Následující rutina je používána pro vyhledání začátků teletextových řádků. Začátek řádku je identifikován přítomností rámcového kódu (framing code). Jestliže následují dva tyto kódy za sebou, považuje se za platný druhý výskyt.

```
;***************************************
;*                                     *
;*    Vyhledavani Framingova kodu      *
;*                                     *
;***************************************
;   Program vyhledava framinguv kod od adresy (HL) v delce (BC)
; a testuje preteceni z minuleho vyhledavani.
; Vystup:  Z=1 ... Nasel framing HL=addr(Framing+1)

SEARCH:
        BIT     7,B                     ; Test na preteceni rozsahu
        RET     NZ                      ; Framing nenalezen-pretekl
        LD      A,FRAMING               ; Co hledame
        CPIR                            ; Hledej
        RET     NZ                      ; Navrat - nenasel
        CP      (HL)                    ; Test na 2* framing za sebou
        JR      Z,SEARCH1               ; Jsou 2 framingy
        XOR     A                       ; Z=1
        RET                             ; Navrat Z
SEARCH1:INC     HL                      ; Preskoc prvni framing
        DEC     BC                      ; Oprav pocitadlo
        XOR     A                       ; Z=1
        RET                             ; Navrat Z
```

PŘEKÓDOVACÍ TURBO TABULKA

Dále uvedená tabulka umožňuje velmi rychlé dekódování a vyhodnocení (případně opravení) Hammingova kódu (varianta A, viz „TELETEXT — popis systému . . ."). Tuto tabulku využívá makro DECODE volané v LINE0 a v LINE1.

```
;***************************************
;*                                     *
;*      Prekodovaci TURBO tabulka      *
;*                                     *
;***************************************
;  Tabulka pro TURBO dekodovani
; (c) 1988 Pavel BRYCHTA

        .RADIX  16
        DB      0FF,00C,001,0FF,00A,0FF,0FF,009
        DB      00A,0FF,0FF,00B,00A,00A,00A,0FF
        DB      008,0FF,0FF,00B,0FF,000,00D,0FF
        DB      0FF,00B,00B,00B,00A,0FF,0FF,00B
        DB      00C,00C,0FF,00C,0FF,00C,00D,0FF
        DB      0FF,00C,00F,0FF,00A,0FF,0FF,007
        DB      0FF,00C,00D,0FF,00D,0FF,00D,00D
        DB      006,0FF,0FF,00B,0FF,00E,00D,0FF
        DB      008,0FF,0FF,009,0FF,009,009,009
        DB      0FF,002,00F,0FF,00A,0FF,0FF,009
        DB      008,008,008,0FF,008,0FF,0FF,009
        DB      008,0FF,0FF,00B,0FF,00E,003,0FF
        DB      0FF,00C,00F,0FF,004,0FF,0FF,009
        DB      00F,0FF,00F,00F,0FF,00E,00F,0FF
        DB      008,0FF,0FF,005,0FF,00E,00D,0FF
        DB      0FF,00E,00F,0FF,00E,00E,0FF,00E
TABLE:  DB      001,0FF,001,001,0FF,000,001,0FF
        DB      0FF,002,001,0FF,00A,0FF,0FF,007
        DB      0FF,000,001,0FF,000,000,0FF,000
        DB      006,0FF,0FF,00B,0FF,000,003,0FF
        DB      0FF,00C,001,0FF,004,0FF,0FF,007
        DB      006,0FF,0FF,007,0FF,007,007,007
        DB      006,0FF,0FF,005,0FF,000,00D,0FF
        DB      006,006,006,0FF,006,0FF,0FF,007
        DB      0FF,002,001,0FF,004,0FF,0FF,009
        DB      002,002,0FF,002,0FF,002,003,0FF
        DB      008,0FF,0FF,005,0FF,000,003,0FF
        DB      0FF,002,003,0FF,003,0FF,003,003
        DB      004,0FF,0FF,005,004,004,004,0FF
        DB      0FF,002,00F,0FF,004,0FF,0FF,007
        DB      0FF,005,005,005,004,0FF,0FF,005
        DB      006,0FF,0FF,005,0FF,00E,003,0FF
        .RADIX  0AH
```

Popis ovládání

Po zavedení programu z kazety (diskety) se zobrazí titulní strana a hlavní menu. Menu obsahuje tyto tři základní varianty:

Setup Print Help

Jednotlivé varianty se volí klávesou odpovídající zvýrazněnému písmenu.

Setup — umožňuje nastavení způsobu vysílání řídicích znaků na tiskárnu ve formě CR nebo CR+LF a následující způsoby kopie obrazovky:

Normal — normální kopie — obsahuje pouze platné ASCII znaky, grafika se zobrazí pomocí odpovídajících ASCII znaků, znaky národních variant jsou zobrazeny bez diakritických znamének.

Shaded — stínovaná grafická kopie — využívá možností tiskáren standardu IBM a Epson.

Print — provede vytištění načtené stránky podle podmínek, nastavených v předchozím bodě.

Help — zobrazí seznam písmenových příkazů pro standardní ovládání. Jsou to tyto příkazy:

0—9 — *page#* — volba stránky — provede se zadáním tříciferného čísla, po kterém následuje <CR>.
A — *again* — znovu se provede načtení zvolené strany.
C — *clock* — po předchozí přímé volbě podstrany se zobrazí potlačený reálný čas.
D — *double* — horní a dolní polovina načtené stránky se postupně zobrazí v dvojnásobné výšce. Rotování se provádí libovolnou klávesou.
E — *exit* — návrat do operačního systému mikropočítače.
H — *hold* — podržení rotující podstránky až do dalšího stisku libovolné klávesy. Funkce je indikována písmenem ‚H' v levém horním rohu obrazu.
I — *index* — automatická volba indexové stránky (stránka 100, případně stránka nastavená pomocí paketu 27).
M — *menu* — zobrazí se menu.
R — *reveal* — zobrazí se znaky, které jsou při načtení stránky skryty.
T — *time code* — přímá volba podstránky — umožňuje zadat čtyřciferné číslo podstránky. Po zadání čísla stránky stiskneme ‚T' (na místě reálného času se zobrazí Time0000), zadáme číslo podstránky a stiskneme <CR>.
<**SP**> — *fast search* — volba sdružených stránek. V případě, že se přenáší adresy tzv. sdružených stránek, které jsou určeny k automatickému ukládání do paměti dekodéru, je jejich přítomnost indikována znakem ‚>' v levém horním rohu obrazu. Pak je možné pomocí klávesy <SP> vyvolat zobrazení doplňkového 25. řádku, přenášejícího přehled sdružených stránek. Volba sdružené stránky se provede stisknutím odpovídající klávesy ‚1' až ‚4'. Klávesy jsou přiřazeny barevným skupinám následujícím způsobem:

klávesa ‚1' „červená"
klávesa ‚2' „zelená"
klávesa ‚3' „žlutá"
klávesa ‚4' „modrozelená"

Publikovat celý výpis programu pro příjem teletextu nebylo vzhledem k jeho rozsahu reálné. Proto jsme zařídili v rámci projektu MIKROBÁZE, aby nahrávku programu na kazetě dodávala 602. ZO Svazarmu v Praze. Zatím jsou k dispozici programy pro počítače ZX-Spectrum, SORD M5, Sharp MZ800, připravují se další včetně IBM-PC. O program pro svůj počítač si tedy napište na adresu: 602. ZO Svazarmu, ul. dr. Z. Wintra 8, 160 00 Praha 6.

Dlouhý spánek Gajany

Carola Biedermannová

Za jasných nocí bliká na obloze malá hvězdička. Ze Země není vidět, že kolem ní krouží tři planety. Dvě jsou mrtvé. Hromady kamení, mrazivé pustiny. Třetí je živá. Jmenuje se Gajana.

Podnebí Gajany je teplé a kromě oblasti tropických dešťových pralesů suché. Rána jsou chladná a svěží, poledne horká do úmoru a večery dlouhé, vlahé, soumračné. Je to mírná planeta. Čas plyne tiše a nemá velký význam.

Na Zemi vesele skotačili brontosaurové a jiné těžkotonážní potvory, které byly později odkázány do říše pohádek, aby ještě později byly s úctou a pietně objevovány jejich kosti.

Na Gajaně slezl podnikavý opičák nebo zvíře opici podobné ze stromu a postavil se na zadní končetiny, aby se podíval do dálky nad vysokou trávou gajanské stepi. V trávě uviděl pasoucí se zvíře podobné králíkovi. Napadlo ho vzít do ruky klacek a králíka praštit. Králík padl s roztříštěnou lebkou.

Opičák si dřepl vedle králičí mrtvolky a tupě na ni zíral. Přitom mimoděk olízl klacek se zbytky králičího mozku. Chutnal podobně jako stromoví červi, kterými se živil.

Na planetě Zemi slezl první podnikavý opičák ze stromu v době, kdy lidé na Gajaně podnikali pokusy s chovem zvířat a pěstováním rostlin. Když si na planetě Zemi lidé vzájemně kradli nasbírané rostliny a ochočená zvířata, na Gajaně již stála bílá města. Vysoké ženy s lehce namodralou pletí a korunou zlatých vlasů a muži, do pasu nazí a v dlouhých bílých sukních procházeli stinnými podloubími ulic kolem plně automatizovaných obchodů a pracovali v nekonečně bělostných klimatizovaných sálech a chodbách počítačů. Za nocí hleděli ke hvězdám.

Podnebí Gajany je suché a teplé, déšť nezavírá lidi v jejich příbytcích. Lidé nezapomněli na široké stepi, ze kterých přišli. Ve volných dnech odcházeli do malých domků ve stepi, aby žili blíž přírodě. Pěstovali ovoce a zeleninu, žili bez

jídel, která se sama uvaří a bez vozidel, která se sama řídí. Volných dnů přibývalo, počítače ve městech byly čím dál tím schopnější a samostatnější. Lidé Gajany se postupně vraceli do svých stepí. Počítače pro ně vytvořily rozvážkovou službu. Ale zásobovací vozy se vracely plné, lidé si pěstovali potraviny vlastníma rukama a tkali látky na primitivních stavech. Nechtěli už trápit děti školou, vzděláním, prací. Mysleli to dobře, když jim chtěli dopřát svobodu. Tehdy.

Podnebí Gajany je teplé, suché a mírné. Jitra jsou tichá a osvěžující. Lid Gajany neznal válčení, oblíbenou zábavu lidí na Zemi. Stádní pud u něj zanikal. Ve stepích bylo místa dost.

Bílá města Gajany osiřela.

Počítače postupně rušily výrobu věcí, které nikdo nepotřeboval. Automaty a roboty udržovaly opuštěná města nebo čekaly, pečlivě nakonzervovány, ve skladištích. Nablýskaná vozidla stála v garážích, obchody byly prázdné, jen stepní vítr se proháněl podloubími. V dlouhých chodbách počítačových center blikala světélka a svítily obrazovky. Počítače čekaly na muže v dlouhých sukních se zlatými vlasy k ramenům, na dívky v bílých řízách, protože, jak pravil jejich program a jejich zkušenost, jen tým člověka s počítačem dává fungující celek. Lidé však odešli. Opustili i své domky, které stejně už neuměli pořádně udržovat, a žili v dřevěných srubech nebo zahloubených polozemnicích.

Na Zemi lidé pomalu končili s toulavým pasteveckým způsobem života a zvykali si žít v trvalejších sídlištích. Bude trvat ještě dlouho, než bude postaveno město u Catal HÜyuk, než se zrodí na ostrovech první říše, po které zůstanou jen báje o Lemurii, zemi Mu či Atlantidě.

Počítače na Gajaně žily bez lidí. Měly spoustu času. Využily ho na zdokonalení, získaly první záblesky skutečného vědomí. Bylo to vědomí osamělosti.

O údržbu počítačů se staraly roboty, slunce Gajany dodávalo do slunečních baterií neomezené množství energie. Ale přicházel stesk. Lidé zapomínali na počítače a na bílá města, ze kterých odešli do širých stepí za svobodou. Města se v jejich vyprávění stávala podivným přetechnizovaným peklem. Po lidech zůstaly linky telefonů, stanice bezdrátového spojení. Počítače je měly na dosah. A tak se propojily do jednoho planetárního systému. S nadějí, že přemohou samotu. Vznikl velký počítač Gajany.

Na Gajaně znamená čas málo a pro počítač ještě méně. Jen samota odkapává v drobných krůpějích a měří dobu čekání. Velká kaluž samoty znamená stesk. Z kaluží vznikají potůčky, jezírka... Počítač Gajany se odhodlal k činu. Poslal za lidmi roboty, aby je přivedly zpátky, když bílá města čekají a počítač je stále připraven jim sloužit.

Lidé Gajany již zapomněli umění práce s kovy. Táhli se svými stády od pastviny k pastvině, bydleli ve stanech z páchnoucích zvířecích koží, pojídali napůl syrové maso a divoké rostliny. Večer se u táborovch ohňů vyprávěly pověsti o bílém pekle měst. Nedůvěřivě, se strachem hleděli lidé na roboty, které jim neubližovaly a něco říkaly. Jistě to byli démoni pekla.

Řeč lidí se změnila. Bylo v ní málo slov a zněla jinak, než bylo uloženo v paměti velkého počítače. Počítač měl v té době bohatší slovník než nejchytřejší z lidí. Možná, že lidé na Gajaně se chvíli pokoušeli pochopit, co od nich ty lesklé krabice chtějí, než je poslali pryč nevybíravými slovy. Neměli ostatně z čeho vybírat a měli spoustu jiných starostí. Hodně se jich rodilo, ještě více umíralo, pořád řádily nějaké nemoci, bolely je zuby, pokud nějaké měli, dobytek se plašil a mouchy otravovaly.

Velký počítač Gajany usoudil vcelku správně, že lidé se nevrátí, že zůstal sám. Hledal řešení.

Přestal udržovat zbytečná města, ta se po čase zhroutila v hromady sutin a z těch pomalu vznikal písek. Zůstala jen počítačová centra, sluneční baterie, výroba obslužných robotů a hvězdárny.

Na Gajaně čas mnoho neznamená a pro počítač ještě méně. Počítač hleděl k hvězdné obloze. Počítal, přemýšlel, možná i snil. Byl pánem planety a myslel na hvězdy.

I na Zemi lidé hleděli ke hvězdám, dávali jim jména svých bohů, dávali jména souhvězdím. Jedno dostalo jméno Pastýř.

Stepní vítr rozfoukal po Gajaně písek, který zbyl z bílých měst. Přibývalo písečných bouří, ve kterých hynuli lidé i zvířata. Stepi vysychaly pod vrstvou vápenatého písku, měnily se v pouště. Lidé se přestěhovali do jeskyní a živili se lovem drobné zvěře. Usidlovali se na okrajích pralesů, které poušť nemohla pohltit, neměla na to dost síly.

Jeden podnikavý muž, drobný a obratný, vylezl na strom. Objevil hnízdo stromových červů, ochutnal a ejhle, podobalo se to chuti vzácného králičího mozečku. Navíc našel několik divokých plodů, prostě měl šťastný den. Po dlouhé době se dosyta najedl.

Lidé z Gajany se začali stěhovat do pralesů. Postavili si hnízda z větví a bydleli na stromech. Prales se dočkal.

Počítač vyrobil sérii hlídkovacích zařízení, továrna na výrobu obslužných robotů to hladce zvládla a pouště Gajany byly ideálním letištěm. Zařízení byla prakticky nezničitelná, v neměnném kosmickém vzduchoprázdnu mohla čekat neomezenou dobu. Vypočítal vhodná místa — měl k dispozici hvězdárny celé Gajany — a rozeslal své hlídky do vesmíru.

Lidé Gajany nemohli ze svých lesních skrýší zahlédnout světélka, ztrácející se mezi hvězdami. Velký počítač Gajany se ponořil do dlouhého čekání. Možná i snil. A zatím poušť zakryla poslední zbytky civilizace, poušť se srdcem z kovu a polovodičů, kterou daleko od sebe probleskovaly povrchy slunečních baterií...

Na Zemi Atlantis skončila v rozbouřených živlech. Harrapa a Mohendžoro prošly časem, sumerské paláce pokryl prach a hlína. Jako brontosauři, i říše Chetitů byla vykázána do pověstí, aby po dlouhém čase byla archeology pietně odkryta. Egypťané postavili své pyramidy, pro které čas mnoho neznamená. Kréťané ovládali moře a jako sport pěstovali skok přes býka, dědictví bezejmenného města od Catal HÜyuk. Řekové postavili své bílé chrámy, které časem Turci opět zboří, a tesali sochy, které zůstanou měřítkem krásy v době, kdy jedna ze sond Gajany začne plnit svůj program.

V dešťových pralesích Gajany potomci lidí sestupovali na zem jen zřídka. V tom případě se pohybovali po čtyřech chápavých končetinách. Jednomu druhu se vyvinul chápavý ohon, což se pro život na stromech bezesporu hodilo. Děsili se otevřeného prostoru, za kterým odešli ze svých měst a který se stal pouští. Vzpomínka na dávnou civilizaci v nich vyhasla. Jejich slovník se skládal z posunků, skřeků, kňourání a očichávání.

Na Zemi začala a skončila doba křesťanského temna. Učení mnichové Campanella, Bruno a Kepler a po nich učení laikové Galileo a Herschel obraceli zrak lidstva ke hvězdám, což nebylo právě snadné. Lidstvo se raději bavilo válčením a jinými zmatky. Byl vynalezen parní stroj, objevena elektřina, pracoval Edison a Marconi. Byl objeven bezdrátový přenos zpráv. Vesmírný posel začal plnit program.

V roce 1927 podle pozemského počítání času byl již v éteru slušný provoz. Sonda vysílala na Gajanu všechno, co zachytila, ostatní bylo starostí velkého počítače. Určitě s tím měl starostí dost. Sonda zatím plnila svůj druhý úkol.

Potomci lidí Gajany obrostli zlatou srstí a vesele skákali z větve na větev, aniž by pocítili nespokojenost se svým osudem, když Taylor a Young zaznamenali zpoždění odrazu radiových signálů. V roce 1928 se totéž povedlo Halsovi a Strömerovi, jev podrobně prozkoumal Van der Pol, který zjistil zpoždění ozvěn od tří do patnácti sekund a pozměněné trvání některých signálů, zatímco frekvence vždy souhlasila.

Jenže lidstvo mělo jiné starosti.

V roce 1960 oživil problém zpožděného odrazu Bracewell v časopisu Nature. V roce 1965 si J. Strong uvědomil, že místo odrazu je současně jedním z libračních — rovnovážných bodů soustavy Země — Měsíc a tedy nejlogičtějším místem například pro umístění meziplanetární sondy. V roce 1973 napadlo Lunana přenést číselnou řadu zpožděných ozvěn do grafu. Před jeho mírně udiveným zrakem se objevila mapa souhvězdí Pastýře, jak by se jevila při pohledu ze Země před třinácti tisíci léty.

Jenže souhvězdí Pastýře je pro lidi Země trochu z ruky a lidé mají spoustu jiných starostí a málo času. Na Zemi čas znamená hodně.

V roce 2020 lidé opět jednou vesele válčili, pro změnu o kousek území planety Mars, které v podstatě k ničemu nebylo. Znechucený pilot bojové kosmické lodi se vracel na základnu. Šarvátka se protáhla, zmeškal rande s bezvadnou kočkou, byl unavený, dostal vynadáno a zaražené vycházky. Vztekle střílel po všem, co mu přišlo na mušku. Pokaždé trefil.

Ze zasaženého meteoru vyšlehl prudký záblesk, jehož směr pilot nezaznamenal. Fuj, to jsem se lekl, bylo všechno, co ho napadlo.

V pouštích Gajany čas nic neznamená, poušť nemění svou zlatužlutou tvář. V tropických dešťových pralesích svobodně skotačí několik opic. V písku pouští občas probleskne povrch sluneční baterie. Skryt pod pískem sní počítač své sny.

V soustavě dvou těles, například Země—Měsíc, je pět libračních bodů.

CP/M, RAMDISK A ŘADIČ PRUŽNÉHO DISKU

PRO MIKROPOČÍTAČ PROGRAMOVĚ KOMPATIBILNÍ SE ZX SPECTRUM

Ing. Aleš JUŘÍK, *FE VUT, Božetěchova 2, 612 00 Brno*

V současné době je již známo několik úprav mikropočítačů ZX Spectrum pro práci pod operačním systémem CP/M. Tento článek je věnován nejen těm, kteří si postavili mikropočítač kompatibilní se ZX Spectrum podle [1], ale také těm, kteří chtějí provozovat na svém osmibitovém mikropočítači operační systém CP/M, který je v současném počítačovém světě bezesporu nejrozšířenějším operačním systémem, orientovaným na osmibitové mikropočítače.

Vzhledem k tomu, že existuje již několik verzí tohoto operačního systému, je navrhovaná verze upravena tak, aby pod systémem mohly pracovat všechny programy, dostupné v tuzemsku i v zahraničí, používající důsledně modulu BIOS. Menší problémy vytváří pouze výstup na obrazovku (konzolu), protože u mikropočítače ZX Spectrum nelze dosáhnout čitelného zobrazení více než 64 znaků na řádek (nikoli standardních 80). Zato zde lze použít speciální grafické funkce, které je možno implementovat do modulu BIOS a při psaní vlastních programů využívat grafický výstup na obrazovku. Tento způsob byl vyzkoušen několika programy a poskytuje rozmanité možnosti při tvorbě programů pod operačním systémem CP/M.

Obecný popis systému CP/M nebude v tomto článku uveden, zájemce najde podrobné informace v [2] a [3]. Kromě toho je tento operační systém dostatečně znám, takže budou uváděny jen změny proti standardnímu provedení. Článek nelze brát jako ucelený stavební návod, i když pro majitele počítače podle [1] na něj tak lze pohlížet. Je z něj možno čerpat inspiraci pro další zájemce o operační systém CP/M, zálohovaný ramdisk nebo řadič floppydisku včetně kanálu DMA. Zároveň je možná aplikace pouze některých částí tohoto článku (tzn. CP/M jen s ramdiskem a kazetovým magnetofonem nebo CP/M jen s jednou nebo více disketovými jednotkami).

1. POPIS OBVODOVÉHO ŘEŠENÍ

Obvodové řešení vychází z faktu, že operační systém CP/M potřebuje pro svou instalaci paměťový prostor z paměti RWM přes celý základní adresový prostor mikropočítače, tj. 64 kB. Někdy se uvádí, že BIOS může být v paměti ROM. Z hlediska kompatibility s různými moduly BDOS, z nichž většina vyžaduje v oblasti BIOSu od adresy 0FB00H dolů několik desítek bajtů volného prostoru pro zásobník, je vhodné, aby celý paměťový prostor byl realizován z paměti RWM. Pro majitele mikropočítače podle [1] je tento požadavek splněn ovládáním vnitřní paměti signálem SP1N a překrytím dolních 32 kB odpovídající částí paměti „půjčované" z ramdisku. Pro majitele Spectra s 80 kB vnitřní paměti RWM je nutno pouze přizpůsobit přepínání této paměti signálem SP1N tak, aby při aktivní úrovni tohoto signálu byla paměť ROM a paměť video překryta pamětí RWM. Majitelé neupraveného Spectra mohou ovládat pomocí tohoto signálu přídavnou přepínací logiku tak, aby při aktivní úrovni signálu SP1N obvod ULA měl na vstupech AB14 a AB15 úrovně logické nuly a zároveň vyblokovat vnitřní paměť ROM přivedením logické jedničky na vstup CSROMGEN. To lze jednoduše zajistit přerušením příslušných adresových vodičů u vstupů obvodu ULA a přidáním jednoho obvodu např. typu 74LS08.

1.1 Popis obvodů ramdisku

Návrh obvodů ramdisku vychází z předpokladu, že s pamětí ramdisku se bude komunikovat jako se stránkovou systémovou pamětí, nikoli přes port instrukcemi vstupu a výstupu. Velikost stránky byla pro co nejjednodušší obvodové řešení zvolena 32 kB. Pro „půjčování" systému (překrytí ROM a video RAM) byla zvolena stránka č. 0 (z hlediska obvodové jednoduchosti lze stejně použít i stránku s adresou nejvyšší, ale navrhovaný ramdisk může mít i menší paměťovou kapacitu).
Obvodové řešení ramdisku je na **obrázcích 1 až 4.** Umožňuje následující funkce:

1) při komunikaci s ramdiskem je příslušná třicetidvoukilobajtová stránka připojena do paměťového prostoru mikropočítače od adresy 04000H.

2) pokud se požaduje připnutí systémové paměti RWM do celého adresového prostoru mikroprocesoru, připne se od adresy 00000H nultá stránka ramdisku. Protože při použití operačního systému CP/M není možné používat tuto stránku jako součást ramdisku a systémové paměti zároveň, je programově v BIOSu zablokováno její použití v ramdisku.

3) při aktivaci funkce BOOT (zavedení systému a jeho studený start) je do spodní části adresového prostoru přimapována paměť ROM se zaváděčem systému z diskety a do horní poloviny (od adresy 08000H) je připojena paměť RWM. Po nahrání systému program skočí do BIOSu, který odepne paměť ROM a uskuteční studený start systému. V současné době zatím modul BIOS vyžaduje přítomnost obsahu paměti ROM Spectra (využívá se z ní scroll obrazovky, funkce PLOT, DRAW a BELL). Zaváděč systému byl doplněn do volného prostoru paměti ROM.

Podle těchto požadavků dostáváme tedy signál odepínající vnitřní paměť RWM jako součet tří signálů (viz **obr. 1**).

$$SP1 = RAMDISK + (EXPRAM.A15N) + CSROM \quad (1)$$

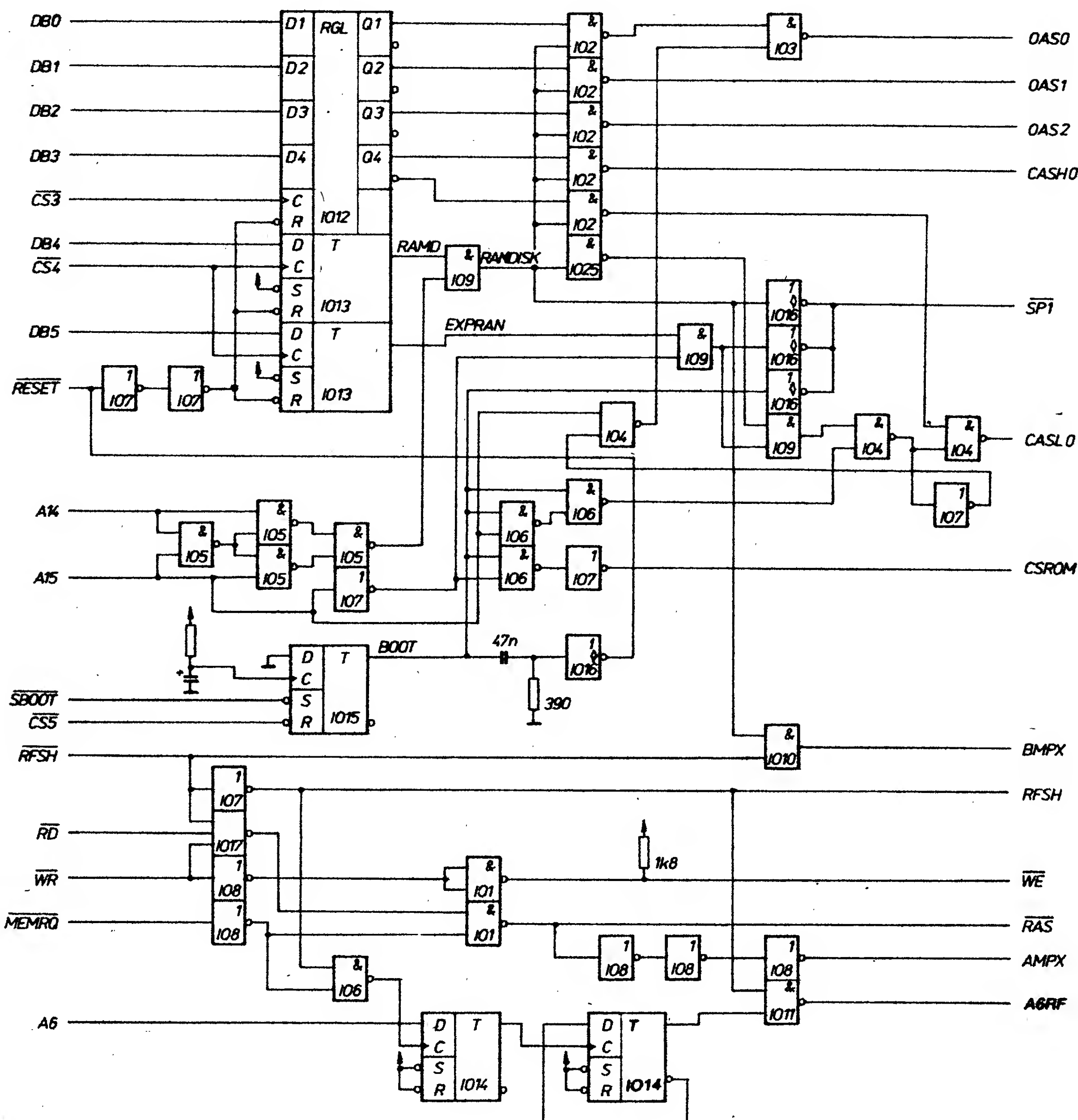
ad 1) Funkce obvodů podle tohoto bodu je zabezpečena ovládáním signálu SP1N pomocí signálu RAMDISK (aktivní úroveň tohoto signálu signalizuje, že zrovna probíhá komunikace s pamětí jako s ramdiskem):

$$RAMDISK = RAMD . (A14.A15N + A14N.A15) \quad (2)$$

kde signál RAMD je výstup IO13 (**obr. 1**) a signály A14 a A15 jsou příslušné bity adresové sběrnice. Do obou polovin IO13 se výběrovým signálem CS4N (instrukcí OUT (4), A) zapisuje informace ze čtvrtého a pátého bitu datové sběrnice, přičemž aktivní jsou v logické jedničce. Pomocí čtvrtého bitu se ovládá připojení příslušné stránky ramdisku a pomocí pátého bitu se ovládá mapování nulté stránky paměti ramdisku do prvních třiceti dvou kB paměťového prostoru, pokud se používá část paměťové kapacity ramdisku jako mapovaná systémová paměť [viz ad 2)]. Obvod IO12 je použit jako čtyřbitový registr adresy stránky ramdisku. Jeho výstupy jsou hradlovány signálem RAMDISK, čímž je zabezpečen výběr nulté stránky, pokud není signál RAMDISK aktivní a je komunikováno s pamětí ramdisku.

ad 2) V okamžiku, kdy je požadována komunikace s nultou stránkou paměti ramdisku jako se systémovou pamětí, je aktivní signál EXPRAM (výstup druhé poloviny IO13). Ten aktivuje signál SP1N, pokud je požadován přístup do spodní poloviny systémové paměti [v rovnici (1) je to vyjádřeno druhým sčítancem]. Výstupy registru stránky jsou blokovány pouze při aktivním signálu RAMDISK. V případě, že jsou aktivovány oba signály, je obsazení paměti následující:

00000H až 03FFFH — spodní polovina nulté stránky ramdisku jako systémová paměť,
04000H až 0BFFFH — aktuální adresovaná stránka ramdisku,
0C000H až 0FFFFH — vnitřní systémová paměť mikropočítače.

Obr. 1. Řídicí logika

Je vidět, že aktivace ramdisku má prioritu, což je nutné kvůli jednoduché komunikaci s ramdiskem. Připínání stránky ramdisku doprostřed adresového prostoru mikropočítače bylo zvoleno proto, aby se zachovala dostupnost počátku paměti, kde jsou umístěny odskoky a pracovní prostor operačního systému, a konce paměti, kde je umístěn systém.

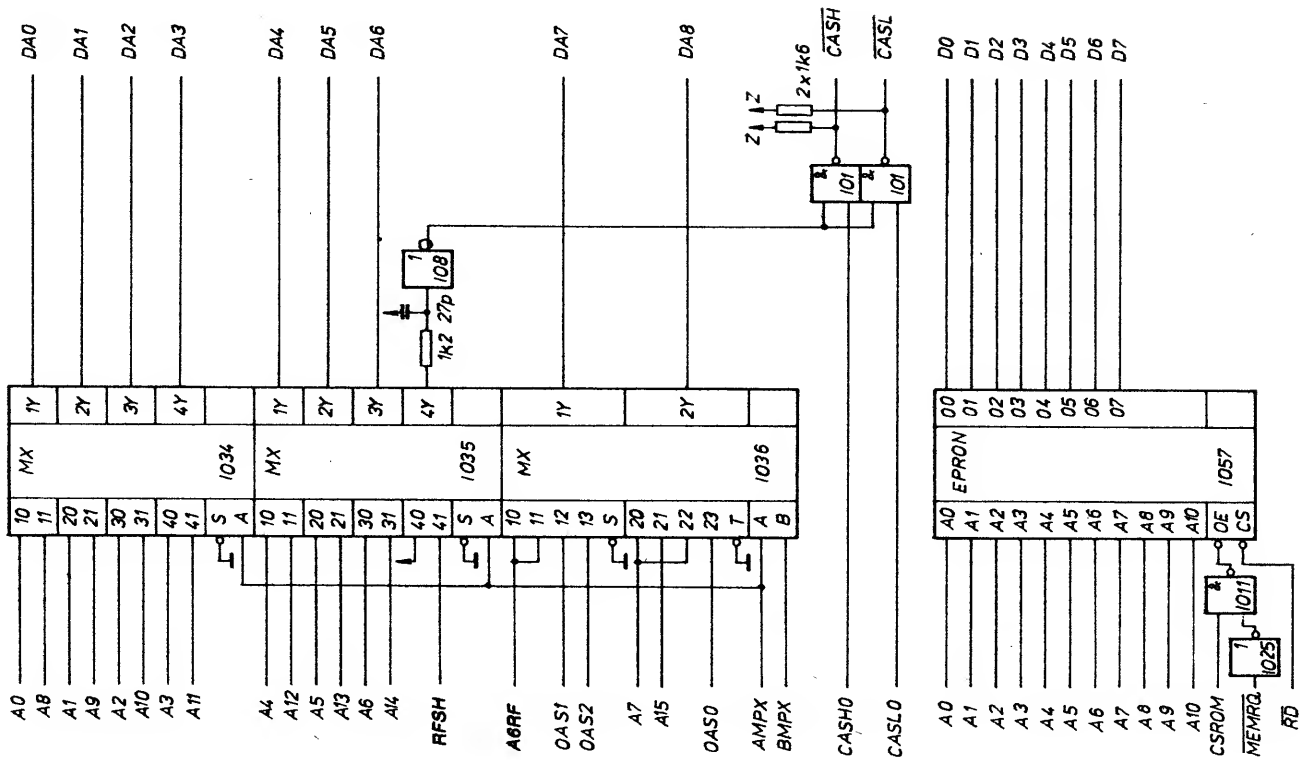
ad 3) Pokud si vytvoříme BIOS tak, že nebude třeba spolupráce s pamětí ROM Spectra, nebo tak, že v něm bude obsažen zaváděč, který do paměti zavede obsah paměti ROM Spectra, můžeme používat zavádění systému z diskety zaváděčem v paměti EPROM. Zavádění systému je inicializováno připojením signálu SBOOTN na úroveň log. 0. Tímto signálem se nastaví klopný obvod IO15 (**obr. 1**) a vygeneruje signál RESETN. Do spodní poloviny paměťového prostoru se připojuje paměť EPROM (**obr. 2**) a v horní polovině paměti mikroprocesor spolupracuje s horní polovinou vnitřní systémové paměti mikropočítače. Pozor! Při využívání této funkce je nutno zajistit odepnutí pamětí PROM s páskovým zaváděčem, nejlépe pomocí dvojitého tlačítka, jehož jedna polovina bude nastavovat IO15 (**obr. 1**) a druhá polovina bude nulovat klopný obvod IO2 (obr. 1 v [1]), například nulováním signálu CSRESN (obvod 3205 bez potíží vydrží na jednom výstupu krátkodobý zkrat) nebo krátkodobým připojením log. 1 na hodinový vstup tohoto obvodu.

Další obvody na **obr. 1** generují signály CASL0 a CASH0 (výběrové signály pro jednotlivé osmice dynamických pamětí) a signály ovládající multiplexery adresy dynamických pamětí. Dvojice klopných obvodů IO14 generuje osmý bit osvěžovací adresy dynamických pamětí.

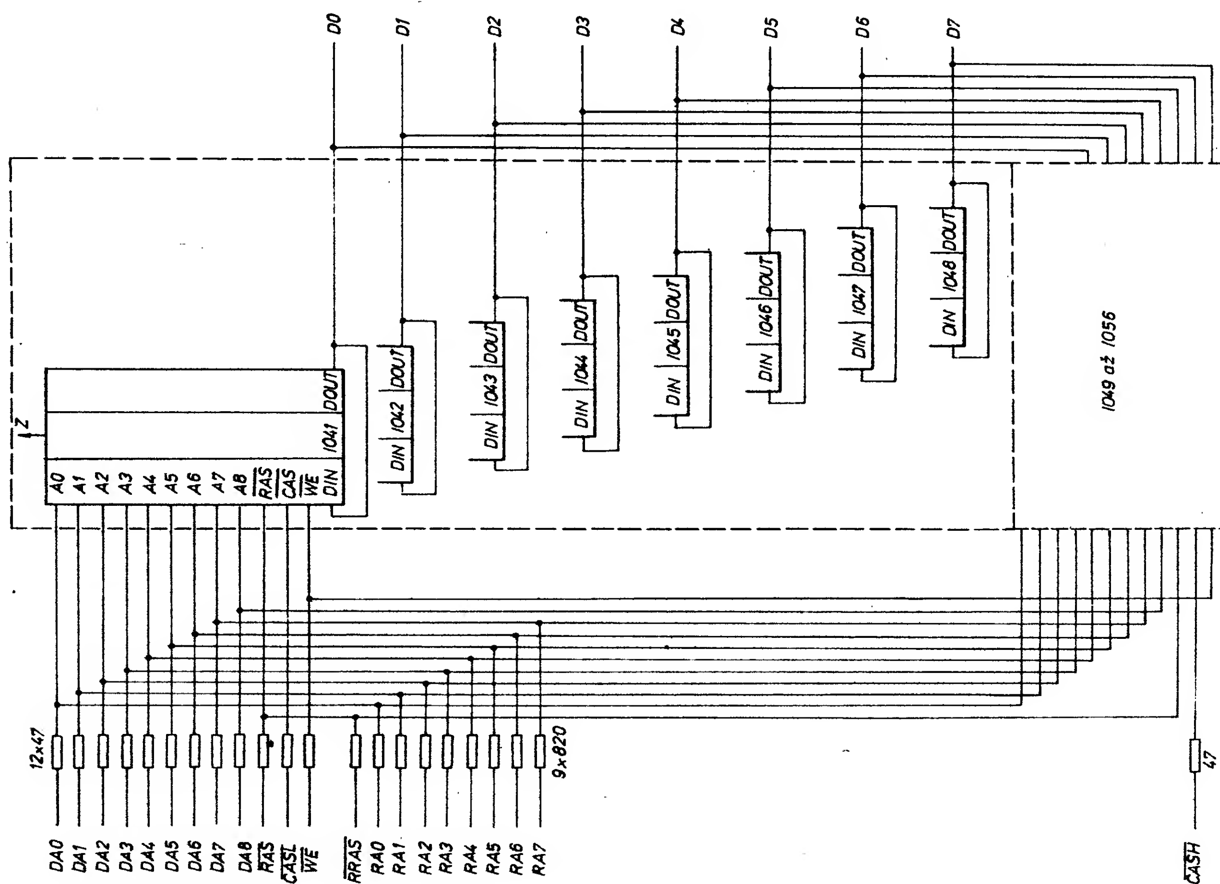
Na **obr. 2** je také obvod, který vytváří výběrový signál pro paměť EPROM podle vztahu

CSROM = A15N . BOOT (3)

Na **obr. 2** je zapojení multiplexerů adresy dynamické paměti RWM, které multiplexují vodiče adresové sběrnice mikropočítače, hradlované výstupy registru adresy stránky ramdisku a osmý bit osvěžovací adresy dynamické paměti RWM. Integrační člen *RC* zpožďuje sestupné hrany signálu CASN a tím zpožďuje otevření výstupních datových budičů dynamických pamětí. Jeho použití bylo vynuceno relativně pomalou reakcí obvodu 3212 (IO36 na obr. 3 v [1]) na konec výběrového signálu. Docházelo ke kolizi na datové sběrnici mikropočítače a tím i k havárii celého systému (programové). Dále je na **obr. 2** paměť EPROM s disketovým zaváděcím programem. Je naznačeno použití paměti typu 2716 s kapacitou 2 kB, ale je možno použít beze změny zapojení paměť s kapacitou až 32 kB (tj. buď typ 27256 nebo odpovídající kapacitu sestavit z pamětí o kapacitě menší). V tomto případě by bylo možno celý systém včetně paměti ROM Spectra „natahovat" blokovými přenosy z této paměti EPROM.

Obr. 2. Multiplexery DRAM, EPROM 2 kB

Obr. 3. Zapojení paměti DRAM

Obr. 4. Zálohování paměti

Na **obr. 3** je zapojení dynamických pamětí RWM (celkem dvě osmice obvodů 41256 nebo ekvivalentních), dávající celkovou kapacitu 512 kB. Jsou zde také rezistory, které oddělují výstupy osvěžovacího čítače (820R) a multiplexerů adresy dynamické paměti RWM (47R). Tuto paměť lze sestavit i z obvodů s menší pamětí, popř. jen z jedné osmice obvodů, je však nutno patřičně přepočítat konstanty ramdisku v tabulce disku A v BIOSu a případně upravit i adresaci pamětí na vstupech multiplexerů adres dynamické paměti.

Na **obr. 4** jsou obvody logiky zálohování obsahu dynamické paměti RWM. Základ je tvořen integrovanými obvody — komparátorem napětí IO59, čítačem IO58 (v provedení CMOS) a čtveřicí hradel NAND (také v provedení CMOS).

Pokud je napájecí napětí nad mezí, kdy začíná překlápět komparátor IO59, jsou na adresové vstupy dynamických pamětí přiváděny výstupy multiplexerů IO34—36. V okamžiku dosažení komparační úrovně je procesor požádán o přidělení sběrnic (aktivací signálu BUSRQN) a v okamžiku potvrzení žádosti (signálem BUSAKN) je překlopen klopný obvod z hradel NAND IO57 a odepnuto napájení IO1, 34, 35 a 36. Tímto postupem se spolehlivě zabrání náhodnému přepsání obsahu dynamických pamětí během nabíhání a vypínání zdroje. Integrované obvody TTL mají bez přítomnosti napájecího napětí velmi velký výstupní odpor, takže se chovají jako by byly ve stavu vysoké impedance („třetí stav"). Experimentálně bylo zjištěno, že toto řešení je spolehlivější, než použití obvodů s třístavovými výstupy, které se při vypínání napájecího napětí mohou mžikově aktivovat a způsobit nežádoucí změnu obsahu některých paměťových buněk.

V průběhu zálohovacího cyklu jsou napájeny pouze obvody paměti RWM a obvody IO57 až 59. Z jednoho hradla IO57 je vytvořen multivibrátor, který má periodu při napájecím napětí 2,7 V asi 1 µs. Výstupy čítače IO58 jsou nyní připojeny na adresové vstupy dynamických pamětí, signál RASN je zkrácen asi na 0,5 až 1 µs při napětí 2,7 V. Nové typy pamětí mají totiž podstatně menší odběr, pokud nejsou aktivovány. Obvody zálohování byly vyzkoušeny s několika různými typy dynamických pamětí od různých výrobců — odběr z náhradního zdroje byl mezi 20 a 45 mA při napětí na pouzdru paměti 3,0 V. Při tomto napětí nebyl zjištěn výpadek uchovávané informace ani v jednom případě, každá ze zkoušených osmic pamětí byla takto provozována po dobu dvou hodin.

1.2 Obvody připojení disketové mechaniky

Obvody připojení disketové mechaniky jsou znázorněny na **obr. 5 až 7**. Pro ovládání disketové mechaniky jsou nezbytně nutné obvody na **obr. 5 a 6**, obvody na **obr. 7** jsou obvody kanálu DMA, které jsou vhodné při vyšších přenosových rychlostech pro záznam na disketu (například mechaniky 5 1/4" s kapacitou 1,2 MB — záznam HD-High Density). Při použití mechanik s poloviční hustotou záznamu, označovaných u formátů IBM DD (Double Density), není řadič kanálu DMA nutný, přenos dat je možno provádět programově.

Na **obr. 5** jsou obvody hodinové základny řadiče floppy diskové mechaniky, separátoru dat a prekompenzace zápisu na disketu. Tyto obvody jsou navrženy tak, aby data na disketě byla záznamově kompatibilní se záznamem formátu IBM System 34 Double Density (MFM), používaným v počítačích řady PC-XT.

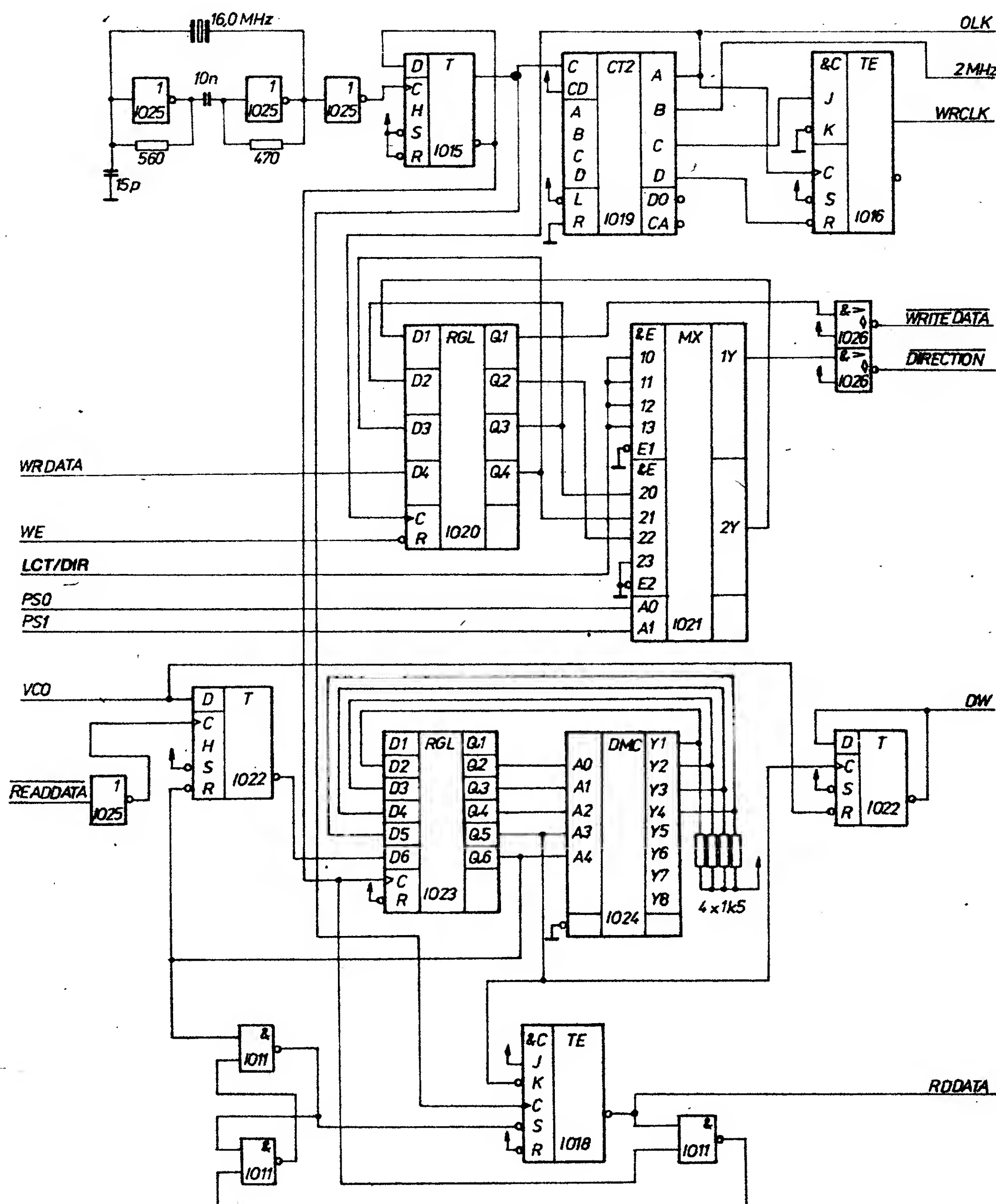
Prvním článkem hodinové základny je krystalem řízený multivibrátor z invertorů TTL, kmitající na kmitočtu 16,000 MHz. Klopným obvodem IO15, šestnáctkovým čítačem IO19 a klopným obvodem IO18 jsou vytvářeny hodinové signály pro řízení číslicového fázového závěsu, řadiče FD a řadiče DMA.

Obvody prekompenzace zápisu dat jsou tvořeny čtyřbitovým registrem IO20 a polovinou dvojitého čtyřkanálového multiplexeru IO21. Mají za úkol zvýraznit odstup mezer a jedniček nahrávaných dat pro snížení vlivu kolísání rychlosti otáčení diskety v disketové mechanice.

Obvody separátoru dat mají za úkol oddělit data od hodin v signálu, jdoucím z diskové mechaniky. Protože záznam na disketu je jednostopý, je nutno použít speciální kódování, při kterém je možno zaznamenat do jednoho přenosového kanálu data i hodiny zároveň. Vzhledem ke kolísání otáček disketové mechaniky totiž nelze zaznamenávat bloky sériových dat bez zakódování synchronizačního hodinového kmitočtu. Obvody separátoru dat se skládají z řízeného číslicového fázového závěsu (IO22, 23, 24) a vlastního separátoru dat, který je tvořen klopným obvodem IO18, hradly IO11 a klopným obvodem IO22. Fázový závěs je řízen signálem VCO z řadiče, kterým se povoluje zasynchronizování fázového závěsu. Ten se díky obsahu paměti PROM IO24 zasynchronizuje již při příchodu druhého impulsu a je v tomto stavu udržován, pokud je signál VCO aktivní. Výstupem jsou dva signály

adresa	data
00	01
01	01
02	02
03	02
04	03
05	03
06	04
07	04
08	0D
09	0D
0A	0E
0B	0E
0C	0F
0D	0F
0E	00
0F	00
10	01
11	02
12	03
13	04
14	05
15	06
16	07
17	08
18	09
19	0A
1A	0B
1B	0C
1C	0D
1D	0E
1E	0F
1F	00

Obsah PROM IO24 (MH74188)

Obr. 5. Hodiny, separátor a prekompenzace zápisu

— DW (data window — datové okno) a RDDATA (read data — čtená data), které jsou vedeny ke zpracování do řadiče typu I8272.

Na **obr. 6** je schéma propojení řadiče typu I8272 s ostatními obvody, pomocná hradla řadiče a registr ovládání disketových mechanik. Je vhodné připomenout, že řadič typu I8272 je v RVHP vyráběn v BLR (označení CM 609) a v NDR (U8272D). Dále se na trhu objevuje pod označením μPD765, např. od firmy NEC. Bližší informace o tomto obvodu najdou zájemci v [4].

Registr ovládání disketových mechanik je tvořen čtyřbitovým registrem IO40. Využity jsou tři bity, dva pro výběr příslušné mechaniky a jeden pro ovládání motoru. Mechaniky musí mít nastaveny vnitřní propojky tak, aby se zapnutí motoru ovládalo součinem signálů spuštění motoru a výběru mechaniky. Přitažení hlavičky se ovládá součinem signálů výběru mechaniky a vnitřní připravenosti mechaniky. V BIOSu není využíván signál READY mechaniky, protože ne všechny mechaniky jej poskytují, ale počítá se s maximální možnou dobou, za kterou je mechanika od aktivace připravena (u použité mechaniky FD1053 firmy NEC to bylo 0,8 s).

Na **obr. 7** je schéma zapojení řadiče kanálu přímého přístupu do paměti (DMA) (není nutný při použití zápisového hodinového kmitočtu 500 kHz). Lze jej ale zapojit a v patici řadiče DMA (8257), pokud není kanál přímého přístupu do paměti využíván, propojit následující vývody na příslušné logické úrovně:

DRQ2	— log. 0
TC	— log. 0
DACK2N	— log. 1
HRQ	— log. 0
AEN	— log. 0

Obvody řadiče přímého přístupu do paměti jsou tvořeny vlastním řadičem (IO33) a posuvným čtyřbitovým registrem IO30. Ten zajišťuje vždy na jeden požadavek o přenos dat kanálem DMA trvání signálu DRQ2 po dobu čtyř period hodinového signálu. To zabezpečuje přenesení právě jednoho bajtu řadičem. Registr horní poloviny adresy IO31 zajišťuje přítomnost horních osmi adresových bitů na adresové sběrnici, protože horní polovina adresové sběrnice je multiplexována s datovou. Hradla AND obvodu IO29 spolu s oddělovačem IO32 zajišťují jednoduché a v tomto případě postačující překódování řídící sběrnice mikroprocesoru typu 8080 na řídící sběrnici Z80 a zpět.

Obr. 7. Řadič DMA pro FDC

Obr. 6. Připojení disketové mechaniky

2. POUŽITÉ SOUČÁSTKY, PRAKTICKÉ PROVEDENÍ

Použité součástky byly z řady 74LS ... Co se týče praktického provedení, platí zásady uvedené v [1]. Propojovací kabel musí být co nejkratší, pokud možno typu „twist" nebo alespoň mezi každými dvěma živými vodiči musí být tažena zem. Musíme si totiž uvědomit, že vlastně prodlužujeme sběrnici procesoru.

2.1. Seznam použitých int. obvodů

74LS00	IO 1, 2, 3, 4, 5, 6, 11
74LS04	IO 7, 8, 25, 28
74LS05	IO 16
74LS08	IO 9, 10, 29, 38
74LS10	IO 17
74LS38	IO 26, 27
74LS74	IO 13, 14, 15, 22
74LS109	IO 18
74LS153	IO 21
74LS157	IO 34, 35, 36
74LS174	IO 23
74LS175	IO 12, 20, 30, 40
74LS193	IO 19
74188	IO 24
8286	IO 31
3216	IO 32
I8257	IO 39
I8272	IO 33
2716	IO 37
41256	IO 41—56 (16 ks)
4011	IO 57
4020	IO 58
MAC111	IO 59

3. POPIS PROGRAMOVÉ ČÁSTI

Úvodem této části článku je vhodné připomenout základní zásady organizace souborů na disku v operačním systému CP/M. Logická zařízení a části souborů jsou ta, na která se obrací modul BDOS, zatímco modul BIOS zajišťuje propojení požadavků modulu BDOS dále na konkrétní fyzická zařízení (disketové mechaniky) a fyzické soubory na nich. Z tohoto je zřejmé, že při použití vhodných překódovávacích algoritmů v modulu BIOS je možná jiná struktura dat na fyzických discích, než kterou předpokládá BDOS. Je dokonce možné mít na každé z šestnácti možných disketových mechanik jiný formát záznamu dat. Operační systém CP/M počítá s následující logickou strukturou záznamu dat na disketu:

věta — záznam dlouhý 128 bajtů,

alokační blok — počet vět (konstanta BLS viz dále), které jsou alokovány (vyhraženy) pomocí jednoho bitu v bitové alokační mapě disku. Tato konstanta je vždy mocninou dvou, minimálně je rovna osmi.

Fyzická organizace dat na disku je následující:

sektor — minimální záznam, který lze na disk umístit,

stopa — datový objem dosažitelný bez pohybu hlavičky (tato definice má význam pouze pro disketovou mechaniku, avšak i v případě ramdisku se tento pojem používá, i když zde ztrácí svou fyzikální podstatu).

Pokud se nepoužívá klasicky zformátovaná 8" disketa, je ve velké většině případů fyzický sektor větší než věta, je jejím celistvým násobkem. Obdobně alokační blok bývá celistvým násobkem fyzických sektorů. Pro překódování se používá tzv. blokující — deblokující algoritmus. Kostra použitého algoritmu je převzata z [2].

Výpis programu BIOS (Basic Input-Output System) je připojen. Předpokládá se následující umístění systémových modulů v paměti:

CCP — od adresy **0D600H**
BDOS — od adresy **0DE00H**
BIOS — od adresy **0EC00H**

Ramdisk má kapacitu 480 kB (32 kB je nultá stránka, o níž již byla řeč v předešlé části článku), je formátován po stopách o velikosti 4 kB, první dvě stopy jsou vyhrazeny pro systém, skutečná kapacita ramdisku je tedy 427 kB. S touto kapacitou je také nutno počítat při tvoření konstant v tabulce DPB pro ramdisk — velikost alokačního bloku je zvolena 2 kB (tj. při dané kapacitě nejmenší možný). Pokud se aplikuje jiný ramdisk (o jiné kapacitě), je nutno přepočítat konstanty tabulky DPB (Disk Parameter Block). Totéž platí i pro použití jinak formátované diskety. Jednotlivé položky tabulky DPB mají následující význam:

SPT — (Sectors Per Track) počet sektorů na stopu, přičemž sektorem se myslí vždy 128 bajtů. Pokud je disketa oboustranná, tak se většinou uvažují jako stopa oba povrchy, tzn. dvojnásobná kapacita.
BSH — (Block SHift) posun bloku. Je to dvojkový logaritmus počtu vět v alokačním bloku.
BLM — (Block Mask) maska bloku. Počet vět v alokačním bloku minus jedna. Je to vlastně adresa poslední věty v alokačním bloku.
EXM — (EXtend Mask) maska rozšíření. Počet logických rozšíření (po 16 kB), adresovaných jednou položkou adresáře minus jedna. Je dána takto:

BLS	DSM<256	DSM>=256
1 kB	0	—
2 kB	1	0
4 kB	3	1
8 kB	7	3
16 kB	15	7

DSM — (Disk Size Max) maximální velikost disku, to je celková kapacita diskové jednotky v alokačních blocích minus jedna (adresa posledního alokačního bloku).
DRM — (DiRectory Max) — maximální velikost adresáře, počet položek adresáře minus jedna. Adresář musí zabírat celistvý počet alokačních bloků. Platí:

DRM = (X * (BLM + 1) * 4) — 1

kde **X** je počet alokačních bloků adresáře.

AL0, AL1 — (ALlocated 0,1) alokováno 0,1. Jedná se o první dva bajty alokační mapy disku. Jednička v 7. bitu 0. bajtu rezervuje 0. blok atd.
CKS — (ChecK Sum) kontrolní součet. Počet sektorů adresáře testovaných při zápisu na pracovní médium.
OFF — (OFFset) posunutí. Jedná se o počet stop rezervovaných na počátku disku. Většinou jsou tyto stopy používány pro uložení systému.

Podrobný popis výpisu programu BIOS neuvádím, funkce jednotlivých částí programu je objasněna komentáři přímo ve výpisu zdrojového textu.

Další částí programového vybavení je program výstupu na obrazovku v módu 64 znaků na řádek. Tento program je uveden také ve výpisu zdrojového textu v assembleru, BIOS předpokládá jeho umístění nad videopamětí od adresy 06800H v „zakryté" části paměti. Proti jiným znakovým výstupům na obrazovku je program doplněn částí umožňující zpracovávání řídicích znaků podle ASCII. Před jeho voláním se musí zrušit mapování paměti a po provedení výstupu opět obnovit. Přerušení není nutno zakazovat, je používán přerušovací mód 2 a obsluha se provádí v horní polovině paměti. To však platí pouze pokud máme zaručeno, že ukazatel zásobníku míří do horní poloviny paměti, což není vždy splněno. Z toho důvodu je nejjednodušším řešením přerušení zakázat. Tabulka generátoru znaků je použita z programu D-Writer 666. ZO Svazarmu, je však možno použít každý generátor s českými znaky, který má znaky umístěny v horní polovině bajtu a pro jeden znak potřebuje osm bajtů. Tabulku generátoru znaků získáme z programu D-Writer např. po povelu EXT.-B povelem SAVE „genchrcs" CODE 35708,1064 (nahrajeme na pásku).

2.1 Vytvoření a oživení systému

Pro první pokusy předpokládejme, že máme na pásce nahrané následující programy ve formátu ZX Spectrum:

1. Program znakového výstupu na obrazovku(nahráváme od 06800H).
2. Generátor znaků (nahráváme od 07000H).
3. Modul CCP (nahráváme od 0D600H).
4. Modul BDOS (nahráváme od 0DE00H).
5. Modul BIOS (nahráváme od 0EC00H).

Před jejich nahráváním zakážeme přístup BASICu do oblasti systému např. povelem CLEAR 24000. Po nahrání všech těchto souborů můžeme teoreticky začít pracovat pod operačním systémem CP/M. Po spuštění systému příkazem RANDOMIZE USR 65408 se smaže obrazovka a vypíše se otazník. Pokud odpovíme *y*, proběhne formátování ramdisku, jinak není ramdisk formátován (při startu po výpadku napájecího napětí), je vypsáno úvodní hlášení BIOSu a systém se ohlásí např. **0A**>. Nyní však potřebujeme disketovou mechaniku a nahranou disketu se základním programovým vybavením. Pokud jsme se nerozhodli pro stavbu řadiče disketové mechaniky (ať už z jakýchkoliv důvodů) a máme pouze ramdisk a kazetový magnetofon, je třeba nejprve vytvořit program TAPE.COM, který nám umožní komunikaci s magnetofonem pod systémem CP/M. Tento program je nutno vytvořit pod operačním systémem Spectra, přeložit, nahrát do paměti a pomocí krátkého pomocného programu ve strojovém kódu jej přenést do části paměti od adresy 00100H. Zde můžeme s výhodou využít možnosti připnout si nultou stránku ramdisku doprostřed systémové paměti a program, který má být nahrán od adresy 00100H do ní nahrajeme od adresy 08100H. Při připnutí nulté stránky jako systémové paměti bude již umístěn od adresy 00100H. Prvním příkazem, který musíme zadat po ohlášení se systému, je SAVE 8 TAPE.COM, čímž nahrajeme tento program na ramdisk. Můžeme využívat (nyní již poměrně velkou), programovou základnu používanou majiteli počítačů SHARP, pracujících pod operačním systémem CP/M s ramdiskem a kazetovým magnetofonem. Prostřednictvím mgf pásky lze lehce vyměňovat programy a data mezi majiteli těchto dvou různých typů počítačů, po připojení 8" disketové mechaniky lze vyměnit programy prakticky se všemi majiteli profesionálně vyráběných počítačů, pracujících pod systémem CP/M.

4. LITERATURA

[1] *Juřík, A.:* Postavte si mikropočítač programově kompatibilní se ZX Spectrum. Ročenka Amatérského radia Mikroelektronika 1988, s. 4.
[2] *Richta, K., Zajíc, J.:* Operační systém CP/M pro mikropočítače. Knižnice ČSVTS, svazek 14 díl 1, Praha 1986.
[3] *Johnson, A., Osborne, L.:* The programmer's CP/M handbook. McGraw-Hill, London 1983.
[4] INTEL, Santa Clara, USA: Component Data Catalog. Intel Corporation 1981.

Výpis programu BIOS

```
*C-
;***************************
;*                         *
;*       B  I  O  S        *
;*                         *
;***************************

BIOS    EQU     #EC00
CCP     EQU     #D602
BDOS    EQU     #DE00
SEKDSK  EQU     #0004
IOBYTE  EQU     #000C
;velikost alokacniho bloku
BLKSIZ  EQU     2048
;delka fyzickeho sektoru
HSTSIZ  EQU     512
;fyzickych sektoru na stope
HSTSPT  EQU     18
;logickych vet na fyz. sekt.
HSTBLK  EQU     4
;logickych vet na stopu
CPMSPT  EQU     4*18
;maska cisla vety
SECMSK  EQU     3
;dvojkovy logaritmus HSTBLK
SECSHF  EQU     2
WRALL   EQU     0
WRDIR   EQU     1
WRUAL   EQU     2
N       EQU     #0002
EOT     EQU     #0009
GPL_RW  EQU     #002A
GPL_FT  EQU     #0005
DTL     EQU     #00FF
SRTHUT  EQU     #00CF
HLTND   EQU     #0003
DD      EQU     #00E5
SC      EQU     #0009
CR      EQU     #000D
LF      EQU     #000A
COOUT   EQU     #6802
CHOME   EQU     #0002
CBELL   EQU     #0007
CBS     EQU     #0008
CTAB    EQU     #0009
CLF     EQU     LF
CFF     EQU     #000C
CCR     EQU     CR
CROLL   EQU     #0011
CPAGE   EQU     #0012
CCLLI   EQU     #0016
CUP     EQU     #0018
CRIGH   EQU     #001A
CAT     EQU     #001B
CBORD   EQU     #001E
FDCMSR  EQU     #0010
FDCDTR  EQU     #0011
FDCTMR  EQU     800/20
TERCNT  EQU     #002F
RETRY   EQU     10
SEKSIZ  EQU     128
RDSKOF  EQU     1


        ORG     BIOS

SECTRS  EQU     -CCP/SEKSIZ

;vektor skoku na
;podprogramy BIOSu
        JP      BOOT
WBOOTE
        JP      WBOOT
        JP      CONST
        JP      CONIN
        JP      CONOUT
        JP      LIST
        JP      PUNCH
        JP      READER
        JP      HOME
        JP      SELDSK
        JP      SETTRK
        JP      SETSEC
        JP      SETDMA
        JP      READ
        JP      WRITE
        JP      LISTST
        JP      SECTRA
        JP      FORMF

;tabulky pro disky

;  ramdisk 480 kbyte
DPBASE
        DEFW    0,0
        DEFW    0,0
        DEFW    DIRBUF
        DEFW    DPBLKR
        DEFW    CHK0R
        DEFW    ALL0R
;  floppy disk 360 kByte
        DEFW    TRANSF,0
        DEFW    0,0
        DEFW    DIRBUF
        DEFW    DPBLKF
        DEFW    CHK0F
        DEFW    ALL0F

;transformacni tabulka
;sektoru floppy disku
TRANSF
;                  fyzicky sektor
;                               |
;Hlava 0:                       v
        DEFB    00,01,02,03 ;0
        DEFB    16,17,18,19 ;4
        DEFB    32,33,34,35 ;8
        DEFB    12,13,14,15 ;3
        DEFB    28,29,30,31 ;7
        DEFB    08,09,10,11 ;2
        DEFB    24,25,26,27 ;6
        DEFB    04,05,06,07 ;1
        DEFB    20,21,22,23 ;5
;Hlava 1:
        DEFB    36,37,38,39 ;0
        DEFB    52,53,54,55 ;4
        DEFB    68,69,70,71 ;8
        DEFB    48,49,50,51 ;3
        DEFB    64,65,66,67 ;7
        DEFB    44,45,46,47 ;2
        DEFB    60,61,62,63 ;6
        DEFB    40,41,42,43 ;1
        DEFB    56,57,58,59 ;5

;tabulka DPB pro floppydisk
DPBLKF
        DEFW    18*4;SPT
        DEFB    4   ;BSH
        DEFB    15  ;BLM
        DEFB    0   ;EXM
        DEFW    170 ;DSM
        DEFW    63  ;DRM
        DEFB    128 ;AL0
        DEFB    0   ;AL1
        DEFW    16  ;CKS
        DEFW    2   ;OFF

;tabulka DPB pro ramdisk
;track (stopa)= 4 kbyte
DPBLKR
        DEFW    8*4 ;SPT
        DEFB    4   ;BSH
        DEFB    15  ;BLM
        DEFB    0   ;EXM
        DEFW    235 ;DSM
        DEFW    63  ;DRM
        DEFB    128 ;AL0
        DEFB    0   ;AL1
        DEFW    16  ;CKS
        DEFW    2   ;OFF

;podprogramy ukladani a
;cteni systemu z prvnich
;stop ramdisku
LOADSY
        XOR     A
        JR      RWSYS
SAVESY
        LD      A,#FF
RWSYS
        LD      BC,BIOS-CCP
        LD      DE,#4000
        LD      HL,CCP
        OR      A
        JR      NZ,RWSYS0
        EX      DE,HL
RWSYS0
        DI
        LD      A,RDSKOF
        OUT     (3),A
        LD      A,#30
        OUT     (4),A
        LDIR
        LD      A,#20
        OUT     (4),A
        RET

;podprogramy funkci BIOSu

;inicializace
;vstup po pocatecnim zave-
;deni systemu pocatecnim
;zavadecem z pameti ROM
BOOT
        XOR     A
        LD      (IOBYTE),A
        LD      (SEKDSK),A
        LD      (HSTACT),A
        LD      (UNACNT),A
        LD      HL,HLASDT
        CALL    TEXTCO
        JP      GOCPM
WBOOT
        DI
        LD      SP,#80
        XOR     A
        LD      (HSTACT),A
        LD      (UNACNT),A
        LD      C,0
        CALL    SELDSK
        CALL    HOME
        CALL    LOADSY
;konec zavlekani, iniciali-
;zace a vstup do systemu
GOCPM
        DI
        LD      A,#C3
        LD      (0),A
        LD      HL,WBOOTE
        LD      (1),HL
        LD      (5),A
        LD      HL,BDOS+6
        LD      (6),HL
        LD      BC,#0080
        CALL    SETDMA
        XOR     A
        OUT     (6),A
        LD      (FDCTIM),A
        LD      (HSTACT),A
        LD      (UNACNT),A
        LD      (#F601),A
        IN      A,(FDCMSR)
        CP      #FF
        JR      Z,GOCPM0
        LD      A,#08
        OUT     (6),A
        XOR     A
        OUT     (6),A
        LD      HL,FDCSPE
        CALL    FDCOUT
        CALL    HOMEF
GOCPM0
        LD      A,#FB
        LD      I,A
        IM      2
        LD      HL,INTERT
        LD      (#FEFF),HL
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      C,A
        EI
        JP      CCP

;uvodni hlaseni BIOSu
HLASDT
        DEFB    CFF
        DEFM    "64K CP/M "
        DEFM    "ver. 2.26"
        DEFB    CCR,CLF,CLF
        DEFM    " BIOS  for "
        DEFM    "ZX Spectrum"
        DEFM    " A.Jurik "
        DEFM    "1988"
        DEFB    CCR,CLF
        DEFM    "   ramdisk "
        DEFM    "size 472"
        DEFM    " kByte"
        DEFB    CCR,CLF,0

;podprogramy pro V/V

;stav klavesnice
;0  = neni stisknuto
;FF = je pripraven znak
CONST
        CALL    INKEY
        OR      A
        RET     Z
        LD      A,-1
        RET

;cteni znaku z klavesnice
CONIN
```

```
        PUSH    HL
        LD      HL,STAT
CONCS2
        CALL    CI
        CP      "Q"
        JR      Z,CONCS
        CP      "q"
        JR      Z,CONCS
        RES     0,(HL)
CONCS0
        POP     HL
        RET
CONCS
        BIT     0,(HL)
        JR      Z,CONCS1
        RES     0,(HL)
        JR      CONCS0
CONCS1
        SET     0,(HL)
        SET     1,(HL)
        JR      CONCS2

;vystup znaku z C na konzolu
CONOUT
        DI
        XOR     A
        OUT     (4),A
        LD      (STACK),SP
        LD      SP,#6FFF
        CALL    COOUT
        LD      SP,(STACK)
        LD      A,#20
        OUT     (4),A
        EI
        RET

;tisk znaku z C registru
LIST
;vlozit podprogram vystupu
;znaku z C registru na
;tiskarnu
        RET

;stav tiskarny
LISTST
;vlozit podprogram testu
;pripravenosti tiskarny
;prijmout znak
        LD      A,-1
        RET

;derovani znaku z C
PUNCH
;derovac nepripojen
        RET

;cteni znaku ze snimace
;do A
READER
;snimac nepripojen, cte se
;vzdy konec zaznamu (CTRL Z)
        LD      A,#1A
        RET

;podprogramy obsluhy disku

;nastav nultou stopu
;aktualniho disku
HOME
        LD      A,(HSTWRT)
        OR      A
        JR      NZ,HOMED
        LD      (HSTACT),A
HOMED
        XOR     A
        LD      (SEKTRK),A
        RET

;vyber diskove mechaniky
;specifikovane C registrem
SELDSK
        LD      A,C
        CP      2
        LD      HL,0
        RET     NC
        LD      (SEKDSK),A
        LD      L,A
        ADD     HL,HL
        ADD     HL,HL
        ADD     HL,HL
        ADD     HL,HL
        LD      DE,DPBASE
        ADD     HL,DE
        RET

;nastaveni stopy dane
;registrem C
SETTRK
        LD      (SEKTRK),BC
        RET

;nastaveni sektoru
;daneho registrem C
SETSEC
        LD      A,C
        LD      (SEKSCR),A
        SRL     A
        SRL     A
        LD      (SEKSEC),A
        RET

;preklad cisla sektoru
;v BC pomoci prekladove
;tabulky v DE
SECTRA
        LD      H,B
        LD      L,C
        LD      A,(SEKDSK)
        AND     A
        RET     Z
        EX      DE,HL
        ADD     HL,BC
        LD      L,(HL)
        LD      H,0
        RET

;nastaveni adresy DMA na
;adresu z BC
SETDMA
        LD      (DMAAD),BC
        RET

;provedeni operace cteni
;sektoru z disku
READ
        LD      A,(SEKDSK)
        AND     A
        JR      NZ,READF
READR
        CALL    DMAPOS
        JR      Z,READR0
        CALL    TRANSR
        LD      DE,DMABUF
        CALL    READSR
        LD      HL,DMABUF
        LD      DE,(DMAAD)
        LD      BC,SEKSIZ
        LDIR
        XOR     A
        RET
READR0
        CALL    TRANSR
        LD      DE,(DMAAD)
        CALL    READSR
        XOR     A
        RET
READF
        XOR     A
        LD      (UNACNT),A
        INC     A
        LD      (READOP),A
        LD      (RSFLAG),A
        LD      A,WRUAL
        LD      (WRTYPE),A
        JP      RWOPER

;provedeni operace zapisu
;sektoru na disk
WRITE
        LD      A,(SEKDSK)
        AND     A
        JR      NZ,WRITEF
WRITER
        CALL    DMAPOS
        JR      Z,WRITR0
        LD      DE,DMABUF
        LD      HL,(DMAAD)
        LD      BC,SEKSIZ
        LDIR
        CALL    TRANSR
        LD      DE,DMABUF
        EX      DE,HL
        CALL    READSR
        XOR     A
        RET
WRITR0
        CALL    TRANSR
        LD      DE,(DMAAD)
        EX      DE,HL
        CALL    READSR
        XOR     A
        RET
WRITEF
        XOR     A
        LD      (READOP),A
        LD      A,C
        LD      (WRTYPE),A
        CP      WRUAL
        JR      NZ,CHKUNA
        LD      A,BLKSIZ/128
        LD      (UNACNT),A
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      (UNADSK),A
        LD      HL,(SEKTRK)
        LD      (UNATRK),HL
        LD      A,(SEKSCR)
        LD      (UNASEC),A
;test pokr. v neal. zapisu
CHKUNA
        LD      A,(UNACNT)
        OR      A
        JR      Z,ALLOC
;pokr v neal. zapisu
        DEC     A
        LD      (UNACNT),A
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      HL,UNADSK
        CP      (HL)
        JR      NZ,ALLOC
;stejne disky,stejne stopy?
        LD      HL,(UNATRK)
        CALL    STCMP
        JR      NZ,ALLOC
;stejny sektor?
        LD      A,(SEKSCR)
        LD      HL,UNASEC
        CP      (HL)
        JR      NZ,ALLOC
;priprava adresy pro
;pristi zapis
        INC     (HL)
        LD      A,(HL)
        CP      CPMSPT
        JR      C,NOOVF
;dalsi stopa
        LD      (HL),0
        LD      HL,(UNATRK)
        INC     HL
        LD      (UNATRK),HL
;shoda neni treba predecitat
NOOVF
        XOR     A
        LD      (RSFLAG),A
        JR      RWOPER
;zapis do alokovaneho,
;je treba predecist
ALLOC
        XOR     A
        LD      (UNACNT),A
        INC     A
        LD      (RSFLAG),A
RWOPER
        XOR     A
        LD      (ERFLAG),A
        LD      A,(SEKSEC)
        LD      (SEKHST),A
;je aktivni vyrovnavaci
;pamet?
        LD      HL,HSTACT
        LD      A,(HL)
        LD      (HL),1
        OR      A
        JR      Z,FILHST
;ano. Obsahuje pozadovany
;sektor?
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      HL,HSTDSK
        CP      (HL)
        JR      NZ,NOMATC
;stejny disk. Stejna stopa?
        LD      HL,(HSTTRK)
        CALL    STCMP
        JR      NZ,NOMATC
;stejny disk i stopa.
;Stejny sektor?
        LD      A,(SEKHST)
        LD      HL,HSTSEC
        CP      (HL)
        JR      Z,MATCH
;pozadovany jiny sektor nez
;ten ve vyrovnavaci pameti
NOMATC
        LD      A,(HSTWRT)
        OR      A
        CALL    NZ,WRHST
;napln vyrovnavaci pamet
FILHST
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      (HSTDSK),A
        LD      HL,(SEKTRK)
        LD      (HSTTRK),HL
        LD      A,(SEKHST)
        LD      (HSTSEC),A
        LD      A,(RSFLAG)
        OR      A
        CALL    NZ,RDHST
        XOR     A
        LD      (HSTWRT),A
;presun data do nebo
;z vyrovnavaci pameti
MATCH
        LD      A,(SEKSCR)
        AND     SECMSK
        LD      L,0
        LD      H,A
        SRL     H
        RR      L
        LD      DE,HSTBUF
        ADD     HL,DE
        EX      DE,HL
        LD      HL,(DMAAD)
        LD      BC,128
```

```
        LD      A,(READOP)
        OR      A
        JR      NZ,RWMOVE
;zapis, oznac a obrat smer
        LD      A,1
        LD      (HSTWRT),A
        EX      DE,HL
;presun 128 byte
;z (HL) do (DE)
RWMOVE
        EX      DE,HL
        LDIR
;data byla presunuta z/do
;HSTBUF
        LD      A,(WRTYPE)
        CP      WRDIR
        LD      A,(ERFLAG)
        RET     NZ
;zapis do adresare je treba
;provest ihned
        OR      A
        RET     NZ
        XOR     A
        LD      (HSTWRT),A
        CALL    WRHST
        LD      A,(ERFLAG)
        RET
;prevod logickeho cisla
;sektoru na fyzicke
;pro ramdisk
;vstup: (SEKSEC),(SEKTRK)
;vystup: HL - pocatecni
;          adresa sektoru o
;          delce 128 byte
TRANSR
        LD      A,(SEKTRK)
        LD      E,0
        LD      D,A
        SRL     D
        RR      E
        SRL     D
        RR      E
        SRL     D
        RR      E
;v D fyzicky track,
;v E nizsi bity adresy
        LD      A,D
        ADD     A,RDSKOF
        OUT     (3),A
        SRL     E
        LD      HL,#4000
        LD      A,E
        ADD     A,H
        LD      H,A
        LD      A,(SEKSCR)
        SRL     A
        RR      L
        OR      H
        LD      H,A
        RET
;zjisteni nutnosti pouziti
;vyrovnavaciho bufferu pro
;operaci s ramdiskem
;vystup Z - 0 neni treba
;           1 je treba
DMAPOS
        LD      DE,(DMAAD)
        LD      HL,128
        ADD     HL,DE
        LD      A,H
        AND     #C0
        RET     Z
        LD      A,D
        AND     #C0
        CP      #C0
        RET
;podprogram cteni/zapisu
;sektoru z ramdisku
READSR
        LD      BC,128
        LD      A,#30
        DI
        OUT     (4),A
        LDIR
        LD      A,#20
        OUT     (4),A
        EI
        RET
;podprogram pro 16 bitove
;porovnani
;vstup:  HL - (UNATRK) nebo
;             (HSTTRK)
;          (SEKTRK)
;vystup: Z - 0 stejne
;            1 ruzne
STCMP
        LD      DE,(SEKTRK)
        LD      A,L
        CP      E
        RET     NZ
        LD      A,H
        CP      D
        RET
;podprogram povelu FDC
;vstup: HL - adresa pocatku
;            datoveho bloku
FDCOUT
        LD      C,FDCDTR
        LD      B,(HL)
        INC     HL
FDCOU0
        IN      A,(FDCMSR)
        AND     #C0
        CP      #80
        JR      NZ,FDCOU0
        OUTI
        JR      NZ,FDCOU0
        IN      A,(FDCMSR)
        RET
;podprogram vstupu vysledku
;po provedeni povelu FDC
;vstup: HL - adresa pocatku
;            ukladani dat
;       B  - delka bloku
FDCIN
        LD      C,FDCDTR
FDCI_0
        IN      A,(FDCMSR)
        AND     #C0
        CP      #C0
        JR      NZ,FDCI_0
        INI
        JR      NZ,FDCI_0
        RET
;podprogramy fyzickeho
;zapisu nebo cteni
;sektoru floppydisku
;vstup : (HSTDSK) - disk
;        (HSTTRK) - stopa
;        (HSTSEC) - sektor
;   pres WRHST - zapis
;   pres RDHST - cteni
;zapisuje/cte se HSTSIZ
;byte z/do HSTBUF
;vystup: nastaveni (ERFLAG)
WRHST
        LD      A,#45
        LD      L,#80
        JR      FDCHST
RDHST
        LD      A,#46
        LD      L,#40
FDCHST
        LD      (FDCRW+1),A
        LD      A,L
        LD      (DMAREG),A
        XOR     A
        LD      (ERFLAG),A
        LD      A,RETRY
        LD      (PRETRY),A
FDCHS4
        CALL    WAIT
        CALL    SELTRK
        LD      A,(HSTTRK)
        LD      (FDCRW+3),A
        LD      A,(HSTSEC)
        LD      B,A
        SUB     9
        JR      NC,FDCHS0
        LD      A,B
        INC     A
        LD      (FDCRW+5),A
        XOR     A
        JR      FDCHS1
FDCHS0
        INC     A
        LD      (FDCRW+5),A
        LD      A,1
FDCHS1
        LD      (FDCRW+4),A
        RLCA
        RLCA
        LD      B,A
        LD      A,(HSTDSK)
        OR      B
        LD      (FDCRW+2),A
        LD      HL,FDCRW
        DI
        CALL    FDCOUT
        LD      A,(DMAREG)
        BIT     7,A
        LD      HL,HSTBUF
        LD      C,FDCDTR
        LD      D,HSTBLK
        CALL    WRHS
        EI
        LD      (ERFLG0),A
        LD      B,7
        LD      HL,FDCRES
        CALL    FDCIN
        LD      A,(FDCRES)
        AND     #C0
        JR      Z,FDCHS2
        LD      A,1
FDCHS3
        LD      (ERFLAG),A
        LD      A,(ERFLG0)
        OR      A
        JR      NZ,FDCHS5
        LD      A,(ERFLAG)
        OR      A
        JR      NZ,FDCHS5
        RET
FDCHS2
        XOR     A
        JR      FDCHS3
FDCHS5
        LD      A,(PRETRY)
        DEC     A
        LD      (PRETRY),A
        LD      A,-1
        RET     Z
        JR      FDCHS4
WRHS
        JR      NZ,WRHSTW
WRHSTR
        LD      B,SEKSIZ
WRHSR1
        IN      A,(FDCMSR)
        CP      #F0
        JR      Z,WRHSR2
        CP      #D0
        JR      Z,WRHSR9
        JR      WRHSR1
WRHSR2
        INI
        JR      NZ,WRHSR1
        DEC     D
        JR      NZ,WRHSTR
        OUT     (TERCNT),A
        XOR     A
        RET
WRHSR9
        LD      A,-1
        RET
WRHSTW
        LD      B,SEKSIZ
WRHSW1
        IN      A,(FDCMSR)
        CP      #B0
        JR      Z,WRHSW2
        CP      #D0
        JR      Z,WRHSR9
        JR      WRHSW1
WRHSW2
        OUTI
        JR      NZ,WRHSW1
        DEC     D
        JR      NZ,WRHSTW
        OUT     (TERCNT),A
        XOR     A
        RET
;podprogram nastaveni DMA
;kontroleru 8257
; vstup: L  - bity R/W z TC
;        DE - poc. adresa
;        BC - delka bloku
STDMAC
        LD      BC,HSTSIZ
        LD      DE,HSTBUF
STDMC0
        LD      A,#44
        OUT     (#28),A
        LD      A,C
        OUT     (#25),A
        LD      A,B
        OR      L
        OUT     (#25),A
        LD      A,E
        OUT     (#24),A
        LD      A,D
        OUT     (#24),A
        RET
;podprogram nastaveni stopy
;floppy disku z HSTTRK
;vystup: (ERFLAG),(PCN)
SELTRK
        LD      A,(HSTTRK)
        OR      A
        JR      Z,HOMEF
        LD      (FDCSC+3),A
        LD      A,(HSTDSK)
        LD      (FDCSC+2),A
        LD      HL,FDCSC
        CALL    FDCOUT
        JR      HOMEF0
;podprogram fyzickeho
;nastaveni mechaniky na
;nultou stopu
HOMEF
        CALL    WAIT
        LD      A,(SEKDSK)
        LD      (FDCHOM+2),A
```

```
4535          LD      HL,FDCHOM
4540          CALL    FDCOUT
4545 HOMEF0
4550          IN      A,(FDCMSR)
4555          BIT     7,A
4560          JR      Z,HOMEF0
4565          LD      A,8
4570          OUT     (FDCDTR),A
4575 HOMEF1
4580          IN      A,(FDCMSR)
4585          BIT     7,A
4590          JR      Z,HOMEF1
4595          IN      A,(FDCDTR)
4600          BIT     5,A
4605          PUSH    AF
4610 HOMEF2
4615          IN      A,(FDCMSR)
4620          BIT     7,A
4625          JR      Z,HOMEF2
4630          IN      A,(FDCDTR)
4635          POP     AF
4640          JR      Z,HOMEF0
4645          RET
4650
4655 ;podprogram formatovani
4660 ;ramdisku
4665 FORMR
4670          DI
4675          LD      A,RDSKOF
4680          OUT     (3),A
4685          LD      A,#30
4690          OUT     (4),A
4695          LD      HL,#4000
4700          LD      DE,#4001
4705          LD      BC,#7FFF
4710          LD      (HL),#E5
4715          LDIR
4720          LD      A,#20
4725          OUT     (4),A
4730          RET
4735
4740 ;podprogram vystupu zpravy
4745 ;na konzolu
4750 TEXTCO
4755          LD      A,(HL)
4760          OR      A
4765          RET     Z
4770          INC     HL
4775          PUSH    HL
4780          LD      C,A
4785          CALL    CONOUT
4790          POP     HL
4795          JR      TEXTCO
4800
4805 ;podprogram spousteni
4810 ;disketove mechaniky
4815 WAIT
4820          DI
4825          LD      HL,FDCTIM
4830          LD      A,(HL)
4835          OR      A
4840          JR      NZ,WAIT0
4845          LD      A,5
4850          OUT     (6),A
4855          LD      A,FDCTMR*2
4860          LD      (HL),A
4865 WAIT0
4870          EI
4875          LD      A,(HL)
4880          CP      FDCTMR+1
4885          JR      NC,WAIT0
4890          LD      (HL),FDCTMR
4905          RET
4910
4915 ;podprogram formatovani
4920 ;floppydisku
4925 FORMF
4930          CALL    HOMEF
4935          LD      A,39
4940 FORMF0
4945          LD      (HSTTRK),A
4950          PUSH    AF
4955          CALL    SELTRK
4960          CALL    FORMTR
4965          POP     AF
4970          OR      A
4975          RET     Z
4980          DEC     A
4985          JR      FORMF0
4990
4995 ;formatovani jedne stopy
5000 FORMTR
5005          XOR     A
5010 FORMT1
5015          LD      (HEAD),A
5020          DI
5025          LD      A,1
5030          LD      (FDCFRM+2),A
5035 FORMT0
5040          LD      (SECTOR),A
5045          LD      A,(SEKTRK)
5050          LD      C,A
5055          CALL    FDCOC
5060          LD      A,(HEAD)
```

```
5065          LD      C,A
5070          CALL    FDCOC
5075          LD      A,(SECTOR)
5080          LD      C,A
5085          CALL    FDCOC
5090          LD      C,2
5095          CALL    FDCOC
5100          LD      A,(SECTOR)
5105          INC     A
5110          CP      10
5115          JR      NZ,FORMT0
5120          LD      HL,FDCRES
5125          LD      B,7
5130          CALL    FDCIN
5135          LD      A,(FDCRES)
5140          AND     #C0
5145          CP      #80
5150          JR      Z,FORMTF
5155          LD      A,(HEAD)
5160          OR      A
5165          EI
5170          RET     NZ
5175          INC     A
5180          JR      FORMT1
5185 FDCOC
5190          IN      A,(FDCMSR)
5195          AND     #C0
5200          CP      #80
5205          JR      NZ,FDCOC
5210          LD      A,C
5215          OUT     (FDCDTR),A
5220          RET
5225
5230 ;podprogram hlaseni chyby
5235 ;v prubehu formatovani
5240 FORMTF
5245          LD      HL,HLASFO
5250          CALL    TEXTCO
5255          LD      A,(SEKTRK)
5260          CALL    CONUM
5265          LD      HL,HLASEN
5270          CALL    TEXTCO
5275          RET
5280 CONUM
5285          PUSH    AF
5290          CALL    CONUM1
5295          POP     AF
5300          RRCA
5305          RRCA
5310          RRCA
5315          RRCA
5320 CONUM1
5325          AND     #0F
5330          ADD     A,6
5335          BIT     4,A
5340          JR      NZ,CONUM9
5345          SUB     6
5350          JR      CONUM8
5355 CONUM9
5360          INC     A
5365 CONUM8
5370          ADD     A,#30
5375          LD      C,A
5380          CALL    CONOUT
5385          RET
5390 HLASFO
5395          DEFM    "Bios err: "
5400          DEFM    "format error"
5405          DEFM    " on track "
5410          DEFB    0
5415 HLASEN
5420          DEFB    CCR,CLF,0
5425
5430 ;podprogram obsluhy
5435 ;preruseni
5440 INTERT
5445          DI
5450          PUSH    AF
5455          PUSH    BC
5460          PUSH    DE
5465          PUSH    HL
5470          PUSH    IY
5475          LD      IY,STAT
5480          CALL    KEYB
5485          LD      HL,(TIMER)
5490          INC     HL
5495          LD      (TIMER),HL
5500          LD      HL,FDCTIM
5505          LD      A,(HL)
5510          OR      A
5515          JR      Z,INTER0
5520          DEC     A
5525          LD      (HL),A
5530          JR      NZ,INTER0
5535          OUT     (6),A
5540 INTER0
5545          POP     IY
5550          POP     HL
5555          POP     DE
5560          POP     BC
5565          POP     AF
5570          EI
5575          RET
5580
```

```
5585 ;rutina volana pri kazdem
5590 ;preruseni
5595 KEYB
5600          LD      HL,KS0
5605 KLOOP
5610          LD      B,(HL)
5615          INC     B
5620          JR      Z,KCH
5625          INC     HL
5630          DEC     (HL)
5635          DEC     HL
5640          JR      NZ,KCH
5645          LD      (HL),-1
5650 KCH
5655          LD      A,L
5660          LD      HL,KS4
5665          CP      L
5670          JR      NZ,KLOOP
5675          CALL    CIN
5680          OR      A
5685          RET     Z
5690          LD      HL,KS0
5695          CP      (HL)
5700          JR      Z,KREP
5705          EX      DE,HL
5710          LD      HL,KS4
5715          CP      (HL)
5720          JR      Z,KREP
5725          LD      B,(HL)
5730          INC     B
5735          JR      Z,KNEW
5740          EX      DE,HL
5745          LD      B,(HL)
5750          INC     B
5755          RET     NZ
5760 KNEW
5765          LD      E,A
5770          LD      (HL),A
5775          INC     HL
5780          LD      (HL),5
5785          INC     HL
5790          LD      A,(KS9)
5795          LD      (HL),A
5800          INC     HL
5805          LD      A,E
5810          LD      (HL),A
5815 KEND
5820          LD      (KS8),A
5825          SET     5,(IY+0)
5830          RET
5835 KREP
5840          INC     HL
5845          LD      (HL),5
5850          INC     HL
5855          DEC     (HL)
5860          RET     NZ
5865          LD      A,(KSA)
5870          LD      (HL),A
5875          INC     HL
5880          LD      A,(HL)
5885          JR      KEND
5890
5895 ;klavesnice CP/M Spectrum
5900 ;(C) DaJe, 1987
5905 CIN
5910          LD      BC,#FEFE
5915          LD      D,0
5920 KLOOP1
5925          LD      A,D
5930          LD      E,#1F
5935          CP      0
5940          JR      NZ,DAL1
5945          LD      E,#1E
5950 DAL1
5955          CP      7
5960          JR      NZ,DAL2
5965          LD      E,#1D
5970 DAL2
5975          IN      A,(C)
5980          CPL
5985          AND     E
5990          JR      Z,NONE
5995 ;A - priznak rady
6000 ;D - priznak sloupce 0-7
6005 KEY
6010          LD      C,D
6015          LD      H,0
6020          LD      L,H
6025          LD      B,0
6030          LD      D,L
6035          LD      E,8
6040 LOOP2
6045          RRCA
6050          JR      C,TRANS1
6055          ADD     HL,DE
6060          JR      LOOP2
6065 ;HL=8*RADA   8*(0-4)
6070 ;BC=SLOUPEC  (0-7)
6075 TRANS1
6080          ADD     HL,BC
6085          CALL    KCAPS
6090          JR      NZ,NOEXTD
6095          CALL    SYMBOL
6100          JR      NZ,NOEXTD
```

```
         LD    DE,120
         ADD   HL,DE
         JR    NOSYM
NOEXTD
         CALL  KCAPS
         JR    NZ,NOCAPS
         LD    DE,40
         ADD   HL,DE
NOCAPS
         CALL  SYMBOL
         JR    NZ,NOSYM
         LD    DE,80
         ADD   HL,DE
NOSYM
         LD    DE,TABLE
         BIT   1,(IY+0)
         JR    Z,TRANS2
         LD    DE,TABLE+160
TRANS2
         ADD   HL,DE
         LD    A,(HL)
         JR    EXIT
KCAPS
         LD    BC,#FEFE
         IN    A,(C)
         BIT   0,A
         RET
SYMBOL
         LD    BC,#7FFE
         IN    A,(C)
         BIT   1,A
         RET
NONE
         INC   D
         RLC   B
         JR    C,KLOOP1
;zadna klapka
         XOR   A
         BIT   0,(IY+0)
         JR    NZ,EXIT
         RES   1,(IY+0)
EXIT
         LD    C,A
         LD    B,0
         RET

TABLE
;MALA PISMENA 40 BYTE
         DEFB  0
         DEFM  "aq10p"
         DEFB  13,32
         DEFM  "zsw29ol"
         DEFB  0
         DEFM  "xde38ikm"
         DEFM  "cfr47ujn"
         DEFM  "vgt56yhb"
;VELKA PISMENA 40 BYTE
         DEFB  0
         DEFM  "AQ10P"
         DEFB  13,32
         DEFM  "ZSW29OL"
         DEFB  0
         DEFM  "XDE38IKM"
         DEFM  "CFR47UJN"
         DEFM  "VGT56YHB"
;SHIFTOVANE ZNAKY 40 BYTE
         DEFM  " ¯"
         DEFB  27
         DEFM  "! "
         DEFB  "*",13,32
         DEFM  ";| @);= "
         DEFM  "`\ #+."
         DEFM  "?{<¤']-,"
         DEFM  "/}>%&[^*"
;RIDICI ZNAKY 40 BYTE
         DEFB  0,1,17,"1"
         DEFB  "0",16,13,32
         DEFB  26,19,23,"2"
         DEFB  "9",15,12,0
         DEFB  24,4,5,"3"
         DEFB  "8",9,11,13
         DEFB  3,6,18,"4"
         DEFB  "7",21,10,14
         DEFB  22,7,20,"5"
         DEFB  "6",25,8,2
;MALA CESTINA
         DEFB  0,#C1,"q","1"
         DEFB  "0","p",13,32
         DEFB  #DA,#D3,#C5
         DEFB  "2","9",#CF
         DEFB  "1",0,"x",#C4
         DEFB  #D7,"3","8"
         DEFB  #C9,"k","m"
         DEFB  #C3,"f",#D2
         DEFB  "4","7",#CA
         DEFB  #D5,#CE,"v"
         DEFB  "g",#D4,"5"
         DEFB  "6",#D9,"h"
         DEFB  "b"
;VELKA CESTINA
         DEFB  0,#E1,"Q","1"
         DEFB  "0","P",13,32
         DEFB  #FA,#F3,#E5
         DEFB  "2","9",#EF
         DEFB  "L",0,"X",#E4
         DEFB  #F7,"3","8"
         DEFB  #E9,"K","M"
         DEFB  #E3,"F",#F2
         DEFB  "4","7",#EA
         DEFB  #F5,#EE,"V"
         DEFB  "G",#F4,"5"
         DEFB  "6",#F9,"H"
         DEFB  "B"
CI
         PUSH  BC
         PUSH  DE
         PUSH  HL
         PUSH  IY
         LD    IY,STAT

WAIT2
         CALL  INKEY
         OR    A
         JR    Z,WAIT2
PRESS
         PUSH  AF
BEEP
         LD    C,20
         LD    D,15
         DI
BEEP0
         LD    B,D
BEEP1
         EX    (SP),IY
         EX    (SP),IY
         EX    (SP),IY
         EX    (SP),IY
         DJNZ  BEEP1
         LD    A,C
         AND   1
         RLCA
         RLCA
         RLCA
         RLCA
         OR    7
         OUT   (#FE),A
         DEC   C
         JR    NZ,BEEP0
         POP   AF
         RES   5,(IY+0)
         POP   IY
         POP   HL
         POP   DE
         POP   BC
         EI
         RET

INKEY
         PUSH  IY
         PUSH  BC
         PUSH  DE
         PUSH  HL
         LD    IY,STAT
         BIT   5,(IY+0)
         LD    A,(KS8)
         JR    NZ,FIN
         XOR   A
FIN
         POP   HL
         POP   DE
         POP   BC
         POP   IY
         RET

;nasleduje pracovni oblast
;BIOSu
         ORG   #F602
BEGDAT EQU     ¤

DMAAD   DEFS   2
DIRBUF  DEFS   SEKSIZ
ALL0R   DEFS   28
ALL0F   DEFS   23
CHK0R   DEFS   16
CHK0F   DEFS   16
DMABUF  DEFS   SEKSIZ
STACK   DEFS   2
TIMER   DEFW   0
FDCTIM  DEFB   0
STAT    DEFB   0
KS0     DEFB   0,0,0,0
KS4     DEFB   0,0,0,0
KS8     DEFB   0
KS9     DEFB   20
KSA     DEFB   5
PRETRY  DEFS   1
DMAREG  DEFS   1

;nasleduje pracovni oblast
;blokujiciho/deblokujiciho
;algoritmu pro obsluhu
;floppy disku 5 1/4"
;18 sek/trk, 40trks

;zadana diskova adresa vety
;SEKDSK - ulozeno na adr. 4
SEKTRK DEFS    2 ;
SEKSEC DEFS    1 ;
SEKSCR DEFS    1 ;
;diskova adresa fyz. sekt.
HSTDSK DEFS    1 ;
HSTTRK DEFS    2 ;
HSTSEC DEFS    1 ;
;cislo pozadovaneho fyz.
;sektoru
SEKHST DEFS    1 ;
;priznak HSTBUF aktivni
HSTACT DEFS    1 ;
;priznak odlozeneho zapisu
HSTWRT DEFS    1 ;
;citac nealokovanych zapisu
UNACNT DEFS    1 ;
;diskova adresa dalsi vety
;v nealokovanem bloku
UNADSK DEFS    1 ;
UNATRK DEFS    2 ;
UNASEC DEFS    1 ;
;kod chyby
ERFLAG DEFS    1 ;
ERFLG0 DEFS    1
;priznak pozadavku na cteni
RSFLAG DEFS    1 ;
;priznak cteci operace (=1)
READOP DEFS    1 ;
;typ zapisove operace
WRTYPE DEFS    1 ;
;vyrovnavaci pamet
HSTBUF DEFS    HSTSIZ ;

;nasleduje pracovni oblast
;obsluhy radice floppy
;disku typu I8272

;R/W
FDCRW
         DEFB  FDCFRM-¤-1
         DEFB  0,0,0,0,0
         DEFB  N,EOT,GPL_RW
         DEFB  DTL
;format
FDCFRM
         DEFB  FDCSC-¤-1
         DEFB  #4D,1,N,SC
         DEFB  GPL_FT,DD
;set cylinder
FDCSC
         DEFB  FDCSIS-¤-1
         DEFB  #0F,0,0
;sense interrupt status
FDCSIS
         DEFB  FDCHOM-¤-1
         DEFB  #08
;home
FDCHOM
         DEFB  FDCSPE-¤-1
         DEFB  #07,0
;specify - nastaveni
;pocatecnich parametru FDC
FDCSPE
         DEFB  PCN-¤-1
         DEFB  #03,SRTHUT
         DEFB  HLTND
;present cylinder number
PCN
         DEFS  1
;aktivni hlava
HEAD
         DEFS  1
;sektor
SECTOR
         DEFS  1
;misto pro ulozeni vysledku
;operace FDC
FDCRES
         DEFS  7

ENDDAT EQU     ¤
DATSIZ EQU     ¤-BEGDAT

         ORG   #FCFC
         DI
         JP    INTERT
;vstup do systemu po
;zavedeni z pasky
         ORG   #FF80
         DI
         LD    A,#20
         OUT   (4),A
         LD    A,#FB
         LD    I,A
         LD    HL,INTERT
         LD    (#FEFF),HL
         IM    2
         LD    SP,#FF7F
         LD    HL,#FB00
         LD    BC,256
         LD    (HL),#FC
         LD    DE,#FB01
         LDIR
         LD    C,CFF
         CALL  CONOUT
         LD    C,"?"
```

```
        CALL    CONOUT
        EI
        CALL    CONIN
        CALL    CONIN
        CP      "y"
        JR      NZ,PRECH0
        CALL    FORMR
        CALL    SAVESY
PRECH0
        LD      SP,#80
        JP      BOOT

*C-
;****************************
;*                          *
;*        C O O U T         *
;*                          *
;****************************

;podpdrogram vystupu
;v modu 64 znaku na radek
;KOI-8CS-2
        ORG     #6800
CONOUT
        LD      HL,(ADRCO)
        JP      (HL)
ADRCO   DEFW    COO
ADDCUR  DEFB    20,20
DISP    DEFS    4
TSCRL   DEFB    1
TABCHR  EQU     #7000

;tabulka adres podprogramu,
;zpracovavajicich vystup
;znaku

TABCON
        DEFW    CONIC   ;00-^@
        DEFW    CONIC   ;01-^A
        DEFW    COHOME  ;02-^B
        DEFW    CONIC   ;03-^C
        DEFW    CONIC   ;04-^D
        DEFW    CONIC   ;05-^E
        DEFW    CONIC   ;06-^F
        DEFW    COBELL  ;07-^G
        DEFW    COBS    ;08-^H
        DEFW    COTAB   ;09-^I
        DEFW    COLF    ;0A-^J
        DEFW    CONIC   ;0B-^K
        DEFW    COFF    ;0C-^L
        DEFW    COCR    ;0D-^M
        DEFW    CONIC   ;0E-^N
        DEFW    CONIC   ;0F-^O
        DEFW    CONIC   ;10-^P
        DEFW    COROLL  ;11-^Q
        DEFW    COPAGE  ;12-^R
        DEFW    CONIC   ;13-^S
        DEFW    CONIC   ;14-^T
        DEFW    CONIC   ;15-^U
        DEFW    COCLLI  ;16-^V
        DEFW    CONIC   ;17-^W
        DEFW    COUP    ;18-^X
        DEFW    CONIC1  ;19-^Y
        DEFW    CORIGH  ;1A-^Z
        DEFW    COAT    ;1B-^[
        DEFW    CONIC1  ;1C-^\
        DEFW    CONIC1  ;1D-^]
        DEFW    COBORD  ;1E-^^
        DEFW    COINVE  ;1F-^
TABCS
        DEFB    32   ;#80
        DEFB    144 ;'a
        DEFB    32
        DEFB    145 ;¯c
        DEFB    146 ;¯d
        DEFB    148 ;¯e
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    149 ;'i
        DEFB    156 ;°u
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    150 ;¯n
        DEFB    151 ;'o
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    152 ;¯r
        DEFB    153 ;¯s
        DEFB    154 ;¯t
        DEFB    155 ;'u
        DEFB    32
        DEFB    147 ;'e
        DEFB    32
        DEFB    157 ;'y
        DEFB    158 ;¯z
        DEFB    32
        DEFB    159 ;¯
        DEFB    32
        DEFB    162 ;
        DEFB    32
        DEFB    "'"
        DEFB    128 ;'A
        DEFB    32
        DEFB    129 ;¯C
        DEFB    130 ;¯D
        DEFB    132 ;¯E
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    133 ;'I
        DEFB    140 ;°U
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    134 ;¯N
        DEFB    135 ;'O
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    136 ;¯R
        DEFB    137 ;¯S
        DEFB    138 ;¯T
        DEFB    139 ;'U
        DEFB    32
        DEFB    131 ;'E
        DEFB    32
        DEFB    141 ;'Y
        DEFB    142 ;¯Z
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32
        DEFB    32 ;
        DEFB    32

COO
        LD      A,C
        CP      32
        JR      C,COCB
        BIT     7,A
        JR      Z,COO0
        SUB     128+64
        RET     C
        LD      H,0
        LD      L,A
        LD      DE,TABCS
        ADD     HL,DE
        LD      A,(HL)
COO0
        PUSH    AF
        LD      A,1
        LD      (DISP+3),A
        POP     AF
        CALL    COOPR
        XOR     A
        LD      (DISP+3),A
        LD      HL,(ADDCUR)
        INC     HL
        LD      A,64
        CP      L
        JR      NZ,COO1
        INC     H
        LD      L,0
COO1
        LD      A,24
        CP      H
        CALL    Z,SCROLL
COO2
        LD      (ADDCUR),HL
COOCUR
        LD      A,143
        CALL    COOPR
        RET

;podprogramy, zpracovavajici
;ridici znaky

COCB
        ADD     A,A
        LD      L,A
        LD      H,0
        LD      DE,TABCON
        ADD     HL,DE
        LD      E,(HL)
        INC     HL
        LD      D,(HL)
        EX      DE,HL
        JP      (HL)
CONIC
        LD      HL,COO
CONIC0
        LD      (ADRCO),HL
        RET
CONIC1
        LD      HL,CONIC
        JR      CONIC0
;
COHOME
        CALL    COOCUR
COHOM0
        LD      HL,0
        LD      (ADDCUR),HL
        JR      COOCUR
;
COBELL
        LD      HL,130
        LD      DE,32
        CALL    949
        RET
;
COBS
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        LD      A,L
        OR      H
        JR      Z,COOCUR
        DEC     HL
        LD      A,#FF
        CP      L
        JR      NZ,COO2
        LD      L,63
        JR      COO2
;
COTAB
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        LD      A,L
        ADD     A,9
        AND     #F8
        LD      L,A
        CP      64
        JR      NZ,COO2
        INC     H
        LD      L,0
        JR      COO2
;
COLF
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        INC     H
        JR      COO1
;
COFF
        LD      HL,#4000
        LD      DE,#4001
        XOR     A
        LD      (HL),A
        LD      BC,24*32*8-1
        LDIR
        JR      COHOM0
;
COCR
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        LD      L,0
        JP      COO2
;
COROLL
        LD      A,1
COO5
        LD      (TSCRL),A
        RET
;
COPAGE
        XOR     A
        JR      COO5
;
COCLLI
        LD      HL,(ADDCUR)
        PUSH    HL
COCLL0
        INC     HL
        LD      A,64
        CP      L
        JR      Z,COCLL1
        LD      (ADDCUR),HL
        PUSH    HL
        LD      C,32
        CALL    COO
        POP     HL
        JR      COCLL0
COCLL1
        XOR     A
        LD      (DISP+3),A
        CALL    COOCUR
        POP     HL
        LD      (ADDCUR),HL
        RET
;
COUP
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        DEC     H
        LD      A,#FF
        CP      H
        JR      NZ,COUP0
        INC     H
COUP0
        JP      COO2
;
CORIGH
        CALL    COOCUR
        LD      HL,(ADDCUR)
        INC     HL
        LD      A,64
        CP      L
        JR      NZ,CORIG0
        INC     H
        LD      L,0
        LD      A,24
        CP      H
```

```
        JR      NZ,CORIG0
        LD      L,63
        DEC     H
CORIG0
        JP      COO2
;
COAT
        CALL    COOCUR
        LD      HL,COAT1
COAT0
        JP      CONIC0
COAT1
        LD      HL,(ADDCUR)
        CP      24
        JR      C,COAT10
        LD      A,23
COAT10
        LD      H,A
        LD      (ADDCUR),HL
        LD      HL,COAT2
        JR      COAT0
COAT2
        LD      HL,(ADDCUR)
        CP      64
        JR      C,COAT20
        LD      A,63
COAT20
        LD      L,A
        LD      (ADDCUR),HL
        CALL    COOCUR
        LD      HL,COO
        JR      COAT0
COBORD
        LD      HL,COBOR0
        JP      CONIC0
COBOR0
        LD      C,A
        AND     #07
        OUT     (#FE),A
        JP      CONIC
;
COINVE
        RET
;podprogram tisku znaku z r
;A na pozici (ADDCUR)
COOPR
        PUSH    AF
        CALL    TRANCO
        POP     AF
        SUB     32
        LD      L,A
        LD      H,0
        ADD     HL,HL
        ADD     HL,HL
        ADD     HL,HL
        EX      DE,HL
        LD      HL,TABCHR
        ADD     HL,DE
        EX      DE,HL
        LD      HL,(DISP)
        LD      A,(DISP+2)
        LD      C,A
        LD      B,8
COOPR1
        LD      A,(DE)
        PUSH    AF
        BIT     0,C
        JR      NZ,COOPR2
        LD      A,(DISP+3)
        AND     A
        JR      Z,COOPR3
        LD      A,#0F
        AND     (HL)
        LD      (HL),A
COOPR3
        POP     AF
        JR      COOPR5
COOPR2
        LD      A,(DISP+3)
        AND     A
        JR      Z,COOPR4
        LD      A,#F0
        AND     (HL)
        LD      (HL),A
COOPR4
        POP     AF
        RRCA
        RRCA
        RRCA
        RRCA
COOPR5
        XOR     (HL)
        LD      (HL),A
        INC     H
        INC     DE
        DJNZ    COOPR1
        RET
;podprogram prevodu adresy
;tisknuteho znaku
TRANCO
        LD      HL,(ADDCUR)
        LD      A,H
        AND     #07
        RRCA
        RRCA
        RRCA
        SRA     L
        PUSH    AF
        ADD     A,L
        LD      L,A
        LD      A,H
        AND     #F8
        OR      #40
        LD      H,A
        LD      (DISP),HL
        POP     AF
        LD      A,0
        RLA
        LD      (DISP+2),A
        RET
;podprogram scrollovani pri
;rezimu scroll, pri rezimu
;page pouze provede presun
;kurzoru, v HL vraci novou
;pozici kurzoru
SCROLL
        LD      A,(TSCRL)
        OR      A
        JR      Z,SCRPAG
        PUSH    HL
        CALL    #0DFE
        POP     HL
        LD      H,23
        RET
SCRPAG
        LD      H,0
        RET
```

TELEVÍZNY DISPLEJ DIS-84

RNDr. Stanislav Uličiansky, *Komenského 51, 040 01 Košice*

Alfanumerický alebo grafický displej je jednou z najdôležitejších častí mikropočítača. V súčasnosti sú na displej osobných mikropočítačov kladené už pomerne vysoké nároky. Na ich konštrukciu sa v moderných mikropočítačoch používajú takmer výlučne špecializované VLSI kontrolery, ktoré značne zjednodušujú realizáciu týchto obvodov. V našich podmienkach nemá konštruktér mikropočítača k dispozícii v súčasnosti žiaden typ takéhoto video kontrolera, preto mu ostáva jediná možnosť — zostaviť príslušné obvody z dostupných IO nižšej integrácie, hoci na to spotrebuje takmer 10× viac obvodov.

Na stránkach AR už bolo publikovaných niekoľko zapojení TV displejov rôznej zložitosti (AND-1, AND-1Z, 8080 MC-DI). Preto som pôvodne nemal zámer publikovať ďalší a pomerne zložitý typ zapojenia, ktoré je na hornej hranici amatérskych možností. Opakovanie tematickej úlohy MIKROKONKURZU AR'87 na konštrukciu inteligentného TV displeja ma však podnietilo k tomu, aby som predsa len spracoval popis displeja, ktorý som postavil k svojmu amatérskemu osobnému mikropočítaču.

Základné technické údaje:

Formát zobrazenia textu: 32/64 znakov × 15 (16) riadkov.

Formát zobrazenia semigrafických znakov:
32/64 znakov × 30(32) riadkov.

Raster znaku: 8 × 8 bodov.

Repertoár znakov: 128 štandardných znakov podľa normy ASCI + 128 znakov, ktoré si môže zvoliť užívateľ. Generátor znakov je fixný v EPROM typu 2716. Pri použití EPROM typu 2732 sa rozšíri repertoár znakov až na 512.

Módy zobrazenia znakov:

— normálny znak,
— inverzný znak,
— blikajúci znak,
— znak s dvojitou šírkou,
— zatemnený znak,
— možno nastaviť 8 úrovní jasu pre každý znak.

Pre každý znak je možné navoliť ľubovoľnú kombináciu uvedených módov zobrazenia.

Typ displeja: Displej s vlastnou obrazovou pamäťou 2× 2 kB, ktorá je súčasťou adresového priestoru mikroprocesora s prioritou prístupu procesora do tejto pamäte.

Rolovanie obrazu: Je zabezpečené obvodmi TV displeja s možnosťou jemného rolovania po jednotlivých TV linkách nahor alebo nadol.

Stredovanie obrazu: Pozíciu obrazu na obrazovke TV prijímača je možno nastavovať v horizontálnom aj vertikálnom smere.

Popis zapojenia

Pre pochopenie činnosti tohoto displeja už nevystačíme len so samotnou schémou zapojenia, ako napríklad v prípade pomerne jednoduchého displeja 8080 MC-DI [5], ale je potrebné popísať aspoň najdôležitejšie prvky a funkciu použitého riešenia. Aby tento popis nezabral príliš veľa miesta, snažil som sa ho urobiť čo najstručnejším, no pritom dostatočne presným a výstižným. Presvedčil som sa však, že urobiť takýto popis pre zapojenie pozostávajúce z 54 IO už nie je len čiste technickou záležitosťou, ale na svoje si príde aj literárne a výtvarné umenie. Čitateľom, ktorí nie sú oboznámení s princípmi činnosti TV displejov, odporúčam sa vopred oboznámiť aspoň s článkami z predchádzajúcich ročníkov AR [1—5].

Kvôli stručnosti tu neuvádzam obvyklú blokovú schému zapojenia, ale celý popis sa bude viazať na úplnú schému zapojenia, ktorá je uvedená na **obr. 1** na str. 40, 41, a na ostatné doplňujúce tabuľky a obrázky.

Popisovaný displej vytvára na obrazovke raster 512 × 256 bodov. Pretože jeden znak je zobrazovaný v rastri 8 × 8 bodov, znamená to, že môžeme zobraziť 64 znakov v 32 riadkoch. To odpovedá práve rozsahu 2048 znakov na celú obrazovku. Pretože nie sú obvodmi displeja generované trvale zatemnené riadky ako napr. v displeji AND-1, pri zápise textu musíme znaky zapisovať len do každého druhého riadku, čo nám dáva celkove 16 zobraziteľných alfanumerických riadkov. Je to síce podstatne menej riadkov ako 24 viditeľných riadkov v AND-1, avšak vďaka väčšej medzere je text na tomto displeji oveľa prehľadnejší. Hlavným účelom tohoto riešenia je však to, aby bolo možné v semigrafickom režime pokryť znakmi celú plochu obrazovky. V alfanumerickom režime nám však toto riešenie umožňuje umiestniť do oddeľovacích prázdnych riadkov zobrazenie diakritických znamienok nad veľké aj malé písmená, vďaka čomu tu máme možnosť „naučiť" tento displej slovenčinu alebo češtinu, čo je pri rastri znaku 8 × 8 bodov obtiažne realizovateľné.

Vyššie uvedený raster zobrazenia je určený zapojením obvodov primárnej časovej základne, ktorá pozostáva z obvodov E3, D3, D4, E4, D5, E7, E8. Prvým stupňom tejto časovej základne je oscilátor, vytvorený z invertorov E3, ktorý pracuje na frekvencii 12 MHz.

Pretože táto frekvencia je už pomerne vysoká pre bežné obvody TTL, je vhodné v tomto stupni použiť obvod typu 74S04 resp. 74LS04. Za oscilátorom nasleduje kaskáda deličov 1:16, 1:16 a 1:3, ktorými je vytvorený celkový deliaci pomer 1:768. Prvé dva stupne tejto deličky je potrebné osadiť synchrónnymi čítačmi typu 74193. Výsledný produkt z tejto kaskády — signál AP9 s frekvenciou 15 625 kHz — slúži ako signál, z ktorého sa odvodzuje horizontálny zatemňovací a synchronizačný impulz. Druhý stupeň primárnej časovej základne je tvorený obvodmi 1/2 D5, E7, E8 — vytvárajú deličku 1:320, ktorá zabezpečuje tvorbu 320 TV riadkov a signálu o frekvencii 48,8 Hz pre obvody vertikálneho zatemňovania a synchronizácie. Z celkového rastru 768 bodov × 320 riadkov spadá do viditeľnej zóny 512 bodov × 256 riadkov. To odpovedá pomerne veľkému pokrytiu plochy obrazovky TV prijímača, vďaka čomu sa objavujú problémy s ostrosťou kresby v rohoch obrazovky a je nevyhnutné zabezpečiť možnosť presného nastavenia pozície obrazu na obrazovke. Túto úlohu plnia obvody tvorby zatemňovacích a synchronizačných impulzov.

Horizontálne zatemnenie a synchronizácia sú odvodené z výstupu AP9 prvého stupňa primárnej časovej základne (AP9 = HZATZ). Invertovaný signál $\overline{HZATZ}$ je privedený na vstup posuvného registra E9 (74164), ktorý je ovládaný hodinovým signálom AQ0 resp. $\overline{AQ0}$. Časové posunutie, ktoré je vytvárané v tomto obvode, je potrebné na zabezpečenie správneho zobrazenia v súvislosti s použitím vyrovnávacích registrov C1, C3. Z vhodného výstupu tohoto obvodu sa odoberá signál HZATP, ktorý sa využíva na vytvorenie signálu $\overline{ZAT}$ v obvode E6/6. Je taktiež privedený na vstup ďalšieho posuvného registra D9, ktorý zaisťuje možnosť nastavenia obrazu v horizontálnom smere. Toto nastavovanie sa realizuje voľbou vhodného výstupu na D9, z ktorého sa odoberá spúšťací impulz pre MKO C9 (1/2 74123), ktorý generuje horizontálny synchronizačný impulz o dĺžke 4,5 až 4,9 μs. Jemné nastavenie pozície obrazu v horizontálnom smere je tiež možné urobiť voľbou signálu AP3 alebo $\overline{AP3}$ ako hodinového signálu pre posuvný register D9. Obdobným spôsobom ako pre horizontálny rozklad sa zo signálu BP8 = VZATZ vytvára v E6/6 signál $\overline{ZAT}$ a po voliteľnom spozdení obvodom D8 sa v C9 (druhá polovica obvodu) vytvára vertikálny synchronizačný impulz o dĺžke 160 μs. Horizontálny a vertikálny synchronizačný signál sa pomocou hradla EX-OR B9/3 sčítavajú do úplnej synchronizačnej zmesi SYNC, ktorá je vyvedená na špičku č. 15 konektora K4.

Primárna časová základňa sa využíva len na vytváranie zatemňovacích a synchronizačných signálov, iba signály AP0 až AP3 sa zúčastňujú na tvorbe zobrazenia znaku ako adresa bodu znaku na TV riadku, AP0 ÷ AP2 pri zobrazení normálneho znaku a AP1÷AP3 pri zobrazení znaku s dvojitou šírkou. Všetky ostatné adresovacie signály, ktoré určujú adresu TV riadku v znaku, adresu znaku v riadku a stĺpci sú generované sekundárnou časovou základňou. Prvý stupeň tejto sekundárnej časovej základne, pozostavajúci z obvodov C5, D5 1/2, F5 1/2, generuje 6bitovú adresu znaku na riadku určenú signálmi AS0 až AS5. Tento čítač je inkrementovaný signálom AQ2 = AP2 pre normálny znak a signálom o polovičnej frekvencii AQ2 = AP3 pre znak s dvojitou šírkou. Toto riešenie umožňuje dynamicky kombinovať na jednom riadku normálne a široké znaky bez nutnosti zdvojovať zápis znaku pre široký znak. Ak sú všetky znaky na riadku s dvojnásobnou šírkou, potom počas trvania aktívnej časti riadku sa stačí naadresovať len prvých 32 znakov, ostatné znaky, hoci sú zapísané v obrazovej pamäti, nebudú zobrazené. Počas zatemnenej časti riadku je inkrementácia čítača blokovaná signálom $\overline{HZATZ}$ prostredníctvom hradla E6/3. Horizontálny synchronizačný impulz vynuluje tento čítač a pre každý TV riadok sa začína počítať odznova.

Druhý stupeň sekundárnej časovej základne je tvorený obvodmi D6 a D7. Výstupné signály BS0 — BS2 určujú adresu TV riadku v znaku a ďalšie signály BS3 — BS7 určujú 5 bitovú adresu znakového riadku (32 možných znakových riadkov). Tento čítač je inkrementovaný horizontálnym synchronizačným impulzom HSYNC v čase, keď nie je aktívny vertikálny zatemňovací impulz ($\overline{VZATZ}$ = H) a je nulovaný vertikálnym synchronizačným impulzom.

Široká paleta zobrazovacích možností, ktoré poskytuje tento displej, je zabezpečená použitým spôsobom organizácie obrazovej pamäte. Táto pamäť pozostáva z dvoch úplne samostatných 2 kB blokov pamäte RAM, ktoré sú zostavené z 8 ks IO 2114. Tieto bloky sú z pohľadu mikroprocesora organizované ako súčasť jeho operačnej pamäte. Použité adresovacie obvody umožňujú takmer ľubovoľne rozmiestniť tieto bloky v celom priestore 64 kB. Akonáhle procesor adresuje obrazovú pamäť, pripájajú sa adresové vodiče pamätí na adresovú zbernicu procesora prostredníctvom prepínačov adresovej zbernice, zostavených z obvodov typu 74157 (IO 05, B5, B6, B7). Pripojenie pamätí na datovú zbernicu procesora sa realizuje pomocou oddeľovačov typu MH3216, pričom základnou zvláštnosťou je tu to, že pre každý pamäťový blok máme samostatný oddeľovač datovej zbernice. Vďaka tomuto riešeniu nie sú datové vodiče týchto pamäťových blokov navzájom pospájané a preto sa z hľadiska vnútorných obvodov TV displeja javí obrazová pamäť ako jediný blok 2k, ale so 16 bitovou datovou zbernicou. Táto organizácia obrazovej pamäte sa potom využíva tak, že 8 bitov reprezentuje znakový bajt a druhých 8 bitov zas príznakový bajt. Preto potom nazývame pamätový blok realizovaný obvodmi B1L, B1H, B2L, B2H ako obrazovú pamäť pre príznaky a pamäťový blok s obvodmi B3L, B3H, B4L, B4H ako obrazovú pamäť pre znaky. Každému bajtu v pamäti znakov odpovedá príznakový bajt v pamäti príznakov s adresou vyššou o 2k v rámci adresového priestoru procesora a s rovnakou adresou v rámci obvodov displeja. Pokiaľ sa majú zobrazovať znaky v rovnakom móde zobrazenia, potom na zápis znaku stačí jeden bajt, pričom predpokladáme, že pamäť príznakov je naplnená požadovaným obsahom. Pokiaľ je potrebné zapisovať znaky s rôznym módom zobrazenia, potom sa musia do obrazovej pamäti zapisovať 2 bajty — znakový aj príznakový.

Datová zbernica pamäti znakov DZX sa obvyklým spôsobom pripája na adresové vodiče A3 až A10 generátora znakov, ktorý je v pamäti EPROM typu 2716. Najnižšie tri adresové vodiče EPROM sú napojené na signály BQ0, BQ1, BQ2, ktoré reprezentujú adresu TV riadku v znaku. Na výstupoch obvodu C4 máme v paralelnej podobe prítomnú osmicu bitov, ktoré odpovedajú požadovanému zobrazeniu svetlých a tmavých bodov v znaku. Táto paralelná informácia sa neprevádza okamžite na sériový tvar, ale prechodne sa uchováva vo vyrovnávacom registri C3 (MH3212). Výstupy z obrazovej pamäte pre príznaky DPX sa pripájajú na druhý vyrovnávací register C1, opäť s IO MH3212. Tieto dva vyrovnávacie registre C1, C3 sú riadené signálom STBV tak, aby sme na ich výstupoch mali

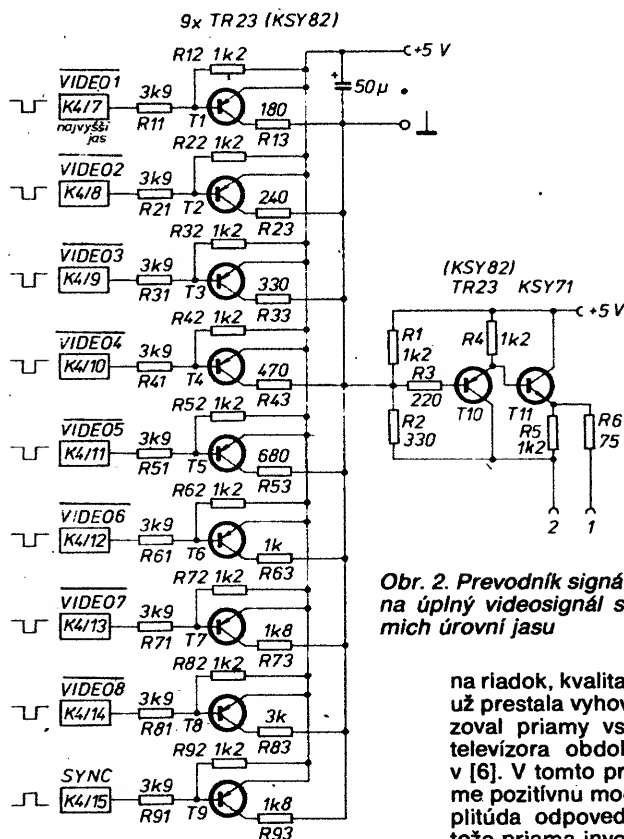
vždy platnú informáciu pre zobrazovaný znak — vlastnú znakovú časť aj príznakovú časť. Pomocou týchto vyrovnávacích registrov sa odstraňuje spozdenie, ktoré by inak bolo spôsobené prechodom informácie o zobrazovanom znaku cez generátor znakov v pamäti EPROM. Pretože pre normálny znak a znak s dvojnásobnou šírkou je potrebné meniť obsah vyrovnávacích registrov v odlišných okamžikoch, signál STVB je vytváraný prepínačom D2 (74157), pričom pre normálny znak je STVB = $\overline{\text{AP0}}$. $\overline{\text{AP1}}$. $\overline{\text{AP2}}$ (výstup F3/6) a pre široký znak je STBV = CAD3 (výstup D3/12).

Výstupy z vyrovnávacieho registra C3 sú pripojené na vstupy multiplexera C2 (74151), na ktorého adresové vstupy A, B, C sú pripojené signály AQ0 až AQ2. Tieto signály sú, ako už bolo spomínané, vytvárané zo signálov AS0 až AS3 pomocou prepínača D2 (74157). Tým je zabezpečené správne vytváranie zobrazenia bodu v znaku v závislosti na zvolenom type znaku (normálny resp. široký). Multiplexer C2 je naviac prostredníctvom vstupu S hradlovaný signálom z F3/8, čo je signál s periódou okolo 1 s vytváraný multivibrátorom E2. Samotný signál z multivibrátora je však ešte hradlovaný signálom z výstupu C1/04 prostredníctvom hradla F3/12. Tento obvod zabezpečuje funkciu blikania obrazu, ktoré je povoľované nastavením bitu D0 = H = log 1 v príznakovom bajte. Výstupné signály VIDEO a $\overline{\text{VIDEO}}$ z multiplexera C2 sú cez sústavu z hradiel D1 privedené na vstup E3 dekodéra E1, realizovaného pomocou obvodu typu MH 3205. V závislosti na stave výstupu C1/06 sa preto potom realizuje normálne alebo inverzné zobrazenie znaku. Výstupný signál C1/08, odpovedajúci bitu D2 v príznakovom bajte, je označený ako DBL a zabezpečuje prepínanie obvodu D2, teda obvodu prepínania zobrazenia normálneho znaku a širokého znaku.

Ďalší signál C1/10 = D3 v stave D3 = H = log 1 spôsobuje, že sa prostredníctvom riadiaceho vstupu E1 zablokuje dekodér E1, vďaka čomu sa zatemňuje zobrazenie rovnako ako sa zatemňuje počas signálu $\overline{\text{ZAT}}$ = H = log 0, ktorý je privedený na povoľovací vstup E2 obvodu E1. K zatemneniu zobrazenia dochádza však taktiež počas doby, kedy je obrazová pamäť pripojená na zbernicu procesora a signál $\overline{\text{SEL}}$ (pripojený na vstup hradla A5/08) je v aktívnom stave L. Vďaka tomu sa rušenie zobrazenia na obrazovke počas zápisu dát do obrazovej pamäte realizuje ako čierne čiarky vytrhávané z bieleho obrazu. Ako je známe, toto rušenie sa nedá jednoduchým spôsobom odstrániť. V tejto podobe však pri bielom písme na čiernom pozadí bude minimalizované.

Adresové vstupy dekodéra E1 sú pripojené na ďalšie 3 bity (D4, D5, D6) vyrovnávacieho registra pre príznaky (obvod C1). V závislosti na stave týchto bitov sa potom pri aktivácii dekodéra prostredníctvom povoľovacích vstupov E1, E2, E3 aktivuje do stavu L jeden z výstupov 0 až 7. Na tieto výstupy je potom pripojený obvod prevodníka TV úrovní, ktorý je realizovaný tak, že každému z výstupov 0 až 7 dekodéra E1 priraďuje inú úroveň jasu. Schéma tohoto prevodníka je uvedená na **obr. 2.** Realizovaný je na malej samostatnej doske plošného spoja, ktorá je spojená s doskou displeja káblom prostredníctvom konektora K4.

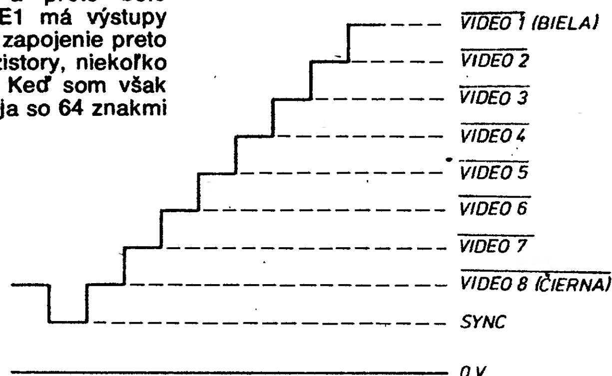
Je to vlastne veľmi jednoduchý prevodník D/A rozlišujúci 8 analogových úrovní. Prvá verzia tohoto prevodníka bola spojená s vf TV modulátorom. V tomto prípade sa vyžadovala negatívna modulácia a preto bolo vhodné, že dekodér E1 má výstupy aktívne v stave L. Celé zapojenie preto obsahovalo len 3 tranzistory, niekoľko diód a pasívne prvky. Keď som však realizoval verziu displeja so 64 znakmi

Obr. 2. Prevodník signálov video a sync na úplný videosignál s rozlíšením osmich úrovní jasu

na riadok, kvalita obrazu cez modulátor už prestala vyhovovať. Preto som realizoval priamy vstup video signálu do televízora obdobným spôsobom ako v [6]. V tomto prípade však potrebujeme pozitívnu moduláciu (najväčšia amplitúda odpovedá úrovni bielej). Pretože priama inverzia signálu s negatívnou moduláciou v tranzistorovom stupni nedávala rozumnú možnosť nastavovania jednotlivých úrovní jasu, ukázalo sa ako jediné vhodné, aj keď trochu nákladné, riešenie s tranzistormi p-n-p spínajúcimi v aktívnom stave rezistory R_{X3} (X=1 až 9) na napätie +5 V. V súčtovom bode x potom získame potrebné napätie s odstupňovanými amplitúdami, ako je to schématicky znázornené na **obr. 3.** Odstupňovanie amplitúd sa dá nastavovať zmenou rezistorov R_{X3}.

Na záver popisu zapojenia uvádzam ešte stručné údaje o ostatných obvodoch displeja. Obvody 05, B5, B6, B7 (4× 74157) tvoria prepínač adresovej zbernice pre pamäť. Tento prepínač pripája pamäte na adresovú zbernicu procesora keď je signál SEL = H, tj. keď chce procesor čítať alebo zapisovať dáta do obrazovej pamäte. Súčasne tento signál prostredníctvom invertora A6/12 a hradla A5/8 zatemňuje obrazovku počas prístupu procesora do pamäte. Na vstupy X1 týchto prepínačov sú pripojené adresové vodiče BA0 až BA9 adresovej zbernice procesora. Na druhú sadu vstupov X0 sú pripojené priamo vodiče ASX prvého stupňa sekundárnej časovej základne, zatiaľ čo výstupy BSX druhého stupňa časovej základne idú najprv do sumátora, realizovaného obvodmi C6, C7, a až odtiaľ ako signály BQX idú na vstupy prepínača adries. V sumátore sa realizuje súčet dvoch 8 bitových hodnôt MODULO 256, kde druhou vstupnou veličinou je obsah registra C8. Pokiaľ je v registri C8 zapísaná hodnota 00H, potom sa nič nedeje. Keď však do neho zapíšeme hodnotu napríklad 0FH, potom v okamžiku, keď sa na obrazovke

Obr. 3. Schematické znázornenie vzťahov medzi amplitúdami výstupného signálu z prevodníka TV úrovne pre jednotlivé signály VIDEO X a SYNC

začína písať prvý aktívny televízny riadok, obrazová pamäť a generátor znakov je adresovaný tak, že sa z nich vyberajú údaje, ktoré odpovedajú šestnástemu TV riadku. Inkrementáciou registra C8 o +1 sa posúva obraz o 1 TV riadok nahor, dekrementáciou sa posúva o 1 TV riadok nadol. Cyklickým opakovaním tejto inkrementácie alebo dekrementácie sa realizuje takmer spojité posúvanie obrazu smerom nahor alebo nadol, ktoré je veľmi príjemné na oči a znižuje zrakovú únavu pri dlhšietrvajúcej práci s počítačom. Obvyklé rolovanie obrazu o jeden znakový riadok pri príchode znakov CR LF sa potom realizuje ako cyklus 16 inkrementácií v smyčke s časovým spozdením, ktorého zmenou sa nastavuje požadovaná rýchlosť rolo-

vania. Pracujem s profesionálnym počítačom s displejom typu VT 100, ktorý má realizované toto spojité rolovanie a preto viem oceniť jeho výhody.

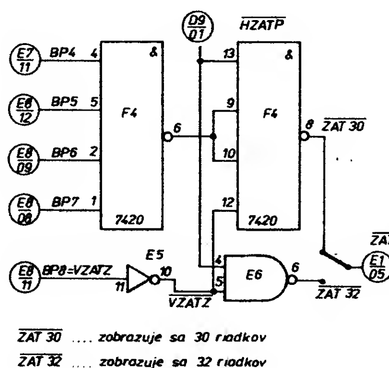
Výstupný signál BQ7 zo sumátora nie je využívaný ako adresový vodič, ale zabezpečuje prepínanie horného a dolného bloku obrazovej pamäte znakov a príznakov. K tomuto prepínaniu musí dochádzať v okamžiku, keď sa ukončí kreslenie 127 riadku a má sa začať kresliť 128 TV riadok. K zmene hodnoty BS7 = BQ7 z L na H dochádza pri nábežnej hrane signálu HSYNC, ktorý inkrementuje čítače D6, D7. Aby nedochádzalo ku kolízii medzi dolnou a hornou časťou obrazovej pamäte pri prepínaní, je potrebné zaistiť, aby na určitú dobu a vo vhodnom okamžiku boli obidve pamäte odpojené. Dosahuje sa to tým, že signály BQ7 a $\overline{BQ7}$ sú počas doby horizontálneho synchronizačného impulzu (4,5 μs) zahradlované v obvodoch F7/6, F7/11 signálom $\overline{HSYNC}$.

Zapojenie obvodov dekodéra adries je v podstate štandardné. Je zabezpečené úplné dekódovanie adries, pričom je možné zvoliť uloženie bloku 4 kB obrazovej pamäte ľubovoľné v rámci každého z ôsmich blokov 8 kB. Jedinou zvláštnosťou dekodéra adries je to, že vďaka použitiu samostatných oddeľovačov adresovej zbernice pre pamäť znakov a pamäť príznakov bolo nevyhnutné zdvojiť obvody generácie signálov $\overline{CS}$ a $\overline{DCE}$ pre oddeľovače s IO typu 3216. V zapojení, ktoré je uvedené na **obr. 1**, je obrazová pamäť pre znaky uložená na adresách E000H až E7FFH a pamäť pre príznaky na adresách E800H až EFFFH. Nakoľko je použité rozdelenie obrazu na riadky a stĺpce v mocninách čísla 2 (64 × 32), je zostavenie tabuľky adries pre jednotlivé pozície na obrazovke jednoduché a nie je potrebné ho zvlášť uvádzať.

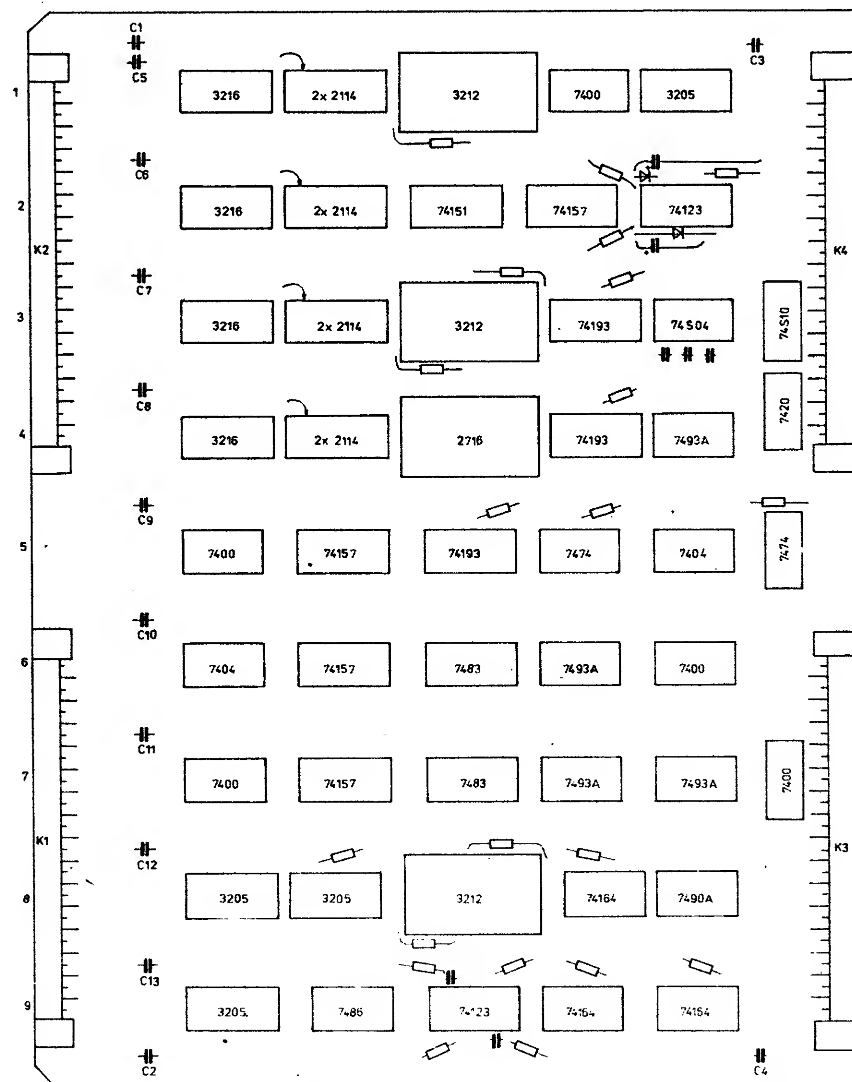
Pri zobrazovaní 256 TV riadkov z celkového počtu 320 je pokrytá takmer celá plocha obrazovky, pričom v rohoch obrazovky sa stávajú písmená vďaka astigmatizmu nečitateľné. Tento problém je zvlášť citeľný, keď chceme použiť zobrazenie so 64 znakmi na riadok. Preto som realizoval doplňujúci obvod, ktorý predlžuje vertikálny zatemňovací impulz tak, že sú zatemnené tiež posledné dva (30. a 31.) riadky. Po odpovedajúcej zmene polohy vertikálneho synchronizačného impulzu — vystredení obrazu — je už čitateľnosť lepšia. Zapojenie tohoto obvodu je uvedené na **obr. 4.** Pokiaľ nepoužívame TV prijímač aj na bežné účely, je možné tento problém vyriešiť jednoducho zmenšením vertikálneho rozmeru obrazu prestavením príslušného ovládacieho prvku na TV prijímači. Vytvorením zatemnenej časti aktívnej zóny obrazu však je možné docieliť niektoré zvláštne efekty. V tejto zatemnenej zóne sa môže realizovať nulovanie riadku alebo zápis nového obsahu riadku, vďaka čomu sa horizontálna zmena obsahu riadku stane neviditeľná a pri spojitom rolovaní textu sa na dolnej hrane obrazu bude vynárať už hotový zapísaný riadok. Taktiež je možné realizovať rolovanie obrazu o jeden riadok (jeden dvojriadok) späť s minimálnou programovou podporou.

Konštrukcia displeja a prevodníka TV úrovní

Displej bol realizovaný ako súčasť amatérskeho počítača TOM 84 na univerzálnej doske plošného spoja veľkého európskeho formátu o rozmeroch 235 × 180 mm. Spojový obrazec tejto dosky bol uverejnený v ročenke AR'87 — MIKROELEKTRONIKA (typ V 215 ME). Osadenie tejto dosky integrovanými obvodmi a ďalšími súčiastkami je uvedené na **obr. 5.** Sú použité konektory typu 6AF89654 (31 kolíkové, pozlátené), pričom konektory K1 a K2 sú pre systémovú zbernicu mikropočítača, na K4 sú vyvedené výstupy VIDEO a SYNC a K3 je zatiaľ nevyužitý. Na tento konektor je možné vyviesť výstupy z generátora znakov (obvod C4) a potom nahradiť pamäť EPROM pripojením na simulátor EPROM, čo dovolí dynamicky meniť súbor zobrazovaných znakov pomocou programu. Pôvodne sa na doske rátalo s pamäťou 2 × 1k, čo vystačí na formát 32 × 32 znakov. Keď som realizoval úpravu na formát 64 × 32 znakov, nezostalo mi už iné riešenie než umiestniť ďalšie pamäte na „poschodie" opatrným spájaním dvojíc obvodov s medzerou asi 2 mm medzi ich púzdrami, aby sa aspoň trochu zabezpečilo ich chladenie. Iba signály $\overline{CS}$ nie je možné privádzať ku dvom púzdram paralelne, ale je potrebné na hornom z ich opatrne odhnúť nožičku a $\overline{CS}$ pripojiť drôtikom. Takto vytvorená dvojica je zasunutá v pätici, vyrobenej z dostupných 16 vývodových pätíc rozrezaním a zlepením potrebného počtu kontaktov. Toto netradičné riešenie som si mohol dovoliť kvôli tomu, že v počítači je umiestnený malý ventilátor, ktorý sa stará aspoň čiastočne o chladenie systému. Displej má v tejto podobe už „odjazdených" niekoľko desiatok hodín a zatiaľ sa

Obr. 4. Doplnkový obvod, ktorý zabezpečuje predlženie zatemnenia tak, že je zatemnený aj 30. a 31. riadok

Obr. 5. Rozloženie súčiastok displeja DIS-84 na univerzálnej doske s plošnými spojmi V215ME (medzi konektormi K1 a K2 chýba obvod 74157)

neobjavili žiadne problémy s pamäťami RAM. Trošku problémov robí pätica pre pamäť EPROM, kde sa občas objavujú bodové poruchy zobrazovania znakov (nadbytočné biele bodky v znaku), ktoré sú spôsobené nedokonalým kontaktom pamäte EPROM v pätici a zmiznú po ich prečistení.

Obvody 05, F3, F4, F5, F7 sú umiestnené mimo hlavné spojové pole. Potrebné plôšky pre umiestnenie týchto obvodov sa získali úpravou pomocných plošiek medzi konektormi (pre 05 a F5), prípadne plošiek, na ktoré sa pripájajú samotné konektory (pre ostatné doplnené obvody).

Obvod prevodníka signálov VIDEO a SYNC na úplný TV signál je realizovaný na malej doštičke jednostranného plošného spoja. Presný obrazec spojovej dosky neuvádzam, nakoľko by bolo vhodné urobiť jeho úpravu nahradením pevných rezistorov R_{x3} trimrami, čo umožní presnejšie nastavovať jasové úrovne pre jednotlivé stupne jasu. Kedže sa jedná o pomerne jednoduché zapojenie, takýto návrh zvládne každý.

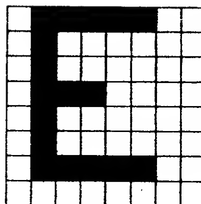
Napriek tomu, že sa jedná o pomerne zložité zapojenie, pri jeho oživovaní vystačíme s logickou sondou a osciloskopom, pomocou ktorého nastavíme oscilátor na požadovaných 12 MHz a postupne kontrolujeme jednotlivé priebehy na výstupoch primárnej a sekundárnej časovej základne. Rovnako skontrolujeme a nastavíme požadovanú dĺžku pre impulzy HSYNC a VSYNC. Pokiaľ nemáme generátor znakov v pamäti EPROM, možno funkciu displeja skúšať tak, že jednotlivé výstupy v pätici pre EPROM pripojíme postupne na zem krátkym drôtikom, pričom sa nám majú vytvárať na obrazovke čierno-biele zvislé pásiky usporiadané podľa toho, ktoré výstupy máme uzemnené. Pamäte RAM osadzujeme až po dokonalom preskúšaní funkcie dekodéra adries, oddeľovača datovej zbernice a prepínača adresovej zbernice. Pri oživovaní má displej voči iným obvodom obrovskú výhodu v tom, že sa nám činnosť displeja veľmi názorne prejavuje na obrazovke, čo veľmi pomáha pri hľadaní prípadných závad. Pri precíznej práci pri zapájaní dosky môže táto pracovať takmer na prvé zapnutie.

Programová obsluha displeja DIS 84

Napriek tomu, že tento displej je zložitejší než napr. AND-1, jeho programovanie sa nekomplikuje, naopak v niektorých ohľadoch sa stáva jednoduchším.

Prvou programátorskou úlohou pri oživovaní tohoto displeja je naprogramovanie generátora znakov, ktorý je v pamäti EPROM typu 2716. Táto pamäť nám pri rastri 8 × 8 bodov na jeden znak dovoľuje vytvoriť až 256 znakov. Pritom je využitá do posledného bitu. Prvých 128 znakov s D7 = 1 odpovedá súboru ASCII znakov. Namiesto riadiacich nezobraziteľných kódov možno zadefinovať rôzne semigrafické symboly.

Spôsob naprogramovania znaku je zrejmý z príkladu uvedeného na **obr. 6** pre znak E. V displeji 8080 MC-DI bol použitý rovnaký spôsob kódovania znakov v generátore znakov s EPROM typu 2708 až na inú polohu znaku 5 × 7 v rastri 8 × 8. Je preto možné použiť tabuľku znakov vytvorenú pre tento displej aj pre displej DIS-84.

Obr. 6. Príklad kódovania znaku v generátore znakov

Druhú sadu znakov s D7 = 1 si môže navrhnúť každý sám podľa svojich požiadaviek. Možno sem umiestniť napríklad celú grécku abecedu a rôzne symboly používané vo vedeckotechnických textoch, ale tiež rôzne grafické obrazce, ktoré sa dajú využívať na vytváranie obrazov a na hry. Kto má tlačiareň, ten sa bude snažiť prispôsobiť tieto znaky tomu, čo vie jeho tlačiareň.

Pre displej DIS-84 však môžeme vytvoriť tiež generátor znakov s 512 symbolmi pri použití pamäte typu 2372, pričom adresový vodič A11 tejto pamäte je napojený na bit D7 príznakového bajtu (viď **obr. 1.**). To nám umožňuje programovým nastavovaním tohoto bitu ovládať voľbu dvoch súborov po 256 znakov. V súbore riadiacich kódov ASCII je dvojica SO, SI, ktorú možno použiť na také prepínanie.

Z vyššieuvedeného vyplýva, že celý znakový bajt sa využíva na voľbu znaku. Mód zobrazenia znaku je ovládaný príznakovým bajtom. V **tabuľke č. 1** je uvedené priradenie módov zobrazenia jednotlivým bitom príznakového bajtu, v **tabuľke č. 2** sú zas uvedené kódy pre všetky možné kombinácie módov zobrazenia.

V obvyklom alfanumerickom režime sa pri nulovaní displeja musí zabezpečiť zapísanie celej obrazovej pamäte príznakov zvoleným kódom módu zobrazenia, napríklad 00H pre 64 znakov na riadok v normálnom zobrazení, 04H pre 32 znakov na riadok v normálnom zobrazení. Realizácia kurzora je veľmi jednoduchá a spočíva v zápise kódu pre inverzný a blikajúci znak do príslušného miesta pamäte príznakov.

Programová obsluha rolovania obrazu je zrejmá z toho, čo už bolo uvedené v popise zapojenia.

Pre zabezpečenie činnosti displeja v bežnom alfanumerickom režime už mám vypracovaný program, ktorý vznikol úpravou programového modulu OUTDIS napísaného pre displej AND-1. Nebol však zatiaľ preskúšaný v rámci celého monitora mikropočítača TOM-84, na ktorom ešte stále pracujem, preto jeho výpis zatiaľ nepripájam.

Semigrafické možnosti displeja sú také bohaté, že začína byť problémom ich všetky plne využívať. Nakoľko však je výber znakov a módov zobrazenia realizovaný nastavovaním jednotlivých bitov v znakovom a príznakovom bajte, je ich ovládanie pomerne jednoduché a dá sa realizovať ako nastavovanie a nulovanie programových masiek pre obidva bajty.

Úplne na záver uvádzam ešte jeden námet, určený pre majiteľov farebných televízorov. Bity D4 — D6 príznakového bajtu sa využívajú na ovládanie jasu zobrazenia znaku. Je však možné zmeniť zapojenie tak, že sa využijú na ovládanie farby. Potrebnú úpravu zapojenia neuvádzam, pretože som sa touto otázkou zatiaľ nezaoberal.

Tabuľka č. 1. Význam bitov príznakového bajtu

D0 — Blikanie
D1 — Inverzia
D2 — Dvojitá šírka znaku
D3 — Blokovanie zobrazenia (programové zatemnenie)
D4 — Jas A (Farba R)
D5 — Jas B (Farba G)
D6 — Jas C (Farba B)
D7 — Prepínanie súboru znakov v EPROM 2732

Tabuľka č. 2. Kódy pre programovanie módov činnosti displeja

X0H 64 znakov na riadok, normálne zobrazenie
X1H 64 znakov na riadok, blikajúci znak
X2H 64 znakov na riadok, inverzné zobrazenie (biele pozadie)
X3H 64 znakov na riadok, inverzný a blikajúci znak
X4H 32 znakov na riadok, normálne zobrazenie
X5H 32 znakov na riadok, blikajúci znak
X6H 32 znakov na riadok, inverzné zobrazenie
X7H 32 znakov na riadok, inverzný a blikajúci znak
X8H až **XFH** — zatemnenie zobrazenia

0XH maximálny jas znaku
.
.
.
7XH minimálny jas znaku
8XH až **FXH** — navolená druhá sada 256 znakov v EPROM 2732

Výsledný kód príznakového bajtu sa získava lineárnou kombináciou uvedených možností (X je ľubovoľná hodnota 0 až F).

Tabuľka č. 3. Zapojenie konektorov K1, K2, K4

Kontakt	**K1**	**K2**	**K4**
1	zem	zem	zem
2	+5 V	+5 V	+5 V
3	INT 3	zem	—
4	INT 2	—5 V	—
5	INT 1	zem	—
6	A15	+12 V	—
7	A14	zem	VIDEO 1
8	A13	+15 V	VIDEO 2
9	A12	—15 V	VIDEO 3
10	A11	PIP	VIDEO 4
11	A10	CS0 (KBD)	VIDEO 5
12	A9	CS1 (KBD)	VIDEO 6
13	A8	IOW	VIDEO 7
14	A7	IOR	VIDEO 8
15	A6	MW	SYNC
16	A5	MR	—
17	A4	INTA	—
18	A3	M1	—
19	A2	AEN	—
20	A1	HLDA	—
21	A0	DEN	—
22	D7	STSTB	—
23	D6	HOLD	—
24	D5	INTE	—
25	D4	RES	—
26	D3	OSC	—
27	D2	RTL	—
28	D1	RDY	—
29	D0	Φ2 TTL	—
30	+5 V	+5 V	+5 V
31	zem	zem	zem

Literatura:

[1] *Peterka, L.:* Televizní displej I. AR/A 3/1984, str. 97—99.

[2] *Peterka, L.:* Televizní displej II. AR/A 4/1984, str. 137—139.

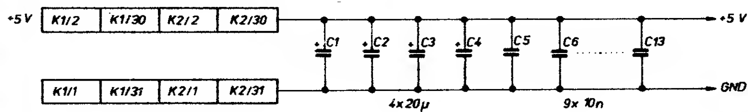
[3] *Smutný, E.:* Alfanumerický displej AND-1. AR/B 2/1983, str. 51— 60.

[4] *Smutný, E.:* Displej AND-1Z. AR/B 6/1985, str. 221—228.

[5] *Sojka, E.:* Televizní displej 8080 MC-DI. AR/A 5/1987, str. 177—181.

[6] *Tůma, M.:* TV monitor k ZX Spectru. AR/A 8/1987, str. 304

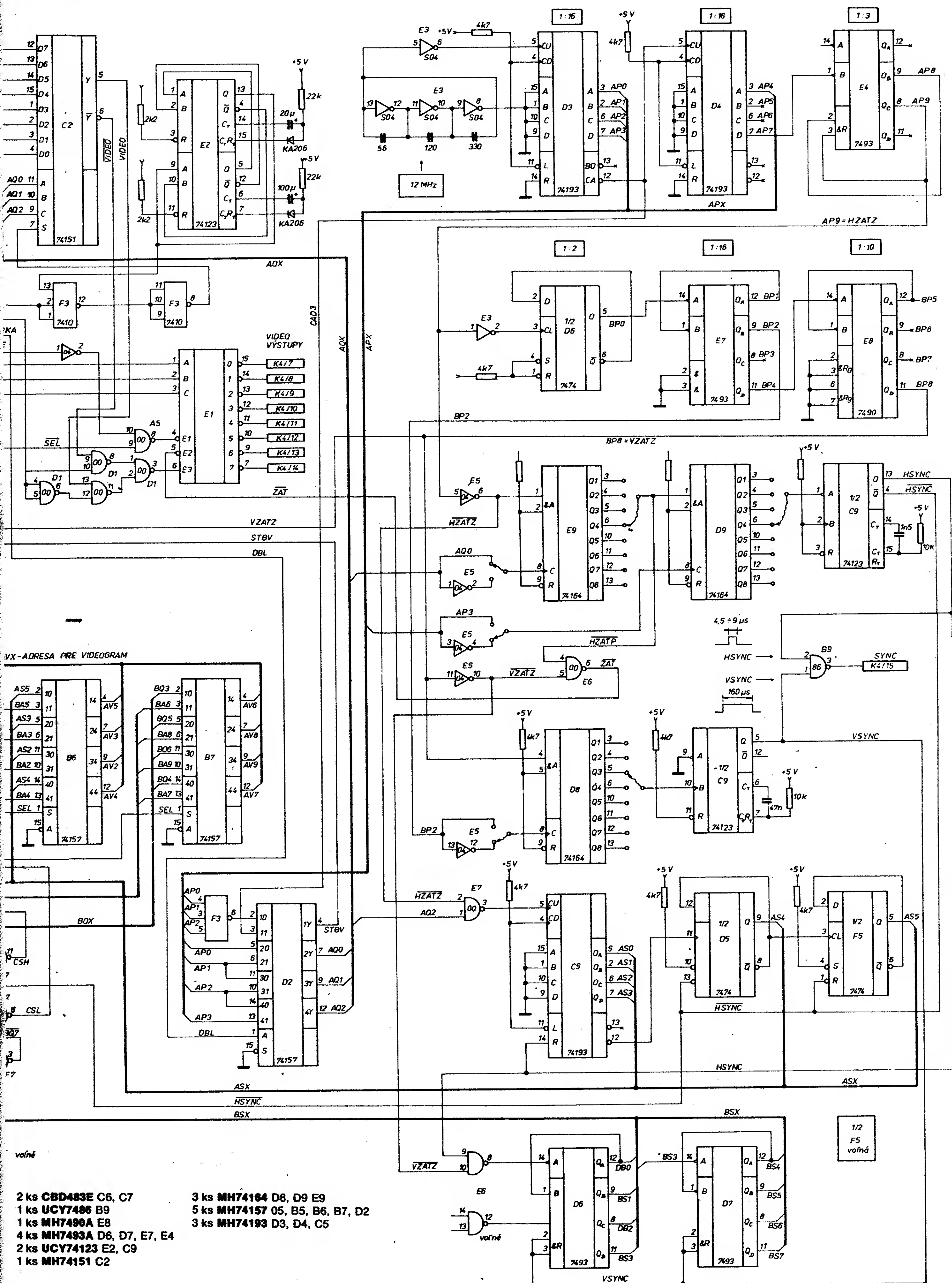
Obr. 1. Schéma
neho displeja D

Zoznam použitých súčiastok

8 ks **MHB2114** B1L, B1H, B2L, B2H, B3L, B3H, B4L, B4H
1 ks **2716 (2732)** C4
4 ks **MH3205** A8, A9, B8, E1
3 ks **MH3212** C1, C3, C8
4 ks **MH3216** A1, A2, A3, A4
5 ks **MH7400** A5, A7, D1, E6, F7
2 ks **MH7404** A6, E5
1 ks **MH74S04** E3
1 ks **MH7410** F3
1 ks **MH7420** F4
2 ks **MH7474** D5, F5

a zapojení televíz-
DIS-84

2 ks **CBD483E** C6, C7
1 ks **UCY7486** B9
1 ks **MH7490A** E8
4 ks **MH7493A** D6, D7, E7, E4
2 ks **UCY74123** E2, C9
1 ks **MH74151** C2
3 ks **MH74164** D8, D9 E9
5 ks **MH74157** 05, B5, B6, B7, D2
3 ks **MH74193** D3, D4, C5

PRIPOJENIE TLAČIARNE S INTERFEJSOM IRPR/CENTRONICS NA ATARI SERIAL BUS

Ing. Juraj KASANICKÝ, Steinerova 6, 040 01 Košice

Osobné počítače ATARI 800 XL a ATARI 130 XE sú vybavené sériovým interfejsom, na ktorý je možné pripojiť tlačiarne typu ATARI, pružný disk a iné prídavné zariadenia. Problém pripojenia tlačiarne s interfejsom CENTRONICS popr. IRPR (SMEP) ku ATARI je v popredí záujmu viacerých používateľov týchto osobných počítačov.

Najčastejším riešením, aj pri iných typoch počítačov, je využitie voľného tzv. "USER PORT" a snaha riadiť žiadaný typ interfejsu vlastným ovládacím programom. Pokiaľ sa podarí prepísať smerník v operačnom systéme ukazujúci na riadiaci program tlačiarne, je možné používať systémové príkazy LPRINT, OPEN, PRINT#, LIST "P:" atď. Takéto riešenie predpokladá detailné informácie o operačnom systéme a je podmienené zavedením programu, ktorý zmodifikuje operačný systém. Problém nastane, ak si aplikačné programové vybavenie samo nastavuje smerníky riadiacich programov — logické priradenie fyzických prídavných zariadení — alebo "tvrdo" volá systémové ovládače.

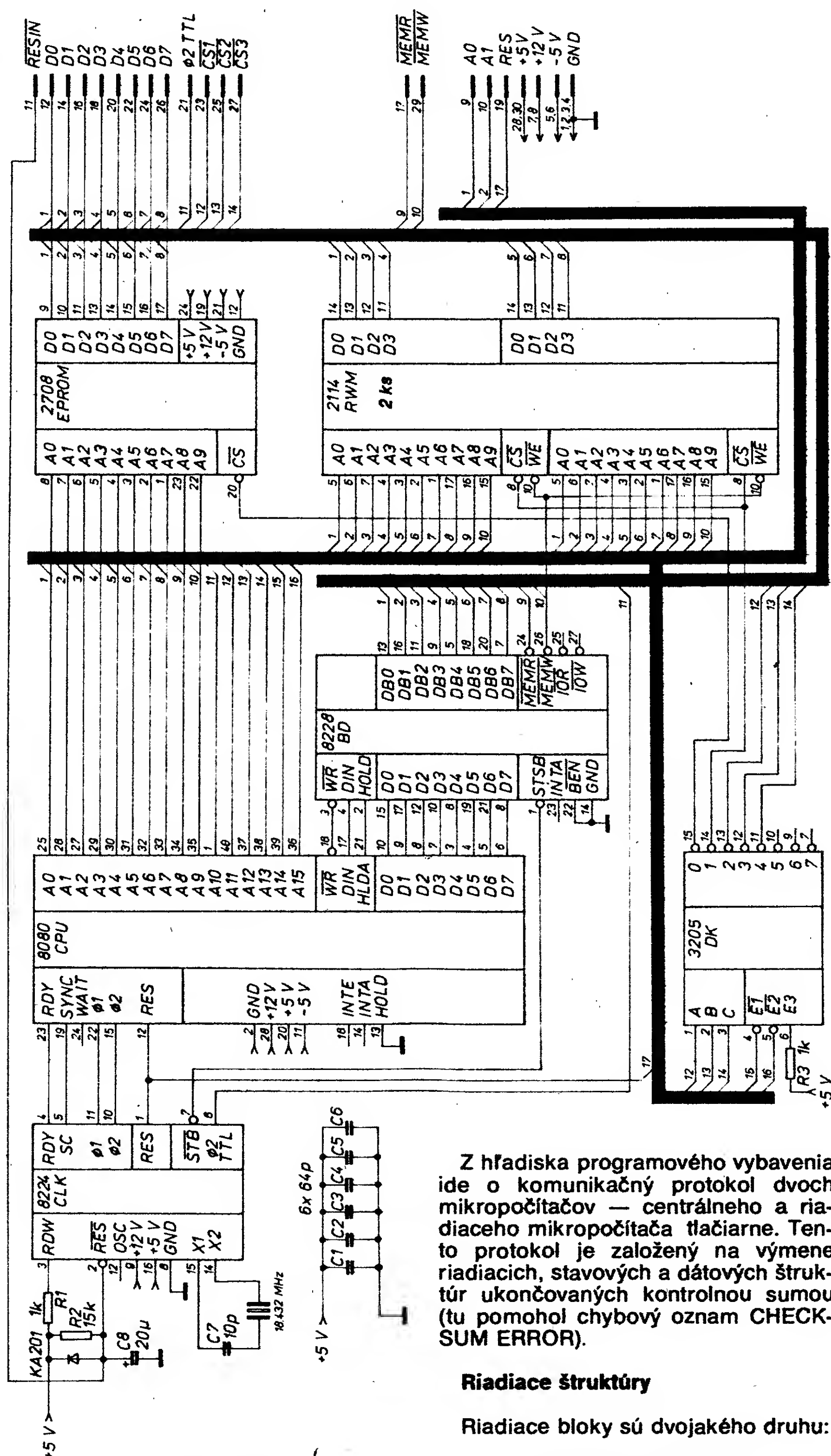
Technickým riešením problému je riešenie technicko programového vybavenia — jednoduchého adaptéru, ktorý na jednej strane emuluje interfejs ATARI a na strane druhej riadi interfejs pripájanej tlačiarne. Takto rieši problém napr. firma GE pre svoje tlačiarne kompatibilné s ATARI a COMMODORE.

Pri použití súčasnej mikropočítačovej súčiastkovej základne ide o jednoduchý emulačný mikropočítač zložený z niekoľkých obvodov a napájaný priamo z pripájanej tlačiarne.

Predmetom tohto príspevku je popis ATARI intefejsu, tak ako bol získaný pokusným meraním, návrh technického a programového vybavenia emulačného mikropočítača postaveného na u nás najdostupnejšej súčiastkovej základni mikroprocesora MHB 8080 s vlastným zdrojom. Popis interfejsu ATARI pre pripojenie tlačiarne je potrebné chápať ako súhrn informácií, ktoré sa podarilo získať bez dokumentácie, len meraním pomocou osciloskopu, logického analyzátoru a dedukcie, čo by asi bolo logické. Preto tento popis nie je úplný, nerieši všetky možné chybové stavy, ale postačuje na spoľahlivé emulovanie ATARI serial interfejsu. Všetky číselné údaje vo výpise komunikačného protokolu sú v hexadecimálnej sústave.

POPIS "ATARI SERIAL INTERFACE"

ATARI serial interfejs je z technického hľadiska asynchronný sériový prenos s jedným START a jedným STOP bitom bez použitia paritného bitu. Interfejs pracuje v logike TTL na krátku vzdialenosť vysokou prenosovou rýchlosťou 19 200 baudov.

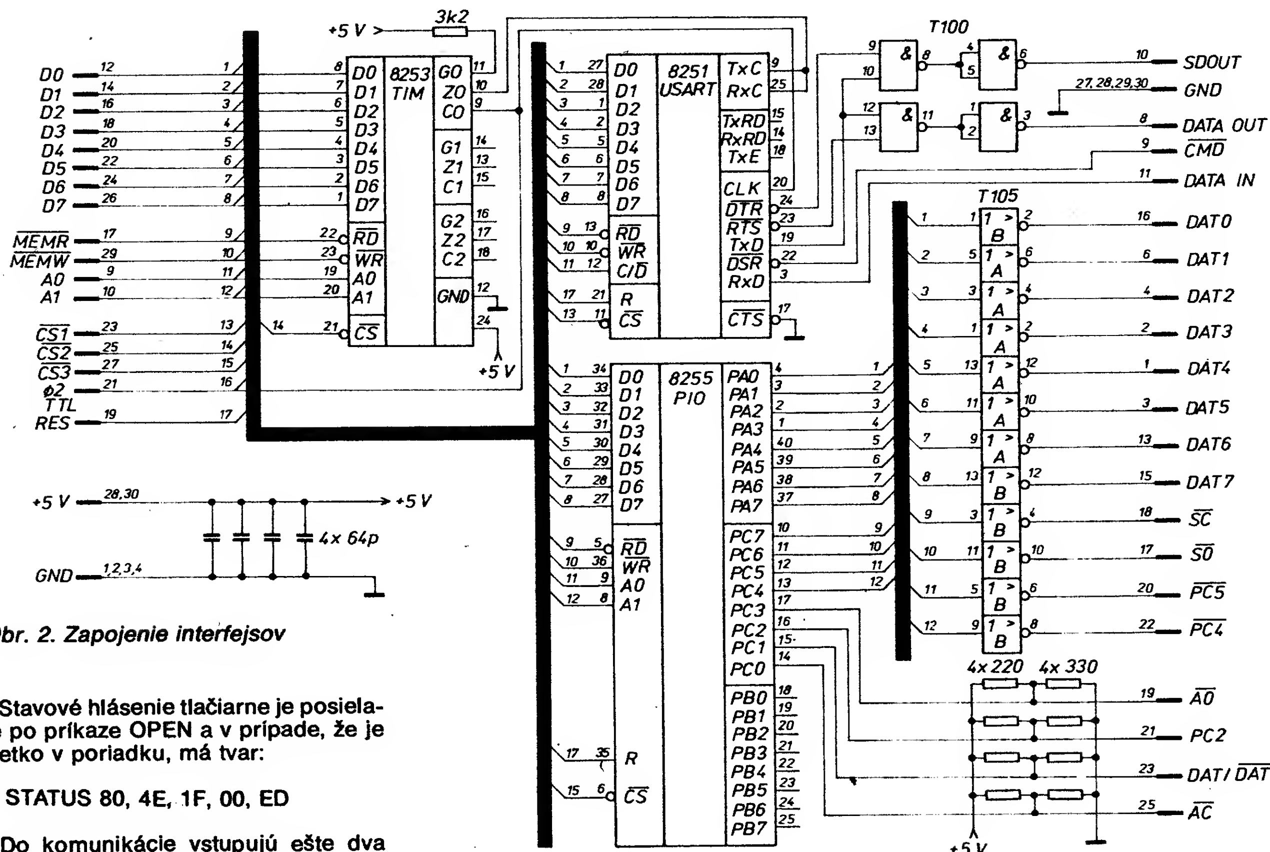
Obr. 1. Zapojenie centrálneho procesora

Z hľadiska programového vybavenia ide o komunikačný protokol dvoch mikropočítačov — centrálneho a riadiaceho mikropočítača tlačiarne. Tento protokol je založený na výmene riadiacich, stavových a dátových štruktúr ukončovaných kontrolnou sumou (tu pomohol chybový oznam CHECKSUM ERROR).

Riadiace štruktúry

Riadiace bloky sú dvojakého druhu:

a) COPEN 40, 53, 53, 00, E6
b) CDATA 40, 57, 4E, 00, E5

Obr. 2. Zapojenie interfejsov

Stavové hlásenie tlačiarne je posielané po príkaze OPEN a v prípade, že je všetko v poriadku, má tvar:

c) STATUS 80, 4E, 1F, 00, ED

Do komunikácie vstupujú ešte dva špeciálne znaky, ktoré som nazval:

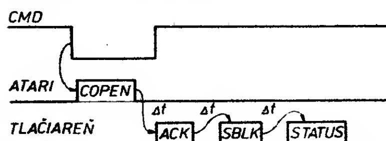
d) ACK 41 — tlačiareň potvrdí príjem
e) SBLK 43 — po tomto znaku tlačiareň vyšle svoje stavové hlásenie.

—Datový blok

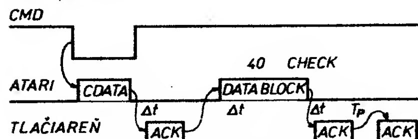
Datový blok je štandardne dlhý 40 znakov a je doplnený 41. znakom, čo je opäť kontrolná suma. ATARI nevyšle nikdy datový blok inej dĺžky aj keby mal tento obsahovať čo len jeden platný znak. Dĺžka datového bloku je určená parametrom v operačnom systéme.

V datovom bloku má výnimočné postavenie znak 9B, ktorý je možné chápať ako znak ukončujúci dáta — EOT resp. EOF — nakoľko sa ním doplní datový blok do definovanej dĺžky (40) pri príkaze CLOSE. Príkaz CLOSE spôsobí výstup bežného dátového bloku, ktorého obsahom je zbytok vyrovnávajúcej pamäte doplnený resp. ukončený znakom 9B. Riadiaci signál CMD je aktívny pri vysielaní riadiaceho príkazového bloku.

Grafické znázornenie komunikačného protokolu

Obr. 3a. Interpretácia príkazu Open n, code, aux, "P"

Obr. 3b. Vytlačenie naplnenej vyrovnávacej pamäte resp. interpretácia CLOSE

Definovať presné časové limity, znázornené na obrázku ako Δt, sa mi nepodarilo, ale tento čas je zhora obmedzený tak, aby programové vybavenie partnerského mikropočítača stihlo bez problémov vyhodnotiť prijatú informáciu a vyslať odpoveď. Rádove sú to ms a operačný systém ATARI pri prekročení niektorého z týchto časov hlási chybový oznam.

Výnimočne dlhý je čas Tp, ktorý by bolo možné uviesť v sekundách. Tento čas je využitý na vytlačenie prijatého dátového bloku a vyhovuje aj najpomalším tlačiarňam bez vyrovnávacích pamätí.

Pri pohľade na takto definovaný interfejs tento budí dojem jednoduchosti a účelnosti. Je na škodu veci, že ho firma ATARI nepublikuje. Pri analýze jednotlivých znakov v riadiacich štruktúrach je možné zistiť ich význam. Z hľadiska emulácie tlačiarne, ktorá nepozná iný stav ako READY a v každom inom prípade narušuje protokol, je význam týchto znakov nepodstatný až na jeden, a to je adresa. Z porovnania riadiacich štruktúr a z pokusných zapojení som určil, že je vhodné reagovať na prvý znak ako na adresu, čo je v prípade tlačiarne 40H.

Úplný obraz emulovaného ATARI interfejsu poskytuje výpis zdrojového textu ovládacieho programu zapísaného v assembleri 8080.

POPIS TECHNICKÉHO VYBAVENIA ADAPTÉRA ATARI INTERFEJSU

Technické vybavenie bolo navrhnuté na dostupnej súčiastkovej základni na báze mikroprocesora MHB 8080 a jeho podporných obvodov. Aby bolo možné jednoducho zameniť centrálny procesor za iný, napr. Z80 resp. I8085, resp. využiť univerzálnu procesorovú časť aj na riadenie podobného interfejsu pre COMMODORE C 64, je technické vybavenie rozdelené na dve časti:

a) Centrálny procesor
b) Interfejs tlačiarne a sériový interfejs ATARI

Použitie pamätí EPROM 2708 a RWM 2114 bolo vynútené ich relatívne najlepšou dostupnosťou. Ďaleko ekonomickejšie je možné postaviť riadiaci procesor na báze I8085, prípadne MHB 8748. Zapojenie využíva pre vstupno výstupné operácie adresy z pamäťového priestoru a adresný dekodér rozdeľuje pamäť nasledovne:

Adresa	Oblasť
0000	EPROM
0800	RWM
1000	CS1 8251
1800	CS2 8253
2000	CS3 8255
2800	

Pri adresách vyšších ako 4000H sa aktivujú tzv. "zrkadlové" adresné priestory. Všetky riadiace signály, potrebné na ovládanie interfejsu sú vyvedené na 30 kontaktový konektor FRB a plošný spoj je riešený tak, aby sa signály na oboch plošných spojoch dostali na odpovedajúce si kontakty, čo uľahčuje ich spojenie.

Doska interfejsu obsahuje programovateľný čítač 8253, aby bolo možné jednoducho vydeliť frekvenciu

19 200×16 pre USART 8251 z Φ 2TTL. Použitie tohto obvodu je možné oceniť, ak je potrebné pripojiť ku adaptéru sériovú tlačiareň a riadiaci program musí prepínať prenosovú rýchlosť z 19 200 na 200, resp. 300 baudov. Pre účely napojenia sériových tlačiarní je technické vybavenie interfejsu doplnené jednoduchým prepínačom na hradlách 7400 s využitím programovo ovládaných výstupov 8251 RTS a CTS. Uvedený riadiaci program nerieši pripojenie sériovej tlačiarne, a v prípade potreby ho je možné modifikovať.

Ovládanie paralelných tlačiarní s interfejsom IRPR/CENTRONICS apod. riadiaci program zabezpečuje prostredníctvom programovateľného obvodu MHB8255. Technické riešenie poskytuje 8 dátových vodičov, 4 riadiace a 4 stavové vodiče. Ostáva ešte nepoužitý port B.

Riadiaci program, uvedený v prílohe, je písaný pre interfejs IRPR, preto sú signály označené názvami tohto interfejsu. Signál DAT/$\overline{\text{DAT}}$ umožňuje jednoduchým nastavením potenciálu log. 0 resp. log. 1 riadiť polaritu výstupných dát. Väčšina tlačiarní umožňuje nastaviť polaritu prepínačom či prepojkou, ale pokiaľ tomu tak nie je, napr. CONSUL 2111, je potrebné meniť riadiaci program, čo spôsobí problémy ak je už adaptér vyrobený a oživený pre iný typ tlačiarne. Podobne v prípade, že vznikne problém polarity riadiaceho signálu, sú na plošnom spoji interfejsu dve rezervné pozície pre ľubovoľný 14 resp. 16 vývodový integrovaný obvod so štandardným napájaním, čo by malo stačiť v prípade jednoduchých úprav v zapojení interfejsu.

Podrobnejší popis technického vybavenia nie je potrebný, nakoľko ide o známe a často publikované zapojenie štandardných súčiastok.

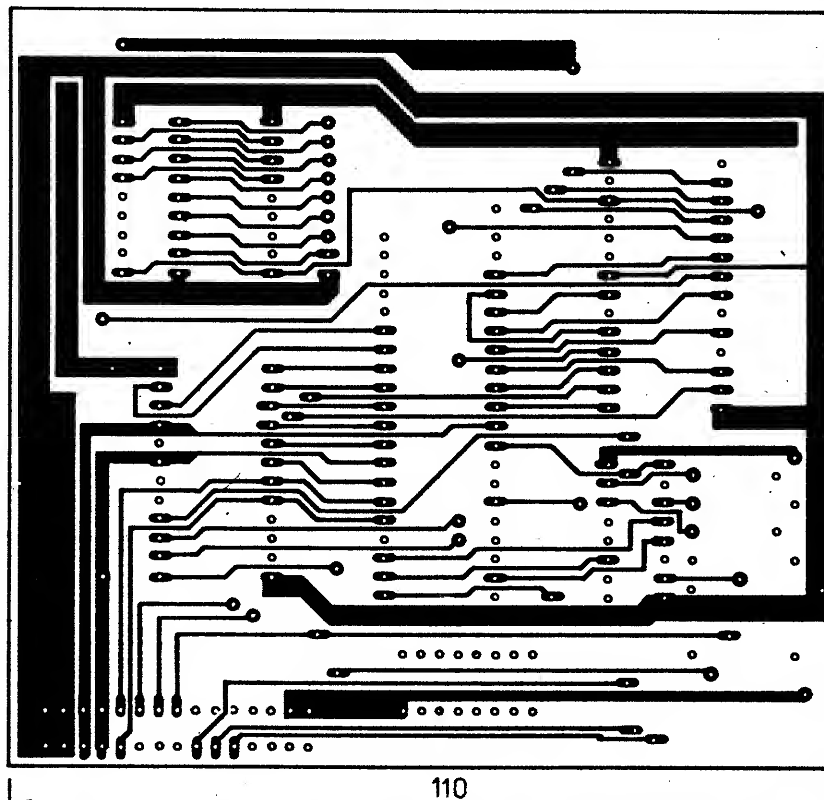
POPIS RIADIACEHO PROGRAMU

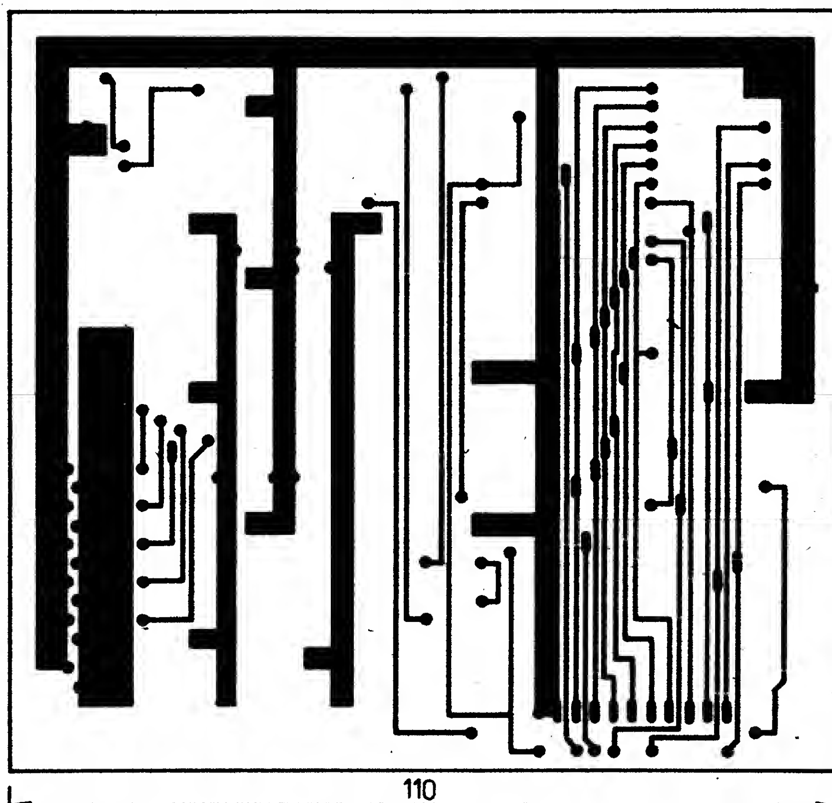
Riadiaci program je možné logicky rozdeliť na dve časti podľa typu použitej tlačiarne:

a) technicky nezávislú,
b) technicky závislú.

Nezávislú časť riadiaceho programu tvorí inicializácia programovateľných obvodov a emulovanie ATARI interfejsu pomocou MHB8251.

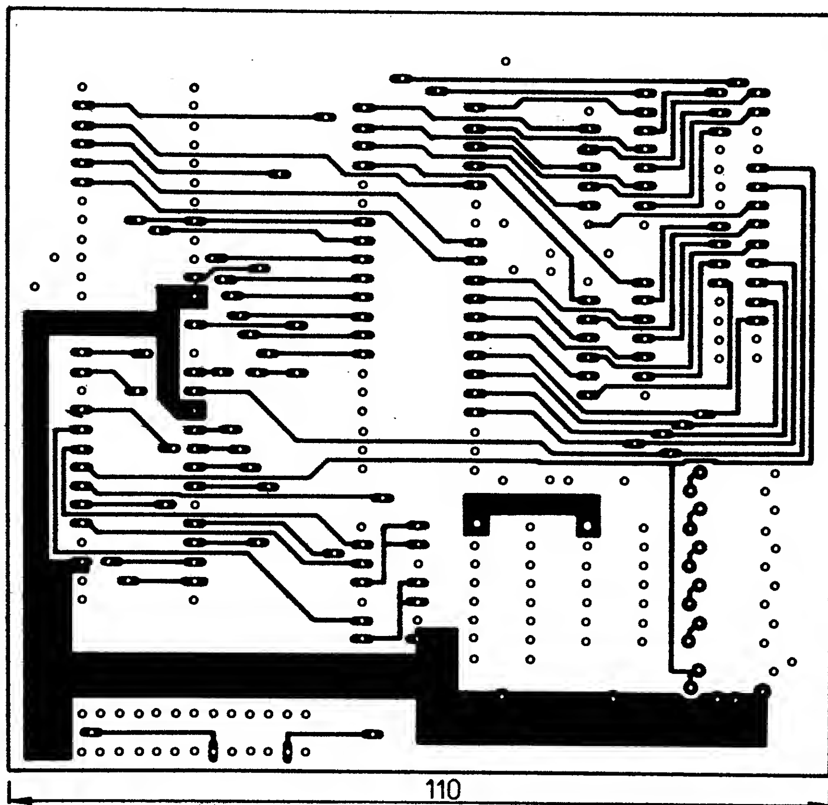
Podľa typu použitého interfejsu je potrebné modifikovať podprogram TLCZNK — tlač jeden znak na tlačiareň. Tento riadiaci program vyhovuje väčšine tlačiarní dostupných pre užívateľov ATARI u nás. V prípade potreby je v pamäťovom priestore EPROM dostatok voľného miesta, aby bolo možné programovými prostriedkami riadiť aj iný typ zložitejších Interfejsov.

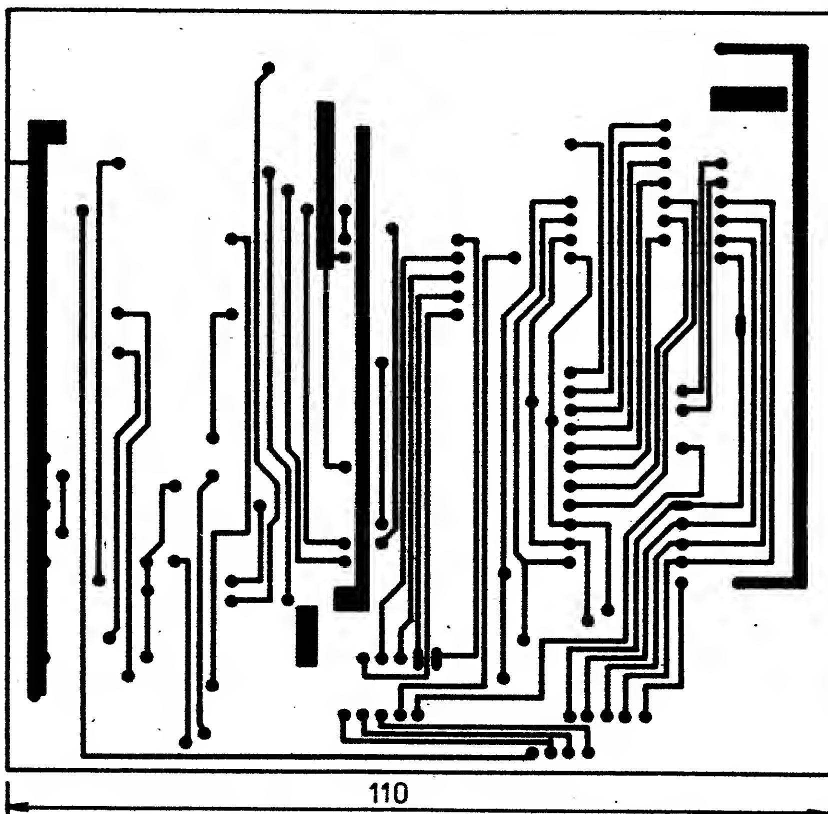

Obr. 4. Obrazce plošných spojov dosky centrálneho procesora X601

```
;****************************************
;  Riadiaci program pre atari interface
;       Kas - '87
;****************************************
;
;       priradenie
;
CWTM    EQU     1803H   ; adr.cw 8253
TIMO    EQU     1800H   ; adr.pre TIMO
CUSART  EQU     1001H   ; CW 8251
DUSART  EQU     1000H   ; dat.reg.8251
CWPIO   EQU     2003H   ; CW 8255
PA      EQU     2000H   ; adr. port A
PB      EQU     2001H   ; adr. port B
PC      EQU     2002H   ; adr. port C
PCI     EQU     2003H   ; bit.oper.PC
;
        .phase  0
;
        LXI     SP.0B00H;  zasobnik
;
;       inicializacia obvodov
;       ---------------------
;
;
; 8253
; ----
;
        MVI  .  A.36H   ; TIMO/MOD 3
        STA     CWTM
        LXI     H.7     ; 19200x16 hz
        MOV     A.L
        STA     TIMO
        MOV     A.H
        STA     TIMO    ; CLK delene 7
;
; 8251
; ----
;
        MVI     A.4EH   ; 8 b./1 stop
                          no par.
;
        STA     CUSART
        MVI     A.5     ; RxE / TxE
        STA     CUSART
```


Obr. 5. Obrazce plošných spojov dosky interfejsov X602

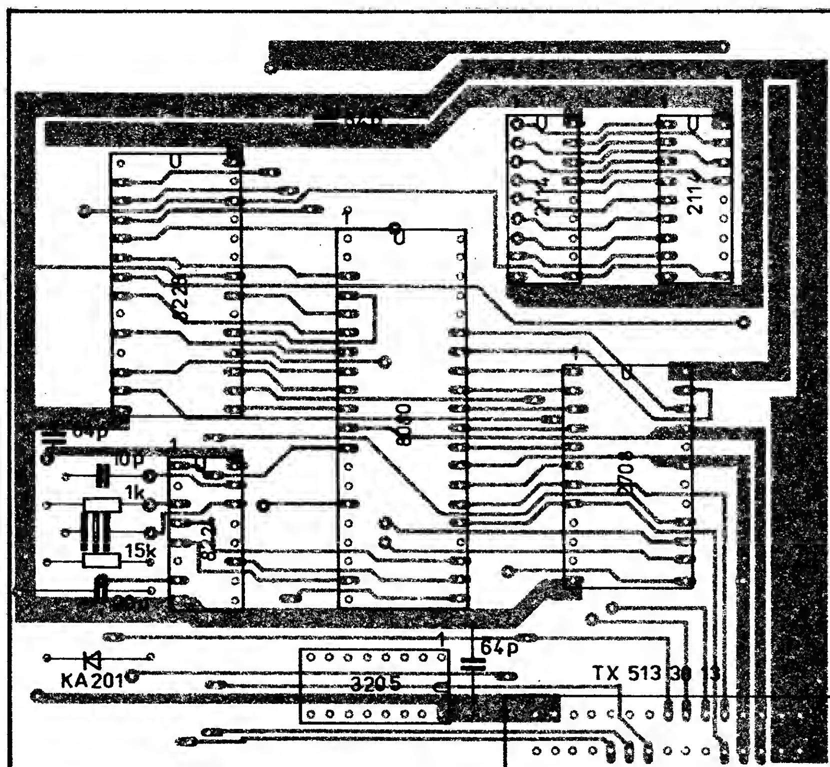
```
; 8255
; ----
;
        MVI     A,83H     ; PA-out/PCH-out
                          ; PB-in /PCL-in
        STA     CWP10     ; MOD 0
        MVI     A,0DH     ; S0/=0  ready
        STA     PC1       ; set PC6
;
;       test na A0/=0 tlaciaren ready ?
;       ----------------------------
;
NLED:
        LDA     PC
        ANI     8         ; A0 je aktivne?  ;
        JNZ     NLED      ; tlac.not rdy
;
        MVI     A,0BH     ; led /ready/
        STA     PC1       ; PC5=1
;
;       cakaj na kludovy stav atari
;          cmd nie je aktivny
;       ----------------------------
;
START:
        LDA     CUSART
        RLC
        JC      START
```

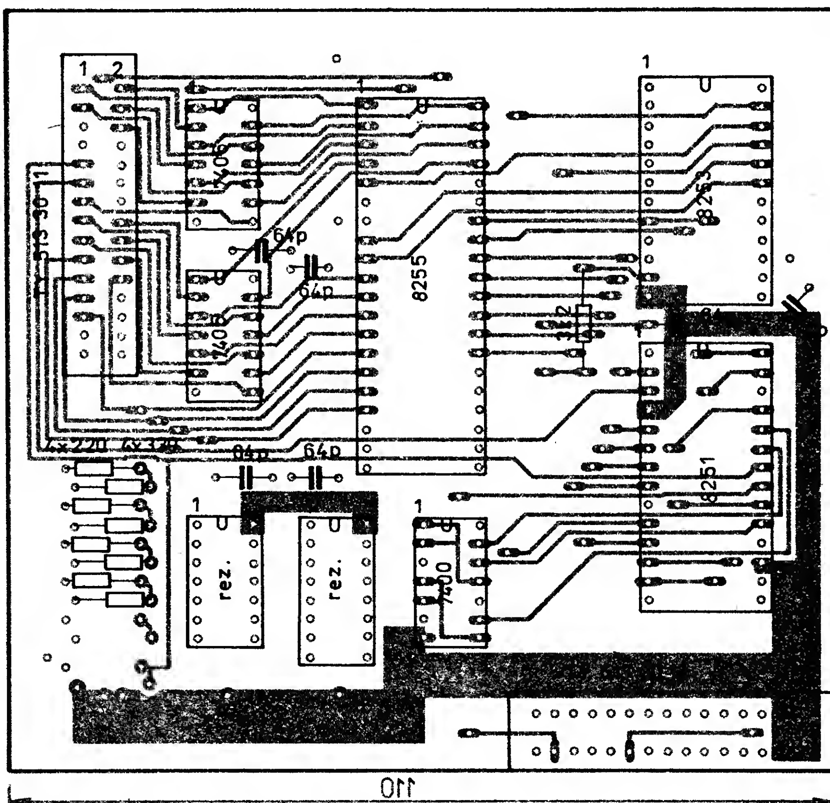
```
READY:
        CALL    WCMD      ; cakaj na CMD
        MVI     B,5
        LXI     H,CMDBL   ; 5 riad.znakov
        CALL    DATA      ; preber data
        CALL    WNCMD     ; koniec cmd ?
        LDA     CMDBL
        CPI     40H       ; adr.tlaciarne
        JNZ     START     ; ina adresa
;
        CALL    ACK       ; moja adresa
;                         ; potvrdim
        LDA     CMDBL+1   ; operacia
        CPI     53H       ; open ?
        JNZ     DATBL     ; nie tak data
;
        MVI     B,6       ; ak open
;                           vysli status
        LXI     H,ODP     ; z tab.odpoved
LC:
        MOV     C,M
        CALL    VZNK      ; znak do atari
        INX     H
        DCR     B
        JNZ     LC
;
        JMP     START     ; ukonceny open
;-----------------------------------------
; prijem dat. bloku v dlzke 40 znakov
; + kontrolna suma do vyrovn. pamate
;-----------------------------------------
;
DATBL:
        LXI     H,BUFF
        MVI     B,41      ; dlzka  bloku
        CALL    DATA
        CALL    ACK       ; potvrdenie
;                           prevzatia
;
;-----------------------------------------
;
; vytlac prijate data na tlaciaren
;-----------------------------------------
;
        LXI     H,BUFF
        MVI     B,40
        CALL    TLC       ; vytlaci data
        CALL    ACK       ; potvrdi sa
;                           ukoncenie oper
        JMP     START
;
;       podprogrami
;       -----------
;
;       citaj jeden znak z atari
;       ------------------------
;       A=citany znak
;
CZNK:
        LDA     CUSART
        ANI     2         ; prisiel znak ?
        JZ      CZNK
;
        LDA     DUSART
        RET
;
;       zapis znak do atari
;       -------------------
;       C=znak
;
VZNK:
        LDA     CUSART
        RRC               ; vysielac rdy ?
        JNC     VZNK
;
        MOV     A,C
        STA     DUSART
        RET
;
;       cakaj na CMD signal
;       -------------------
;
WCMD:
        LDA     CUSART
        RLC
        RC                ; CMD je aktivny
        ANI     2         ; prijimac rdy ?
        JZ      WCMD
        LDA     DUSART    ; uvolni prijim.
        JMP     WCMD
;
;       cakaj na koniec CMD
;       -------------------
;
WNCMD:
        LDA     CUSART
        RLC
        RNC
        JMP     WNCMD
;
;       citaj datovy blok
;       -----------------
;       HL=adr.vyrov.pamate
;        B=pocet znakov
;
```

```
DATA:
        CALL    CZNK
        MOV     M,A
        INX     H
        DCR     B
        RZ
        JMP     DATA
;
;       vysli ACK do atari
;       ------------------
;
ACK:
        MVI     C,41H   ; kod ACK
        CALL    VZNK
        RET
;****************************************
;
; Tato cast programu je premenliva podla
; typu pripojenej tlaciarne.Zmenou
; podprogramu TLC alebo TLCZN je mozne
; menit interface.
;
;****************************************
;
;
;       vysli data na tlaciaren
;       -----------------------
;
;       HL=ADR.vyr.pamate
;        B=pocet znakov
;
TLC:
        MOV     C,M
        MOV     A,C
        CPI     9BH     ; ukoncovaci
;                       znak dat
        JZ      ETLC    ; koniec dat
;
        CALL    TLCZN   ; tlac znak
        INX     H
        DCR     B
        JNZ     TLC
;
        RET
;
ETLC:
        MVI     C,0AH   ; kod pre LF
        CALL    TLCZN
        MVI     C,0DH   ; kod pre CR
        CALL    TLCZN
        RET
;       tlac jeden znak
;       ---------------
;       C=znak
;
;       / IRPR interface /
;
TLCZN:
        LDA     PC
        ANI     1       ; AC=0 / rdy ?
        JNZ     TLCZN
        LDA     PC      ; prepojka
;                       polarity dat
        ANI     2       ; data alebo
;                       negovane data
        JNZ     TL1
        MOV     A,C
        CMA             ; inverzia dat
        JMP     TL2
TL1:    MOV     A,C
TL2:    STA     PA      ; data na interf
        MVI     A,0FH   ; PC7=strob dat
;                       SC /
        STA     PCI
;
J1:     LDA     PC
        ANI     1       ; AC=1
;                       potvrd.od tlac.
        JZ      J1      ; cakaj na AC
;
        MVI     A,0EH   ; zhod SC strob
        STA     PCI
;
J2:     LDA     PC      ; cakaj na AC=0
        ANI     1       ; interface rdy
        JNZ     J2
        RET
;
;       tabulky
;       -------
;
ODP:    DB      43H,80H,4EH,1FH,0,0EDH
;
        .dephase
        org     800h    ; RWM priestor
CMDBL:
        DS      5       ; prikaz.blok
BUFF:   DS      41      ; prijatie dat
;
        end
```

ZÁVER

Zapojenie, riadiaci program, ako aj dosky plošných spojov, boli použité pre stavbu funkčného vzoru, ktorého spoľahlivá činnosť bola overovaná na zapojení ATARI 130XE a D100. Tlačovo orientované programy ako SPEED-SCRIPT používali tlačiareň D100 ako ATARI tlačiareň.

Obr. 6. Rozloženie súčiastok na doskách procesora a interfejsov X601 a X602 (na doske procesora nutno doplniť rezistor R3 z +5 V na vývod č. 6. IO 3205)

Zoznam súčiastok

a) Integrované obvody

MHB8080	1 ks
MH8228	1 ks
MH8224	1 ks
MH3205	1 ks
MHB2114	2 ks
MHB2708	1 ks
MHB8251	1 ks
MHB8255	1 ks
MH7400	1 ks
MH7405	2 ks
KR580VI53 (8253)	1 ks ZSSR

b) Rezistory

1 kΩ	2 ks
15 kΩ	1 ks
3,2 kΩ	1 ks
220 Ω	4 ks
330 Ω	4 ks

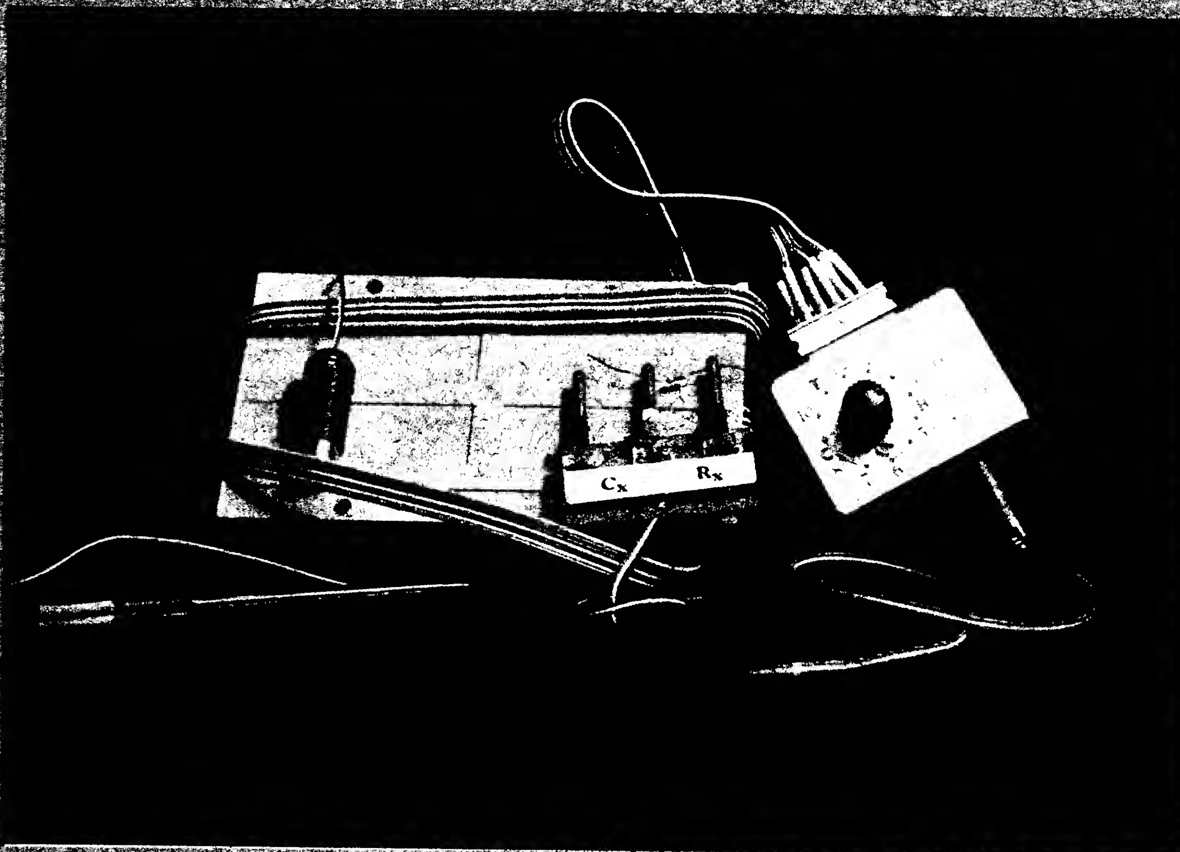
c) Kondenzátory

10 pF keramický	1 ks
64 pF keramický	9 ks (bypass)
20 μF elektrolyt.	1 ks

d) Iné

dioda KA201	1 ks
Kryštál 18,432 MHz	1 ks

MĚŘICÍ PŘÍPRAVEK
K A/Č PŘEVODNÍKU DIGI 2 PRO IQ 151

[illegible]

Ing. Aleš Podroužek, *Budovatelů 2743, 407 47 Varnsdorf*

Základní technické údaje:

Měření odporu: 4 rozsahy, od 1 Ω do 30 MΩ
Měření kapacity: 5 rozsahů, od 10 pF do 80 μF
Měření teploty: 1 rozsah, od 0° C do 100° C (v kapalině).

Měření odporu

Pro velikost převodu převodníku DIGI 2 platí podle [1] vztah:

$$P = 65\,535 - 2048 \,.\, K \,.\, R \quad (1)$$

kde K = k.C (k=1,16 bylo zjištěno experimentálně pro dané zapojení MKO 1 podle **obr. 2**), R je odpor v kΩ a C je kapacita v μF vnějšího časovacího obvodu. Neznámý odpor rezistoru R_x v kΩ se vypočítá ze vztahu (2), kde C_n je kapacita kondenzátoru (včetně vlastní kapacity přípravku) volená přepínačem rozsahů. Sériový rezistor R3 = 0,33 kΩ je na začátku měření kalibrován (proměnná R9).

$$R_x = (65\,535 - P)/(2375{,}68 \,.\, C_n) - 0.33 \quad (2)$$

Převod P je snímán 10× a do vzorce se dosazuje jeho průměrná hodnota. V **tab. 1** jsou informativní údaje pro toto měření — rozsah 6 až 9.

Měření kapacity

Pro hledanou kapacitu kondenzátoru v μF odvodíme ze vzorce (1), že

$$C_x = (65\,535 - P)/(2375{,}68 \,.\, R_n) \quad (3)$$

kde R_n je celkový odpor rezistoru (včetně sériového odporu R3, který je i zde kalibrován). Vlastní kapacita přípravku je přibližně 200 pF. Informativní údaje pro toto měření jsou v **tab. 1**, rozsah 1 až 5. Teoreticky možnou rozlišovací schopnost udává poslední sloupec tabulky.

Tab. 1. Měření kapacity a odporu

rozsah	R_n[kΩ]	*měřená kapacita* C_x[nF]	pF/j. převodu
1	470	0,01 až 5.9	1
2	100	5,9 až 275	4
3	10	275 až 2670	42
4	1	2670 až 21.10³	421
5	0,1	21.10³ až 84.10³	4209
	C_n[nF]	*měřený odpor* R_x[Ω]	kΩ/j. převodu
6	10³	1 až 27	0,4
7	100	27 až 276	4,2
8	10	276 až 2760	42,0
9	1	2760 až 27600	420.0

Měření teploty

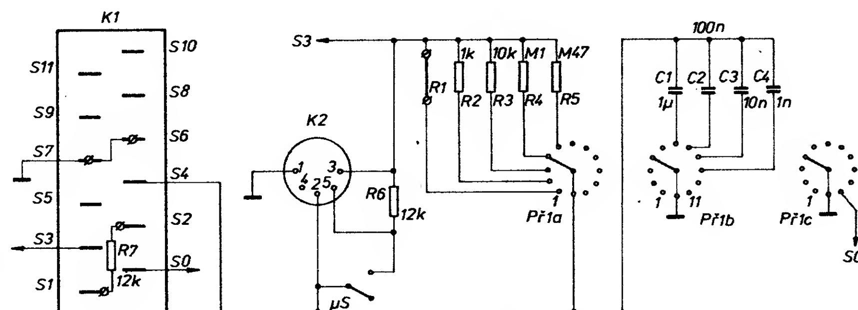
Pro měření teploty byl jako snímač zvolen na trhu dostupný perličkový termistor 13NR15 (odpor R_{25} = 10 Ω až 30 kΩ materiálová konstanta B = 2800 až 3600 K, barevné označení — černá a modrá tečka, výkonová citlivost neudána). Pro převodník DIGI 2 by byl vhodnější termistor 14NR15 s větším odporem R_{25} (30 Ω až 100 kΩ)[2]. Závislost odporu termistoru na teplotě ϑ je dána vztahem

$$R = R_{25} . \exp B . (1/298 - 1/(273 + \vartheta)) \qquad (4)$$

Měříme tedy opět odpor. Z **obr. 1** je patrné připojení termistoru k přípravku. V sérii s termistorem je rezistor R6, kterým zmenšujeme jeho výkonovou ztrátu a zároveň optimalizujeme velikost převodu P v součinnosti s časovacím kondenzátorem C1 převodníku DIGI 2. Ten je připojen sekcí přepínače rozsahů Př1c v poloze 11. Výkonová ztráta je menší než 3 mW, tj. méně než 10% z maximálního přípustného zatížení termistoru této řady. Pro měření teploty v kapalině to postačuje pro dosažení termoelektrického režimu. Nelineární závislost odporu termistorů na teplotě je aproximována logaritmickou regresí:

$$\vartheta = a + b . \ln P \qquad (5),$$

kde a, b jsou součinitele získané regresí. Pracovní rozsah 0 až 100° C byl rozdělen do 6-ti podrozsahů tak, aby korelační součinitel byl přibližně roven jedné (0,999).

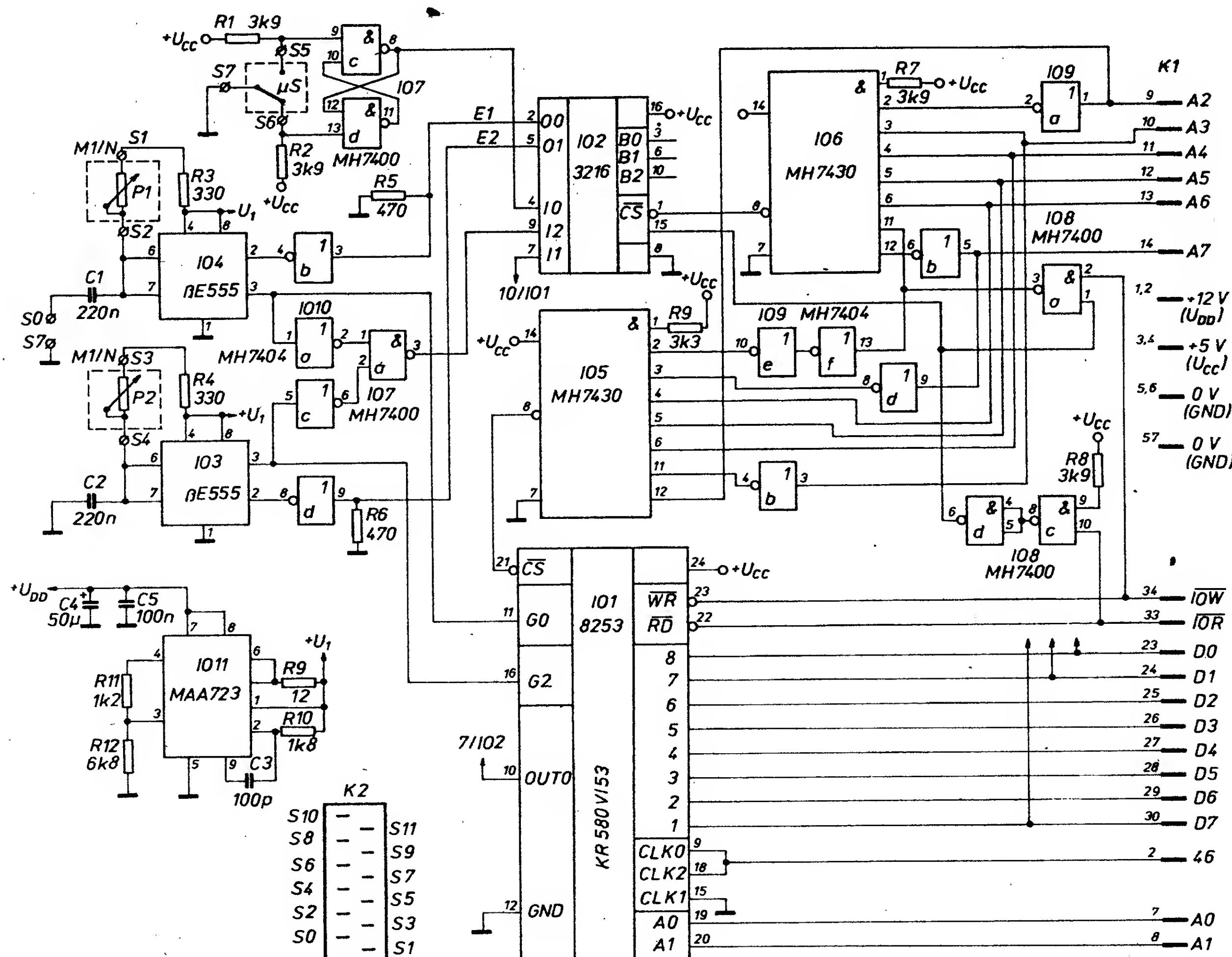
Obr. 1. Schéma přípravku na měření R, C, ϑ

Konstrukce přípravku

Schéma zapojení je na **obr. 1.** Vzhled přípravku (i s převodníkem DIGI 2) je na str. 47. Základem je krabička vyrobená z oboustranného kuprextitu tl. 1 mm o rozměrech 70 x 50 x 32 mm, spojená pájením ve styčných plochách. Dvanáctipolohový třípatrový přepínač (typ APM) je přišroubován v levé polovině krabičky a drží i krycí organické sklo tl. 2 mm, chránící popisový štítek.

Většina součátek je připájena přímo na kontakty přepínače nebo konektorů. Na přední stěně je zásuvka konektoru DIN 5/180. Je připájena po obvodu příruby ke stěně krabičky. Na zadní stěně je přilepena konektorová zásuvka WK46515. Ve volném prostoru vpravo nahoře je připevněn mikrospínač B593, který se používá ke kalibraci sériového rezistoru R6 při měření teploty.

Pro měření odporu a kapacity se používá držák měřených součástek, který je k přípravku připojen třížilovým plochým ohebným vodičem, zakončeným zástrčkou konektoru DIN. Měřené součástky se upínají do upravených krokosvorek (rozteč 20 mm). Vodiče

Obr. 2. Schéma zapojení převodníku DIGI2

jsou s krokosvorkami spojeny pájením. Horní krycí destička je též z organického skla o tl. 5 mm.

Před montáží je třeba součástky přesně změřit (R_n, C_n). Usnadní se tím práce při kalibraci přípravku. Rezistor R7 nahrazuje chybějící potenciometr P2 (**obr. 2**). Rezistor R1 je drátová spojka. Spojení S6 a S7 na konektoru WK nahrazuje chybějící mikrospínač z hledáčku digitizéru. Před připojením přípravku k DIGI 2 zkontrolujeme zapojení konektoru WK. Musí souhlasit s protikusem. Jeho části nejsou zajištěny proti pootočení. Protože otočený konektor nebo nepřipojený přípravek nemohou způsobit havárii ani programu ani převodníku, postačí si pamatovat, že nápisy TESLA na konektoru patří např. k sobě.

Programové vybavení

Program je dostatečně vybaven komentářem. Má dvě části: BASIC a strojový kód, ve kterém je podprogram pro obsluhu programovatelného čítače převodníku DIGI 2. Program je dialogem mezi uživatelem a počítačem. Při správném plnění pokynů, pokud ovšem není přepínač rozsahů v jiné poloze než je zadáno, dojde ke správnému měření. Po přečtení krátkého komentáře se objeví MENU, umožňující další volbu. Při měření odporu a kapacity je nutné po kalibraci zadat rozsah. Při jeho chybném zadání, chybné kalibraci nebo při stisku M, skočí běh programu opět na MENU. Při měření teploty se rozsah volí automaticky. I zde se provádí kalibrace, po které je možné zadat korekci teploty, aby bylo dosaženo souhlasu s teploměrem.

— Při oživování přípravku je třeba změnit hodnoty C_n od č. ř. 1428 a R_n od č. ř. 1528 podle výsledků kalibrace. Podobně je třeba upravit regresní funkce (podprogram č. ř. 8000) a hranice podrozsahů v podmínkách od č. ř. 1080.

Přetečení obsahu programového čítače 8253 při měření odporu a kapacity je hlídáno testem jeho výstupu OUT 0 (čítač Č0). Při vynulování jeho obsahu se zde objeví log. 1, která je zjištěna porovnáním s maskou 7FH. V případě shody pokračuje program vynulováním registrového páru HL a tato nulová hodnota se vrací do BASICu. To je zaregistrováno v podprogramu „rozsah" a na obrazovce se objeví pokyn „Zvol větší rozsah". Naopak, pokud je převod velký (čítač je v činnosti krátkou dobu a rozdíl 65 535 — P je malý), je hlášeno „Zvol menší rozsah", takže prakticky nelze měřit špatně.

Kalibrace a oživení přípravku

Jak již bylo dříve uvedeno, je pro urychlení seřízení přípravku vhodné přesně změřit R_n a C_n. Odpor sériových rezistorů se zjišťuje programově při každém měření. Kalibrace rezistoru R3 převodníku se provede zkratováním svorek R_x. Jeho odpor se vypočítá ze vzorce (2) bez odečtení hodnoty 0,33 kΩ (tj. přibližný odpor kalibrovaného rezistoru). Podobně se vyhledá i skutečný odpor kombinace R3 + R6 při měření teplot. K doladění přípravku na všech rozsazích byly použity normály. Jejich hodnoty jsou voleny tak, že se měření překrývá na jednotlivých rozsazích. Tím je zajištěno i vzájemné porovnání jednotlivých sousedních rozsahů.

Výpis programu „Měření R, C, ϑ" s DIGI2

```
0 CLS
6 PRINT"MERICI PRIPRAVEK"
8 PRINT:GOSUB2600:REM LEGENDA
10 GOSUB2900:CLS:GOSUB2630
12 GOSUB2900:CLS:GOSUB2650
14 GOSUB2900:CLS:GOSUB2700
16 RA=26:GOSUB3000:GOSUB2100:REMPOOTRH;TEXT
20 GOSUB2000 :REM Cekej
180 DIMQ(20)
182 DEFFNZ(X,O)=INT(X*10^O+.5)/10^O
194 REM*************************
196 REM   MENU
198 REM*************************
200 CLS:PRINT&5,0"M E N U"
210 PRINT&10,0"1-Mereni  odporu"
220 PRINT"2-Mereni  kapacity"
230 PRINT"3-Mereni  teploty"
240 PRINT"4-Konec   programu"
245 PRINT"5-Nahrani programu"
250 GOSUB2050:REM VOLBA
300 ONVAL(V$)GOSUB1400,1500,1000,9999,49990
310 GOTO200
1000 REM*************************
1002 REM  MERENI TEPLOTY
1004 REM*************************
1006 CLS:PRINT"MERENI TEPLOTY"
1008 PRINT"Pouzity snimac - 13NR15.
1010 PRINT"Rozsah teploty - 0 AZ 100 st.C  v kapaline."
1012 PRINT"K prevodniku  DIGI2  pripoj pri-pravek na mereni teploty."
1014 PRINT:PRINT"Nyni provedeme kalibraci prevodu"
1022 PRINT"Termistor  zkratujeme mikrospi- cem, ktery podrzime a soucas  -"
1024 PRINT"ne stiskeme tlacitko."":GOSUB2000
1026 PRINT&12,0SPC(255)SPC(255)
1028 GOSUB7000:REM KALIBRACE
1030 RA=24:GOSUB3000:GOSUB2110:GOSUB2000
1034 PRINT&12,0SPC(255);SPC(255);
1036 RA=14:GOSUB3000:REM PODTRZENI
1038 RA=24:GOSUB3000:AP=0:T1=0
1044 GOSUB5000:REM MERENI
1048 R1=HEX(FFFF)-Q-R:T=0
1050 REM PRINT&23,0"R1="FNZ(R1,0)&23,10"P-Q="FNZ(Q,0)"R="FNZ(R,0)
1052 IFR1<0 OR R1>65535-RTHENPRINT&27,0"Mimo rozsah -> MENU":GOSUB2000:GOTO200
1070 IF A$="M"THEN200
1078 REM 0 az 14
1080 IFR1>37000 AND R1<=59400THEN 8010
1082 REM 14 az 30
1084 IFR1>18000 AND R1<=37000THEN 8020
1086 REM 30 az 40
1088 IFR1>11500 AND R1<=18000THEN8030
1090 REM 40 az 50
1092 IFR1>7900 AND R1<=11500THEN8040
1094 REM 50 az 70
1096 IFR1>4000 AND R1<=7900THEN 8050
1098 REM 70 az 100
1100 IFR1>1532 AND R1<=4000THEN 8060
1186 GOSUB2200:REM TEXT1
1187 PRINT&12,0RO$;SPC(5)
1188 PRINT&16,0"Merena teplota":PRINT
1190 PRINT"T=";TAB(9) "stupnu Celsia"
1192 T=T+T1:T=FNZ(T,1)
1194 PRINT&20,2T
1196 WAIT(20):PRINT&20,2SPC(7)
1198 IF AP=1 THEN1210
1200 AP=1:PRINT&20,2T&26,0;
1202 INPUT"Korekce teploty";T1:PRINT&26,21"st.Celsia"
1210 IFINKEY$=""THEN1044
1212 GOTO200:REM MENU
1400 REM*************************
1402 REM   MERENI ODPORU
1404 REM*************************
1406 CLS:PRINT&2,0"MERENI ODPORU"
1408 PRINT"K prevodniku  DIGI2  pripoj pri-pravek na mereni odporu a kapa -city
1409 PRINT"Meri odpor v intervalu          1 Ohm - 30 MOhm"
1410 PRINT"Po pripojeni pokracuj stiskem   tlacitka "
1412 GOSUB2000:GOSUB7100:REM KALIBRACE R & C
1414 PRINT&10,0SPC(255);SPC(255);SPC(128)
1416 RA=13:GOSUB3000:RA=24:GOSUB3000:GOSUB2100:GOSUB2000
1418 IFA$="4"ORA$="M"THEN200
1420 RA=17:GOSUB3000:IFINKEY$="M"THEN200
1422 PRINT&15,0;:INPUT"Zvol rozsah (6-9)";B$
1423 IFB$<"6" OR B$>"9"THEN200
1424 GOSUB5000:GOSUB6000
1426 R1=HEX(FFFF)-Q:REM PRINT&23,0"R1="R1;&23,14"Prevod="Q
1428 IFB$="6"THENC=.84:D=2
1430 IFB$="7"THENC=.1:D=1
1432 IFB$="8"THENC=.965E-2:D=1
1434 IFB$="9"THENC=1.03E-3:D=0
1436 REMIFB$="10"THENC=3E-3
1438 GOSUB2100:GOSUB2200
1450 R1=R1/2375.68/C-R9
1452 PRINT&19,0"Mereny odpor"
1454 IF R1>=1 AND R1<1000THEN1480
1456 IF R1>1000THEN1472
1458 R1=FNZ(R1,4)*1000
1460 IF R1<0 THENR1=0
1464 GOSUB4000:REM ohm
1466 GOTO1482
1472 R1=R1/1000:R1=FNZ(R1,2)
1474 GOSUB4100:REM megaohm
1476 GOTO1482
1480 PRINT&22,0"R="&22,10"kiloohmu";:R1=FNZ(R1,0)
1482 PRINT&22,2R1;
1490 GOSUB2000:PRINT&22,2SPC(30);
1492 IFA$="M"THEN200
1494 GOTO1418
1498 GOSUB2100:GOSUB2300:GOSUB2000:PRINT&21,2SPC(30);:GOTO1418
1500 REM ************************
1502 REM MERENI KAPACITY
1504 REM ************************
1505 REM MERENI KAPACITY
1506 CLS:PRINT&2,0"MERENI KAPACITY"
1508 PRINT"K prevodniku  DIGI2  pripoj pri-pravek na mereni odporu a kapa -city
1509 PRINT"Meri kapacitu v intervalu       10pF - 80 mikrofarad"
1510 PRINT"Po pripojeni pokracuj stiskem   tlacitka "
1512 GOSUB2000:GOSUB7100:REM KALIBRACE R & C
1514 PRINT&10,0SPC(255);SPC(255);SPC(128)
1516 RA=13:GOSUB3000:RA=24:GOSUB3000:GOSUB2100
```

```
1518 GOSUB2000:REM CEKEJ
1520 IFA$="4"THEN200
1522 RA=17:GOSUB3000
1526 PRINT&15,0;:INPUT"Zvol rozsah (1-5)";C$
1528 IFC$<"1" OR C$>"5"THEN200
1530 GOSUB5000:GOSUB6000
1532 GOSUB2100:GOSUB2200
1534 R1=HEX(FFFF)-Q
1536 REM PRINT&23,0"R1="R1;&23,13"Prevod Q="Q
1538 IFC$="1"THENR=1026:D=2
1540 IFC$="2"THENR=103.99:D=2
1542 IFC$="3"THENR=10.1:D=1
1544 IFC$="4"THENR=.96:D=0
1546 IFC$="5"THENR=0:D=0
1548 C1=R1/2.37568/(R+R9)-.2
1550 PRINT&19,0"Merena kapacita"
1552 IFC1>=1 AND C1<1000THEN1570
1554 IFC1>1000THEN1564
1556 C1=FNZ(C1,4)*1000
1558 GOSUB4200
1560 GOTO1572
1564 C1=C1/1000:C1=FNZ(C1,2)
1566 GOSUB4300
1568 GOTO1572
1570 PRINT&22,0"C="&22,11"nanofarad":C1=FNZ(C1,D)
1572 PRINT&22,2C1
1574 GOSUB2000:PRINT&22,2SPC(30)
1576 IFINKEY$="M"THEN200
1578 GOTO1526
2000 REM*************************
2002 REM     CEKEJ
2004 REM*************************
2010 A$=INKEY$:IFA$=""THEN2010
2015 WAIT(10):RETURN
2040 RETURN
2050 REM*************************
2052 REM     VOLBA
2054 REM*************************
2060 V$=INKEY$:IFV$=""THEN2060
2065 WAIT(10):RETURN
2100 REM*************************
2102 REM    TEXT
2104 REM*************************
2110 PRINT&27,0"Pokracuj stiskem tlacitka"
2115 RETURN
2200 REM*************************
2202 REM    TEXT1
2204 REM*************************
2210 PRINT&29,0"MENU - prosim, podrz M";
2215 RETURN
2300 REM*************************
2302 REM    TEXT2
2304 REM*************************
2310 PRINT&29,0"Navrat na MENU - spatnou volbou        rozsahu";
2315 RETURN
2400 REM*************************
2402 REM  TEXT 3
2404 REM*************************
2406 PRINT&25,0"Zvol vetsi rozsah":GOSUB2100:GOSUB2000
2408 PRINT&25,0SPC(20)
2410 RETURN
2500 REM*************************
2502 REM TEXT 4
2504 REM*************************
2506 PRINT&25,0"Zvol mensi rozsah":GOSUB2100:GOSUB2000
2508 PRINT&25,0SPC(20)
2510 RETURN
2600 REM*************************
2602 REM TEXT 5
2604 REM*************************

2606 PRINT"Legenda"
2608 PRINT"Tento program slouzi pro obsluhu"
2610 PRINT"mericiho pripravku k A/D prevod-"
2612 PRINT"niku DIGI 2. Pripravek  umoznuje"
2614 PRINT"mereni odporu rezistoru, kapaci-"
2616 PRINT"ty kondenzatoru a teploty .     "
2618 PRINT"Spojeni s prevodnikem je prove -"
2620 PRINT"deno konektorem WK napisy TESLA "
2622 RETURN
2630 PRINT"k sobe. Merena soucastka  se up-"
2632 PRINT"ne do  prislusnych  krokosvorek "
2634 PRINT"Rx nebo Cx spojenych konektorem "
2636 PRINT"DIN 5/180.Upnuti soucastky musi "
2638 PRINT"byt spolehlive.Pro mereni teplo-"
2640 PRINT"ty je snimac pripojen tez konek-"
2642 PRINT"torem DIN 5/180. Nasledujici ta-"
2644 PRINT"bulka ukazuje funkce prepinace. "
2646 RETURN
2650 REM*************************
2652 REM TABULKA
2654 REM*************************
2656 PRINT" PREPINAC ROZSAHU"
2658 PRINT&2,1CHR$(15)"P"
2660 M=2:GOSUB2800
2662 PRINT&2,31CHR$(15)"_";&6,1CHR$(15)"S"
2664 M=6:GOSUB2800
2666 PRINT&6,31CHR$(15)"N";&24,1CHR$(15)"K":M=24:GOSUB2800
2668 PRINT&24,31CHR$(15)"J"
2670 S=1:GOSUB2820:GOSUB2850
2672 S=9:GOSUB2820:GOSUB2850
2674 S=20:GOSUB2820:GOSUB2850
2676 S=31:GOSUB2820:GOSUB2850
2678 PRINT&4,2"Poloha"&4,12"Funkce"&3,22"Rozsah"&5,21"od     do"
2680 PRINT&8,2"1 az 5"&7,11"mereni"&9,11"kapacity"
2682 PRINT&8,21"10pF 80MF"
2684 PRINT&13,2"6 az 9"&12,11"mereni"&14,11"odporu"
2686 PRINT&13,21"1Ohm 30MO";&14,29"-";
2688 PRINT&18,2"  11  "&17,11"mereni"&19,11"teploty"
2690 PRINT&18,21"0-100st.C"
2692 PRINT&22,2"  12  "&22,13"zem"&22,23CHR$(15)"QQQQQ"
2698 RETURN
2700 REM*************************
2702 REM TEXT 6
2704 REM*************************
2706 PRINT"Pri mereni dane veliciny je nut-"
2708 PRINT"ne  zvolit  rozsah  dle tabulky"
2710 PRINT"a ridit se instrukcemi.        "
2712 PRINT"Kdyz presto nedojde k mereni,po-"
2714 PRINT"citac nereaguje na stisk tlacit-"
2716 PRINT"ka, je chyba  v pripevneni  sou-"
2718 PRINT"castky nebo je soucastka vadna."
2720 PRINT"Pri mereni velkych hodnot soucas"
2722 PRINT"tek je pri nevhodnem rozsahu do-"
2724 PRINT"ba mereni delsi.Zmente rozsah.  "
2750 RETURN
2800 REM*************************
2802 REM  LINKA vodorovne
2804 REM*************************
2808 FORI=2TO30:PRINT&M,ICHR$(15)"Q":NEXT
2810 RETURN
2820 REM*************************
2822 REM  LINKA svisle 1
2824 REM*************************
2828 FORI=3TO5:PRINT&I,SCHR$(15)"T":NEXT
2830 RETURN
2850 REM*************************
2852 REM  LINKA svisle 2
2854 REM*************************
2858 FORI=7TO23:PRINT&I,SCHR$(15)"T":NEXT
2860 RETURN
2900 REM*************************
2902 REM   STRANKA
2904 REM*************************
2906 RA=26:GOSUB3000:GOSUB2100:GOSUB2000:RETURN
3000 REM*************************
3002 REM    PODTRH
3004 REM*************************
3010 FORI=0TO30:PRINT&RA,ICHR$(15)"Q":NEXT:RETURN
4000 REM*************************
4002 REM TISK VYSLEDKU-ODPOR 1
4004 REM*************************
4006 PRINT&22,0"R="&22,11"ohmu";
4008 RETURN
4100 REM*************************
4102 REM TISK VYSLEDKU-ODPOR 2
4104 REM*************************
4106 PRINT&22,0"R="&22,11"megaohmu";
4108 RETURN
4200 REM*************************
4202 REM TISK VYSLEDKU-KAPACITA1
4204 REM*************************
4206 PRINT&22,0"C="&22,11"pikofarad";
4208 RETURN
4300 REM*************************
4302 REM TISK VYSLEDKU-KAPACITA2
4304 REM*************************
4306 PRINT&22,0"C="&22,11"mikrofarad";
4308 RETURN
5000 REM*************************
5002 REM    MERENI
5004 REM*************************
5005 REM    MERENI
5006 FORI=0TO20
5008 Q(I)=0
5010 NEXTI
5012 FORI=0TO20
5014 Q(I)=WORD(HEX(4000),1)
5016 NEXTI
5050 Q=0
5055 FORI=1TO20
5060 Q=Q+Q(I)
5062 REM  PRINTQ;Q(I)
5065 NEXTI
5070 Q=FNZ(Q,1)/20
5080 RETURN
6000 REM*************************
6005 REM    ROZSAH
6010 REM*************************
6015 FORI=0TO10
6020 IFQ(I)=<1000THEN6100
6030 IFQ(I)=>65100THEN6200
6040 NEXTI
6050 RETURN
6100 REM*************************
6105 REM  Maly rozsah
6110 REM*************************

6112 GOSUB2400
6116 IFV$="1"THEN1418
6118 IFV$="2"THEN1526
6200 REM*************************
6205 REM  Velky rozsah
6210 REM*************************
6212 GOSUB2500
6216 IFV$="1"THEN1418
6218 IFV$="2"THEN1526
7000 REM*************************
7002 REM  Kalibrace teploty
7004 REM*************************
7020 GOSUB5000
7022 R=HEX(FFFF)-Q
7024 PRINT&14,0"R="R;&14,13"Prevod Q="Q
7050 RETURN
7100 REM*************************
7102 REM  Kalibrace R & C
7104 RA=14:GOSUB3000
7106 PRINT"Kalibrace mereni R & C
7108 PRINT"Zvolime rozsah ...... 6"
7110 PRINT"Zkratujeme svorky ... R"
7112 PRINT"Stiskneme tlacitko a tim je ka- librace skoncena"
7114 RA=25:GOSUB3000:GOSUB2000
7130 GOSUB5000
7132 R1=HEX(FFFF)-Q
7134 R9=R1/1995.5712:R9=FNZ(R9,3)
7136 PRINT&27,0"Odpor prevodniku R="R9"kiloohm";:WAIT(25)
7138 RETURN
8000 REM*************************
8002 REM  PPBM TEPLOTA
8004 REM*************************
8010 RO$="Rozsah 0  az 14    st.C"
8012 T=219.0097-19.931117*LOG(R1)+.16
8014 GOTO1186
8020 RO$="Rozsah 14 az 30  st.C"
8022 T=292.53206-26.759259*LOG(R1)
8024 GOTO1186
```

```
8030 RÔ$="Rozsah 30 az 40  st.C"
8032 T=251.96686-22.595167*LOG(R1)
8034 GOTO1186
8040 RO$="Rozsah 40 az 50 st.C"
8042 T=282.75638-25.90703*LOG(R1)
8044 GOTO1186
8050 RO$="Rozsah 50 az 70 st.C"
8052 T=310.19176-28.96891*LOG(R1)
8054 GOTO1186
8060 RO$="Rozsah 70 az 100 st.C"
8062 T=330.28362-31.404993*LOG(R1)
8064 GOTO1186
9999 END
49990 REM*************************
49992 REM NAHRANI PROGRAMU
49994 REM*************************
49996 PRINT&24,0"Prosim, zapni magnetofon"&26,0"a stiskni nejake tlacitko."
49998 IFINKEY$=""THEN49998
49999 PRINT&28,0"Nahravam !"
50000 CALLHEX(6000)
50002 PRINT&24,0"Prosim, vypni magnetofon a po -"
50004 PRINT&26,0"kracuj volbou z menu.     "&28,0SPC(10);
50006 GOSUB2000:CLS:RUN180
```

Výpis podprogramu „Měření časové prodlevy s 8253"

```
4000 F3        DI          ; zakazuji všechna přerušení
4001 3E 30     MVI A 30 0  ; inicializuji čítač. Č0 - řídicí slovo do střádače
4003 D3 77     OUT 77   w  ; a odtud do čítače
4005 3E FF     MVI A FF    ; slabika FFH obsahu čítače do střádače
4007 D3 74     OUT 74   t  ; naplnění nižšího bajtu
4009 D3 74     OUT 74   t  ;   "     vyššího bajtu čítače Č0
400B 79        MOV A,C     ; adresa inicializovaného MKO z reg.C do střádače
400C D3 79     OUT 79   y  ; nahození MKO 1
400E DB 79     IN 79    y  ; je MKO 1 ještě nahozen ? Jestliže ano, čtu log 0 na D7.
4010 B7        ORA A       ;
4011 FA 0E 40  JM 400E     ; a vracím se opět na čtení D7, dokud nepřečtu log 1
4014 FE 7F     CPI 7F      ; pokud se nečítalo znovu, tak budu číst obsah čítače Č0
4016 CA 21 40  JZ 4021     ; jinak jdu na nulování reg.páru H,L
4019 DB 74     IN 74    t  ; čtení nižšího bajtu Č0
401B 6F        MOV L,A     ; ukládám ho do registru L
401C DB 74     IN 74    t  ; čtení vyššího bajtu Č0
401E 67        MOV H,A     ; ukládám ho do registru H
401F FB        EI          ; povoluji přerušení
4020 C9        RET         ; a vracím se z podprogramu do BASICu
4021 21 00 00  LXI H 0000  ; nuluji obsah reg. páru H,L, protože načítaná hodnota je chyb-
4024 C9        RET           ná a vracím se do BASICu
```

Hodnoty R_n a C_n v programu jsou postupně upraveny. Nejpracnější a časově nejnáročnější je kalibrace termistoru. Problém je i v tom, že se jeho vlastnosti mohou časem změnit. Pokud je k dispozici ultratermostat, který cejchovanou teplotu umožňuje udržet dostatečně dlouhou dobu, je výsledek kalibrace velmi dobrý. Je třeba dbát i na stejnou hloubku ponoru snímače a teploměru. Náhradou za ultratermostat může být nádrž s možností vytápění o objemu asi 5l, do které vložíme menší nádobu se snímači. Rychlost ohřevu nebo chladnutí musí být dostatečně malá.

Přesnost měření

Přesnost měření je závislá, jak již bylo uvedeno, na velikosti převodu. Z tohoto důvodu je ošetřena programově volba rozsahu. Informativně platí, že časové prodlevě 1 ms odpovídá převod 2048 jednotek (relativní chyba asi 0,05 %). V praxi, při měření odporu v porovnání s naměřenými hodnotami číslicovým multimetrem RFT G 1001.500, to představuje chybu menší než 1 %. Při měření kapacit a odporů se porovnávaly výsledky měření s přístrojem RLC 10. Byly zjištěny rozdíly až 10 %. Jiné měřidlo není momentálně k dispozici. Při měření teploty závisí chyba na kvalitě kalibrace a přesnosti aproximace. Nemusí překročit 0,1 °C. Lze využít malé tepelné kapacity perličkového termistoru (malá setrvačnost) ke sledování různých fyzikálních dějů, např. fázových přeměn tuhnoucích vosků apod.

Závěr

Měřicí přípravek byl postaven jako doplněk digitizéru 2 pro další využití jeho převodníku DIGI2. Náklady na jeho stavbu jsou asi 250 Kčs. Materiálové náklady na DIGI2 jsou asi 700 Kčs. Jednoduchá konstrukce a dobrá reprodukovatelnost výroby umožňují i amatérskou stavbu. Podmínkou použití je počítač IQ 151 se standardním vybavením. Přípravek má jednu polohu přepínače neobsazenu, takže je možné připojit ještě další snímač odporového nebo kapacitního typu.

Literatura

[1] *Podroužek, A.:* Digitizér 2. Varnsdorf, SPŠ 1986.
[2] Termistory. Ročenka sdělovací techniky. Praha, SNTL 1965.
[3] *Podroužek, A.:* Jednoduchý digitizér. Amatérské radio 8, 9/87.
[4] Mikroprocesor 8080 a základní obvody. ČSVTS 1982.

Konstrukce, stavba a oživení převodníku DIGI2 pro IQ 151

Konstrukce převodníku

Konstrukce převodníku DIGI2 je odvozena od předchozího typu převodníku určeného pro jednoduchý digitizér [3]. DIGI2 je slučitelný s mechanikou tohoto zařízení. Jeho vlastnosti jsou lepší v porovnání s předchozím typem v dosažené reprodukovatelnosti a rozlišovací schopnosti. Ve spojení s vylepšenou mechanikou vznikl Digitizér 2, jehož popis však není předmětem tohoto příspěvku. Dále budou popsány pouze podstatné změny, neboť popis předchozího převodníku byl uveřejněn.

Místo programového čítače byl použit programovatelný čítač KR580VI53 (8253) IO1 (viz též **obr. 2**), který obsahuje tři nezávisle pracující sestupné čítače. K němu přibyl adresový dekodér IO5, který vytváří signál $\overline{CS}$ pro výběr čítače. Adresa je 74 až 77H. Dva použité čítače Č0 a Č2 pracují nezávisle v módu 0, s přerušením na konci čítání. Výstup OUT čítače je po volbě módu na úrovni L. Po vložení nové předvolby OUT zůstává ve stejné úrovni a čítač zahájí čítání po příchodu H na vstup GATE. Po dočítání na nulu přejde OUT na úroveň H a zůstane na ní, dokud registr čítače není opět předvolen. Výběr čítače se provádí adresovými bity A1 a A0 (předvolba čítače Č0 — L, L: Č1 — L, H: Č2 — H, L). Pro zápis řídicího slova (CW) jsou tyto bity H, H. Tvar slova CW zapisovaného do registru CWR je následující:

bit	D7 D6	D5 D4	D3 D2 D1	D0
význam	volba čítače	čtení/zápis	volba módu	čítání binární dekadické

V našem případě pro mód 0, binární čítání a zápis/čtení v pořadí nižší bajt — vyšší bajt, jsou tvary řídicích slov pro čítač Č0 — 30H, Č1 — 70H a Č2 — B0H. Obsluha čítače je patrná i z výpisu programu ve strojovém kódu. Adresa pro zápis CW je 77H a pro čtení/zápis (IN/OUT) čítače Č0 je 74H. Na vstup CLK jednotlivých čítačů je přiveden hodinový kmitočet 2048 kHz. Spouštěcí impuls pro GATE je u čítače Č0 získán z výstupu 3 IO4, zapojeného jako monostabilní klopný obvod (MKO). Jeho vstup 2 je v klidové úrovni H, což zajišťuje IO10b a rezistor R5. MKO je nastaven bitem D0 programově přes IO2, který musí být aktivován signálem $\overline{CS}$, vytvářeným adresovým dekodérem IO6, je-li adresován 78 až 7BH. Směr toku dat obousměrného oddělovače datové sběrnice je řízen signálem DC, který je vytvořen dvěma hradly IO8c, d, ve funkci logického součinu H.$\overline{IOR}$. Při čtení dat je DC = L. Druhý bit datové sběrnice D1 je určen též pro hlášení přetečení čítače, které je signalizováno úrovní H výstupu OUT 0 v průběhu čítání. Třetí bit D2 je zde ve významu ukončení časové prodlevy, hlášení z výstupu MKO o úrovni L je dáno přes logický součet IO10a a IO7a. Umožňuje další pokračování programu bez zbytečného čekání.

V případě, že převodník bude využit pouze k měřicímu přípravku, lze vypustit IO3, obvod pro ošetření mikrospínače a logický součet IO10a, c a IO7a lze nahradit sledovačem ze dvou invertorů.

Velikost převodu DIGI2 je asi 29× větší než předchozího převodníku. Proto došlo i ke zmenšení kapacity časovacího kondenzátoru MKO. Relativní chyba převodu je asi 0,05 %. Velikost převodu je úměrná rozdílu hodnoty předvolby čítače (FFFFH = 65 535 a obsahu čítače po dočítání.

Stavba převodníku

Protože se v amatérských podmínkách předpokládá jednorázová kusová výroba a výroba oboustranných desek plošných spojů je obtížná, bylo použito

technologie ovíjených spojů drátem se samopájitelnou izolací o průměru 0,1 mm. Po rozmístění součástek na desku (může být užito univerzální desky, umožní lepší upevnění součástek) z libovolného izolačního materiálu nepodléhajícího tepelné degradaci o rozměrech 135×92 mm se součástky propojí přímo podle schématu. Ideální k tomu účelu je stavebnice Univerzal, kterou vyrábí ZPA Nový Bor a do škol dodává n. p. Komenium. Součástí této stavebnice je ovíjítko. Pájecí body tvoří zpravidla vývody IO nebo jejich patic. Ovíjítkem vytvoříme v pájecím bodě dva až tři závity, drát utahujeme a pokračujeme k dalšímu spojovanému bodu, kde po ovinutí drát přerušíme pomocným nástrojem, který slouží i pro vedení drátu (držíme jej v levé ruce). Pájení je třeba provádět čistě s minimálně nutným množstvím pájky a přiměřeným množstvím tavidla. Spoje vedeme přímo, pečlivě a pozorně, nesmí dojít k nekontrolovatelnému poškození izolace teplem pájecího hrotu. Spojení převodníku s mechanikou nebo měřicím přípravkem je provedeno ohebným plochým vodičem 8×0,3 nebo 8×0,5, který je veden v drážce 11×2,8 mm na spojovací desce a na druhé straně je zakončen konektorem WK 46240 se 12-ti vývody.

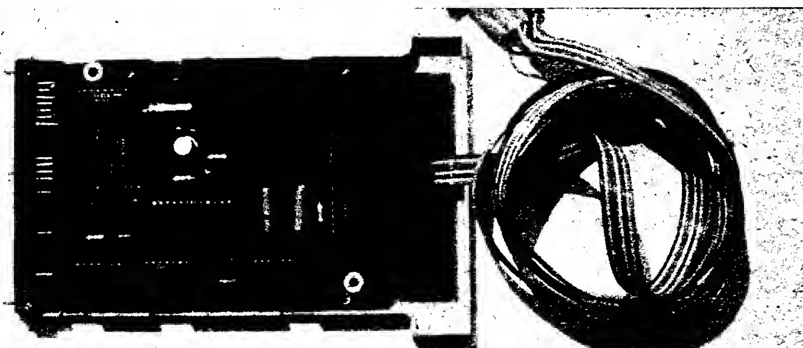
Oživování převodníku

Před oživováním se vyplatí pečlivá kontrola všech spojů. Je to obtížné, ale vyplatí se to. Teprve potom připojíme desku ke zdroji. Vzorek byl oživován laboratorním zdrojem BS525. Kontrolujeme zejména napětí stabilizátoru, které má být asi 5 V. Odběr převodníku by měl být okolo 250 mA (U_{cc}). Aby nevznikly úbytky napětí v napájení IO, je třeba tyto spoje náležitě zesílit (několik průřezů nebo použít tlustší vodič). Do vypnutého počítače zasuneme výnos, do něho převodník (nezakrytovaný), zapneme počítač a monitor a sledujeme jeho obrazovku. Pokud se objeví za přítomnosti modulů BASIC 6 a VIDEO32 známé *Basic — ready*, je vše zatím v pořádku. Pokud se objeví směsice znaků po celé obrazovce, počítač vypneme a odstraníme zkrat na adresové sběrnici. Pokračujeme nahráním programu. Ten se skládá ze tří částí a jeho nevýhodou je, že je příliš dlouhý. V této fázi potřebujeme pouze část z přílohy 2 a k tomu přidáme v BASICu podprogram „Měření" řádek 5000. Na řádku 5062 zrušíme REM a na řádek 5080 vložíme místo RETURN např. WAIT (50): GO TO 5000. Je účelné si i tento krátký program spolu s programem ve strojovém kódu od adresy 4000 nahrát. Zajistíme se tak proti jeho ztrátě při zacyklení počítače. Pokud se po odstartování programu objevují na obrazovce snímané převody (je pochopitelně nutné mít připojenu mechaniku nebo měřicí přípravek — pozor na špatně připojený nebo otočený konektor WK), je vše v pořádku. V případě, že převodník pracuje špatně, kontrolujeme jednotlivé signály, počínaje CS pro IO1 a IO2, spouštěcí impuls pro MKO nebo GATE čítače, stav OUT čítače apod. Ke kontrole stačí školní logická sonda BK 121. Po oživení zabudujeme desku do modulové krabičky, kterou opatříme štítkem DIGI2 orientovaným stejně jako na ostatních modulech IO 151 (nesmí dojít k opačnému zasunutí do počítače). Nyní je možné vložit do počítače celý program. Spojovací část programu (viz výpis) slouží pro jeho nahrávání. Obsahuje hlavičku programu a teplý start BASICu. Program lze celý nahrát stiskem "5" programového MENU. Do počítače se pak vkládá známým postupem pro nahrávání v monitoru.

Převodník DIGI2 je součástí stále se rozšiřující stavebnice. Ve spojení s vylepšenou mechanikou vznikne Digitizér 2. Jeho programové vybavení je dnes již dost rozsáhlé a rovněž se neustále rozšiřuje, takže se nevyplatí program ručně vkládat z výpisu, ale nahrát jej přímo na kazetu nebo disketu. To platí i pro měřicí přípravek. Dokumentace a programové vybavení je k dispozici na SPŠ ve Varnsdorfu, kde vám rádi pomohou radou i skutkem, ovšem pochopitelně v rámci konečných časových možností.

Výpis strojového kódu spojovacího programu

```
6000 C3 43 61 C3 64 62 C3 88 63 06 54 05 C2 0B 60 DB  CCaCdbC c T B `C
6010 86 47 DB 86 AB F2 12 60 78 07 9F F6 06 D3 86 78   GC (r `x  v S x
6020 C9 0E 01 CD 09 60 AA 07 79 17 4F D2 23 60 32 FF  I  M `* y OR#`2♦
6030 EF 83 5F C9 CD 21 60 61 CD 21 60 69 C9 21 90 00  o _IM!`aM!`iI!
6040 22 F8 5F 2E 4C 3E 06 D3 86 CD 12 60 F3 4F CD 09  "x_.L> S M `sOM
6050 60 A9 F2 4E 60 CD 09 60 A9 FA 60 60 CD 09 60 A9  `)rN`M `)z``M `)
6060 A9 57 1E 00 CD 21 60 AD C2 43 60 CD 34 60 E5 CD  )W  M!`-BC`M4`eM
6070 34 60 D5 CD 21 60 D1 79 BB C2 27 F2 83 5F D5 EB  4`UM!`Qy;B'r _Uk
6080 2A F8 5F 19 D1 C1 C5 CD 21 60 71 C1 23 0B 78 B1  *x_ QAEM!`qA# x1
6090 C2 86 60 E5 CD 34 60 D5 EB 2A F8 5F 19 D1 C1 79  B `eM4`Uk*x_ QAy
60A0 AD C2 92 F7 78 AC C2 92 F7 CD 34 60 D5 CD 21 60  -B wx,B wM4`UM!`
60B0 D1 79 BB C2 92 F7 C1 FB E9 22 FA 5F EB CD F5 61  Qy;B wA{i"z_kMua
60C0 23 22 FC 5F 60 69 22 FE 5F 3E DF D3 89 3E 06 D3  #"|_`i"~_>_S > S
60D0 86 1E 06 0E 00 CD 27 61 1D C2 D5 60 1E FC 0E 04      M'a BU` |
60E0 CD 27 61 0E 4C CD 27 61 2A FC 5F CD 3B 61 E5 2A  M'a LM'a*|_M;ae*
60F0 FA 5F CD 3B 61 4B CD 27 61 2A FA 5F 4E 23 CD 27  z_M;aKM'a*z_N#M'
6100 61 E3 2B 7C B5 E3 C2 FC 60 2A FA 5F 44 4D 2A FC  ac+|5cB|`*z_DM*|
6110 5F 09 CD 3B 61 2A FE 5F CD 3B 61 4B CD 27 61 C1  _ M;a*~_M;aKM'aA
6120 3E 9F D3 89 C3 A2 F5 16 08 7B 81 5F CD 93 F5 79  > S C"u  { _M uy
6130 07 4F F6 06 D3 86 15 C2 2C 61 C9 4C CD 27 61 4D   Ov S  B,aILM'aM
6140 C3 27 61 3E 02 32 1C 00 2A CE 00 22 CE 61 21 00  C'a> 2  *N "Na!
6150 60 11 B8 60 01 3D 60 CD 67 F2 2A 54 62 EB 21 A8  ` 8` =`Mgr*Tbk!(
6160 63 01 3D 60 CD B9 60 21 1F 62 11 63 62 01 1F 62  c =`M9`! b cb  b
6170 CD B9 60 3E 45 CD A5 F5 21 B9 60 11 1F 62 01 3D  M9`)EM%u!9`  b =
6180 60 CD B9 60 3E 06 CD A5 F5 2A A6 00 EB 2A A4 00  `M9`) M%u*& k*$
6190 01 3D 60 CD B8 CE C4 B9 60 2A A2 61 7C B5 CA AD   =`M8ND9`*"a|5J-
61A0 61 21 00 40 11 25 40 01 3D 60 CD B9 60 CD FC 61  a! @ %@ =`M9`M|a
61B0 21 A0 00 11 D1 00 01 E8 61 CD B9 60 2A D0 00 EB  !   Q  haM9`*P k
61C0 2A CE 00 01 D0 61 CD B9 60 3E 8A D3 87 C9 6A 01  *N  PaM9`) S Ij
61D0 3E 8A D3 87 3E 02 32 14 00 2A 42 00 22 CE 00 CD  > S > 2  *B "N M
61E0 FC 61 CD 7C CD C3 DA CF 2A CE 61 EB 2A 42 00 CD  |aM|MCZO*Nak*B M
61F0 F5 61 C3 40 60 7D 93 6F 7C 9A 67 C9 2A CE 00 54  uaC@`} o| gI*N T
6200 5D 7E 23 B6 CA 18 62 23 23 23 AF BE 23 C2 0B 62  ]~#6J b###/>#B b
6210 EB 73 23 72 EB C3 FF 61 EB 23 23 22 D0 00 C9 CD  ks#rkC♦ak##"P IM
6220 2B 62 2A CE 00 22 42 00 C3 3D 60 CD 47 F6 1F 3E  +b*N "B C=`MGv >
6230 1F 32 13 00 2A 54 62 EB 21 A8 63 7E FE 40 CA 56   2  *Tbk!(c~~@JV
6240 62 32 0B 00 CD 47 F6 18 CD 9B F4 D2 3B 62 3E 1E  b2  MGv M tR;b>
6250 32 13 00 C9 DA 66 23 46 23 CD 47 F6 20 05 C2 59  2  IZf#F#MGv  BY
6260 62 C3 3B 62 FF 00 FF 00 FF 00 FF 00 FF 00 FF 00  bC;b♦ ♦ ♦ ♦ ♦ ♦
```


Součástky použité pro stavbu převodníku

Integrované obvody

IO 1	KR 580 VI 53 (8253)
IO 2	MH 3216
IO 3, 4	E 555 (NE 555)
IO 5, 6	MH 7430
IO 7, 8	MH 7400
IO 9, 10	MH 7404
IO 11	MAA 723

Rezistory TR 151 (161)

R1, 2	3,9 kΩ
R3, 4	330 Ω
R5, 6	470 Ω
R7, 8, 9	3,9 kΩ
R10	12 Ω
R11	1,8 kΩ
R12	6,8 kΩ
R13	1,2 kΩ
P1, 2	0,1 MΩ/N TP 280

Kondenzátory

C1	TE 007 100 μF/15 V
C2	TK 747 100 nF
C3	TK 747 100 pF
C4, 5	TC 215 220 nF (MPT — Pr 96, TGL 55163

Ostatní součástky

Objímka DIL 14	6 ks
Objímka DIL 16	2 ks
Objímka DIL 24	1 ks
Konektor FRB TY 517 20 11	1 ks
Konektor WK 462 40	1 ks
Konektor WK 465 40	1 ks

RIDS

Ing. Jaroslav Švehla, *Voroněžské nám. 2, 625 00 Brno*

K uchování většího množství dat různého charakteru byl vytvořen relační interaktivní databázový systém — RIDS — pro mikropočítače řady MZ-700 a MZ-800 (v módu MZ-700). Tento systém umožňuje interaktivní formou definovat, modifikovat a zpracovávat data dvou typů v tabulkové formě.

Databáze je organizována ve formě tabulek pojmenovaných vlastním jménem. Řádky tabulky představují jednotlivé záznamy databáze, kde každý záznam má volitelný počet položek (sloupců) libovolného jména a formátu.

Příklad:

Jméno databáze: **LIDÉ**

1	2	3	4
JMÉNO	*PŘÍJMENÍ*	*TELEFON*	*VĚK*
Jana Ivoš Oto	Krátká Pech Mann	3227 4138 2256	20 17 31

Příklad ukazuje organizaci databáze **LIDÉ,** která obsahuje tři nezávislé záznamy o čtyřech položkách *(JMÉNO, PŘÍJMENÍ, TELEFON, VĚK).*

FORMÁT DAT

Databáze rozlišuje dva formáty dat:

formát 1 . . . numerická data (real nebo integer),
formát 2 . . . textová data (řetězce libovolných znaků včetně české abecedy).

Obsah položky je nulový, jestliže = 0 (formát 1) anebo = „␣" (formát 2).

UKAZATEL ZÁZNAMU

Ve struktuře databáze je obsažen ukazatel, který ukazuje na jeden ze záznamů databáze. Tento záznam se nazývá „běžný záznam" a je to záznam, se kterým se momentálně pracuje a na kterém (resp. od kterého) se budou provádět příkazy.

Obsah tohoto ukazatele se mění buď v souladu s výsledkem určitého příkazu anebo jej může uživatel změnit přímo.

VÝBĚR ZÁZNAMŮ

Databáze umožňuje výběr libovolné podmnožiny záznamů (příkazy O, A, H — viz „PŘÍKAZY"), podle zvolených kritérií, nad kterými se budou provádět příkazy D, P, X (viz „PŘÍKAZY"). Tyto vybrané záznamy se nazývají „aktivní záznamy".

IMPLEMENTACE

Uvedený interaktivní databázový systém byl realizován na počítači SHARP MZ-821 (v modu MZ-700) ve dvou modifikacích:

a) v jazyku S-BASIC (MZ-1Z013) — interpret;

b) ve strojovém kódu, jako produkt kompilátoru S-BASIC COMP.

Pro lepší názornost uvádím modifikaci v S-BASICu. Uživatel má možnost po nahrazení konstrukcí IF ERROR GOTO a RESUME za BREAK ON a BREAK OFF a jiným postupem definice české abecedy (viz. ř. 12—13) uvedenou verzi zkompilovat.

STRUKTURA DAT

Vzhledem k tomu, že program byl vytvářen pro základní konfiguraci mikropočítače, bez vnějších periferií pouze s magnetofonem, byla jediná struktura, dostupná pro uchování dat v paměti, pole. Tato skutečnost způsobuje výrazné degradování databáze v oblasti její variability a rozsahu.

Pro fyzické uchování dat bylo využito dvou polí, které uchovávají jak informace o struktuře databáze, tak vlastní data, která tvoří její obsah.

A. Pole ADF$(N)

0	1	2		X	X+1	X+2		N
jméno databáze	jméno 1. položky	jméno 2. položky	...	jméno X. položky	data	data	...	data

Pole obsahuje informace o jménech databáze a všech položek, kterých může být libovolný počet X. Dále obsahuje obsahy všech položek formátu 2, pro všechny záznamy v takovém pořadí, v jakém jsou v databázi uvedeny (tj. zleva doprava a shora dolů — viz příklad).

B. Pole TF(N)

0	1	2	3	4		X+2	X+3		N
počet záznamů	počet položek v 1 záznamu	počet položek formátu 2	formát 1. pol.	formát 2. pol.	...	formát X. pol.	data	...	data

Pole obsahuje informace o struktuře databáze (velikost a formáty) a obsahy všech položek formátu 1.

Příklad uložení databáze v polích:

Databáze: **LIDÉ**

JMÉNO	*PŘÍJMENÍ*	*TELEFON*
Jana Ivoš	Krátká Pech	3227 4138

Uložení:

	0	1	2	3	4	5	6	7
ADF$	LIDÉ	*JMÉ-NO*	*PŘÍJ-MENÍ*	*TELE-FON*	Jana	Krátká	Ivoš	Pech

	0	1	2	3	4	5	6	7
TF	2	3	2	2	2	1	3227	4138

Dimenze obou polí má uživatel možnost upravovat na řádku 20 podle toho, jaký charakter budou mít ukládaná data. Musí mít ovšem stále na paměti, že:

pro ADF$(n) . . . n>X
pro TF (n) . . . n>X+2

Jestliže tedy bude mít položky pouze formátu 1, potom může pole ADF$ zkrátit na úkor pole TF a naopak. POZOR, při použití příkazu Z je třeba mít na zřeteli, jakou strukturu bude mít databáze zaváděná z magnetofonu.

STRUKTURA PROGRAMU

I když jazyk BASIC není optimální pro strukturované programování, při tvorbě programu bylo přihlíženo k tomu, aby program byl co nejčitelnější a nejsrozumitelnější. Proto je celý program dělen do programových celků, které začínají na řádcích XX000 a končí na řádcích XX990. Tyto programové celky mají charakter podprogramů, které vykonávají příslušné akce daného příkazu a jsou volány rozskokovou tabulkou na začátku programu.

Od čísla řádku 30000 jsou uloženy některé podprogramy společné pro činnost programu (definice obrazovky, ošetření chyb, definice české abecedy, servisní modul apod.).

Činnost programu a umístění příslušných podprogramů jsou zřejmé z grafických schémat.

OBSLUHA PROGRAMU RIDS

Program pracuje v interaktivním režimu a tudíž i nezaučený uživatel je schopen ho ovládat.

Obrazovka je rozdělena do dvou částí:

horní část — informační,
dolní část — konverzační.

V informační části jsou vypisovány výsledky prováděných příkazů a systémová hlášení. V konverzační části probíhá veškerá konverzace mezi systémem a uživatelem.

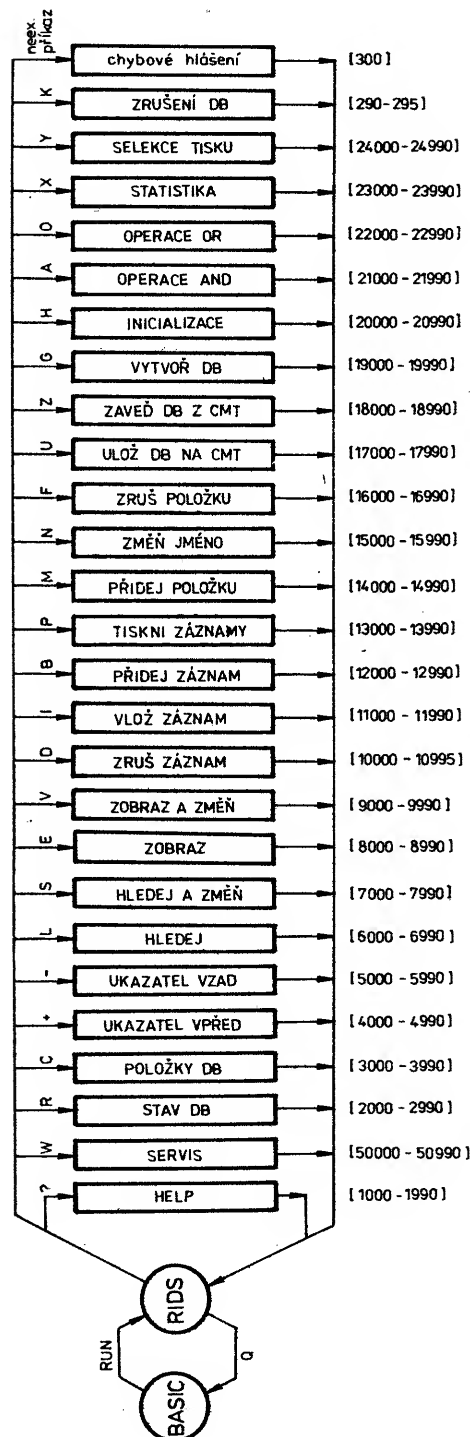
Po zavedení S-BASICu a zdrojového programu RIDS do paměti a po jeho spuštění se objeví na obrazovce úvodní hlášení, ve kterém je uživatel tázán, zda si přeje definovat českou abecedu. Jestliže ano, pak z CMT bude načten a proveden soubor ve strojovém kódu

„CESKY PCG". Jestliže ne, pak tento soubor není potřebný k činnosti databáze. Po stisknutí příkazu **?** je uživatel informován o všech jemu dostupných příkazech.

Poznámka: Prvním příkazem musí být vždy **G** nebo **Z** (viz dále), jinak systém reaguje chybovým hlášením. Po příkazu G nebo Z se doporučuje specifikovat formát tisku příkazem **Y**, protože implicitní nastavení tisku je omezeno pouze na tisk 1. položky bez uvedení jmen.

PŘÍKAZY

V konverzační části obrazovky systém indikuje příznakem „*" stav, kdy očekává jednopísmenový kód příkazu.

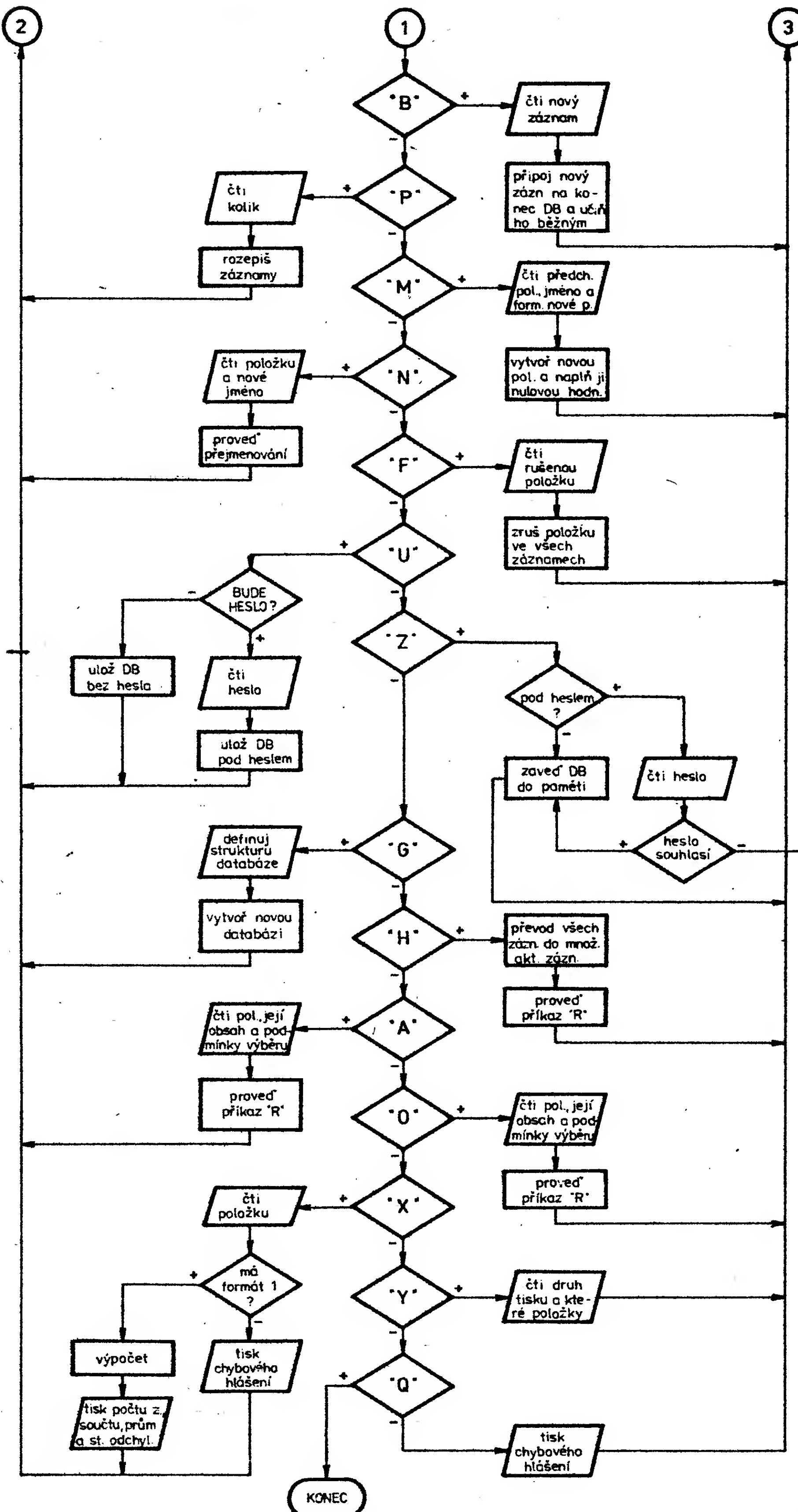
Pro některé příkazy viz Implementační omezení.

A. Příkazy pro databázi

? — dostupné příkazy.
Vypíše všechny dostupné příkazy a jejich význam.
G — vytvoření struktury databáze.
Definuje se jméno databáze (tabulky), počet položek záznamu (=počet sloupců tabulky), jména položek a formáty dat obsažených v položkách. Strukturu databáze lze později prostřednictvím jiných příkazů modifikovat.
K — zrušení databáze.
Zruší nejenom obsah databáze, ale i její strukturu.
Z — zavedení databáze.
Zavede dříve vytvořenou databázi z CMT do paměti (obdoba Load). Je-li soubor s databází chráněn heslem, pak uživatel musí toto heslo specifikovat.
U — uložení databáze.
Stávající databáze se uloží na CMT (obdoba Save). Existuje možnost chránit ukládanou databázi heslem.
R — stav databáze.
Rozepíše stávající strukturu databáze (jméno, počet záznamů, počet položek, běžný záznam a počet aktivních záznamů).
Q — konec činnosti.
Ukončí činnost RIDS, používá se po předchozím použití příkazu U.

B. Příkazy pro záznamy

I — vložení záznamu.
Vsune nový záznam před běžný a nový záznam učiní běžným.
B — přidání záznamu.
Přidá nový záznam na konec databáze a učiní ho běžným.
Dn — zrušení záznamů.
Zruší n záznamů počínaje běžným (včetně) a běžným učiní následující nezrušený záznam. Je-li počet rušených záznamů větší než počet záznamů od běžného do konce databáze, pak se zruší pouze záznamy od běžného do konce databáze a běžným se stává záznam před prvním zrušeným. POZOR, ruší se pouze aktivní záznamy!
+n — přesun ukazatele běžného záznamu dopředu.
Učiní běžným ten záznam, který má pořadové číslo o n větší, než stávající běžný záznam. Dosáhne-li se konce databáze, stává se běžným poslední záznam.
-n — přesun ukazatele běžného záznamu dozadu.
Učiní běžným ten záznam, který má pořadové číslo o n menší, než stávající běžný záznam. Dosáhne-li se začátku databáze, stává se běžným první záznam.
Pn — výpis záznamů.
Funguje stejně jako příkaz D s tím rozdílem, že neruší záznamy, ale vypisuje je na obrazovku ve formátu zvoleném příkazem Y. Tisk se pozastavuje po každém stisknutí mezerníku, dalším stiskem mezerníku lze pokračovat. Zrušení tisku se provede klávesou Q.
H — inicializace množiny aktivních záznamů.
Převádí všechny záznamy do množiny aktivních záznamů.
A — operace AND.
V množině aktivních záznamů ponechá pouze ty záznamy, jež splňují zadanou podmínku.
O — operace OR.
Do množiny aktivních záznamů přidá ty neaktivní, které splňují zadanou podmínku.
Y — selekce tisku.
Specifikuje formát tisku. POZOR, při tisku do řádku lze tisknout pouze 3 položky (vzhledem k omezené šířce obrazov-

ky) v libovolném pořadí, a to s maximální délkou řetězce 10 znaků (delší řetězec je zprava zkrácen — formát 2).

C. Příkazy pro položky

C — položky databáze.
Informace o položkách (čísla, jména a formáty).
M — přidání položky.
Přidá novou položku do struktury databáze. Obsah této položky je v každém záznamu nulový (viz Formát dat).
N — změna jména.
Změní jméno specifikované položky. Je-li číslo specifikované položky = 0, pak změní jméno databáze.
F — zrušení položky.
Zruší libovolnou položku databáze.
L — nalezení položky.
Nalezne první záznam s položkou, jejíž obsah definuje uživatel. Běžným záznamem se stává nalezený záznam anebo se nemění (nenajde-li se). Hledání začíná za běžným záznamem, pokračuje do konce databáze a dále pokračuje od začátku databáze do běžného záznamu.
S — vyhledání a změna.
Provádí totéž co příkaz L, s následnou změnou obsahu položky.
E — zobrazení položky.
Vypíše obsah libovolné položky běžného záznamu.
V — zobrazení a změna.
Provádí totéž co příkaz E, s následnou změnou obsahu položky.
X — statistika.
Provede výpočet statistických údajů na základě obsahu položky. POZOR, vyčíslovaná položka musí být formátu 1! Vypočtené údaje jsou:
— *počet záznamů* (aktivních);
součet;
průměr;
standardní odchylka.
POZOR, vyčísluje pouze **aktivní** záznamy!

CHYBOVÁ HLÁŠENÍ

***** CHYBNÝ VSTUP ! *****
Indikuje chybu při operaci INPUT:
— formát 2 místo formátu 1; POZOR, ne naopak!
— chybné číslo položky;
— položka formátu 2 u příkazu X;
— nenumerická specifikace položky nebo formátu;
— formát položky = 1 nebo 2.

***** PRÁZDNÁ DATABÁZE ! *****
Pokus o provedení příkazu nad databází s nulovým počtem záznamů.

***** DATABÁZE NEVYTVOŘENA ! *****
Neproveden prvotní příkaz G nebo Z.

***** KAPACITA PŘEKROČENA ! *****
Další záznam do databáze není možný z důvodu překročení kapacity paměti. Použito u příkazů I, B, M.

***** ZRUŠTE DATABÁZI ! *****
U příkazu F, když uživatel ruší poslední položku databáze.

IMPLEMENTAČNÍ OMEZENÍ

a) Při zadávání parametrů pro příkazy se položka vždy specifikuje svým číslem a ne jménem (lze zjistit příkazem C);
b) formát položky se vždy specifikuje svým číslem:
1 . . . numerická data;
2 . . . textová data.
c) nepoužívejte

[SHIFT] + [BREAK],

došlo by ke zhroucení systému.

ČESKÁ ABECEDA

RIDS umožňuje používat velká i malá písmena a také háčky a čárky pomocí klávesy

[GRAPH]

Například, napsání slova UČENÍ se provede touto posloupností

[U], [GRAPH], [C], [ALPHA], [E], [N], [GRAPH], [I], [ALPHA]

kde **GRAPH** zapíná háčky a čárky a **ALPHA** vypíná háčky a čárky.

Protože písmena E a U mohou mít až tři varianty, je jejich přiřazení toto:

[É] = [GRAPH] + [E] [Ú] = [GRAPH] + [P]
[Ě] = [GRAPH] + [W] [Ů] = [GRAPH] + [U]

Výpis programu RIDS

```
10 REM *** RIDS ***
11 CLS:CURSOR 16,6:PRINT "R I D S":CURSO
R 14,7:PRINT "JSS(C)-1987"
12 CURSOR 1,12:INPUT "DEFINOVAT CESKOU A
BECEDU ? (A/N) > ";OPx:OPx=LEFTx(OPx,1)
13 IF OPx="A" THEN PRINT:PRINT "JE NUTNY
 SOUBOR NA CMT: >CESKY PCG< !":CURSOR 15
,16:PRINT CHRx(x7F);" PLAY":LIMIT xF000:
LOAD "CESKY PCG":USR(xF000):LIMIT MAX:PO
KE x6BCF,x3B,x1
14 ON ERROR GOTO 39000
15 COLOR ,,7,0
20 ADF=500:NTF=500:NZD=200
25 DIM ADFx(ADF),TF(NTF),IP(NZD),TS(6)
30 CLS:OK=-1:AZ=0
35 GOSUB 33000
50 GOSUB 35000
53 MUSIC "A0.5"
55 PRINT " *";
60 GET OPx:IF OPx="" THEN 60
62 PRINT OPx
65 IF OPx="W" THEN GOSUB 34000:GOSUB 500
00:GOTO 50
70 IF OPx="Q" THEN CONSOLE:CLS:END
80 IF OPx="?" THEN GOSUB 1000:GOTO 50
90 IF (OPx<>"G")*(OPx<>"Z")*(OK=-1) THEN
 GOSUB 34000:CURSOR 5,5:PRINT "*** DATAB
AZE NEVYTVORENA ! ***":GOTO 50
110 IF OPx="R" THEN GOSUB 2000:GOTO 310
120 IF OPx="C" THEN GOSUB 3000:GOTO 310
130 IF OPx="+" THEN GOSUB 4000:GOTO 310
140 IF OPx="-" THEN GOSUB 5000:GOTO 310
150 IF OPx="L" THEN GOSUB 6000:GOTO 310
160 IF OPx="S" THEN GOSUB 7000:GOTO 310
170 IF OPx="E" THEN GOSUB 8000:GOTO 310
180 IF OPx="V" THEN GOSUB 9000:GOTO 310
190 IF OPx="D" THEN GOSUB 10000:GOTO 310
200 IF OPx="I" THEN GOSUB 11000:GOTO 310
210 IF OPx="B" THEN GOSUB 12000:GOTO 310
220 IF OPx="P" THEN GOSUB 13000:GOTO 310
230 IF OPx="M" THEN GOSUB 14000:GOTO 310
240 IF OPx="N" THEN GOSUB 15000:GOTO 310
250 IF OPx="F" THEN GOSUB 16000:GOTO 310
260 IF OPx="U" THEN GOSUB 17000:GOTO 310
270 IF OPx="Z" THEN GOSUB 18000:GOTO 310
280 IF OPx="G" THEN GOSUB 19000:GOTO 310
281 IF OPx="H" THEN GOSUB 20000:GOTO 310
282 IF OPx="A" THEN GOSUB 21000:GOTO 310
283 IF OPx="O" THEN GOSUB 22000:GOTO 310
284 IF OPx="X" THEN GOSUB 23000:GOTO 310
285 IF OPx="Y" THEN GOSUB 24000:GOTO 310
290 IF OPx="K" THEN PRINT:INPUT " POTVRD
TE! (A/N) > ";Ix:IF LEFTx(Ix,1)="A" THEN
 30
295 IF (OPx="K")*(LEFTx(Ix,1)<>"A") THEN
 50
300 GOSUB 34000:CURSOR 5,6:PRINT CSx:GOT
O 50
310 OK=0:GOTO 50
1000 REM *** ?...HELP ***
1005 GOSUB 34000
1010 PRINT "PRIKAZ                 VYZNAM"
1020 PRINT "------                 ------"
1040 PRINT " ?......INFORMACE O PRIKAZEC
H"
1050 PRINT " R......STAV DATABAZE"
1060 PRINT " C......POLOZKY DATABAZE"
1070 PRINT " +[N]...POSUV UKAZATELE VPRE
D"
1080 PRINT " -[N]...POSUV UKAZATELE VZAD
"
1090 PRINT " L......NALEZENI ZAZNAMU"
1100 PRINT " S......JAKO  L  SE ZMENOU"
1110 PRINT " E......ZOBRAZENI OBSAHU POL
OZKY"
1120 PRINT " V......JAKO  E  SE ZMENOU"
1130 PRINT " D[N]...ZRUSENI ZAZNAMU"
1140 PRINT " I......VLOZENI ZAZNAMU PRED
 BEZNY"
1150 PRINT " B......PRIDANI ZAZNAMU NA K
ONEC"
1160 PRINT " P[N]...ROZEPSANI ZAZNAMU"
1162 CURSOR 2,20
1163 CONSOLE 18,6,2,36
1164 INPUT "DALSI PRIKAZY? (A/N) >";OPx
1166 IF LEFTx(OPx,1)<>"A" THEN 1990
1167 GOSUB 34000
1168 PRINT "PRIKAZ                 VYZNAM"
1169 PRINT "------                 ------"
1170 PRINT " M......PRIDANI POLOZKY"
1180 PRINT " N......PREJMENOVANI POLOZKY
"
1190 PRINT " F......ZRUSENI POLOZKY"
1200 PRINT " U......ULOZENI DATABAZE NA
CMT"
1210 PRINT " Z......ZAVEDENI DATABAZE Z
CMT"
1220 PRINT " G......VYTVORENI DATABAZE"
1230 PRINT " K......ZRUSENI DATABAZE"
1240 PRINT " H......AKTIVIZACE ZAZNAMU"
1250 PRINT " A......AKTIVIZACE - OPERACI
 AND"
1260 PRINT " O......AKTIVIZACE - OPERACI
 OR"
1270 PRINT " X......STATISTIKA DAT"
1280 PRINT " Y......SELEKCE TISKU"
1290 PRINT " Q......KONEC PRACE S DATABA
ZI"
1990 RETURN
2000 REM *** R...STAV DATABAZE ***
2005 GOSUB 34000
2010 PRINT "DATABAZE : ";ADFx(0)
2020 PRINT "ZAZNAMU  :";TF(0)
2030 PRINT "POLOZEK  :";TF(1)
2040 PRINT
2050 PRINT "BEZNY ZAZNAM       :";AZ;"."
2060 PRINT "-----------------------------
-------"
2070 POC=0
2075 IF TF(0)=0 THEN 2110
2080 FOR I=1 TO TF(0)
2090 IF IP(I)=0 THEN POC=POC+1
2100 NEXT I
2110 PRINT "AKTIVNICH ZAZNAMU :";POC
2990 RETURN
3000 REM *** C...POLOZKY ***
3005 GOSUB 34000
3010 FOR I=1 TO TF(1)
3020 PRINT I;". ";ADFx(I);TAB(26);"FORMA
T =";ABS(TF(I+2))
3030 NEXT I
3990 RETURN
4000 REM *** +...POSUV VPRED ***
4005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
4010 INPUT "O KOLIK >";KOLIK
4015 IF (KOLIK<0)+(KOLIK<>INT(KOLIK)) TH
EN GOSUB 37000:GOTO 4010
4020 AZ=AZ+KOLIK
4030 IF AZ>TF(0) THEN AZ=TF(0)
4990 KOLIK=1:GOTO 13020
5000 REM *** -...POSUV VZAD ***
5005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
5010 INPUT "O KOLIK >";KOLIK
5015 IF (KOLIK<0)+(KOLIK<>INT(KOLIK)) TH
EN GOSUB 37000:GOTO 5010
5020 AZ=AZ-KOLIK
5030 IF AZ<1 THEN AZ=1
5990 GOTO 4990
6000 REM *** L...VYHLEDANI ZAZNAMU ***
6005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
6010 INPUT "POLOZKA >";SL
```

```
6020 IF (SL>TF(1))+(SL<1)+(SL<>INT(SL))
THEN GOSUB 37000:GOTO 6010
6030 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN INPUT "OBSA
H >";PR:GOTO 6040
6035 INPUT "OBSAH >";PR×
6040 PP=0:KOLIK=0
6045 IF SL=1 THEN 6075
6050 FOR I=1 TO SL-1
6060 IF ABS(TF(I+2))=2 THEN PP=PP+1
6070 NEXT I
6075 POC=PP
6080 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN 6200
6090 PP=PP+TF(1)+1+AZ*TF(2)
6100 IF TF(0)<AZ+1 THEN 6140
6105 FOR I=AZ+1 TO TF(0)
6110 IF ADF×(PP)=PR× THEN AZ=I:GOTO 4990
6120 PP=PP+TF(2)
6130 NEXT I
6140 PP=POC+TF(1)+1
6145 IF AZ<1 THEN 6190
6150 FOR I=1 TO AZ
6160 IF ADF×(PP)=PR× THEN AZ=I:GOTO 4990
6170 PP=PP+TF(2)
6180 NEXT I
6190 GOTO 6990
6200 PP=2+TF(1)+AZ*(TF(1)-TF(2))+SL-POC
6210 IF TF(0)<AZ+1 THEN 6250
6215 FOR I=AZ+1 TO TF(0)
6220 IF TF(PP)=PR THEN AZ=I:GOTO 4990
6230 PP=PP+TF(1)-TF(2)
6240 NEXT I
6250 PP=2+TF(1)+SL-POC
6255 IF AZ<1 THEN 6990
6260 FOR I=1 TO AZ
6270 IF TF(PP)=PR THEN AZ=I:GOTO 4990
6280 PP=PP+TF(1)-TF(2)
6290 NEXT I
6990 RETURN
7000 REM *** S...VYHLEDANI A ZMENA ***
7005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
7010 GOSUB 6000
7015 IF KOLIK=0 THEN 7990
7017 CURSOR 2,22
7019 CONSOLE 18,6,2,36
7020 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN INPUT "NOVY
 OBSAH >";TF((AZ-1)*(TF(1)-TF(2))+SL+TF(
1)+2-POC):GOTO 7990
7030 INPUT "NOVY OBSAH >";ADF×((AZ-1)*TF
(2)+POC+1+TF(1))
7990 RETURN
8000 REM *** E...ZOBRAZENI POLOZKY ***
8005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
8010 INPUT "CISLO POLOZKY >";SL
8015 IF (SL>TF(1))+(SL<1)+(SL<>INT(SL))
THEN GOSUB 37000:GOTO 8010
8020 POC=0
8025 IF SL=1 THEN 8055
8030 FOR I=1 TO SL-1
8040 IF ABS(TF(I+2))=2 THEN POC=POC+1
8050 NEXT I
8055 GOSUB 34000
8060 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN PRINT "OBSA
H =";TF((AZ-1)*(TF(1)-TF(2))+SL+TF(1)+2-
POC):GOTO 8990
8070 PRINT "OBSAH = ";ADF×((AZ-1)*TF(2)+
POC+TF(1)+1)
8990 RETURN
9000 REM *** V...ZOBRAZENI A ZMENA ***
9005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
9010 GOSUB 8000
9990 GOTO 7017
10000 REM *** D...RUSENI ZAZNAMU ***
10005 IF TF(0)=0 THEN 36000
10010 INPUT "KOLIK >";KOLIK
10015 IF (KOLIK<0)+(KOLIK<>INT(KOLIK)) T
HEN GOSUB 37000: GOTO 10010
10018 IF KOLIK=0 THEN 10990
10020 IF KOLIK>=TF(0)-AZ+1 THEN KOLIK=TF
(0)-AZ+1:GOTO 10150
10030 POC=(AZ-1)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)+3
10040 PP=KOLIK*(TF(1)-TF(2))
10045 IF PP<1 THEN 10090
10050 FOR I=1 TO (TF(0)-AZ)*(TF(1)-TF(2)
)
10060 TF(POC)=TF(POC+PP)
10070 POC=POC+1
10080 NEXT I
10090 POC=(AZ-1)*TF(2)+TF(1)+1
10100 PP=KOLIK*TF(2)
10105 IF PP<1 THEN 10141
10110 FOR I=1 TO (TF(0)-AZ)*TF(2)
10120 ADF×(POC)=ADF×(POC+PP)
10130 POC=POC+1
10140 NEXT I
10141 IF KOLIK=1 THEN 10150
10142 FOR I=1 TO KOLIK-1
10144 IP(AZ+I)=IP(AZ+KOLIK+I)
10146 NEXT I
10150 IF AZ+KOLIK>TF(0) THEN AZ=AZ-1
10152 TF(0)=TF(0)-KOLIK
10990 GOTO 2000
11000 REM *** I...VLOZ ZAZNAM ***
11005 IF (((TF(0)+1)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)
+2)>NTF)+(((TF(0)+1)*TF(2)+TF(1))>ADF) T
HEN GOSUB 38000:GOTO 11990
11008 IF AZ=0 THEN AZ=1
11010 POC=TF(0)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)+2
11020 PP=TF(1)-TF(2)
11025 IF (TF(0)-AZ+1)*(TF(1)-TF(2))<1 TH
EN 11070
11030 FOR I=1 TO (TF(0)-AZ+1)*(TF(1)-TF(
2))
11040 TF(POC+PP)=TF(POC)
11050 POC=POC-1
11060 NEXT I
11070 POC=TF(0)*TF(2)+TF(1)
11080 PP=TF(2)
11085 IF TF(2)*(TF(0)-AZ+1)<1 THEN 11130
11090 FOR I=1 TO TF(2)*(TF(0)-AZ+1)
11100 ADF×(POC+PP)=ADF×(POC)
11110 POC=POC-1
11120 NEXT I
11130 POC=POC+1
11140 PP=(AZ-1)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)+3
11145 GOSUB 34000
11150 FOR I=1 TO TF(1)
11160 PRINT I;".";
11165 IF LEFT×(JS×,1)="A" THEN PRINT ADF
×(I);
11170 IF ABS(TF(I+2))=1 THEN INPUT " >";
TF(PP):PP=PP+1:GOTO 11200
11180 INPUT " >";ADF×(POC):POC=POC+1
11200 NEXT I
11201 IF TF(0)-AZ<0 THEN 11210
11204 FOR I=0 TO TF(0)-AZ
11206 IP(TF(0)-I+1)=IP(TF(0)-I)
11208 NEXT I
11210 IP(AZ)=0
11220 TF(0)=TF(0)+1
11990 RETURN
12000 REM *** B...PRIDEJ ZAZNAM ***
12005 IF (((TF(0)+1)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)
+2)>NTF)+((TF(0)+1)*TF(2)+TF(1)>ADF) THE
N GOSUB 38000:GOTO 11990
12010 POC=TF(1)+TF(2)*TF(0)+1
12020 PP=TF(1)+TF(0)*(TF(1)-TF(2))+3
12030 AZ=TF(0)+1
12990 GOTO 11145
13000 REM *** P...TISK ZAZNAMU ***
13005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
13010 INPUT "KOLIK >";KOLIK
13015 IF (KOLIK<0)+(KOLIK<>INT(KOLIK)) T
HEN GOSUB 37000:GOTO 13010
13020 P2=(AZ-1)*TF(2)+TF(1)+1
13040 PP=(AZ-1)*(TF(1)-TF(2))+TF(1)+3:P1
=0
13045 GOSUB 34000
13047 IF (LEFT×(OL×,1)="A")*(LEFT×(JS×,1
)="A") THEN PRINT SPC(3);:FOR I=1 TO TS(
0):PRINT LEFT×(ADF×(TS(I)),9);TAB(I*10+5
);:NEXT I:PRINT:PRINT "-----------------
------------------":CONSOLE 3,16,2,36
13050 FOR I=AZ TO TF(0)
13055 IF IP(I)=1 THEN P2=P2+TF(2):PP=PP+
TF(1)-TF(2):GOTO 13120
13057 IF P1=KOLIK THEN 13130
13058 IF LEFT×(OL×,1)="A" THEN 13102
13060 FOR J=1 TO TF(1)
13065 IF TF(J+2)=1 THEN PP=PP+1:GOTO 131
00
13067 IF TF(J+2)=2 THEN P2=P2+1:GOTO 131
00
13070 PRINT J;".";
13072 IF LEFT×(JS×,1)="A" THEN PRINT ADF
×(J);" ";
13074 PRINT ">";
13076 IF ABS(TF(J+2))=1 THEN PRINT TF(PP
):PP=PP+1:GOTO 13100
13078 PRINT " ";ADF×(P2):P2=P2+1
13100 NEXT J
13101 GOTO 13114
13102 PRINT SPC(3);:FOR J=1 TO TS(0)
13104 IF TF(TS(J)+2)=-1 THEN PRINT TF(PP
-TS(J+3)+TS(J)-1);:GOTO 13107
13106 PRINT LEFT×(ADF×(P2+TS(J+3)),9);
13107 PRINT TAB(J*10+5);
13108 NEXT J
13110 PRINT
13112 P2=P2+TF(2):PP=PP+TF(1)-TF(2)
13114 AZ=AZ+1
13116 IF LEFT×(OL×,1)<>"A" THEN PRINT "-
------------------------------------"
13117 P1=P1+1
13118 GET I×:IF (LEFT×(I×,1)=" ")*(LEFT×
(OP×,1)="P") THEN GOSUB 32000
13119 IF LEFT×(I×,1)="Q" THEN FOR I=1 TO
 500:NEXT I:GOTO 13130
13120 NEXT I
13130 IF P1<>0 THEN AZ=AZ-1
13990 RETURN
14000 REM *** A...PRIDANI POLOZKY ***
14010 INPUT "PREDCHAZEJICI POLOZKA >";SL
14015 IF (SL<0)+(SL<>INT(SL))+(SL>TF(1))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 14010
14020 PP=0
14025 IF SL<1 THEN 14060
14030 FOR I=1 TO SL
14040 IF ABS(TF(I+2))=2 THEN PP=PP+1
14050 NEXT I
14060 INPUT "JMENO  NOVE POLOZKY >";PR×
14070 INPUT "FORMAT NOVE POLOZKY >";PR
14075 IF (PR<>1)*(PR<>2) THEN GOSUB 3700
0:GOTO 14070
14076 IF PR=1 THEN IF (TF(0)*(TF(1)-TF(2
))+TF(1)+2+TF(0))>NTF THEN GOSUB 38000:
GOTO 14990
14077 IF (TF(0)*TF(2)+TF(1)+TF(0))>ADF T
HEN GOSUB 38000:GOTO 14990
14080 IF PR=1 THEN POC=TF(1)+2+(TF(1)-TF
(2))*TF(0):PQ=TF(0):GOTO 14195
14090 POC=TF(1)+TF(0)*TF(2):PQ=TF(0)
14095 IF TF(0)=0 THEN 14190
14100 FOR I=1 TO TF(0)
14105 IF TF(2)-PP<1 THEN 14140
14110 FOR J=1 TO TF(2)-PP
14120 ADF×(POC+PQ)=ADF×(POC):POC=POC-1
14130 NEXT J
14140 ADF×(POC+PQ)="":PQ=PQ-1
14145 IF PP<1 THEN 14180
14150 FOR J=1 TO PP
14160 ADF×(POC+PQ)=ADF×(POC):POC=POC-1
14170 NEXT J

14180 NEXT I
14190 TF(2)=TF(2)+1:GOTO 14290
14195 IF TF(0)=0 THEN 14290
14200 FOR I=1 TO TF(0)
14205 IF TF(1)-TF(2)-SL+PP<1 THEN 14240
14210 FOR J=1 TO TF(1)-TF(2)-SL+PP
14220 TF(POC+PQ)=TF(POC):POC=POC-1
14230 NEXT J
14240 TF(POC+PQ)=0:PQ=PQ-1
14245 IF SL-PP<1 THEN 14280
14250 FOR J=1 TO SL-PP
14260 TF(POC+PQ)=TF(POC):POC=POC-1
14270 NEXT J
14280 NEXT I
14290 TF(1)=TF(1)+1
14300 POC=(TF(1)-TF(2))*TF(0)+TF(1)+1
14305 IF POC-SL-2<1 THEN 14350
14310 FOR I=1 TO POC-SL-2
14320 TF(POC+1)=TF(POC)
14330 POC=POC-1
14340 NEXT I
14350 POC=TF(2)*TF(0)+TF(1)-1
14355 IF POC-SL<1 THEN 14400
14360 FOR I=1 TO POC-SL
14370 ADF×(POC+1)=ADF×(POC)
14380 POC=POC-1
14390 NEXT I
14400 TF(SL+3)=-PR
14410 ADF×(SL+1)=PR×
14990 GOTO 2000
15000 REM *** N..ZMENA JMENA POLOZKY ***
15010 INPUT "PREJMENOVAVANA POLOZKA >";S
L
15015 IF (SL<0)+(SL>TF(1))+(SL<>INT(SL))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 15010
15020 INPUT "NOVE JMENO >";PR×
15030 ADF×(SL)=PR×
15990 RETURN
16000 REM *** F...ZRUSENI POLOZKY ***
16006 IF TF(1)-1<1 THEN GOSUB 34000:CURS
OR 8,6:PRINT "*** ZRUSTE DATABAZI ! ***"
:RETURN
16010 INPUT "RUSENA POLOZKA >";SL
16015 IF (SL<1)+(SL>TF(1))+(SL<>INT(SL))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 16010
16020 PP=0
16025 IF SL=1 THEN 16080
16030 FOR I=1 TO SL-1
16040 IF ABS(TF(I+2))=2 THEN PP=PP+1
16050 NEXT I
16080 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN POC=TF(1)+
2-PP+SL:PQ=1:GOTO 16195
16090 POC=TF(1)+PP+1:PQ=1
```

```
16095 IF TF(0)=0 THEN 16190
16100 FOR I=1 TO TF(0)
16105 IF TF(2)-1<1 THEN 16140
16110 FOR J=1 TO TF(2)-1
16120 ADF×(POC)=ADF×(POC+PQ):POC=POC+1
16130 NEXT J
16140 PQ=PQ+1
16180 NEXT I
16190 TF(2)=TF(2)-1:GOTO 16290
16195 IF TF(0)=0 THEN 16290
16200 FOR I=1 TO TF(0)
16205 IF TF(1)-TF(2)-1<1 THEN 16280
16210 FOR J=1 TO TF(1)-TF(2)-1
16220 TF(POC)=TF(POC+PQ):POC=POC-1
16230 NEXT J
16240 PQ=PQ-1
16280 NEXT I
16290 TF(1)=TF(1)-1
16300 POC=SL+2
16305 IF (TF(1)-TF(2))*TF(0)+TF(1)-SL+1<
1 THEN 16350
16310 FOR I=1 TO (TF(1)-TF(2))*TF(0)+TF(
1)-SL+1
16320 TF(POC)=TF(POC+1)
16330 POC=POC+1
16340 NEXT I
16350 POC=SL
16355 IF TF(2)*TF(0)+TF(1)-SL+1<1 THEN 1
6990
16360 FOR I=1 TO TF(2)*TF(0)+TF(1)-SL+1
16370 ADF×(POC)=ADF×(POC+1)
16380 POC=POC+1
16390 NEXT I
16990 GOTO 2000
17000 REM *** U...SAVE ***
17005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
17006 INPUT "CHRANIT ZAPIS? (A/N) >";OP×
17007 IF LEFT×(OP×,1)="N" THEN PR×=";;;;
":GOTO 17010
17008 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN PRINT:PR
INT CS×:PRINT:GOTO 17006
17009 INPUT "HESLO >";PR×:CLS
17010 GOSUB 34000
17020 CURSOR 13,5:PRINT CHR×(×7F);" RECO
RD.PLAY"
17022 J=TF(0)*(TF(1)-TF(2))+2+TF(1)
17024 K=TF(0)*TF(2)+TF(1)
17025 WOPEN ADF×(0)
17030 PRINT/T PR×
17040 PRINT/T J
17050 PRINT/T K
17060 FOR I=0 TO J
17100 PRINT/T TF(I)
17110 NEXT I
17140 FOR I=0 TO K
17150 PRINT/T ADF×(I)
17170 NEXT I
17240 CLOSE
17250 CLS
17990 RETURN
18000 REM *** Z...LOAD ***
18002 IF OK=0 THEN INPUT "EXISTUJICI DAT
ABAZI ZRUSIT?(A/N) >";OP×:IF LEFT×(OP×,1
)<>"A" THEN 18990
18005 INPUT "JMENO DATABAZE Z CMT >";OP×
18008 GOSUB 34000
18009 CURSOR 16,5:PRINT CHR×(×7F);" PLAY
"
18010 ROPEN OP×
18011 INPUT/T PR×
18012 IF PR×<>";;;;" THEN PRINT:INPUT "
          HESLO? >";OP×:CLS:IF PR×<>OP
× THEN CLOSE:GOTO 10
18013 INPUT/T J
18016 INPUT/T K
18020 FOR I=0 TO J
18030 INPUT/T TF(I)
18040 NEXT I
18050 FOR I=0 TO K
18060 INPUT/T ADF×(I)
18070 NEXT I
18080 CLOSE
18090 FOR I=0 TO TF(0):IP(I)=0:NEXT I
18095 FOR I=3 TO TF(1)+2:TF(I)=ABS(TF(I)
):NEXT I
18100 AZ=1:OK=0:TF(3)=-TF(3)
18110 JS×="A":OL×="N"
18990 GOTO 2000
19000 REM *** G...VYTVORENI DATABAZE ***
19002 IF OK=-1 THEN 19008
19004 INPUT "EXISTUJICI DATABAZI ZRUSIT?
(A/N) >";OP×
19006 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN 19990
19008 PRINT:PRINT "CEKEJTE PROSIM !"
19010 FOR I=0 TO ADF
19020 ADF×(I)=""
19030 NEXT I
19040 FOR I=0 TO NTF
19050 TF(I)=0
19060 NEXT I
19061 FOR I=0 TO NZD
19062 IP(I)=0
19063 NEXT I
19065 CONSOLE 1,23,1,38:CLS:CURSOR 2,1:C
ONSOLE 1,23,2,36
19070 INPUT "JMENO NOVE DATABAZE......."
;PR×
19080 INPUT "POTVRDTE VYTVORENI (A/N).."
;OP×
19090 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN OK=-1:GO
TO 30
19100 INPUT "POCET POLOZEK DATABAZE...."
;TF(1)
19101 IF (TF(1)<1)+(TF(1)<>INT(TF(1))) T
HEN GOSUB 37000:GOTO 19100
19102 INPUT "POCET POLOZEK FORMATU 2..."
;TF(2)
19103 IF (TF(2)<0)+(TF(2)<>INT(TF(2))) T
HEN GOSUB 37000:GOTO 19102
19104 IF (ADF-TF(1)-TF(2)<0)+(NTF-2-2*TF
(1)+TF(2)<0) THEN PRINT:PRINT SPC(2);KS×
:PRINT:GOTO 19100
19110 ADF×(0)=PR×:POC=0
19120 FOR I=1 TO TF(1)
19130 PRINT:PRINT "POLOZKA";I
19140 INPUT "   JMENO....";ADF×(I)
19150 INPUT "   FORMAT...";TF(I+2)
19155 IF (TF(I+2)<>1)*(TF(I+2)<>2) THEN
GOSUB 37000:GOTO 19150
19157 IF TF(I+2)=2 THEN POC=POC+1
19160 NEXT I
19170 PRINT:INPUT "NEJAKE OPRAVY? (A/N).
.....";OP×
19180 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN 19270
19190 INPUT "OPRAVOVANA POLOZKA........"
;SL
19195 IF (SL<>INT(SL))+(SL<1)+(SL>TF(1))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 19190
19200 INPUT "ZMENIT JMENO? (A/N)......."
;OP×
19210 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN 19230
19220 INPUT "   NOVE JMENO............"
;ADF×(SL)
19230 INPUT "ZMENIT FORMAT? (A/N)......"
;OP×
19240 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN 19260
19250 INPUT "   NOVY FORMAT..........."
;PR
19255 IF (PR<>1)*(PR<>2) THEN GOSUB 3700
0:GOTO 19250
19256 IF (TF(SL+2)=2)*(PR=1) THEN POC=PO
C-1:GOTO 19259
19257 IF (TF(SL+2)=1)*(PR=2) THEN POC=PO
C+1
19258 IF (ADF-TF(1)-POC<0)+(NTF-2-2*TF(1
)+POC<0) THEN PRINT:PRINT SPC(2);KS×:PRI
NT:GOTO 19100
19259 TF(SL+2)=PR
19260 GOTO 19170
19270 CLS:CONSOLE:CURSOR 1,17:PRINT [1,]
 "=========== NOVA DATABAZE ===========
";
19990 TF(3)=-TF(3):TF(2)=POC:AZ=0:RETURN
20000 REM *** H...AKTIVIZACE ZAZNAMU ***
20005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
20010 FOR I=1 TO TF(0)
20020 IP(I)=0
20030 NEXT I
20990 GOTO 2000
21000 REM *** A...OPERACE AND ***
21005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
21010 GOSUB 30000
21030 FOR I=1 TO TF(0)
21040 IF IP(I)=0 THEN GOSUB 31000
21050 POC=POC+TF(2):PP=PP+TF(1)-TF(2)
21060 NEXT I
21990 GOTO 2000
22000 REM *** O...OPERACE OR ***
22005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
22010 GOSUB 30000
22040 FOR I=1 TO TF(0)
22050 IF IP(I)=1 THEN GOSUB 31000
22060 POC=POC+TF(2):PP=PP+TF(1)-TF(2)
22070 NEXT I
22990 GOTO 2000
23000 REM *** X...STATISTIKA ***
23005 IF TF(0)=0 THEN GOTO 36000
23010 INPUT "POLOZKA >";SL
23015 IF (SL<1)+(SL>TF(1))+(SL<>INT(SL))
+(ABS(TF(SL+2))=2) THEN GOSUB 37000:GOTO
 23010
23030 INPUT "TAKE STANDARTNI ODCHYLKU? (
A/N) >";OP×
23035 GOSUB 34000
23040 PRINT ADF×(SL):PRINT
23042 PP=0
23043 IF SL-1<1 THEN 23050
23044 FOR I=1 TO SL-1
23046 IF ABS(TF(I+2))=1 THEN PP=PP+1
23048 NEXT I
23050 P1=0:P2=0:P3=0:POC=TF(1)+3+PP
23060 FOR I=1 TO TF(0)
23070 IF IP(I)=1 THEN 23100
23080 P1=P1+1
23090 P2=P2+TF(POC)
23100 POC=POC+TF(1)-TF(2)
23110 NEXT I
23120 PRINT "   ZAZNAMU =";P1
23125 PRINT "   SOUCET  =";P2
23130 IF P1=0 THEN 23990
23140 P2=P2/P1
23150 PRINT "   PRUMER  =";P2
23160 IF LEFT×(OP×,1)<>"A" THEN 23990
23165 POC=TF(1)+3+PP
23170 FOR I=1 TO TF(0)
23180 IF IP(I)=1 THEN 23200
23190 P3=P3+(TF(POC)-P2)^2
23200 POC=POC+TF(1)-TF(2)
23210 NEXT I
23220 PRINT:PRINT "   STANDARTNI ODCHYLK
A =";SQR(P3/P1)
23990 RETURN
24000 REM *** Y...SELEKCE TISKU ***
24005 CONSOLE 1,23,1,38:CLS:CURSOR 2,1:C
ONSOLE 1,23,2,36
24010 INPUT "KOLIK ZOBRAZIT POLOZEK.....

....";SL
24011 IF (SL<0)+(SL>TF(1))+(SL<>INT(SL))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 24010
24012 IF SL=0 THEN OL×="N":TF(3)=ABS(TF(
3)):GOTO 24090
24013 INPUT "DO RADKU? (A/N)...........
....";OL×:PRINT
24014 IF (LEFT×(OL×,1)="A")*(SL>3) THEN
SL=3
24020 FOR I=1 TO TF(1)
24030 TF(I+2)=ABS(TF(I+2))
24040 NEXT I
24042 FOR I=0 TO 6:TS(I)=0:NEXT I
24045 P1=0
24050 FOR I=1 TO SL
24060 PRINT "CISLO";I;". POLOZKY";
24065 INPUT "...............";PR
24066 IF (PR<1)+(LEFT×(OL×,1)<>"A")*(PR<
=P1)+(PR>TF(1))+(PR<>INT(PR)) THEN GOSUB
 37000:GOTO 24060
24067 P1=PR
24068 IF LEFT×(OL×,1)<>"A" THEN 24074
24069 IF PR-1<1 THEN 24073
24070 FOR J=1 TO PR-1
24071 IF ABS(TF(J+2))=2 THEN TS(I+3)=TS(
I+3)+1
24072 NEXT J
24073 TS(I)=PR:TS(0)=TS(0)+1
24074 TF(PR+2)=-ABS(TF(PR+2))
24075 IF (LEFT×(OL×,1)<>"A")*(P1=TF(1))
THEN 24090
24080 NEXT I
24090 PRINT:INPUT "ZOBRAZIT JMENA POLOZE
K? (A/N)..";JS×
24100 CLS:CONSOLE:CURSOR 1,17:PRINT [1,]
 "=====================================
";
24990 RETURN
30000 REM *** SUBRUTINA AKTIVACE 1 ***
30010 INPUT "POLOZKA >";SL
30015 IF (SL<1)+(SL>TF(1))+(SL<>INT(SL))
 THEN GOSUB 37000:GOTO 30010
30020 INPUT "<,> NEBO = (KTERA Z NICH?)
>";OP×
30025 IF (LEFT×(OP×,1)<>">")*(LEFT×(OP×,
1)<>"=")*(LEFT×(OP×,1)<>"<") THEN GOSUB
37000:GOTO 30020
30030 IF ABS(TF(SL+2))=1 THEN INPUT "HOD
NOTA >";PR:GOTO 30040
30035 INPUT "HODNOTA >";PR×
30040 POC=0:PP=0
30050 FOR I=1 TO SL
30060 IF ABS(TF(I+2))=2 THEN POC=POC+1:G
OTO 30080
30070 PP=PP+1
30080 NEXT I
30090 PP=TF(1)+2+PP
30100 POC=TF(1)+POC
30990 RETURN
```

```
31000 REM *** SUBRUTINA AKTIVACE 2 ***
31010 IF ABS(TF(SL+2))=2 THEN 31070
31020 IF LEFT×(OP×,1)="<" THEN IF PR>TF(
PP) THEN 31110
31030 IF LEFT×(OP×,1)="=" THEN IF PR=TF(
PP) THEN 31110
31040 IF LEFT×(OP×,1)=">" THEN IF PR<TF(
PP) THEN 31110
31050 GOTO 31990
31070 IF LEFT×(OP×,1)="<" THEN IF PR×>LE
FT×(ADF×(POC),LEN(PR×)) THEN 31110
31080 IF LEFT×(OP×,1)="=" THEN IF PR×=LE
FT×(ADF×(POC),LEN(PR×)) THEN 31110
31090 IF LEFT×(OP×,1)=">" THEN IF PR×<LE
FT×(ADF×(POC),LEN(PR×)) THEN 31110
31100 GOTO 31990
31110 IP(I)=0:RETURN
31990 IP(I)=1:RETURN
32000 REM *** WAITING ***
32010 GET I×:IF (LEFT×(I×,1)<>" ")*(LEFT
×(I×,1)<>"Q") THEN 32010
32990 RETURN
33000 REM *** UVOD ***
33005 CONSOLE:CURSOR 0,0
33010 CS×=" ============================
==========="
33020 KS×=":
             :"
33030 PRINT [1,] CS×
33040 FOR I=1 TO 16:PRINT [1,] KS×;:NEXT
 I
33050 PRINT [1,] CS×
33060 FOR I=1 TO 6:PRINT [1,] KS×;:NEXT
I
33070 PRINT [1,] CS×;
33080 CS×="-----------------"
33090 KS×="I                 I"
33100 CURSOR 12,3:PRINT CS×;
33110 FOR I=4 TO 11:CURSOR 12,I:PRINT KS
×;:NEXT I
33120 CURSOR 12,12:PRINT CS×;
33130 CURSOR 12,9:PRINT CS×;
33140 CURSOR 16,5:PRINT "DATABAZE";
33150 CURSOR 16,7:PRINT "R I D S";
33160 CURSOR 14,10:PRINT "V3.2 (4.8.87)"
;
33170 CURSOR 15,11:PRINT "(C) SVEHLA";
33180 CURSOR 15,14:PRINT "STISKNI  ?";
33190 KS×="*** KAPACITA PREKROCENA ! ***
"
33200 PS×="  *** PRAZDNA DATABAZE ! ***"
33210 CS×="    *** CHYBNY VSTUP ! ***"
33990 RETURN
34000 REM *** KONSOLA HORNI ***
34010 CURSOR 2,1
34020 CONSOLE 1,16,2,36
34030 CLS
34990 RETURN
35000 REM *** KONSOLA DOLNI ***
35010 CURSOR 2,18
35020 CONSOLE 18,6,2,36
35030 CLS
35990 RETURN
36000 REM *** PRAZDNA DATABAZE ***
36005 GOSUB 34000
36010 CURSOR 5,5:PRINT PS×
36990 RETURN
37000 REM *** CHYBNY VSTUP ***
37010 PRINT:PRINT SPC(5);CS×:PRINT
37990 RETURN
38000 REM *** KAPACITA PREKROCENA ***
38005 GOSUB 34000
38010 CURSOR 5,3:PRINT KS×
38990 RETURN
39000 REM *** OSETRENI SYST. CHYBY ***
39010 GOSUB 37000
39990 RESUME
50000 CLS:FOR I=0 TO NTF
50001 PRINT ADF×(I);TAB(25);IP(I),TF(I)
50005 GET I×:IF LEFT×(I×,1)=" " THEN GOS
UB 32000
50007 IF LEFT×(I×,1)="Q" THEN 50990
50010 NEXT I
50990 RETURN
```

Definice českého generátoru znaků

```
:F000=DB E0 11 80 C1 21 78 F0 /ш@. a!xП
:F008=01 30 00 ED B0 11 C0 C1 /.0.M .юa
:F010=01 10 00 ED B0 11 E8 C1 /...M .Xa
:F018=01 08 00 ED B0 11 08 C2 /...M ..б
:F020=01 08 00 ED B0 11 20 C2 /...M . б
:F028=01 08 00 ED B0 11 30 C2 /...M .0б
:F030=01 18 00 ED B0 11 98 C2 /...M . б
:F038=01 08 00 ED B0 11 80 C3 /...M . ц
:F040=01 10 00 ED B0 11 A0 C3 /...M . ц
:F048=01 30 00 ED B0 11 E8 C3 /.0.M .Xц
:F050=01 08 00 ED B0 11 80 C5 /...M . e
:F058=01 10 00 ED B0 11 A8 C6 /...M . ф
:F060=01 10 00 ED 90 11 C8 C6 /...M .×ф
:F068=01 08 00 ED B0 11 F0 C6 /...M .Пф
:F070=01 08 00 ED B0 DB E1 C9 /...M шAи
:F078=26 5A 42 3E 12 22 42 00 /&ZB>."B.
:F080=A8 48 3E 08 08 48 30 00 / H>..H0.
:F088=6A 56 4A 52 62 42 42 00 /jVJRbBB.
:F090=28 10 3A 46 42 42 42 00 /(.:FBBB.
:F098=BE 42 02 1E 02 02 7E 00 / B....¯.
:F0A0=20 10 4A 42 62 5C 40 3C / .JBb\@<
:F0A8=66 1A 02 1E 02 02 7E 00 /f.....¯.
:F0B0=10 28 52 42 42 62 5C 00 /.(RBBb\.
:F0B8=40 20 18 10 10 10 38 00 /@ ....8.
:F0C0=28 10 7C 02 3C 40 3E 00 /(.|.<@>.
:F0C8=AC 42 02 3C 40 42 3C 00 / B.<@B<.
:F0D0=40 20 1C 20 3C 22 5C 00 /@ . <"\.
:F0D8=AE 54 24 44 44 24 1E 00 / T×DD×..
:F0E0=68 50 5C 62 42 62 5C 00 /hP\bBb\.
:F0E8=58 24 52 42 7E 42 42 00 /X×RB¯BB.
:F0F0=28 10 3A 46 02 02 02 00 /(.:F....
:F0F8=28 6C 10 10 10 10 10 00 /(l......
:F100=20 40 3C 42 7E 02 3C 00 / @<B¯.<.

:F108=64 54 44 38 10 10 10 00 /dTD8....
:F110=66 58 20 18 04 02 7E 00 /fX ...¯.
:F118=28 10 7E 20 18 04 7E 00 /(.¯ ..¯.
:F120=28 10 3C 42 7E 02 3C 00 /(.<B¯.<.
:F128=52 6A 52 42 42 42 3C 00 /RjRBBB<.
:F130=5C 28 08 08 06 08 1C 00 /\(......
:F138=58 24 52 42 42 24 18 00 /X×RBB×..
:F140=20 10 4A 42 42 62 5C 00 / .JBBb\.
:F148=80 40 3C 42 42 42 3C 00 / @<BBB<.
:F150=52 4A 42 42 42 42 3C 00 /RJBBBB<.
:F158=28 10 3C 42 02 42 3C 00 /(.<B.B<.
:F160=38 54 02 02 02 44 38 00 /8T...D8.
:F168=00 00 00 00 00 00 00 00 /........
```

```
 -----------------------------------------
:                                        :
:                                        :
:                                        :
:                                        :
:           -------------------          :
:           I                 I          :
:           I    DATABAZE     I          :
:           I     R I D S     I          :
:           I                 I          :
:           -------------------          :
:           I V3.2 (4.8.1987) I          :
:           I   (C) SVEHLA    I          :
:           -------------------          :
:                                        :
:             STISKNI ?                  :
:                                        :
:                                        :
==========================================
:  *                                     :
:                                        :
:                                        :
:                                        :
:                                        :
:                                        :
 -----------------------------------------
```

```
==========================================
=                                        =
=     P R I K L A D   P O U Z I T I      =
=      D A T A B A Z E   R I D S         =
=                                        =
==========================================
- ZAVEDENI V BASICU :

READY
LOAD "RIDS-JSS(C)"
FOUND   "RIDS-JSS(C)"
LOADING "RIDS-JSS(C)"
READY
RUN

                R I D S
             JSS(C)-1987

   DEFINOVAT CESKOU ABECEDU ? (A/N) > A
    JE NUTNY SOUBOR CMT: >CESKY PCG< !
                ⊥ PLAY

          -------------------
          I                 I
          I    DATABAZF     I
          I     R I D S     I
          I                 I
          -------------------
          I V3.2 (4.8.1987) I
          I   (C) SVEHLA    I
          -------------------
             STISKNI ?
```

```
*?

  PRIKAZ          VYZNAM
  ------          ------
    ?......INFORMACE O PRIKAZECH
    R......STAV DATABAZE
    C......POLOZKY DATABAZE
    +[N]...POSUV UKAZATELE VPRED
    -[N]...POSUV UKAZATELE VZAD
    L......NALEZENI ZAZNAMU
    S......JAKO  L  SE ZMENOU
    E......ZOBRAZENI OBSAHU POLOZKY
    V......JAKO  E  SE ZMENOU
    D[N]...ZRUSENI ZAZNAMU
    I......VLOZENI ZAZNAMU PRED BEZNY
    B......PRIDANI ZAZNAMU NA KONEC
    P[N]...ROZEPSANI ZAZNAMU

  DALSI PRIKAZY? (A/N) > A

  PRIKAZ          VYZNAM
  ------          ------
    M......PRIDANI POLOZKY
    N......PREJMENOVANI POLOZKY
    F......ZRUSENI POLOZKY
    U......ULOZENI DATABAZE NA CMT
    Z......ZAVEDENI DATABAZE Z CMT
    G......VYTVORENI DATABAZE
    K......ZRUSENI DATABAZE
    H......AKTIVIZACE ZAZNAMU
    A......AKTIVIZACE - OPERACI AND
    O......AKTIVIZACE - OPERACI OR
    X......STATISTIKA DAT
    Y......SELEKCE TISKU
    Q......KONEC PRACE S DATABAZI

*G

   CEKEJTE PROSIM !

   JMENO NOVE DATABAZE..........LIDE
   POTVRDTE VYTVORENI (A/N).....A
   POCET POLOZEK DATABAZE.......3
   POCET POLOZEK FORMATU 2......2

   POLOZKA 1
     JMENO....PRIJMENI
     FORMAT...2

   POLOZKA 2
     JMENO....JMENO
     FORMAT...1

   POLOZKA 3
     JMENO....TELEFON
     FORMAT...1

   NEJAKE OPRAVY? (A/N).........A
   OPRAVOVANA POLOZKA...........2
   ZMENIT JMENO? (A/N)..........N
   ZMENIT FORMAT? (A/N).........A
          NOVY FORMAT...........2

   NEJAKE OPRAVY? (A/N).........N

*C

   1. PRIJMENI               FORMAT = 2
   2. JMENO                  FORMAT = 2
   3. TELEFON                FORMAT = 1

*R

   DATABAZE : LIDE
   ZAZNAMU  : 0
   POLOZEK  : 3

   BEZNY ZAZNAM      : 0.
   ------------------------------
   AKTIVNICH ZAZNAMU : 0

*Y

   KOLIK ZOBRAZIT POLOZEK..........3
   DO RADKU? (A/N).................A

   CISLO 1.POLOZKY.................2
   CISLO 2.POLOZKY.................1
   CISLO 3.POLOZKY.................3

   ZOBRAZIT JMENA POLOZEK? (A/N)...A
```

```
*I

  1. PRIJMENI > KRATKA
  2. JMENO > JANA
  3. TELEFON > 3271

*B

  1. PRIJMENI > IVANIC
  2. JMENO > JOSEF
  3. TELEFON > 4132

*-

  O KOLIK > 3

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JANA       KRATKA        3271

*P

  KOLIK > 999

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JANA       KRATKA        3271
  JOSEF      IVANIC        4132

*F

  CISLO POLOZKY > 1

  OBSAH = IVANIC

*V

  CISLO POLOZKY > 3

  OBSAH = 4132

  NOVY OBSAH > 4232

*B

  1. PRIJMENI > MANN
  2. JMENO > PETR
  3. TELEFON > 1427

*R

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 3
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 3.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 3

*L

  POLOZKA > 2
  OBSAH > JANA

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JANA       KRATKA        3271

*S

  POLOZKA > 3
  OBSAH > 4232

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JOSEF      IVANIC        4232

  NOVY OBSAH > 4132

*R

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 3
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 2.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 3
```

```
*D

  KOLIK > 1

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 2.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 2

*-

  O KOLIK > 2

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JANA       KRATKA        3271

*P

  KOLIK > 10

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  JANA       KRATKA        3271
  PETR       MANN          1427

*X

  POLOZKA > 3

  TAKE STANDARTNI ODCHYLKU? (A/N) > A

  TELEFON
     ZAZNAMU = 2
     SOUCET  = 4698
     PRUMER  = 2349

     STANDARTNI ODCHYLKA = 922

*A

  POLOZKA > 1
  (,) NEBO = (KTERA Z NICH?) > =
  HODNOTA > TOMAN

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 2.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 0

*O

  POLOZKA > 3
  (,) NEBO = (KTERA Z NICH?) > (
  HODNOTA > 2000

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 2.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 1

*P

  KOLIK > 3

  JMENO      PRIJMENI    TELEFON
  ------------------------------------
  PETR       MANN          1427

*H

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 2.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 2

*U

  CHRANIT ZAPIS? (A/N) > A
  HESLO > SHARP

  ± RECORD.PLAY
```

```
*Z

  EXISTUJICI DATABAZI ZRUSIT?(A/N)) A
  JMENO DATABAZE Z CMT > LIDE

  ± PLAY
  HESLO? > SHARP

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 1.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 2

*Y

  KOLIK ZOBRAZIT POLOZEK..........3
  DO RADKU? (A/N).................N

  CISLO 1.POLOZKY.................1
  CISLO 2.POLOZKY.................2
  CISLO 3.POLOZKY.................3

  ZOBRAZIT JMENA POLOZEK? (A/N)...A

*M

  PREDCHAZEJICI POLOZKA > 1
  JMENO  NOVE POLOZKY > VEK
  FORMAT NOVE POLOZKY > 1

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 4

  BEZNY ZAZNAM        : 1.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 2

*F

  RUSENA POLOZKA > 4

  DATABAZE : LIDE
  ZAZNAMU  : 2
  POLOZEK  : 3

  BEZNY ZAZNAM        : 1.
  ------------------------------------
  AKTIVNICH ZAZNAMU : 2

*N

  PREJMENOVAVANA POLOZKA > 3
  NOVE JMENO > JM.

*C

  1.PRIJMENI                  FORMAT = 2
  2.VEK                       FORMAT = 1
  3.JM.                       FORMAT = 2

*P

  KOLIK > 3

  1.PRIJMENI > KRATKA
  2.VEK > 0
  3.JM. > JANA
  ------------------------------------
  1.PRIJMENI > MANN
  2.VEK > 0
  3.JM. > PETR
  ------------------------------------

*K

  POTVRDTE! (A/N) > A

              --------------------
              I                  I
              I    DATABAZE      I
              I     R I D S      I
              I                  I
              --------------------
              I V3.2 (4.8.1987)  I
              I   (C) SVEHLA     I
              --------------------
                  STISKNI ?

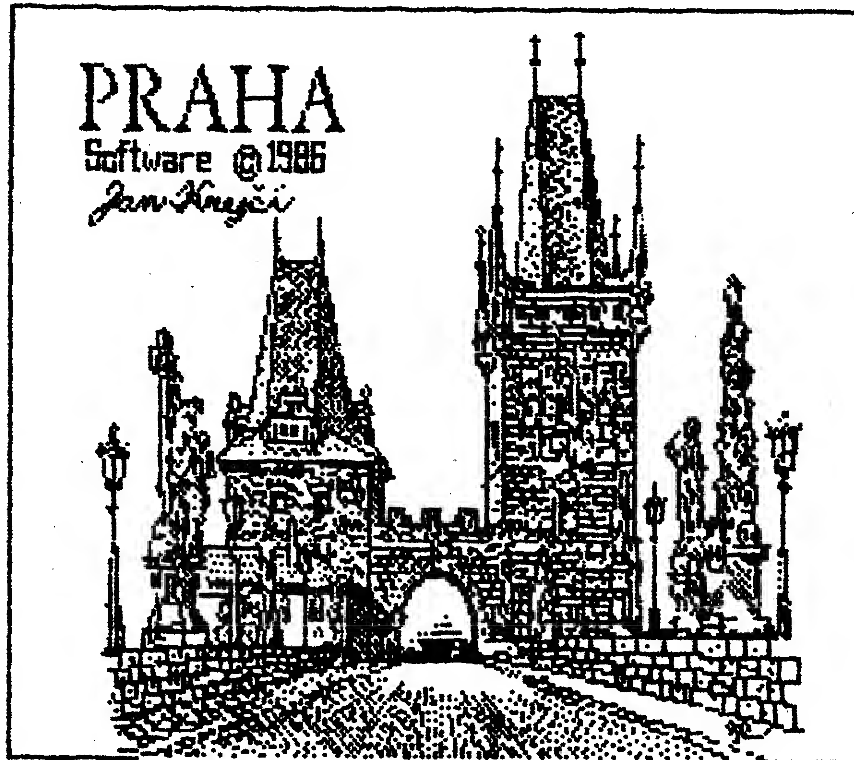
*Q

READY
****************************************
```

SKICÁK

Jan Krejčí, *Bouřilova 1104, 198 00 Praha 9*

Pro vytvoření programu Skicák mne inspirovalo několik skutečností. Především jsem potřeboval pro některé své programy dokonale graficky provedené obrazovky buď jako úvodní obrazovku, nebo funkční část programu (například mapy, plánky a podobně). Dále to byl můj kolega ing. Libeš, který vytvářel obrazovky tak, že si nejprve připravil a dokonale promyslel svůj návrh mimo počítač, například na papíře a ten pak pomocí milimetrového papíru rozložil na jednotlivé body, tak jako je tvořena obrazovka. Tyto body pak přenesl jako jednotlivé bajty do basicového programu (do DATA), vytiskl obrazovku, nahrál ji a tak s ní bylo možné pracovat dál. Tato metoda se mi zdála jako jedna z nejdokonalejších, ale tak pracná, že jsem se rozhodl nějakým způsobem ji ulehčit. Samozřejmě, že nejdokonalejší by bylo rozložit signál z televizní kamery, vytvořit videodigitizér, anebo si jej koupit, či použít jinou mechanickou metodu, nebo dokonalejší programový prostředek. Ale v té době jsem měl k dispozici pouze programy, které pracovaly na obrazovce dosti hrubě a obraz vytvářely pomocí čar a obrazců, nebo i přímým kreslením na obrazovku pomocí světelného pera nebo myši.

Začal jsem proto pracovat na programu, který by využíval shora uvedenou metodu s rozložením předem připraveného návrhu na jednotlivé body a jejich systematickým přenesením do paměti počítače. Pro rozklad předlohy se mi nejlépe osvědčil průhledný milimetrový papír se zdůrazněným rastrem 8 mm, tedy osm bodů. Používám formát A4, který je svými rozměry optimální pro rozklad kreseb, tisků i fotografií. Průsvitný papír přiložím na kresbu, umístím do zvolené polohy a odečítám jednotlivé osmice bodů (v podstatě bajty) ve zdůrazněném čtverečku 8 × 8 bodů a vkládám je pomocí funkce INPUT programu Skicák do paměti Spectra. Postupuji systematicky od levého horního rohu obrázku, po jednotlivých řádcích až k pravému dolnímu rohu.

Po vložení všech částí programu do paměti se program spustí příkazem RUN. To platí i pro případy při přerušení nebo vypadnutí z programu.

Hlavní nabídka („menu“)

Spustíme-li program, ocitneme se v hlavní nabídce (menu). Na obrazovce se objeví název programu, číslo jeho verze a seznam funkcí nábídky (v rámečku). Funkcí je celkem pět. Označeny jsou vždy číslem a názvem. K jejich vyvolání je třeba stisknout příslušnou číslici.

1 — EDITOR
Musíme zvolit jednu ze tří pracovních pamětí. Možnost práce se třemi „obrazovkami“ oceníme při modifikaci již hotových obrazovek, při jejich míchání a prolínání. Po zvolení čísla pracovní paměti se dostaneme do EDITORu. Ten bude popsán samostatně v následující kapitole.

2 — LIST
Tato funkce je určena pro prohlížení obsahu jednotlivých obrazovek. Stiskem libovolné další klávesy (kromě klávesy „Q“) listujeme jednotlivými obrazovkami, jejichž číslo bliká vždy v pravém horním rohu obrazovky. Návrat do hlavní nabídky je klávesou **„Q“**.

3 — LOAD
Umožní přečíst data z mgf pásku do jedné ze tří pracovních obrazovek. Zvolená obrazovka se informativně zobrazí. Návrat do hlavní nabídky je automatický.

4 — SAVE
Na mgf pásek bude podle volby zaznamenán obsah jedné ze tří obrazovek (oblastí paměti).

Obrazovka	Od adresy	Délka
1	40000	6912
2	46912	6912
3	53824	6912

Z toho vyplývá, že při nahrání do obrazovky je nutné uložení blíže specifikovat, nebo použít příkazu SCREEN$. Při vyvolání se zobrazí informativně zvolená obrazovka. Návrat do hlavní nabídky je automatický.

5 — HELP
Funkce popisuje vlastnosti povelů EDITORu v případě, že ztratíte orientaci při obsluze programu. Postrádá pouze popis vedlejší funkce kurzorových kláves EDITORu. Ta bude popsána v následující části. Návrat do hlavní nabídky je automatický.

Popis EDITORu

Klávesou **„1“** z hlavní nabídky a po volbě pracovní obrazovky se dostáváme do EDITORu — nositele myšlenky programu. Slouží k přenášení grafické informace z připravené předlohy a k další úpravě obrazu pomocí několika povelů.

Obrazovka je rozdělena do dvou částí. Ve spodních dvou řádcích (v editační zóně) je nabídka povelů EDITORu a souřadnice kurzoru. Tím můžeme pohybovat pomocí kurzorových kláves **5, 6, 7, 8** po zbývající, horní části obrazovky. Povely aktivujeme stiskem počátečního inverzně zdůrazněného znaku na klávesnici počítače. Destruktivně působící povely, při kterých dochází k podstatným a nevratným změnám na obrazovce, voláme současným stiskem kláves znaku a kláves CAPS SHIFT nebo SYMBOL SHIFT.

Program umožňuje práci v celém rozsahu obrazovky (192 bodů — 24 řádků). Dva řádky jsou většinou skryty. Objeví se až po najetí kurzoru do zmíněné oblasti. Blikající kurzor vyme-

zuje oblast pro vstup grafických informací — oblast 8 x 8 bodů. Je to v podstatě běžná tisková pozice, kterou dále budeme nazývat znakovka.

Kurzorové klávesy mohou plnit ještě jednu pomocnou funkci. Při stisku kurzorové klávesy (5, 6, 7, 8) zároveň s klávesou SYMBOL SHIFT dojde k překopírování znakovky z místa kurzoru na vedlejší pozici určenou stisknutou kurzorovou klávesou. Tato funkce není v programu nikde uvedena, ani ve funkci HELP hlavní nabídky.

Popis povelů EDITORu

INPUT

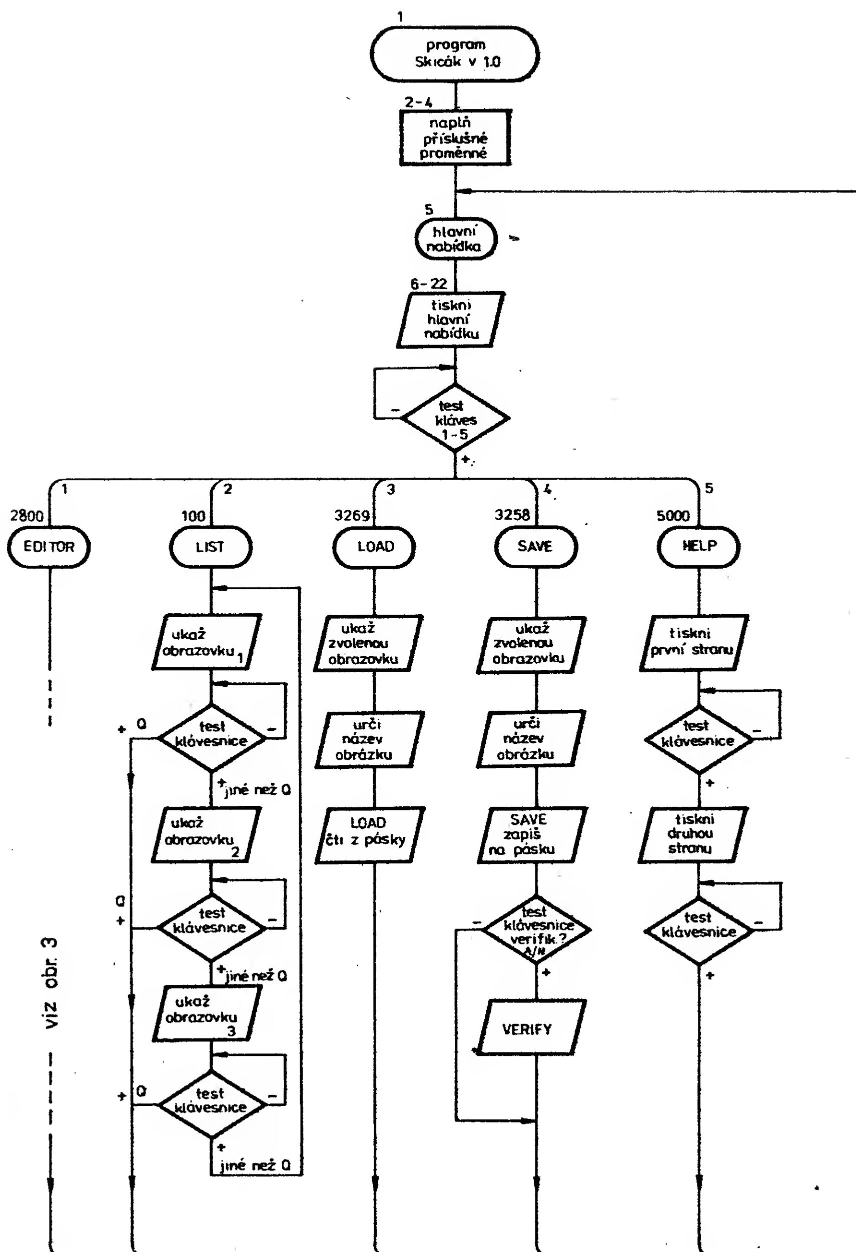
Hlavní povel, kterým přenášíme informace z předlohy několika způsoby.

Stiskem pouhé klávesy „I" vstoupíme do grafického INPUTu. Uprostřed obrazovky se nám zobrazí osmkrát zvětšená znakovka, na které je kurzor. Oblasti PAPER jsou vyznačeny znakem „O" a oblasti INK tmavou plnou znakovkou. Při invertovaném obrazu je to obráceně. V editační zóně se objeví nová nabídka s komentářem. Kurzorem ve zvětšené znakovce můžeme pohybovat pomocí kurzorových kláves. Klávesou „O" měníme pod kurzorem oblast z INK na PAPER a obráceně. Povel CLS plní dvě funkce, prostým stiskem „C" se obnoví původní grafická informace ve znakovce, nebo se současným stiskem CAPS SHIFT se celá znakovka vymaže.

Povelem „Q" — QUIT opouštíme zadávání na dané pozici a vracíme se buď do editoru, nebo pokračujeme v plnění znakovky vpravo od současné pozice, či na dalším řádku, pokud jsme plnili poslední tiskovou pozici na předchozím řádku.

Druhou variantu povelu INPUT vyvoláme stiskem „I" současně s **CAPS SHIFT.** V tomto případě budeme každou tiskovou pozici, na které je kurzor, plnit po jednotlivých bajtech — osmkrát zadáme hodnotu. Při vkládání jednotlivých hodnot je zobrazena také nabídka variant vkládání. Můžeme totiž hodnoty zadávat ve třech číselných soustavách, nebo vytisknout na pozici kurzoru znak, nebo celou pozici vyplnit jednou hodnotou. Máme také možnost se vrátit k zadávání od prvního bajtu. Při vložení prázdného řetězce ukončeném ENTER vynecháme jeden bajt. Ten zůstává nezměněn. Takovýmto způsobem je možné měnit ve znakovce pouze jeden nebo několik bajtů. Způsob zadávání určíme prvním znakem ve vkládaném řetězci. Nabídka těchto znaků je v prvním editačním řádku. Návrat z tohoto typu povelu je automatický.

Podobným způsobem, jako tyto dvě varianty povelu INPUT, pracují i programy pro vytváření nových znakových souborů (ASCII, UDG), například TYPOGRAPH nebo 4D UDG a pod. Nic nám nebrání použít program SKICÁK i tímto způsobem, stačí si uvědomit, kde jsou v paměti uloženy jednotlivé obrazovky. Tam by se ukládaly i nově vytvořené znakové soubory. Po vytvoření by je bylo nutné přemístit na místa v paměti podle našeho záměru a změnit příslušné systémové proměnné, pro ASCII proměnnou CHARS — 23606/7 a pro UDG proměnnou UDG — 23675/6.

MEM

Funkce usnadňuje přenos a „množení" stejných znakových pozic na obrazovce. Stiskem klávesy „M" se současným **CAPS SHIFT** zaznamenáme znakovku pod kurzorem do mezipaměti. Vyvolat na pozici kurzoru ji pak můžeme kolikrát chceme stiskem kláves „M" a **SYMBOL SHIFT.**

Další funkce pracují s celou obrazovkou a jsou určeny pro úpravu větších částí nebo celých obrazovek.

BARVA

Vyvoláním aktivujeme novou nabídku, která nám nabízí tři možnosti. Změnit INK nebo PAPER v celém obraze, nebo celou obrazovku invertovat — INV. Návrat do EDITORu je automatický.

COPY

Provede kopii obrazovky na tiskárně (ZX PRINT a jeho ekvivalenty). Kopíruje však všech 24 řádek.

DEL

Funkce DELETE je z nejdestruktivnějších. Má dvě podoby. První, vyvolávaná stiskem kláves „D" současně s **CAPS SHIFT,** maže oblast Display file, tj. oblast paměti, která určuje, kde je INK a kde PAPER (prvních 6144 bajtů obrazovky). Druhá, aktivovaná stiskem kláves „D" a **„SYMBOL SHIFT,** maže oblast atributů, tj. oblast, která určuje barvy a další vlastnosti znakových pozic (posledních 768 bajtů obrazovky).

EXCH — EXCHANGE

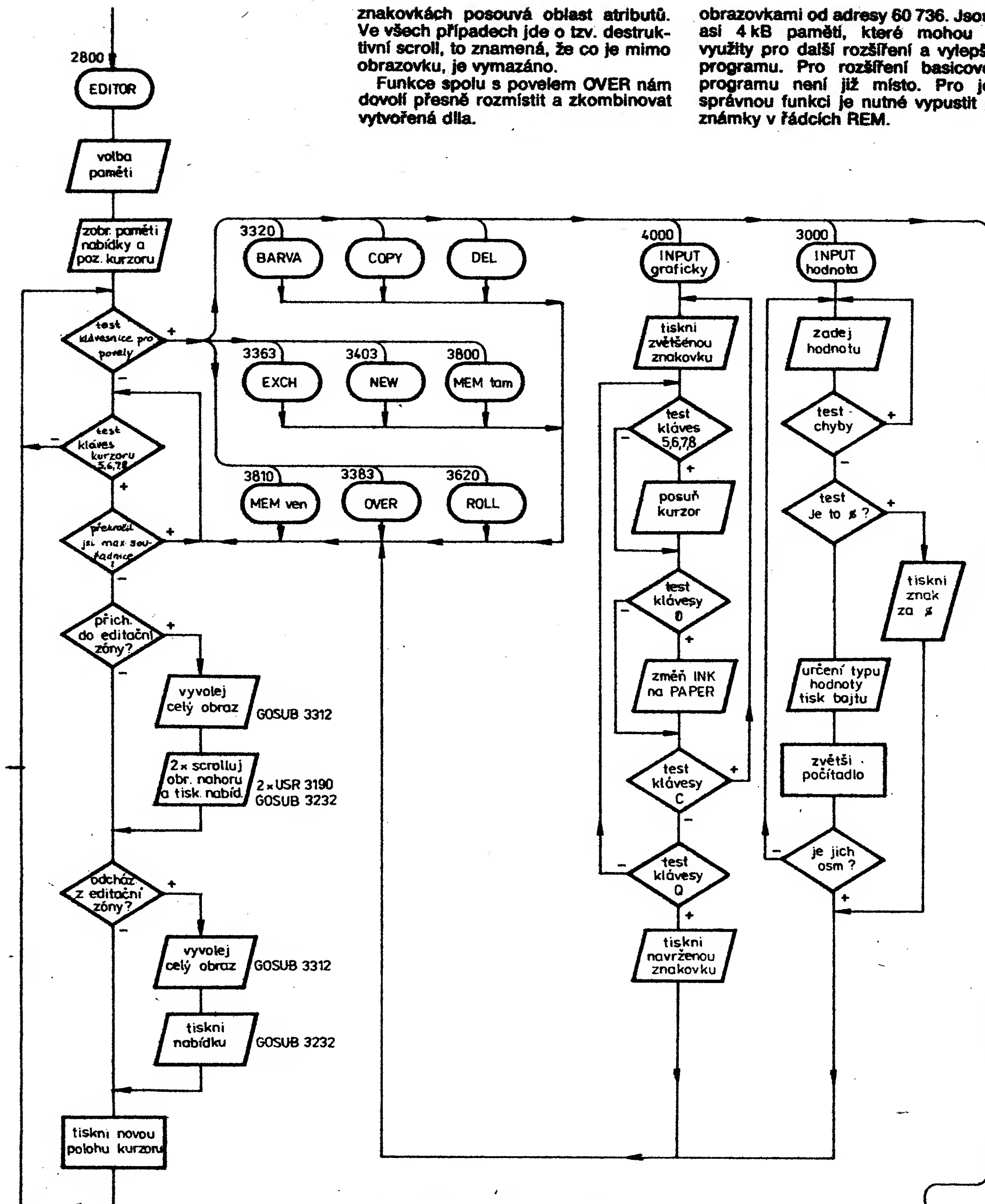
Povel, který umožňuje změnu pracovní obrazovky.

NEW

Nejdestruktivnější, stiskem klávesy „N" současně s **CAPS SHIFT** se maže celá pracovní obrazovka.

OVER

Tato funkce smíchá obsahy dvou obrazovek — pracovní se zvolenou.

QUIT

Funkce návratu do hlavní nabídky.

ROLL

Po aktivaci stiskem klávesy „R“ můžeme pomocí kurzorových kláves pohybovat obrazovkou do všech směrů a to třemi způsoby. Samotným stiskem některé kurzorové klávesy se posouvá (scrolluje) display file po jednom bodu. Se současným stiskem CAPS SHIFT se posouvá display file daným směrem, ale po jednom znaku (osmi bodech). Při stisku se SYMBOL SHIFT se po znakovkách posouvá oblast atributů. Ve všech případech jde o tzv. destruktivní scroll, to znamená, že co je mimo obrazovku, je vymazáno.

Funkce spolu s povelem OVER nám dovolí přesně rozmístit a zkombinovat vytvořená díla.

Popis struktury a funkce programu

Uložení v paměti

Program Skicák je v paměti počítače uložen ve třech částech — basicový program, strojové rutiny a paměť obrazovek, vlastně data programu. Uložení jednotlivých částí je patrné z **obr. 1.** Podstatnou část paměti zabírá Basicový program, podporovaný ve své funkci rutinami ve strojovém kódu, které jsou umístěny na konci paměti před UDG. Obrazovky jsou uloženy těsně za basicovým programem asi uprostřed paměti RAM. Jediná volná paměť je za obrazovkami od adresy 60 736. Jsou to asi 4 kB paměti, které mohou být využity pro další rozšíření a vylepšení programu. Pro rozšíření basicového programu není již místo. Pro jeho správnou funkci je nutné vypustit poznámky v řádcích REM.

Struktura a funkce programu

Funkční diagramy programu Skicák jsou na str. 62, kde je část hlavní nabídky a na str. 63, kde je popsána

stručně funkce EDITORu. V diagramech jsou orientačně uvedena čísla řádků. Program Skicák nahrajeme s autostartem od řádky 6000 a strojový kód uložíme na pásku za něj. V řádcích od 7000 je v programu uložena informace o rozmístění českých znaků v UDG.

Struktura a funkce EDITORu

EDITOR — funkce „1" hlavní nabídky — je uložen mezi řádky 2800 a 5000. Jeho grafické schéma je na str. 63. Jedná se o podobnou strukturu, jako v případě hlavní nabídky, je zde ale i nejsložitější problém programu — pohyb kurzoru po obrazovce a vyhodnocení jeho pozic v případě práce na nejnižších dvou řádcích obrazovky. To vše má za úkol podprogram od řádku 3408, který je opakovaně volán po testu klávesnice na volaný povel. Další, vnořené podprogramy tohoto podprogramu, jsou využívány také některými funkcemi editoru (INPUT a MEM).

Popis použitých strojových rutin, rutin v ROM a neobvyklých vlastností BASICu.

Rutiny strojového kódu začínají od adresy 64 599. První je rutina COPY — 24 řádků, využívá podprogramu ROM 3762. Další rutina užívá povel ROLL pro posuv display file o znak dolů — 64609. Rutina 64682 posouvá obě části obrazovky o znak dolů. Následujících sedm rutin je použito ze známého programu SUPERCODE. První dvě (64744 a 64756) slouží pro přenesení obsahu viditelné obrazovky do pracovní paměti a naopak. Tyto rutiny využívají skoro všechny povely a funkce programu. Rutiny 64784 a 64828 nejsou využity, zůstaly v paměti po úpravách předchozích pracovních verzí. První vymění obsahy obrazovky a pracovní paměti a druhá naplní určený obdélník v obrazovce jedním znakem. Následující tři podprogramy používá funkce BARVA. 64858 mění INK v celém obraze, 64883 mění PAPER v celém obraze a 64809 provede inverzi obrazovky. Pak následuje rutina funkce OVER — 64914 a za ní rutiny pro funkci ROLL. 64935 posune Display file o znak vlevo, 64956 vpravo, 64978 posune Display file o bod vlevo, 64995 o bod vpravo, 65012 o bod nahoru a 65168 o bod dolů. Posuv atributů řídí rutiny — 65103 vlevo, 65125 vpravo a 65147 nahoru.

Další rutiny jsou pro mazání jednotlivých oblastí obrazovky — 65326 maže atributy a 65342 maže Display file. Od adresy 65368 začíná uživatelská grafika se znaky české abecedy (viz řádek 7000).

Program používá ve své funkci nejen těchto rutin, ale i některé programy ROM a změny systémových proměnných, ale také v manuálu nepopsané funkce Basicu pro tisk v editační zóně (řádek 3236). Pro mazání editační zóny volá rutinu 3438, pro změnu barvy editační zóny mění systémovou proměnnou BORDCR — 23624, pro změnu počtu editačních řádků mění systémovou proměnnou DF_SZ — 23659 a pro scroll obrazovky nahoru o řádek volá rutiny 3190 nebo 3582.

Náměty pro další vylepšení a rozšíření programu Skicák

Každý program, tak jako jiná díla lidského intelektu a rukou, je možné dotvořit — zlepšit, zjednodušit a „polidštit". Program SKICÁK v. 1.0 není v tomto ohledu žádná výjimka, zdá se mi, že spíše naopak. Mým prapůvodním cílem bylo dovést program k jakés takés dokonalosti vytvořením grafického editoru typu GEM a ovládat jej joystickem, myší nebo světelným perem. Ovšem člověk míní a věci se mění. Objevil se program ART STUDIO a tak jsem skromně ustoupil a zjednodušil svůj prográmek tak, aby byl i vedle tohoto „velikána" užitečný a alespoň částečně doplnil některé jeho funkce. Rád bych však v této části upozornil na jisté slabiny a rezervy programu. V první řadě postrádá místo pro rozšíření BASICu. To by se dalo řešit buď posunutím obrazovek směrem ke konci paměti, anebo využitím prázdného místa nad nimi a převedením některé části BASICu do strojového kódu, například řízení kurzoru. BASIC také můžeme mírně „zahustit" úpravou jeho struktury — vypuštěním poznámek, nebo vytvořením podprogramů při několikerém opakování operací (viz řádky 114, 116, 118 — test klávesnice). Také zmenšení počtu řádků a využití funkce VAL pro ukládání celočíselných proměnných by uvolnilo nějaký prostor. Ve funkci se dá program zdokonalit především v práci s barvami. Zvolený tisk kurzoru (transparentní obarvení INK8, PAPER8 na řádcích 3432 až 3448) se projeví zejména při zpracovávání obrazovek s mnohobarevnými, blikajícími a zdůrazněnými plochami; kurzor nám bude na viditelné obrazovce v těchto místech rušit FLASH a BRIGHT. Při nejbližším dalším vyvolání obrazu z paměti se však obraz obnoví v původním stavu. Zde by bylo vhodné program zdokonalit tak, aby testoval hodnoty barev před umístěním kurzoru a navracel je do původního stavu po jeho dalším pohybu. Rovněž by stálo za to doplnit program vhodnou rutinou pro obsloužení chyb a přerušení, té by se dalo využít i při návratu z jednotlivých funkcí a do hlavní nabídky. Odpadly by tak testy klávesy „Q".

```
*** S k i c á k V1.0 ***

    1 - EDITOR
    2 - LIST
    3 - LOAD
    4 - SAVE
    5 - HELP

*** Jan Krejčí ***
```

Začátek Basicového programu

	BASIC	podle systémové proměnné PROG Bez připojeného Interface I — 23755 konec Basicového programu, asi 39,5k
Volno	(asi 0,5k)	
	Obrazovka 1	RAMTOP = 39999/začátek první obrazovky 40000
	Obrazovka 2	začátek druhé obrazovky 46912
	Obrazovka 3	začátek třetí obrazovky 53824
	Volná paměť	začátek volné paměti
	Stroj. rutiny	začátek strojových rutin 64599
	UDG	začátek UDG — 65368

konec paměti 65536

Obr. 1

Výpis programu SKIČÁK

```
   1 REH * PROGRAM SKICAK *
   2 POKE 23624,56: CLS
   3 DIM w(8): LET o2=156: LET R
am=40000
   4 LET x1=0: LET y1=0: LET zve
=0: LET rop=0: LET sk=0: LET s$=
"": LET o1=64: LET por=0: LET x=
0: LET y=0: LET kurz=22528+x+y*3
2: LET atr=ATTR (x,y)
   5 REM *menu*
   6 CLS : PRINT AT 7,10;"1 - ED
ITOR"
  15 PRINT AT 9,10;"2 - LIST"
  16 PRINT AT 11,10;"3 - LOAD"
  17 PRINT AT 13,10;"4 - SAVE"
  18 PRINT AT 2,4;"*** S k i c á
 k V1.0 ***"
  19 PRINT #1;AT 0,12;"© 1986"
  20 PRINT AT 20,6;"*** Jan Krej
čí ***"
  21 PRINT AT 15,10;"5 - HELP"
  22 PLOT 27,27: DRAW 0,115: DRA
W 199,0: DRAW 0,-115: DRAW -199,
0
  30 IF INKEY$="1" THEN GO TO 28
00
  32 IF INKEY$="3" THEN GO SUB 3
268: GO TO 6
  34 IF INKEY$="4" THEN GO SUB 3
256: GO TO 6
  36 IF INKEY$="2" THEN GO TO 10
0
  38 IF INKEY$="5" THEN GO TO 50
00
  40 GO TO 30
 100 REM LIST
 114 LET o2=156: LET Ram=40000:
GO SUB 3312: PRINT FLASH 1; BRIG
HT 1;AT 4,28;"1": PAUSE 0: IF IN
KEY$="q" OR INKEY$="Q" THEN GO T
O 2
 116 LET o2=183: LET Ram=46912:
GO SUB 3312: PRINT FLASH 1; BRIG
HT 1;AT 4,28;"2": PAUSE 0: IF IN
KEY$="q" OR INKEY$="Q" THEN GO T
O 2
 118 LET o2=210: LET Ram=53824:
GO SUB 3312: PRINT FLASH 1; BRIG
HT 1;AT 4,28;"3": PAUSE 0: IF IN
KEY$="q" OR INKEY$="Q" THEN GO T
O 2
 120 GO TO 114
2800 REM EDITOR
2810 CLS : GO SUB 3364
2820 GO SUB 3232
2830 GO SUB 3600
2840 IF INKEY$="I" THEN GO TO 30
00: LET x=x+1
2844 IF INKEY$="r" THEN GO SUB 3
620: GO TO 2820
2846 IF INKEY$="i" THEN GO TO 40
00: LET x=x+1
2850 IF INKEY$="o" THEN GO SUB 3
384

2855 IF INKEY$="c" THEN GO SUB 3
312: RANDOMIZE USR 64599: GO SUB
 3308: GO SUB 3232
2860 IF INKEY$="e" THEN GO SUB 3
364: GO SUB 3232
2864 IF INKEY$="H" THEN GO SUB 3
800
2868 IF INKEY$="." THEN GO SUB 3
810
2870 IF INKEY$="b" THEN GO SUB 3
320
2880 IF INKEY$="N" THEN GO SUB 3
404
2882 IF INKEY$=CHR$ 205 THEN GO
SUB 3312: RANDOHIZE USR 65326: G
O SUB 3308: GO SUB 3232
2884 IF INKEY$="D" THEN GO SUB 3
312: RANDOMIZE USR 65342: GO SUB
 3308: GO SUB 3232
2890 IF INKEY$="q" THEN GO TO 1
2900 IF INKEY$="(" THEN LET kam=
1: GO SUB 3524: GO SUB 3460: GO
SUB 3500
2910 IF INKEY$="%" THEN LET kam=
-1: GO SUB 3532: GO SUB 3460: GO
 SUB 3500
2920 IF INKEY$="&" THEN LET kam=
32: GO SUB 3460: GO SUB 3480: GO
 SUB 3540: GO SUB 3500: IF zve=1
 THEN LET y=21: LET rop=0: GO SU
B 3312: GO SUB 3232: LET zve=0
2930 IF INKEY$="'" THEN GO SUB 3
492: LET kam=-32: GO SUB 3460: G
O SUB 3516: GO SUB 3500
2940 GO SUB 3408: GO TO 2830
3000 REM █nput
3002 GO SUB 3460
3004 FOR i=0 TO 1792 STEP 256
3008 BEEP 0.05,i/256
3012 INPUT AT 0,2;"█aplň;█-hex;█
in;█-znak;█top";AT 1,2;"zadáváš
byte č. ";(i/256+1);AT 1,21; LIN
E s$
3016 IF s$="s" OR s$="S" THEN LE
T i=0: GO TO 3000
3020 IF s$="" THEN GO TO 3060
3024 IF s$(1)="z" OR s$(1)="Z" T
HEN GO SUB 3116: GO TO 3064
3028 IF s$(1)="#" THEN GO SUB 32
08: GO TO 3052
3032 IF s$(1)="$" THEN PRINT AT
y+(1 AND por=1)+(2 AND por=2),x;
s$(2): LET kam=0: GO SUB 3460: G
O SUB 3500: GO TO 3064
3036 IF s$(1)="B" OR s$(1)="b" T
HEN GO SUB 3200: GO TO 3052
3040 IF CODE s$>=58 OR CODE s$<=
47 THEN PRINT #1;AT 0,1;"Špatně
zapsaný znak !!!": BEEP 0.8,20:
GO TO 3012
3044 IF VAL s$>255 THEN PRINT #1
;AT 0,1;"Příliš velké číslo !!!"
: BEEP 0.2,24: BEEP 0.4,20: GO T
O 3012
3048 LET wej=VAL s$

3052 IF wej>255 THEN PRINT #1;AT
 0,1;"Příliš velké číslo !!!": B
EEP 0.8,20: GO TO 3012
3056 POKE 16384+abc+x+(y+por-yy)
*32+i,wej: POKE Ram+abc+x+(y+por
+rop-yy)*32+i,wej
3060 NEXT i
3064 FOR u=0 TO 8: BEEP 0.02,4+u
: NEXT u: PAUSE 0.5
3068 PRINT #1;AT 0,1;"Pozice kur
zoru    x=";x;"    y=";y+por
3072 PRINT #1;AT 1,1;"Chceš pokr
ačovat v zápisu A/N ?"
3076 IF INKEY$="n" THEN RANDOMIZ
E USR 3438: BEEP 0.08,3: BEEP 0.
09,10: GO TO 2820
3080 IF INKEY$="a" THEN GO SUB 3
100: GO TO 3092
3084 GO TO 3072
3088 LET x=x+1
3092 FOR w=8 TO 0 STEP -1: BEEP
0.01,RND*10-w: NEXT w
3098 PRINT BRIGHT 1; FLASH 1; OV
ER 1; PAPER 8; INK 8;AT y+sk+por
,x;" ": PRINT OVER 1; INK 8; PAP
ER 8;AT y+sk+por-(1 AND x=0)-(21
 AND x=31 AND y=21),x-1+(32 AND
x=0)-(21 AND x=31 AND y=21);" ":
 GO TO 3004
3100 IF x=31 AND por=2 THEN LET
x=0: LET y=0: LET rop=0: LET por
=0: LET abc=0: LET yy=0: GO SUB
3312: GO SUB 3232: RETURN
3104 IF x=31 AND y+rop>=21 THEN
LET x=0: GO SUB 3284: RETURN
3108 IF x=31 AND y+rop<21 THEN L
ET x=0: LET y=y+1: RETURN
3112 GO TO 3088
3116 IF s$(2 TO )="" THEN RETURN

3118 IF VAL s$(2 TO )>255 THEN R
ETURN
3120 FOR e=0 TO 1792 STEP 256
3124 POKE 16384+abc+x+(y+por-yy)
*32+e,VAL s$(2 TO ): POKE Ram+ab
c+x+(y+por+rop-yy)*32+e,VAL s$(2
 TO )
3128 NEXT e: RETURN
3200 LET wej=VAL ("BIN "+s$(2 TO
 LEN s$))
3204 PRINT #1;AT 0,1;" Decimálně
 ";wej: PAUSE 20: RETURN
3208 LET wej=0: LET kruh=0
3212 FOR w=LEN s$ TO 2 STEP -1
3216 LET wej=wej+((CODE s$(w)-48
-7*(CODE s$(w)>=65))*16↑kruh)
3220 LET kruh=kruh+1
3224 NEXT w
3228 RETURN
3232 POKE 23624,112: RANDOMIZE U
SR 3438
3236 PRINT #1;AT 0,0;" █ARVA:█OP
Y:█EL:█XCH:█NPUT:█EW:"
3238 PRINT #1;AT 1,0;" █EM:█VER:
█UIT:█OLL:"
3240 RETURN
3244 IF por=0 THEN RETURN
3248 BEEP 0.01,32: IF por=1 THEN
 LET smer=0: LET por=0: LET y=21
: LET rop=0: GO SUB 3312: GO SUB
 3232: GO TO 2830
3252 IF por=2 THEN LET por=1: LE
T smer=3: RETURN
3258 CLS : INPUT "název obrázku
"; LINE z$
3260 GO SUB 3364: POKE 23736,187
: SAVE z$CODE Ram,6912
3261 CLS : PRINT AT 10,3;"Chcete
 zkontrolovat A/N ?"
3262 IF INKEY$="n" THEN GO TO 32
65
3263 IF INKEY$="a" OR INKEY$="A"
 THEN GO SUB 3312: VERIFY z$CODE
 Ram: CLS : PRINT AT 10,10;"Dodr
ý !!": BEEP 0.2,33: PAUSE 4: GO
TO 3265
3264 GO TO 3262
3265 RETURN
3269 CLS : GO SUB 3364: INPUT "n
ázev nahrávky "; LINE x$
3270 CLS : PRINT AT 10,6;"Nahráv
á se obrázek"
3272 LOAD x$SCREEN$
3276 GO SUB 3308
3280 RETURN
3284 IF y<21 AND por=0 THEN RETU
RN
3288 IF por=0 THEN LET por=1: GO
 SUB 3548: GO TO 3296
3292 IF por=1 THEN LET por=2
3296 LET y=19: LET rop=2: PRINT
#1;AT 1,26;"y=";y+por+rop;" "
3300 BEEP 0.01,30: LET smer=2
3304 RETURN
3307 REM zaznam
3308 POKE 64745,o1: POKE 64746,o
2: RANDOMIZE USR 64744: RETURN
3310 REM ukaz
3312 POKE 64757,o1: POKE 64758,o
2: RANDOMIZE USR 64756: RETURN
3315 REM vymen
3316 POKE 64785,o1: POKE 64786,o
2: RANDOMIZE USR 64784: RETURN
3318 REM █ARVA
3320 RANDOMIZE USR 3438: PRINT #
1;AT 0,1;"Zvolte stiskem čísla":
 PRINT #1;AT 1,1;"1 = INV ; 2 =
INK ; 3 = PAPER"
3324 IF INKEY$="1" THEN GO TO 33
48
3328 IF INKEY$="2" THEN GO TO 33
40
3332 IF INKEY$="3" THEN GO TO 33
44
3336 GO TO 3324

3340 INPUT "číslo inkoustu ";ink
: POKE 64859,ink: GO SUB 3312: R
ANDOMIZE USR 64858: GO SUB 3308:
 GO SUB 4860: GO TO 2820
3344 INPUT "číslo papíru ";pap:
POKE 64884,pap: GO SUB 3312: RAN
DOMIZE USR 64883: GO SUB 3308: G
O SUB 4860: GO TO 2820
3348 GO SUB 3312: RANDOHIZE USR
64809: GO SUB 3308: GO SUB 4860:
 GO TO 2820
3352 IF por=1 THEN RANDOMIZE USR
 3190: PRINT OVER 1;AT 21,0;"
                              "
3356 IF por=2 THEN RANDOMIZE USR
 3190: PRINT OVER 1;AT 21,0;"
                              ":
RANDOHIZE USR 3190: PRINT OVER 1
;AT 21,0;"
        "
3360 GO SUB 3232: RETURN
3363 REM █XCH
3364 INPUT "číslo paměti?(1-3) "
;Rom
3368 IF Rom=1 THEN LET o2=156: L
ET Ram=40000
3372 IF Rom=2 THEN LET o2=183: L
ET Ram=46912
3376 IF Rom=3 THEN LET o2=210: L
ET Ram=53824
3380 GO SUB 3312: GO SUB 3352: R
ETURN
3383 REH █VER
3384 INPUT "číslo paměti(1-3) -
";mer: POKE 64919,64
3388 IF mer=1 THEN POKE 64920,15
6
3392 IF mer=2 THEN POKE 64920,18
3
3396 IF mer=3 THEN POKE 64920,21
0
3400 GO SUB 3312: RANDOMIZE USR
64915: GO SUB 3308: GO SUB 3352:
 GO SUB 3232: RETURN
3403 REM █EW
3404 POKE 23624,atr: CLS : GO SU
B 3308: GO SUB 3232: RETURN
3408 REM rizeni kurzoru
3409 LET nast=1
3412 LET smer=0
3416 IF INKEY$="5" THEN BEEP 0.0
03,x+10: IF x>0 THEN LET smer=1:
 LET x=x-1: LET nast=1: GO TO 34
32
3420 IF INKEY$="6" THEN GO SUB 3
284: BEEP 0.003,y+10: IF y<21 AN
D por=0 THEN LET smer=2: LET y=y
+1: LET nast=1: GO TO 3432
3424 IF INKEY$="7" THEN GO SUB 3
244: BEEP 0.003,y+10: IF y>0 AND
 por=0 THEN LET y=y-1: LET smer=
3: LET nast=1: GO TO 3432
3428 IF INKEY$="8" THEN BEEP 0.0
03,x+10: IF x<31 THEN LET smer=4
: LET x=x+1: LET nast=1: GO TO 3
432

3432 IF nast=1 THEN PRINT BRIGHT
 1; FLASH 1; OVER 1; PAPER 8; IN
K 8;AT y+sk+por,x;" "
3436 IF smer=1 THEN PRINT OVER 1
; PAPER 8; INK 8;AT y+sk+por,x+1
;" "
3440 IF smer=2 THEN PRINT OVER 1
; PAPER 8; INK 8;AT y+por-1+sk,x
;" "
3444 IF smer=3 THEN PRINT OVER 1
; PAPER 8; INK 8;AT y+1+por+sk,x
;" "
3448 IF smer=4 THEN PRINT OVER 1
; PAPER 8; INK 8;AT y+por+sk,x-1
;" "
3452 LET sk=0: LET nast=0
3456 RETURN
3460 LET cba=0: LET yyy=0
3464 IF y<=7 THEN LET abc=0: LET
 yy=0: RETURN
3468 IF y>7 AND y<=15 THEN LET a
bc=2048: LET yy=8: RETURN
3472 IF y>15 AND y<=23 THEN LET
abc=4096: LET yy=16: RETURN
3476 RETURN
3480 IF por=2 THEN BEEP 0.02,25:
 BEEP 0.03,30: GO TO 2830
3484 IF y=7 OR y=15 THEN LET kam
=0: LET cba=2048: LET yyy=7: RET
URN
3488 RETURN
3492 IF y=0 THEN BEEP 0.02,23: B
EEP 0.03,33: GO TO 2940
3496 RETURN
3500 LET vpr=0: FOR i=0 TO 1792
STEP 256: BEEP 0.002,30
3504 LET vpr=PEEK (16384+abc+x+(
y+por-yy)*32+i)
3508 POKE 16384+abc+cba+x+kam+(y
+por-yy-yyy)*32+i,vpr: POKE Ram+
abc+cba+x+kam+(y+por+rop-yy-yyy)
*32+i,vpr
3512 NEXT i: RETURN
3516 IF y=8 OR y=16 THEN LET kam
=0: LET cba=-2048: LET yyy=-7
3520 RETURN
3524 IF x=31 AND por=2 THEN BEEP
 0.01,30: BEEP 0.01,34: GO TO 29
40
```

```
3528 RETURN
3532 IF x=0 THEN BEEP 0.01,35: B
EEP 0.02,36: GO TO 2940
3536 RETURN
3540 IF y=21 AND por=0 THEN GO S
UB 3548: LET rop=2: LET y=19: LE
T smer=3: LET nast=1: GO SUB 343
2: LET zve=1: RETURN
3544 RETURN
3548 POKE 23624,56: CLS : GO SUB
 3312: POKE 23659,0: RANDOMIZE U
SR 3582: RANDOMIZE USR 3582: POK
E 23659,2: POKE 23624,112: GO SU
B 3232: RETURN
3600 PRINT #1;AT 1,21;"x=";x;" "
3602 PRINT #1;AT 1,26;"y=";y+por
+rop;" "
3604 RETURN
3620 REM █OLL
3622 GO SUB 3312: POKE 23624,56:
 GO SUB 3640: GO SUB 3308
3624 IF por=1 OR por=2 THEN RAND
OMIZE USR 3190: RANDOMIZE USR 31
90
3628 RETURN
3642 LET a$=INKEY$
3644 LET n=(65103 AND a$="%")+(6
5125 AND a$="(")+(65147 AND a$="
´")+(64682 AND a$="&")+(65258 AN
D a$=CHR$ 11)+(64609 AND a$=CHR$
 10)+(64935 AND a$=CHR$ 8)+(6495
6 AND a$=CHR$ 9)+(64978 AND a$="
5")+(64995 AND a$="8")+(65012 AN
D a$="7")+(65168 AND a$="6")
3646 IF a$="Q" THEN GO SUB 3312:
 GO TO 2820
3648 IF a$="q" THEN RETURN
3650 IF n<>0 THEN BEEP 0.001,30:
 RANDOMIZE USR n
3652 GO TO 3640
3800 REM █EM tam
3801 GO SUB 3464: LET sv=1
3802 FOR i=0 TO 1792 STEP 256: B
EEP 0.002,30
3804 LET w(sv)=PEEK (16384+abc+x
+(y+por-yy)*32+i): LET sv=sv+1
3808 NEXT i: RETURN
3810 REM █EM ven
3811 GO SUB 3460: LET sv=1
3812 FOR i=0 TO 1792 STEP 256: B
EEP 0.002,30
3814 POKE 16384+abc+cba+x+(y+por
-yy-yyy)*32+i,w(sv): POKE Ram+ab
c+cba+x+(y+por+rop-yy-yyy)*32+i,
w(sv)
3816 LET sv=sv+1
3818 NEXT i: RETURN
4000 REM █NPUT
4001 BEEP 0.03,40: BEEP 0.04,20
4002 LET xz=1: LET yz=1: LET a=5
: LET b=11
4003 POKE 23624,112: RANDOMIZE U
SR 3438: PRINT #1;AT 1,6;"█LS:█U
IT:"
4004 PRINT #1;AT 0,2;"Ovládání k
lávesami 5 6 7 8 0"
4006 GO SUB 3600
4010 DIM f$(8,8)
4018 PLOT 95,63: DRAW 0,65: DRAW
 65,0: DRAW 0,-65: DRAW -65,0
4020 PLOT 94,62: DRAW 0,67: DRAW
 67,0: DRAW 0,-67: DRAW -67,0
4030 PLOT 93,61: DRAW 0,69: DRAW
 69,0: DRAW 0,-69: DRAW -69,0
4032 PLOT OVER 0;95,63: DRAW OVE
R 1;0,65: DRAW OVER 1;65,0: DRAW
 OVER 1;0,-65: DRAW OVER 1;-65,0
4034 FOR i=1 TO 8: PRINT AT a+i,
b+1; PAPER 5; BRIGHT 1;"
": NEXT i
4040 GO SUB 3464: LET i=1
4044 FOR j=0 TO 1792 STEP 256
4050 LET pp=PEEK (Ram+abc+x+(y+p
or+rop-yy)*32+j)
4060 LET f$(i,1)=STR$ (pp-128>=0
)
4070 IF pp-128>=0 THEN LET pp=pp
-128
4080 LET f$(i,2)=STR$ (pp-64>=0)
4090 IF pp-64>=0 THEN LET pp=pp-
64
4100 LET f$(i,3)=STR$ (pp-32>=0)
4110 IF pp-32>=0 THEN LET pp=pp-
32
4120 LET f$(i,4)=STR$ (pp-16>=0)
4130 IF pp-16>=0 THEN LET pp=pp-
16
4140 LET f$(i,5)=STR$ (pp-8>=0)
4150 IF pp-8>=0 THEN LET pp=pp-8
4160 LET f$(i,6)=STR$ (pp-4>=0)
4170 IF pp-4>=0 THEN LET pp=pp-4
4180 LET f$(i,7)=STR$ (pp-2>=0)
4190 IF pp-2>=0 THEN LET pp=pp-2
4200 LET f$(i,8)=STR$ (pp-1>=0)
4210 PRINT AT a+i,b+1; PAPER 5;
INK 1; BRIGHT 1;CHR$ (79+64*(f$(
i,1)="1"));CHR$ (79+64*(f$(i,2)=
"1"));CHR$ (79+64*(f$(i,3)="1"))
;CHR$ (79+64*(f$(i,4)="1"));CHR$
 (79+64*(f$(i,5)="1"));CHR$ (79+
64*(f$(i,6)="1"));CHR$ (79+64*(f
$(i,7)="1"));CHR$ (79+64*(f$(i,8
)="1"))
4212 LET i=i+1
4220 NEXT j
4230 LET c$=INKEY$
4235 IF c$="c" THEN GO TO 4000
4236 IF c$="C" THEN BEEP 0.02,30
: BEEP 0.03,40: LET s$="0000": G
O SUB 3118: GO TO 4002
4240 IF c$="5" THEN BEEP 0.01,xz
+1*yz+1: IF xz>1 THEN LET xz=xz-
1: LET s=1: LET no=1: GO TO 4310
```



```
4250 IF c$="6" THEN BEEP 0.01,xz
+1*1+yz: IF yz<8 THEN LET yz=yz+
1: LET s=2: LET no=1: GO TO 4310
4260 IF c$="7" THEN BEEP 0.01,xz
+1*1+yz: IF yz>1 THEN LET yz=yz-
1: LET s=3: LET no=1: GO TO 4310
4270 IF c$="8" THEN BEEP 0.01,xz
+1*yz+1: IF xz<8 THEN LET xz=xz+
1: LET s=4: LET no=1: GO TO 4310
4280 IF c$="0" THEN BEEP 0.04,30
: GO SUB 4380
4290 IF c$="q" THEN GO TO 4800
4300 GO TO 4350
4310 IF s=1 THEN PRINT OVER 1; P
APER 5; INK 1; BRIGHT 1;AT a+yz,
b+xz+1;" "
4320 IF s=2 THEN PRINT OVER 1; P
APER 5; INK 1; BRIGHT 1;AT a+yz-
1,b+xz;" "
4330 IF s=3 THEN PRINT OVER 1; P
APER 5; INK 1; BRIGHT 1;AT a+yz+
1,b+xz;" "
4340 IF s=4 THEN PRINT OVER 1; P
APER 5; INK 1; BRIGHT 1;AT a+yz,
b+xz-1;" "
4350 PRINT OVER 1;AT a+yz,b+xz;
FLASH 1; BRIGHT 1;" "
4370 GO TO 4230
4380 LET d$=SCREEN$ (a+yz,b+xz)
4390 IF d$="O" THEN PRINT AT a+y
z,b>xz;"█": LET f$(yz,xz)="1": R
ETURN
4400 IF d$=" " THEN PRINT AT a+y
z,b+xz;"O": LET f$(yz,xz)="0": R
ETURN
4802 GO SUB 3460: LET i=1
4808 FOR j=0 TO 1792 STEP 256
4812 POKE Ram+abc+cba+x+(y+por+r
op-yy-yyy)*32+j,VAL ("BIN "+f$(i
))
4816 BEEP 0.02,4+i: LET i=i+1
4818 NEXT j
4820 RANDOMIZE USR 3438: PRINT #
1;AT 0,1;"Pozice kurzoru    x=";
x;"    y=";y+por
4824 PRINT #1;AT 1,1;"Chceš pokr
ačovat v zápisu A/N ?"
4826 IF INKEY$="n" THEN BEEP 0.0
8,3: BEEP 0.09,10: GO SUB 4860:
GO TO 2820
4828 IF INKEY$="a" THEN GO SUB 4
840: GO TO 4834
4830 GO TO 4826
4832 LET x=x+1
4834 FOR w=8 TO 0 STEP -1: BEEP
0.01,RND*10-w: NEXT w
4835 GO SUB 4860
4836 PRINT BRIGHT 1; FLASH 1; OV
ER 1; PAPER 8; INK 8;AT y+sk+por
,x;" ": PRINT OVER 1; INK 8; PAP
ER 8;AT y+sk+por-(1 AND x=0)-(21
 AND x=31 AND y=21),x-1+(32 AND
x=0)-(21 AND x=31 AND y=21);" ":
 GO TO 4002
4840 IF x=31 AND por=2 THEN LET
x=0: LET y=0: LET rop=0: LET por
=0: LET abc=0: LET yy=0: GO SUB
3312: GO SUB 3232: RETURN
4844 IF x=31 AND y+rop>=21 THEN
LET x=0: GO SUB 3284: RETURN
4848 IF x=31 AND y+rop<21 THEN L
ET x=0: LET y=y+1: RETURN
4850 GO TO 4832
4860 GO SUB 3312: POKE 23624,PEE
K (Ram+6200)
4864 IF por=1 OR por=2 THEN RAND
OMIZE USR 3190: RANDOMIZE USR 31
90
4865 RETURN
5000 REM HELP
5002 CLS
5010 PRINT '"█ARVA:  - změna bare
vných parame-         trů v celé
 obrazovce."
5020 PRINT '"█OPY     - tisk na ZX
 PRINTRU,             všech 24 ř
ádek."
5030 PRINT '"█EL:     - s CAPS SHI
FT maže dis-          play file
                      se SYMBOL
SHIFT maže            attributy.
"
5040 PRINT '"█XCH:    - změna obra
zovky."
5050 PRINT '"█NPUT:   - vstup údaj
ů obrazu              další pove
ly █LS-vrať,
      vymaž
   █UIT-zpět          - s CAPS SHI
FT číselné a          znakové ho
dnoty"
5060 PRINT #1;AT 0,7;"Stiskněte
klávesu"
5065 PAUSE 0
5070 CLS
5080 PRINT '"█EU:     - s CAPS SHI
FT maže komp-         letní obra
zovku."
5090 PRINT '"█EM:     - s CAPS SHI
FT - záznam           pixly na p
ozici kurzoru         do mezipam
ěti.                  se SYMBOL
SHIFT zápis           z paměti d
o obrazovky."
5100 PRINT '"█VER:    - míchání ob
razovek."
5110 PRINT '"█UIT:    - návrat do
hlavní                nabídky."
5120 PRINT '"█OLL:    - posun obra
zu do směrů           kurzorovýc
h kláves              s CAPS SHI
FT inkoust            se SYMBOL
SHIFT attri-          buty."
5130 PRINT #1;AT 0,7;"Stiskněte
klávesu"
5140 PAUSE 0: GO TO 2
6000 CLEAR 39999: LOAD ""CODE :
RUN
7000 REM UDG
7001 REM ážčďéČŽýíúŠÚĎňóŘěřšťů
         ABCDEFGHIJKLMNOPQRSTU
```

```
  1 REM SKICAK stroj.kod + UDG
 10 FOR i=64599 TO 65534
 20 READ a: POKE i,a
 30 NEXT i

 110 DATA 243,006,192,033,000,06
4,205,178,014,201,033,255,087,01
7,223,087,229,213,014,023,006,03
2,026,119,121,230,007,254,001,03
2,002,151,018,043,027,016,241,01
3,040,021,121,230,007,254,000,04
0,024,254,007,032,225,213,017,00
0,007,167,237,082,209,024,215,20
9,225,021,037,124,254,079,200,02
4,201,229,033,000,007,235,167,23
7,082,235,225,024,193,033,223,09
0,017,255,090,001,224,002,237,16
4,062,056,006,032,018,027
 120 DATA 016,252,201,017,032,00
0,004,025,016,253,065,035,016,25
3,209,066,197,006,000,075,213,22
9,017,032,000,167,237,082,209,22
9,237,184,225,209,193,120,016,23
4,241,067,119,043,016,252,201,01
7,064,183,033,000,064,001,000,02
7,237,176,201,017,064,183,033,00
0,064,006,027,197,006,000,000,00
0,000,026,000,000,000,119,035,01
9,000,016,243,193,016,237,201,01
7,028,028,033,000,064,006,027,19
7,006,000,126,245,026,119
 130 DATA 241,018,035,019,016,24
6,193,016,240,201,033,000,064,00
6,024,197,006,000,126,238,255,11
9,035,016,249,193,016,243,201,01
4,064,033,015,003,017,026,001,06
9,213,197,067,062,022,215,124,21
5,122,215,121,215,020,016,244,03
6,193,209,016,236,201,062,000,23
0,007,087,033,000,088,006,003,19
7,006,000,126,230,248,178,119,03
5,016,248,193,016,242,201,062,00
2,203,039,203,039,203,039,230,05
6,087,033,000,088,006,003
 140 DATA 197,006,000,126,230,19
9,178,119,035,016,248,193,016,24
2,201,000,001,000,024,017,064,15
6,033,000,064,026,182,119,035,01
9,011,120,177,032,246,201,033,00
0,064,085,062,192,006,031,035,09
4,043,115,035,016,249,114,035,06
1,032,242,201,033,255,087,022,00
0,062,192,006,031,043,094,035,11
5,043,016,249,114,043,061,032,24
2,201,033,255,087,014,192,006,03
2,183,203,022,043,016,251,013,03
2,245,201,033,000,064,014
 150 DATA 192,006,032,183,203,03
0,035,016,251,013,032,245,201,03
3,000,064,017,000,065,014,192,00
6,032,026,119,121,254,002,032,00
2,151,018,019,035,016,243,213,01
7,224,000,025,227,025,235,225,01
3,121,230,007,254,000,032,010,21
3,017,224,007,167,237,082,209,02
4,014,254,001,032,010,229,235,01
7,224,007,167,237,082,235,225,12
1,230,063,254,000,032,006,062,00
7,132,103,024,187,254,001,032,18
3,062,007,130,087,121,254
 160 DATA 001,032,174,201,033,00
0,088,062,056,014,024,006,031,03
5,094,043,115,035,016,249,119,03
5,013,032,242,201,033,255,090,06
2,056,014,024,006,031,043,094,03
5,115,043,016,249,119,043,013,03
2,242,201,033,032,088,017,000,08
8,001,224,002,237,176,062,056,00
6,032,018,019,016,252,201,000,03
3,255,087,017,255,086,014,192,00
6,032,026,119,121,254,002,032,00
2,151,018,027,043,016,243,213,01
7,224,000,167,237,082,227
 170 DATA 167,237,082,235,225,01
3,121,230,007,254,000,032,008,21
3,017,224,007,025,209,024,011,25
4,001,032,007,229,033,224,007,02
5,235,225,121,230,063,254,000,03
2,006,124,214,007,103,024,188,25
4,001,032,184,122,214,007,087,12
1,254,001,032,175,201,033,000,06
4,017,032,064,229,213,014,023,00
6,032,026,119,121,230,007,254,00
1,032,002,151,018,035,019,016,24
1,013,040,019,121,230,007,254,00
0,040,022,254,007,032,225
 180 DATA 213,017,000,007,025,20
9,024,217,209,225,020,036,124,25
4,072,032,204,201,229,033,000,00
7,025,235,225,024,198,033,000,08
8,001,000,003,062,056,119,035,01
1,120,177,032,247,201,033,000,06
4,001,000,024,062,000,119,035,01
1,120,177,032,247,201,198,030,06
3,156,118,027,003,019,000,062,00
8,016,056,004,060,068,060,000,04
0,016,124,008,016,032,124,000,02
0,008,028,032,032,032,028,000,00
0,005,006,060,068,068,060
 190 DATA 000,008,016,056,068,12
0,064,060,000,060,060,066,064,06
4,066,060,000,060,126,004,008,01
6,032,126,000,008,016,068,068,06
8,060,004,056,008,016,000,048,01
6,016,056,000,008,016,068,068,06
8,068,056,000,060,060,064,060,00
2,066,060,000,008,082,066,066,06
6,066,060,000,060,120,068,066,06
6,068,120,000,040,016,120,068,06
8,068,068,000,008,016,056,068,06
8,068,056,000,060,124,066,066,12
4,068,066,000,040,016,056
 200 DATA 068,120,064,060,000,02
0,008,028,032,032,032,032,000,04
0,016,056,064,056,004,120,000,01
0,020,016,056,016,016,012,000,01
6,000,068,068,068,068,056
1000 SAVE "code"CODE 64599,936
1010 VERIFY "code"CODE 64599,936
```

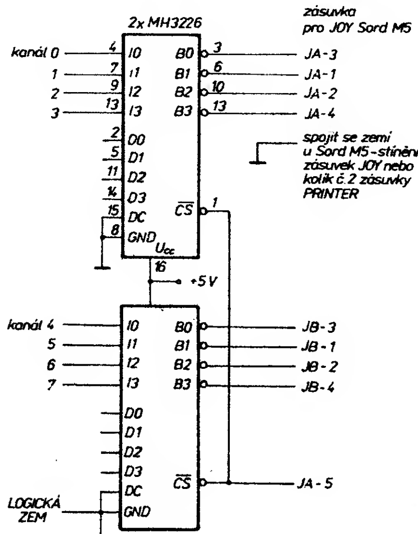
ANALOG

Miloš Skopec, *U Santošky 11, 150 00 Praha 5*

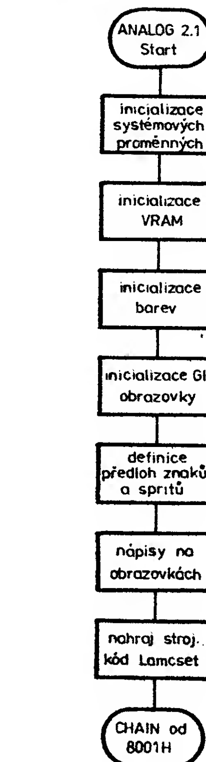
Program ANALOG 2.1 umožňuje použít počítač Sord M5 jako logický časový analyzátor (k počítači musí být připojen modul Basic F a EM-5). Umožňuje záznam a zobrazení časových průběhů osmi nezávislých logických signálů metodou vzorkování. Tato metoda a její nevýhody je podrobně popsána v [1]. Při záznamu čte počítač v určitých časových intervalech (doba vzorkování, Tv) data ze vstupního portu a ukládá je do paměti (24 kB). Po naplnění paměti lze zobrazit časové průběhy signálů na obrazovce ve tvaru časového diagramu.

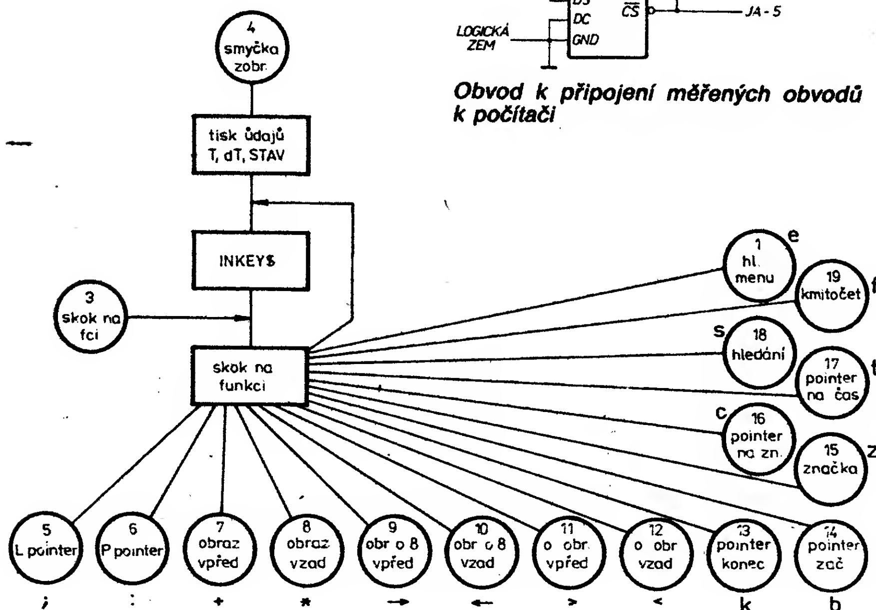
Při záznamu je možno volit vstupní port, vzorkovací dobu, podmínku začátku nebo ukončení záznamu a typ záznamu (se spuštěním nebo s ukončením). Při zobrazování se lze „procházet" celou záznamovou pamětí, měřit délku časových úseků a kmitočet jednotlivých signálů, automaticky vyhledávat různé kombinace úrovní atd. Zaznamenaná data se dají uchovat na magnetofonové kazetě. Během zobrazování je uživatel průběžně informován o okamžitém čase a logickém stavu.

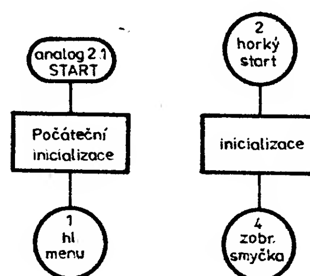
Program se skládá ze tří dílčích programů, které se postupně nahrají do počítače. První program inicializuje systém, definuje předlohy znaků, obsazení VRAM atd. Dále nahraje druhý program ve strojovém kódu (1 kB),

Obvod k připojení měřených obvodů k počítači

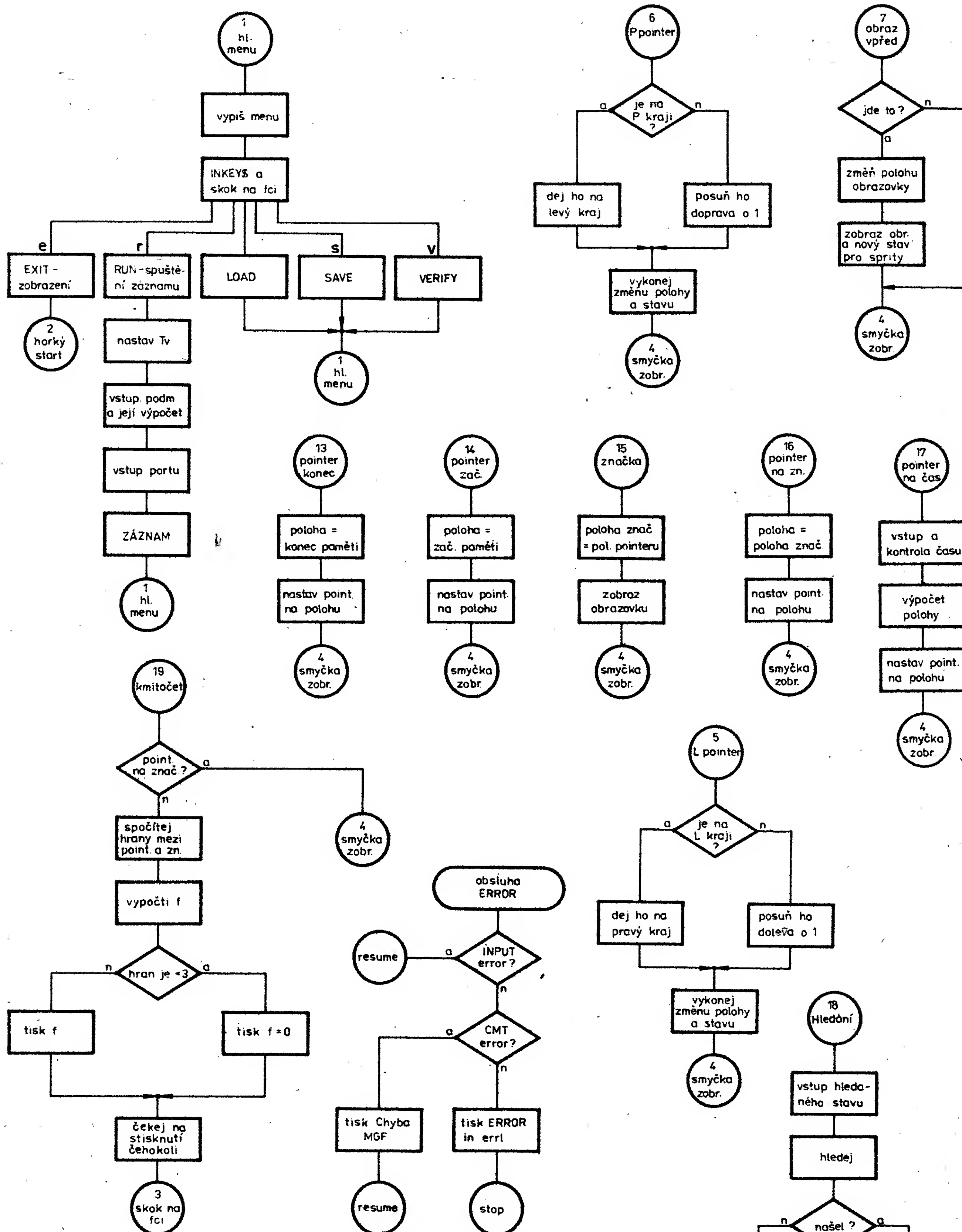
který je uložen od adresy 7900H a obsahuje pomocné rutiny pro záznam a zobrazení. Nakonec nahraje vlastní obslužný program, který je opět v BASICu. Ten zajišťuje ve spojení s podprogramy ve strojovém kódu všechny funkce logického časového analyzátoru.

Parametry analyzátoru:

Doba vzorkování: se spuštěním 6,14 µs, 20 µs až 566,7 µs (krok po 2,22 µs), s ukončením —31,1 až —566,7 µs (krok po 2,22 µs).
Počet kanálů: 8.
Rozsah záznamové paměti: 24 kB.
Podmínka spuštění nebo ukončení: lze zadat u jednotlivých kanálů log. 0, log. 1, nebo bez významu.

Po nahrání všech tří částí programu se program ohlásí nápisem **READY**. Nyní můžeme buď spustit záznam, zobrazit časový diagram nebo pracovat s magnetofonem.

Při funkci záznam nastavíme nejprve vzorkovací dobu pomocí kurzorových šipek. Nastavená doba se průběžně zobrazuje vlevo nahoře. Po nastavení požadované doby stiskneme RETURN. Poté určíme, zda chceme podmínku (a/n) a (příp.) tuto podmínku v binárním tvaru. Nakonec vložíme adresu vstupního portu (pozor — dekadicky, nebo před hex. číslo napsat znak &). Prakticky připadá v úvahu port &50 (analýza signálu z magnetofonu) a port &37 (pro použití měřicího interfejsu — viz obr.). Při Tv=6,14 µs lze pro testování nebo demonstraci použít port 1 (čítač CTC #1). Nyní, pokud máme nastaveno spuštění podmínkou, se spustí záznam po splnění této podmínky nebo po stisknutí tlačítka RESET. Paměť se zaplní vstupními daty a vypíše se opět READY. Nyní máme opět možnost si vybrat z hlavního menu. Pokud bylo nastaveno ukončeno podmínkou (Tv<0), pak se po zadání portu nejprve zaplní celá paměť daty (na vyšších rozsazích to trvá až několik sekund) a pak se teprve testuje stisknutí RESET nebo splnění ukončovací podmínky. Během toho se paměť stále cyklicky plní dáty. Po RESET nebo splnění podmínky se záznam zastaví a opět se vypíše READY.

Při funkci zobrazení se na obrazovce objeví časové průběhy signálů. Uprostřed obrazovky je svislá přerušovaná čára — ukazatel. Při levém kraji obrazovky se nachází podobná čára — značka. Ukazatelem můžeme pohybovat tlačítky ; a : . Značku můžeme umístit na žádanou pozici tak, že na tuto pozici umístíme ukazatel a stiskneme tlačítko z. Tím umístíme značku na toto místo. Tlačítky + a * se můžeme s obrazovkou „pohybovat" po paměti, tlačítka ← a → se používají pro rychlejší pohyb po osmi bodech a konečně tlačítka < a > umožní pohyb vpřed nebo vzad o celý rozsah obrazovky (256 bodů). Vlevo od ukazatele jsou zelená čísla, označující číslo signálu. Vpravo je číslo, které určuje okamžitou logickou úroveň v místě ukazatele — červená jednička nebo

modrá nula. Na křivkách jednotlivých kanálů je log. 1 vybarvena červeně, log. 0 modře a hrany žlutě.

Nahoře na čelním panelu se průběžně zobrazuje okamžitý stav v místě ukazatele v hexadecimálním tvaru. Pod ním je zobrazen čas v milisekundách v místě ukazatele a délka intervalu mezi ukazatelem a značkou. Pomocí tohoto intervalu lze snadno měřit délku impulsů nebo posun hran jednotlivých signálů.

Dále umožňuje analyzátor v režimu zobrazení tyto funkce:

t — po zadání času v milisekundách se přenese ukazatel do příslušného místa,
z — umístí značku na místo, kde je ukazatel,
c — přenese ukazatel na místo, kde je značka,
b — umístí ukazatel na začátek paměti,
k — umístí ukazatel na konec paměti,
s — po zadání stavu (dekadicky nebo &hex) přesune ukazatel na první místo, kde je tento stav. Prohledává se od místa kurzoru do konce paměti,
f — po zadání čísla kanálu vypočítá průměrný kmitočet signálu v intervalu mezi ukazatelem a značkou (včetně jejich poloh). Kmitočet se vypočítá z počtu hran v tomto intervalu, proto je vhodné pro větší přesnost nastavit jak ukazatel, tak značku na hranu u toho kanálu, kde chceme měřit kmitočet.
e — ukončí režim zobrazení a umožní opět výběr v hlavním menu.

Poznámky k použití programu:

Protože program mění obsah některých systémových proměnných a uspořádání VRAM, je vhodné po skončení práce s ním inicializovat systém (CALL 0, vypnutí počítače). Pokud chceme během programu přejít do BASICu (např. změna rychlosti nahrávání na MGF), lze tak beztrestně učinit v režimu hlavního menu po vypsání READY stisknutím CTRL+RESET. Pokračovat v programu lze příkazem CONT. Upozorňuji, že druhý program v BASICu není v paměti umístěn jako obvykle od adresy 77F2H, ale kvůli strojovému programu se nahrává od adresy 8001H (zajišťuje inicializační basicový program).

Závěr

Popsaný program prokáže velmi dobré služby při analýze a optimálním nastavení signálu z magnetofonu a při oživování různých periférií a jiných číslicových zařízení, kde se nepoužívají kmitočty vyšší, než asi 100 kHz (např. dálnopis, A/D převodník s C 520D . . .).

Literatura

[1] Úvod do techniky logických analyzátorů. Ročenka sdělovací techniky — Praha 1987.

Seznam proměnných hlavního programu a jejich význam:

celočíselné:

- **CTC** . . . časovací konstanta pro časovač při záznamu (8 až 255),
- **SIGN** . . . 1 . .startovací podmínka, 0 . .ukončovací podmínka,
- **G** . . . počet míst za desetinnou čárkou pro tisk času (2 až 4),
- **HL** . . . poloha obrazovky v paměti &A000 — &FFFF,
- **LAB** . . . poloha značky v paměti &A000 — &FFFF,
- **X** . . . x-ová souřadnice ukazatele na obrazovce (0 až 255),
- **T** . . . pomocná proměnná,
- **Q** . . . podmínky startu nebo konce záznamu (0 až 255),
- **E** . . . maska podmínky startu nebo konce záznamu (0 až 255),
- **I** . . . parametr cyklů,
- **C** . . . číslo vstupního portu (0 až 255).

reálné:

- **BASE#** . . . vzorkovací doba v milisekundách —566.7E-3 až +566,7E-3,
- **T#** . . . pro vstup času.

řetězcové:

- **A$** . . . pro vstup povelů,
- **B$** . . . pro vstup podmínky v binárním tvaru.

```
1000'     LOGICKY CASOVY ANALYZATOR
1010'     ---------------------------
1020'
1030'     SCOPWARE COPYRIGHT  1987
1040'
1050'           VERZE 2.1

1060'
1070'
1080' Inicializace systemu
1090' ====================
1100'
1110 type int:clear 256,&9FFC:poke &701A
,&94:poke &7035,3:poke &9FFD,1,9
1120'
1130' Inicializace VRAM
1140' =================
1150'
1160 print "UZSTVTR":call &0E01,0,&1000,
,&0800:call &0E01,&1E00,&0800,,0:call &0
B81,,,&2000,&1800:call &0E01,0,&0800,,&2
C00:call &0860,,&6001,,&9FFF:call &0E01,
&FF00,&0100,,&3A00
1170 pokew &70BD,&2000:pokew &709D,&2000
1180'
1190' Inicializace barev
1200' ==================
1210'
1220 for 1=&0C00 to &13FF step 8
1230 vpoke I,&81,&B1,&B1,&B1,&B1,&B1,&B1
,&71
1240 next I
1250'
1260' Inicializace G11 obrazovky
1270' ==========================
1280'
1290 K=&80
1300 for I=&3900 to &3AFF step &40
1310 for J=I to I+&1F
1320 vpoke J,(K and &FF)
1330 K=K+1
1340 next J,I
1350'
1360' Definice znaku a spritu
1370' =======================
1380'
1390 view 0,0,31,7:cls:X=128
1400 for I=&A2 to &CB:stchr "0000000000
00000" to I:next
1410 stchr "8000800080008000" to &A0:stc
hr "8000800080008000" to &A1:mag 2
1420 for I=16 to 31:scod 1,&A0:scol I,15
+(I>23):loc I to X,64+16*(I mod 8):next
1430 stchr "0007050505070000" to &A5
1440 stchr "0002020202020000" to &A9
1450 stchr "0020505050200000" to &AD
1460 stchr "0020602020200000" to &B1
1470 stchr "006090204Of00000" to &B5
1480 stchr "00e020e020e00000" to &B9
1490 stchr "002060a0f0200000" to &BD
1500 stchr "00e080e020e00000" to &C1
1510 stchr "006080e090600000" to &C5
1520 stchr "00e0204040400000" to &C9
1530 for 1=0 to 7:scod I,4*1+&AC:scol 1,
2:loc I to X-8,64+16*1:next
1540 for I=8 to 15:scod I,&A4:scol 1,4:l
oc I to X,64+16*(1-8):next
1550 stchr "002040fe40200000" to &82,1
1560 stchr "000804fe04080000" to &83,1
1570 stchr "0000004848784848" to &81,1
1580 stchr "3c4299a1a199423c" to &80,0
1590 stchr "0000000000081000" to &84,0
1600 stchr "0000000000281000" to &85,0
1610'
1620' Tisk obrazovek
1630' ==============
1640'
1650 print "W STAV : 0001█ SCOPWARE 1987
WW T=   0.000 msIdT=   0.000 msW";rpt¤(3
2,"-");"Menu : <▲+;:*▲> t,b,k,s,c,z,f,e
";cursor(0,7);rpt¤(32,"_");"KC"
1660 print "Z";:call &0CA3
1670 print "I    ~  ┴    ~I      ~W
LOGICKY  CASOVY  ANALYZATORW┏";rpt¤(38,"
-");"┓▮ Tv=   0.0 µSI  P=┐--------II=000
 ▮▮II     76543210II←▮└";rpt¤(38,"-");"┘┏
";rpt¤(38,"-");"┓";
1680 print "▮ II┴ ┴ ~II          ▮▮I r...SP
USTENIII          ▮▮IIII          ▮▮I l,s,v...
LOAD,SAVE,VERIFY         ▮▮II      ~II
 ▮▮I e...ZOBRAZENIII          ▮▮IIII
▮└";rpt¤(38,"-");"┘"
1690 view 0,16,39,23
1700'
1710' Basic od 8000H, nahraj cm a CHAIN
1720' ==================================
1730'
1740 poke &8001,&FF:pokew &726A,&8002,&8
004,&8004:old "LAmcset?":chain
```

```
1000'     LOGICKY CASOVY ANALYZATOR
1010'     =========================
1020'
1030'
1040' Pocatecni inicializace
1050'
1060 CTC=9:BASE#=0.02#:SIGN=1:G=4
1070 cls:on error gosub ¤ERR:goto ¤EXIT
1080'
1090' Horky start zobrazovani
1100'
1110¤HOT
1120 HL,LAB=&A000:X=128:goto ¤ZOBR
1130'
1140' Smycka zobrazovani
1150'
1160¤LOOP
1170 print cursor(8,1):right¤(hex¤(peek(
HL+X)),2):cursor(3,3);num¤((HL+X+&5FFF*S
IGN+1)*abs(BASE#),8-G,G);cursor(19,3);nu
m¤((HL+X-LAB)*BASE#,8-G,G)
1180¤KEY:A¤=inkey¤
1190¤COMMAND
1200 if A¤="" then goto ¤KEY else if A¤=
";" then goto ¤SPD else if A¤=":" then g
oto ¤SPI else if A¤="+" then goto ¤BST e
lse if A¤="*" then goto ¤SST else if A¤=
"←" then goto ¤FBS else if A¤="→" then g
oto ¤FSS
1210 if A¤="<" then goto ¤PGD else if A¤
=">" then goto ¤PGI else if A¤="t" then
goto ¤TIME else if A¤="s" then goto ¤SEA
R else if A¤="e" then goto ¤EXIT else if
 A¤="c" then goto ¤CAR else if A¤="z" th
en goto ¤ZNAC
1220 if A¤="f" then goto ¤FRQ else if A¤
="k" then goto ¤KONEC else if A¤="b" the
n goto ¤BEGIN else goto ¤KEY
1230'
1240' Posunuti pointeru vlevo
1250'
1260¤SPD:if X<1 then X=255 else X=X-1
1270 call &7AE0,,,,X:call &7AFC,,,peek(H
L+X):goto ¤LOOP
1280'
1290' Posunuti pointeru vpravo
1300'
1310¤SPI:if X>254 then X=0 else X=X+1
1320 call &7AE0,,,,X:call &7AFC,,,peek(H
L+X):goto ¤LOOP
1330'
1340' Posunuti obrazku vpred
1350'
1360¤SST:if HL>-257 then goto ¤LOOP else
 HL=HL+1:call &7A9E,,,LAB-HL,HL:call &7A
FC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1370'
1380' Posunuti obrazku vzad
1390'
1400¤BST:if HL<-24575 then goto ¤LOOP el
se HL=HL-1:call &7A9E,,,LAB-HL,HL:call &
7AFC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1410'
1420' Posunuti obrazku vpred o osm bodu
1430'
1440¤FSS:if HL>-264 then goto ¤LOOP else
 HL=HL+8:call &7B81,,,LAB-HL,HL:call &7A
FC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1450'
1460' Posunuti obrazku vzad o osm bodu
1470'
1480¤FBS:if HL<-24568 then goto ¤LOOP el
se HL=HL-8:call &7BA8,,,LAB-HL,HL:call &
7AFC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1490'
1500' Posun o obrazovku vpred
1510'
```

```
1520¤PGI:if HL>-512 then goto ¤LOOP else
 HL=HL+256:call &7A9E,,,LAB-HL,HL:call &
7AFC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1530'
1540' Posun o obrazovku vzad
1550'
1560¤PGD:if HL<-24320 then goto ¤LOOP el
se HL=HL-256:call &7A9E,,,LAB-HL,HL:call
 &7AFC,,,peek(HL+X):goto ¤LOOP
1570'
1580' Umisteni pointeru na konec
1590'
1600¤KONEC:T=&5FFF:goto ¤PRENOS
1610'
1620' Umisteni pointeru na zacatek
1630'
1640¤BEGIN:T=0:goto ¤PRENOS
1650'
1660' Umisteni znacky pod pointer
1670'
1680¤ZNAC:LAB=HL+X:goto ¤ZOBR
1690'
1700' Preneseni pointeru na znacku
1710'
1720¤CAR:T=LAB-&A000
1730'
1740' Prenos pointeru na urcitou pozici
1750'
1760¤PRENOS:X=128:if T<128 then X=X-(128
-T)else if T>&5F7F then X=X+T-&5F80
1770 HL=T+&A000-X:goto ¤ZOBR
1780'
1790' Preneseni pointeru na dany cas
1800'
1810¤TIME:view 0,6,31,6:input "T [ms] =
";T#:view 0,0,31,7:if T#<0 and SIGN=1 or
 T#>0 and SIGN=0 or abs(T#)>abs(&5FFF*BA
SE#)then goto ¤TIME else T=cint(T#/BASE#
):if SIGN=0 then T=-T+&5FFF
1820 goto ¤PRENOS
1830'
1840' Hledani daneho stavu
1850'
1860¤SEAR:view 0,6,31,6:input "Stav = ";
T:if T<0 or T>255 then goto ¤SEAR
1870 call &7B1F,256*T,&FFFF-HL-X+1,,HL+X
:if((reg(0)mod 256)and &40)=0 then print
 "Nenalezeno !G";:goto ¤CEKEJ
1880 T=reg(3)-&A001:view 0,0,31,6:goto ¤
PRENOS
1890'
1900' Zobrazeni obrazovky a pointeru
1910'
1920¤ZOBR:call &7A9E,,,LAB-HL,HL:call &7
AE0,,,,X:call &7AFC,,,peek(HL+X):goto ¤L
OOP
1930'
1940' Vstup do povelove obrazovky
1950'
1960¤EXIT:print "KUVLREADY"
1970¤EXCOM:A¤=inkey¤:if A¤="" then goto
¤EXCOM else if A¤="e" then goto ¤RET els
e if A¤="r" then goto ¤RUN else if A¤="l
" then goto ¤LOAD else if A¤="s" then go
to ¤SAVE else if A¤="v" then goto ¤VERIF
Y else goto ¤EXCOM
1980'
1990' Navrat do zobrazeni
2000'
2010¤RET:print "KU":goto ¤HOT
2020'
2030' Nahrani dat na magnetofon
2040'
2050¤SAVE:input "  .WJmeno souboru : ";A
¤:if len(A¤)>9 then goto ¤SAVE else save
 "cmt:"+A¤,&9FFD,&FFFF:goto ¤EXIT
2060'
2070' Kontrola spravnosti nahravani mgf
2080'
2090¤VERIFY:input "  ~WJmeno souboru : "
;A¤:if len(A¤)>9 then goto ¤VERIFY else
verify A¤:goto ¤EXIT
2100'
2110' Nahrani dat z magnetofonu
2120'
2130¤LOAD:input "  ~WJmeno souboru : ";A
¤:if len(A¤)>9 then goto ¤LOAD else old
"cmt:"+A¤:CTC=peek(&9FFE):SIGN=peek(&9FF
D)
2140 if abs(CTC)>8 then BASE#=CTC*2.2222
22222222E-3# else BASE#=0.00614#
2150 if SIGN=0 then BASE#=-BASE#
2160 view:print cursor(5,3);num¤(1000*BA
SE#,4,2):view 0,16,39,23:goto ¤EXIT
2170'
2180' Spusteni sberu dat
2190'
2200¤RUN
2210 print "WNastav Tv (;,:,RETURN)"
2220¤DISPTV:view:print cursor(5,3);num¤(
1000*BASE#,4,2)
2230¤ADJTV: A¤=inkey¤:if A¤="" then goto
 ¤ADJTV else if ascii(A¤)=13 then goto ¤
HOTOVO
2240 if A¤=";" then if SIGN=0 and CTC<25
5 then CTC=CTC+1 else if SIGN=1 and CTC>
8 then CTC=CTC-1 else if SIGN=1 and CTC=
8 then SIGN=0:CTC=14
2250 if A¤=":" then if SIGN=0 and CTC>14
 then CTC=CTC-1 else if SIGN=0 then SIGN
=1:CTC=8 else if CTC<255 then CTC=CTC+1
2260 if CTC=8 then BASE#=0.00614# else B
ASE#=CTC*2.222222222222E-3#
2270 if SIGN=0 then BASE#=-BASE#
2280 goto ¤DISPTV
2290¤HOTOVO
2300 poke &9FFD,SIGN,CTC:if CTC<19 then
G=4 else if CTC<184 then G=3 else G=2
2310'
2320' Vstup a vypocet podminky
2330'
2340¤PODM:Q,E=0:view 0,16,39,23:input "W
   ~WPODMINKA : (a,n),[8x(0,1,x)]";A¤,B
¤
2350 if A¤="n" then B¤=rpt¤(8,"-"):Q=&FF
:goto ¤DISPOD
2360 if len(B¤)<>8 then goto ¤PODM
2370 for I=0 to 7
2380 A¤=mid¤(B¤,8-I,1)
2390 if A¤="0" then E=E+2^I:goto ¤DALSI
2400 if A¤="1" then E=E+2^I:Q=Q+2^I:goto
 ¤DALSI
2410 if A¤<>"x" then I=10
2420¤DALSI:next I
2430 if I=10 then goto ¤PODM
2440¤DISPOD:view:print cursor(20,3);B¤:v
iew 0,16,39,23
2450'
2460' Vstup vstupniho portu
2470'
2480¤INPORT:input "KWXWXPORT : ";C
2490 if C<0 or C>255 then goto ¤INPORT
2500 view:print cursor(34,3);right¤(hex¤
(C),2):view 0,16,39,23
2510'
2520' Vlastni spusteni sberu dat
2530'
2540 print "W▲ ~        ▲ ▲ ~WCekam na
spusteni ";:if A¤="n" then print "RESET.
" else print "podmi◆◆w◆nkou."
2550 if SIGN=0 then call &7BFF,,CTC*256+
C,Q*256+E else if CTC>8 then call &7900,
,CTC*256+C,Q*256+E else if A¤="n" then c
all &7A8F,,C else call &7962,,C,Q*256+E
2560 poke &9FFF,peek(&A000):goto ¤EXIT
2570'
2580' Mereni kmitoctu
2590'
2600¤FRQ
2610 if HL+X=LAB then goto ¤LOOP else vi
ew 0,6,31,6:input "Linka (0..7) = ";T:if
 T<0 or T>7 then goto ¤FRQ else if HL+X>
LAB then call &7BDD,T*256,,HL+X-LAB+1,LA
B else call &7BDD,T*256,,LAB-HL-X+1,HL+X
2620 if reg(3)<2 then pokew &7268,0
2630 print "f";T;" =";num¤(reg(3)*500#/a
bs(BASE#)/abs(LAB-HL-X),7,2);" Hz";
2640'
2650' Cekani na stisknuti klavesy
2660'
2670¤CEKEJ:repeat:A¤=inkey¤:until A¤<>""
2680 print:view 0,0,31,7:goto ¤COMMAND
2690'
2700' Obslouzeni chyby INPUT nebo CMT
2710'
2720¤ERR:if err=25 then resume else if e
rr=18 then print "WGCHYBA MGF !":sleep 1
:resume
2730 print "Err";err;"in";errl
```

```
;=================================
;=================================
;
; LOGICKY CASOVY ANALYZATOR
;
;  SCOPWARE COPYRIGHT 1987
;
;=================================
;=================================
;
;
         ORG     7900H
OLDSP    EQU     7FEFH    ;TOS
;
;
;
; SBER DAT OD 20 MIKROSEKUND
;
; VSTUP : B...konstanta pro CTC
;         C...vstupni port
;         D...startovaci podminka
;         E...maska start. podm.
;
;=================================
START:   CALL    BEGIN
PODM1:   IN      A,(C)    ;vstup dat
         AND     E        ;maska
         XOR     D        ;podminka?
         JR      Z,SPLN   ;ano
         IN      A,(50H)
         RLCA
         JR      NC,PODM1 ;nebylo RESET
SPLN:    LD      A,B
         OUT     (02H),A ;konst. do CTC
         LD      A,81H   ;DI pro VDP
         OUT     (11H),A
         OUT     (11H),A ;do R1 VDP
         EI               ;pro CTC #2
         XOR     A        ;A=0
HLT:     HALT             ;cekej na INT
         JP      NZ,HLT   ;neni konec
         CALL    KONEC
         POP     HL       ;obnov HL
         RET
;
;
;
KONEC:   DI               ;uz je-zakaz
         POP     DE       ;vyber navr.adr.
         LD      SP,(OLDSP) ;puvodni SP
         PUSH    HL       ;posledni adresa
         PUSH    DE       ;navratova adr.
         CALL    01C2H    ;CTCINT
         LD      A,0E0H   ;EI pro VDP
         OUT     (11H),A
         LD      A,81H    ;do R1 VDP
         OUT     (11H),A
         CALL    0CA3H    ;VREGI
         CALL    01DFH    ;CTC3SP
         RET
;
;
;
INTCT2:  INI              ;seber data
         CP      H        ;H=0?
         EI               ;zas povol
         RETI             ;a zpatky
;
;
;
BEGIN:   DI               ;inicializace
         LD      A,43H    ;DI pro CTC
         OUT     (00H),A ;ctc #0
         OUT     (01H),A ;ctc #1
         OUT     (03H),A ;ctc #3
         LD      A,0C7H   ;ctc #2 bude
         OUT     (02H),A ;v modu citac
         LD      HL,INTCT2 ;adresa
         LD      (7004H),HL ;ppgm sberu
         POP     HL       ;navrat.adr.
         LD      (OLDSP),SP ;schovej SP
         LD      SP,OLDSP-2 ;novy SP
         PUSH    HL       ;uloz nav.adr.
         LD      HL,0A000H ;zacatek RAM
         RET              ;pro data
;
;
;
; RYCHLY SBER DAT 6.14 MIKROSEK.
;
;
; VSTUP: C...VSTUPNI PORT
;        D...STARTOVACI PODMINKA
;        E...MASKA
;
;=================================
;
INIT:    DI               ;zakaz INT
         LD      HL,0A000H ;odkud RAM
         LD      B,0      ;256x
LOOP:    IN      A,(C)    ;data
         AND     E        ;maska
         CP      D        ;podminka
         JR      NZ,LOOP  ;jeste ne
FSBER:   INIR             ;vlastni sber-
         RET     NZ       ;-instrukce
         INIR             ;INIR a RET NZ
         RET     NZ       ;se opakuji
         INIR             ;192x
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         RET     NZ
         INIR
         EI               ;povol -
         RET              ;- a je to
```

```
;RYCHLY SBER DAT BEZ PODMINKY
;
; VSTUP : C...port
;
;================================
FSBRES: DI                ;zakaz INT
        LD      HL,0A000H ;odkud RAM
        LD      B,0       ;256x
FSBRE1: IN      A,(50H)
        RLCA              ;bylo RESET?
        JP      NC,FSBRE1 ;nebylo
        JP      FSBER     ;sbirej
;
;
; ZOBRAZENI JEDNE OBRAZOVKY
;
;       scopware /C/ 1987
;
; VSTUP: DE...adresa znacky
;        HL...odkud zobrazit
;
;================================
;
OBRAZ:  DI                ;zakaz INT
        PUSH    DE        ;adr.znacky
        PUSH    HL        ;odkud->IX
        POP     IX
        LD      E,0       ;od 0. sloupce
OBR1:   CALL    OBRSLO    ;sloupec
        INC     E         ;dalsi
        BIT     5,E       ;vsech 32?
        JR      Z,OBR1    ;jeste ne
        POP     HL        ;adr.znacky
        CALL    ZOBZNA    ;zobraz znacku
        RET               ;hotovo
;
;
; ZOBRAZENI ZNACKY
;
; VSTUP : HL...poloha znacky
;
;================================
;
ZOBZNA: LD      A,H       ;hl>255?
        OR      A
        JR      Z,DRAW3   ;neni
        LD      HL,-1     ;nekresli
DRAW3:  LD      A,31      ;od spritu
        LD      B,8       ;8 spritu
PMOVE:  PUSH    BC
        PUSH    HL
        PUSH    AF
        CALL    0428H     ;GTSPOS
        POP     AF
        POP     HL
        PUSH    AF
        CALL    03CEH     ;MVSPA
        POP     AF

        POP     BC
        DEC     A         ;dalsi sprite
        DJNZ    PMOVE     ;8x
        EI                ;povol INT
        RET               ;navrat
;
;
RESULT: DS      16        ;pro vypocty
;
;
; POSUNUTI SPRITU PO OSE X
;
; VSTUP :  HL...nova x-ova sour.
;
;================================
;
SPRSUN: LD      A,23      ;poc.spr.
MOVE:   PUSH    HL
        PUSH    AF
        CALL    0428H     ;GTSPOS
        POP     AF
        POP     HL
        PUSH    AF
        CALL    03CEH     ;MVSPA
        POP     AF
        CP      8         ;je 8.sprite?
        JR      NZ,MOV1   ;neni
        LD      DE,0008H  ;rozdil
        SBC     HL,DE     ;poloh x
MOV1:   SUB     1         ;dalsi sprite
        JR      NC,MOVE   ;jeste opakuj
        RET               ;uz ne
;
;
; PREVOD NA BIN. TVAR PRO SPRITY
;
; VSTUP: E...cislo
;
;================================
;
PREVOD: LD      B,8       ;8 bitu=byte
PREV:   LD      D,B       ;schovej citac
        LD      HL,PREDL  ;predlohy
        RLC     E
        JR      NC,PREV1  ;bit=0
        INC     HL        ;druha predl.
        INC     HL
PREV1:  LD      C,(HL)    ;vezmi predl.
        INC     HL
        LD      B,(HL)    ;a uloz ji
        LD      A,D       ;cislo spritu
        ADD     A,7       ;vypocti
        CALL    0454H     ;STSCOD
        LD      A,D       ;c.spritu
        ADD     A,7       ;vypocti
        CALL    0445H     ;STSCOL
        LD      B,D       ;parametr
        DJNZ    PREV      ;8x
        RET               ;konec
;
PREDL:  DB      0A4H,05H,0A5H,08H
;
;
;
; HLEDANI a OD hl, DELKA=bc
;
;================================
;
HLEDEJ: DI                ;zakaz INT
        CPIR              ;hledej
        EI                ;povol INT
        RET               ;vrat se
;
;
;ZOBRAZENI JEDNOHO SLOUPCE (8bit)
;
; VSTUP : E...cislo sloupce
;         IX..odkud v pameti
;
;================================
;
OBRSLO: LD      HL,3900H  ;L.H.roh
        PUSH    DE        ;schovej E
        CALL    14C5H     ;GBVRAM
        ADD     A,E       ;vypocet prvni
        AND     1FH       ;adresy VRAM
        RLCA              ;E. sloupce
        RLCA
        RLCA
        LD      E,A       ;lsb->E
        LD      A,(IX-1)  ;minuly stav
        LD      B,8       ;8 byte
TRANS1: LD      C,B       ;schovej citac
        LD      HL,RESULT ;vysledek
        LD      D,(IX)    ;data
        XOR     D         ;hrany
        LD      B,8       ;8 bitu
TRANS2: RRC     D         ;vezmi bit
        RL      (HL)      ;zaroluj
        INC     HL
        RRCA              ;zaroluj hrany
        RL      (HL)      ;do vysledku
        INC     HL        ;dalsi vysled.
        DJNZ    TRANS2    ;cely byte
        INC     IX        ;dalsi data
        LD      A,D       ;minula data
        LD      B,C       ;citac bytu
        DJNZ    TRANS1    ;dalsi byte
        LD      D,6CH     ;msb adr. VRAM
        LD      BC,0811H  ;port 11 a 8x
        LD      IY,RESULT ;vysledek
DRAW1:  LD      L,B       ;schovej citac
        OUT     (C),E     ;adresu do VDP
        OUT     (C),D
        LD      A,(IY)    ;data
        LD      B,(IY+1)  ;hrany

        CPL               ;uroven L
        LD      H,A       ;schovej
        CPL               ;uroven H
        OR      B         ;pridej hrany
        OUT     (10H),A   ;uroven H
        LD      A,B
        LD      B,6       ;6x hrany
        INC     D         ;dalsi radek
        INC     IY        ;priprav
DRAW2:  OUT     (10H),A   ;kresli hrany
        NOP
        DJNZ    DRAW2     ;opakuj 6x
        INC     IY        ;dalsi data
        OR      H         ;pridej hrany
        OUT     (10H),A   ;kresli L
        LD      B,L       ;citac
        DJNZ    DRAW1     ;dalsi radek
        POP     DE        ;obnov E
        RET               ;navrat
;
;
;
; POSUNUTI OBRAZOVKY VLEVO O 8
;
; VSTUP : DE...poloha znacky
;         HL...odkud v pameti
;
;================================
;
LSUN8:  PUSH    DE        ;adr.znacky
        PUSH    HL        ;odkud->IX
        POP     IX
        CALL    PRIPRA    ;inicializace
LSUN81: LD      C,B       ;citac radku
        LD      B,E       ;20H=delka rad.
LSUN82: INC     A         ;novy znak
        AND     1FH       ;modulo 32
        OR      D         ;3 vrchni bity
        CALL    14BDH     ;PBVRAM
        INC     HL        ;dalsi znak
        DJNZ    LSUN82
        EX      AF,AF'    ;schov.posl.zn.
        LD      A,D       ;3 vrchni bity
        LD      D,0       ;pro dalsi rad.
        ADD     HL,DE     ;adresa p.d.r.
        ADD     A,E
        LD      D,A       ;bity zpet
        EX      AF,AF'    ;posledni znak
        LD      B,C       ;citac radek
        DJNZ    LSUN81    ;dalsi radek
        LD      DE,248    ;posled.sloupec
        ADD     IX,DE     ;vpravo
        LD      E,1FH     ;to je on
        JR      SKONCI    ;dokonci
;
;
;
; POSUN OBRAZOVKY VPRAVO O 8
;
; VSTUP : jako LSUN8
;
;================================
;
RSUN8:  PUSH    DE        ;adresa znacky
        PUSH    HL        ;odkud->IX
        POP     IX
        CALL    PRIPRA    ;inicializace
        DEC     A         ;novy znak
RSUN81: LD      C,B       ;citac radku
        LD      B,E       ;del.radku=20H
RSUN82: AND     1FH       ;modulo 32
        OR      D         ;nejvys. 3 bity
        CALL    14BDH     ;PBVRAM
        INC     HL        ;adr.dals.znaku
        INC     A         ;dalsi znak
        DJNZ    RSUN82
        EX      AF,AF'    ;schov.posl.zn.
        LD      A,D       ;zvets.nejvys.
        LD      D,0       ;3 bitu o 1 a
        ADD     HL,DE     ;vypocet adresy
        ADD     A,E       ;pro dal. radek
        LD      D,A       ;bity zpet
        EX      AF,AF'    ;posl.znak zpet
        LD      B,C       ;citac radku
        DJNZ    RSUN81    ;novy radek
        LD      E,0       ;1. sl. zleva
SKONCI: CALL    OBRSLO    ;kresli sloupec
        POP     HL        ;adresa znacky
        JP      ZOBZNA    ;kresli znacku
;
;
;
PRIPRA: DI                ;zakaz INT
        LD      HL,3900H  ;adr. 1. znaku
        LD      B,8       ;8 radku
        CALL    14C5H     ;GBVRAM
        LD      DE,8020H  ;3b a del.rad.
        RET               ;vrat se
;
;
;
; MERENI PRUMERNEHO KMITOCTU
;
; VSTUP : A...linka 0-7
;         DE..delka useku RAM
;         HL..odkud v RAM
;
; VYSTUP: HL..pocet hran -1
;
;================================
;
MERPER: DI                ;zakaz INT
        INC     A         ;vypocet masky
        LD      B,A
        LD      A,80H
MERLP:  RLCA
        DJNZ    MERLP
        PUSH    HL
        POP     IX        ;odkud->IX
        LD      HL,-1     ;pocet hran-1
        LD      C,A       ;maska do C
MER1:   LD      A,(IX-1)  ;minula data
        XOR     (IX)      ;por.se soucas.
        INC     IX        ;dalsi data
        DEC     DE        ;cit.del.useku
        AND     C         ;zamaskuj
        JR      Z,NEHRAN  ;nebyla hrana
        INC     HL        ;byla->zvets
NEHRAN: LD      A,D
        OR      E         ;DE=0?
        JR      NZ,MER1   ;jeste ne
        EI                ;povol
        RET               ;navrat
;
;
; SBER DAT S UKONCOVACI PODMINKOU
;
; VSTUP : B...konstanta pro CTC
;         C...vstupni port
;         D...podminka
;         E...maska podminky
;
;================================
;
SUKPOD: CALL    BEGIN     ;inicializace
        LD      A,B       ;cas.konst. CTC
        OUT     (02),A
        LD      A,81H     ;DI pro VDP
        OUT     (11H),A
        OUT     (11H),A   ;R1 VDP
        XOR     A         ;A=0
        EI                ;povol
```

```
FILL:   HALT            ;cekej,az se
        JP      NZ,FILL ;pamet zaplni
        LD      HL,UPINT2 ;plno-zmen
        LD      (7004H),HL ;proced. INT
        LD      HL,0A000H ;pocat.adr.
RPT:    IN      A,(50H) ;smycka cekani
        RLCA            ;RESET?
        JP      NC,RPT  ;nebylo
CHALAS: CALL    KONEC   ;ukonci
        POP     HL      ;adr.zacat.dat
        JR      POSUN   ;posun pamet
;
;
;
UPINT2: EX      AF,AF'  ;schovej AF
        IN      A,(C)   ;data
        LD      (HL),A  ;uloz
        AND     E       ;maska
        XOR     D       ;podm.splnena?
        JR      Z,VEN   ;ano->skonci
        EX      AF,AF'  ;vrat AF
        INC     HL      ;dalsi adresa
        BIT     7,H     ;HL je uz 0?
        JR      NZ,UPI21 ;ne
        LD      H,0A0H  ;ano->HL=A000
UPI21:  EI              ;povol
        RETI            ;navr.do smycky
VEN:    CALL    186DH   ;IGNORJ
        POP     DE      ;znic navr.adr.
        EX      AF,AF'  ;vrat AF
        JR      CHALAS  ;a vrat se
;
;
;
; POSUN USEKU RAM 0A000H - 0FFFFH
;
; VSTUP: HL...ADRESA,JEJIZ OBSAH
;        PATRI NA ADRESU 0A000H
;
;=================================
POSUN:  PUSH    HL
        LD      HL,2000H ;schov.predl.
        LD      DE,3000H
        CALL    0B81H   ;BLKMV2
        POP     HL
        DI              ;zakaz INT
        LD      A,0D0H  ;pul RAM
        CP      H       ;ktera?
        JR      C,PUL2  ;2.pulka
        PUSH    HL
        LD      DE,6000H
        ADD     HL,DE   ;-0A000H
        LD      B,H
        LD      C,L     ;BC=delka
        LD      A,H
        OR      L
        JR      Z,HOTOV ;nesoupej
        LD      HL,0A000H
        LD      D,L
        LD      E,L     ;DE=0
        CALL    0E61H   ;RAM-VRAM
        DI
        LD      H,B
        LD      L,B     ;HL=0
        POP     DE
        PUSH    DE
        SBC     HL,DE
        LD      B,H
        LD      C,L     ;BC=delka
        EX      DE,HL   ;HL=odkud
        LD      DE,0A000H
        LDIR
        LD      BC,6000H
        POP     HL
        ADD     HL,BC   ;-0A000H
        LD      B,H
        LD      H,C
        LD      C,L     ;BC=delka
        LD      L,H     ;HL=0
        CALL    0E7DH   ;VRAM-RAM
        JR      OBRINI
HOTOV:  POP     HL
        JR      OBRINI
PUL2:   XOR     A       ;CY=0
        PUSH    HL
        EX      DE,HL
        LD      H,A
        LD      L,A
        SBC     HL,DE
        LD      B,H
        LD      C,L     ;BC=delka
        EX      DE,HL   ;HL=odkud
        LD      D,A
        LD      E,A     ;DE=0=kam
        CALL    0E61H   ;RAM-VRAM
        DI
        POP     DE
        LD      HL,6000H
        ADD     HL,DE
        LD      B,H
        LD      C,L     ;BC=delka
        EX      DE,HL
        DEC     HL      ;HL=odkud
        LD      DE,0FFFFH
        LDDR
        EX      DE,HL
        XOR     A       ;CY=0
        SBC     HL,DE
        LD      B,H
        LD      C,L     ;BC=delka
        INC     DE      ;DE=A000H
        LD      L,A
        LD      H,A     ;HL=0=od
        CALL    0E7DH   ;VRAM-RAM
;
;
;
; INICIALIZACE VRAM PO POSUNUTI
;
;=================================
;
OBRINI: XOR     A       ;A=0
        LD      BC,2800H ;nuluj VRAM
        LD      HL,0800H ;od barev 2.
        CALL    0E01H   ;PADVRM
        LD      A,1EH   ;cer+seda
        LD      BC,0800H
        LD      HL,0    ;bar.pro 1.tre.
        CALL    0E01H   ;PADVRM
        LD      DE,2000H
        LD      HL,3000H ;vrat predlohy
        CALL    0B81H   ;BLKMV2
        DI              ;zakaz INT
        LD      HL,0C00H
        CALL    149FH   ;STVWAD
        LD      B,0     ;barvy pro
OBIN1:  LD      C,B     ;2.a 3.tretinu
        LD      B,8
        LD      HL,BARVY
OBIN2:  LD      A,(HL)
        OUT     (10H),A
        INC     HL
        DJNZ    OBIN2
        LD      B,C
        DJNZ    OBIN1
        EI              ;uz povol
        RET             ;vrat se
;
;
;
BARVY:  DB      81H,0A1H,0A1H
        DB      0A1H,0A1H,0A1H
        DB      0A1H,71H
;
;
;
        END
```

ZX MULTITASKING

Ing. Martin Štěpánek, *J. Jovkova 3256, Praha 4*

Multiprocesový operační systém ZX MULTITASKING pro počítače ZX Spectrum umožňuje existenci více programů v počítači a může zabezpečit jejich současný běh. Jedná se tedy o nové možnosti používání počítače, s jakými jsme se doposud setkávali jen u větších počítačů. Operační systém je navržen tak, že pracuje se všemi druhy programů (BASIC, strojový kód, Pascal atp.), pouze se dvěma omezeními: maximální velikost jednoho programu je 38016 bajtů místo 48 kB (musí totiž zbýt ještě místo na druhý proces — minimálně 10368 bajtů a prostor pro operační systém) a uživatelským procesům nejsou povoleny některé akce, které se týkají režimu přerušení procesoru.

V systému ZX MULTITASKING můžeme například provozovat, ladit nebo vytvářet program na počítači, který počítá zároveň jiný program (využití čekacího času při dlouhotrvajících výpočtech). Další možností je využívání různých pomocných programů při práci s hlavním programem. Jako pomocný program můžeme mít například kalkulátor (viz příloha — program KALKULÁTOR/ZÁPISNÍK), kde si provádíme pomocné výpočty a poznámky, aniž bychom ovlivňovali hlavní program. Velmi výhodnou možností je využití multitaskingu pro elektronický diář, kde jako paralelní proces běží diář, který nás v době schůzek, vzkazů a jiných událostí může upozornit akustickým signálem a vypsat zprávu na monitor.

Podstatným rysem operačního systému ZX MULTITASKING je, že uživatel navrhuje programy běžným způsobem, vytvořené programy jsou zcela normální (bez úprav) a fungují i na počítači bez tohoto operačního systému!

Operační systém ZX MULTITASKING může pracovat se ZX Microdrive, ZX Interface I, joysticky, tiskárnami a dalšími periferiemi bez omezení.

ZÁKLADNÍ POJMY

Abychom plně využili možností popisovaného operačního systému, musíme si nejprve něco povědět o základních pojmech, se kterými se budeme během práce setkávat.

PROCES — je sled činností prováděných s určitými daty. Procesem zde tedy rozumíme nejen běh vlastního aplikačního programu, ale například i jeho editování, vypisování listingu apod., kdy vlastně běží určitá část operačního systému v ROM a operuje s daty, kterými je zde náš aplikační program.

MULTITASKING — je označení pro pseudoparalelní zpracování více procesů. Z hlediska uživatele se zdá, že procesy probíhají zároveň, ve skutečnosti však procesor střídavě pracuje buď pro jeden, nebo pro druhý proces.

PŘIDĚLENÍ PROCESORU PROCESU — znamená, že procesor je plně k dispozici potřebám procesu. Často říkáme, že proces je obsluhován.

AKTIVNÍ PROCES — je proces, kterému je trvale přidělen nebo automaticky střídavě přidělován procesor. V konkrétním okamžiku tedy může, ale též nemusí, být procesu přidělen procesor. Pokud je aktivních procesů více, je jasné, že procesor může být v každém okamžiku přidělen pouze jednomu z nich.

PASÍVNÍ PROCES — je takový proces, kterému trvale není přidělován procesor. Proces je jakoby zmrazen v určité své fázi a nevyvíjí se, dokud se nestane opět aktivním.

PROCES NA POPŘEDÍ — je procesem, který má neustále přístup ke klávesnici, a proto jen s ním můžeme komunikovat. Na popředí je tedy v dané době hlavní proces. Dále platí, že na popředí je vždy jen jeden proces.

PROCES NA POZADÍ — nemá přístup ke klávesnici standardní rutinou z ROM, takže se může pouze vykonávat, ale nemůže komunikovat. Tento fakt pozadí je nezbytný, protože, kdyby mělo popředí i pozadí přístup ke klávesnici, nedalo by se při stisku klávesy vlastně určit, ke kterému procesu stisk patří (protože oba běží paralelně). Pokud ovšem potřebujeme s procesem na pozadí komunikovat, operační systém nám umožní záměnu popředí s pozadím.

UCHOVÁVÁNÍ OBRAZOVKY PROCESU — je zachování obrazové informace příslušné procesu nezávisle na procesech ostatních. Obrazovku mohou uchovávat oba procesy, nebo jen proces na popředí, případně žádný z procesů.

ZPŮSOB ZAVEDENÍ SYSTÉMU

Do prázdného počítače nahrajeme program zápisem povelu **LOAD "zx-multi"**. Program se sám spustí a dotáže se nás na některé základní parametry. Základní hodnota bývá uvedena v závorce za otázkou a pokud s ní souhlasíme, nic nezadáváme a stiskneme jen ENTER. Stejně se zachováme, pokud na otázku nejsme schopni odpovědět.

První dotaz se týká odděleného uchovávání obrázku. Část paměti určená pro zápis informace, která se zobrazuje na monitoru, se totiž může, ale též nemusí, uchovávat. Pokud se uchovává, má každý proces svou obrazovku. Pokud se neuchovává, mají sice procesy obrazovku společnou, ale mohou se výrazně zlepšit časové charakteristiky běhu obou procesů a je k dispozici více paměti. Proto, pokud společná obrazovka není na závadu, volíme raději tento režim. Následující dotaz se týká rozdělení paměti mezi procesy. Rozdělení pracovní oblasti se dosáhne zadáním délky delšího procesu, která je normálně 31104 bajtů (bez obrazovky) při neuchovávání obrazovky a 24192 bajtů (bez obrazovky) při uchovávání obrazovky. Nápověda nám říká, jak dlouhý má být delší proces, pokud je kratším procesem program 16 kB. K rozdělení je nutné ještě podotknout, že proces nemůže mít libovolnou délku, ale lze ji nastavovat s krokem 3456 bajtů, což je jedna pracovní stránka (úprava zadané hodnoty na možnou se děje automaticky). Při rozdělení je též vhodné se snažit o maximální rozdíl délek obou procesů. Tehdy je totiž multitasking nejefektivnější a procesy běží nejrychleji. Posledním dotazem inicializačního programu je doba, po kterou má být proces přidělen po stisku klávesy. Pokud jsou totiž oba procesy aktivní, přiděluje se jim procesor střídavě. Klávesnice přitom patří procesu na popředí. Při stisku klávesy ovšem může být procesor právě přidělen procesu na pozadí a musí dojít k okamžitému přepnutí procesu. Aby při souvislé práci s popředím nebylo nutné znovu a znovu provádět toto zpětné přidělování, zůstane procesor bezprostředně po stisku klávesy přidělen popředí na určitou dobu (právě zde zadávanou). Tato vlastnost je zvláště důležitá při režimu zachovávání obrazovek, protože jinak by nám při práci s popředím mohla rušivě problikávat obrazovka pozadí.

Po zodpovězení otázek se provede inicializace a vytvoření dvou prázdných procesů. K dispozici je nejdříve menší z procesů (tj. je na popředí, je mu přidělen procesor a je aktivní, zatímco druhý proces je pasivní). Nyní tedy můžeme zapsat — nebo nahrát pomocí LOAD — menší proces a poté přejít přes menu operačního systému (příkaz VYMĚŇ) k druhému, delšímu procesu.

POPIS FUNKCÍ SYSTÉMU

Vlastní operační systém ZX MULTITASKING běží na úplném pozadí dvou uživatelských procesů, ke kterým se může chovat různým způsobem. Režim operačního systému můžeme měnit příkazy z jeho menu, které se nám objeví při současném stisku kláves **SYMBOL SHIFT** a **SPACE**. Po celou dobu zobrazování menu jsou uživatelské procesy pasivní. Menu je rozděleno na dvě části: příkazovou (vlevo) a stavovou (vpravo).

Stavová část nás informuje o režimu operačního systému a procesu. Čtverečkem je vždy vyznačen proces, který je v souladu s nápisem. V prvním řádku vidíme délku obou procesů ve stránkách (1 str = 3456 bajtů) a blikáním je označen proces, který je na popředí. Ve druhém řádku nalezneme, který z procesů uchovává obrazovku. V dalším řádku je informace o aktivitě procesů a o řádek níže zpráva o právě přiděleném procesu.

Příkazová část obsahuje nápovědu způsobu volání dále uvedených příkazů (příkaz se vždy volá stiskem klávesy odpovídající inverzně zobrazenému písmenu):

VÝMĚNA PROCESŮ — způsobí okamžitou záměnu procesu na popředí s procesem na pozadí. Pokud je aktivní jen jeden proces, prohodí se přirozeně také tato aktivita, takže původní pasivní proces na pozadí se stane aktivním procesem na popředí. Jestliže se neuchovává obrazovka, musíme počítat s tím, že po přepnutí na druhý proces zůstane na monitoru stejná obrazovka, takže by mohlo dojít k nesprávné domněnce, že k přepnutí vůbec nedošlo.

1 PROCES AKTIVNÍ — aktivním se stane právě přidělený proces a druhý proces je pasivní. Aktivní proces bude zároveň na popředí.

2 PROCESY AKTIVNÍ — oba dva procesy se stanou aktivními a začne jim být střídavě přidělován procesor. Chování počítače při tomto režimu je různé, v závislosti na tom, uchováváme-li obrazovky. Pokud se uchovávají obrazovky obou procesů, dojde k jejich přepínání (projevuje se střídavým blikáním obrazovek na monitoru). Jestliže obrazovky nejsou uchovávány, zapisují oba procesy na společné stínítko a k blikání nedochází. Ve speciálním případě může obrazovku uchovat jen jeden proces a tehdy střídavě vidíme vlastní obrazovku procesu s uchováváním a sloučenou obrazovku druhého procesu.

ZRUŠENÍ PROCESU — způsobí vymazání a inicializaci procesu, kterému je právě přidělen procesor. Je to náhrada za příkaz NEW, respektive RAND USR 0, z nichž ani jeden nemůžeme použít, protože by došlo k odpojení nebo zničení druhého procesu!

STOP PROGRAMU — zastaví běh programu v právě přiděleném procesu. Na rozdíl od klávesy BREAK (kterou se zde nedoporučuje používat) je tento příkaz schopný zastavit i strojový kód.

ENTER — stisk této klávesy opustí zobrazené menu bez změny režimu operačního systému.

Kromě základních příkazů uvedených v menu existují ještě další méně typické příkazy:

X — stiskem této klávesy provedeme zrušení obou procesů a úplnou inicializaci systému.

N — tato klávesa střídavě zapíná a vypíná režim uchovávání obrázku u pozadí (lze ji ovšem používat jen tehdy, pokud jsme při úvodní instalaci systému požadovali uchovávání obrazovky). Tuto funkci se však nedoporučuje příliš používat, protože vzhledem ke své zvláštní povaze může často vést k poškození procesů nebo ke zhroucení systému. Protože funkce mění rozdělení paměti, dochází k přesunům bloků paměti, což může mít za následek zobrazení nesmyslných znaků na obrazovce. Pokud k tomu dojde, není to závada a obrazovku příslušného procesu můžeme vymazat běžným příkazem CLS.

Po přečtení popisu příkazů bez praktických zkušeností se může zdát jejich používání složité. Pokud si ale vše vyzkoušíte v praxi, zjistíte, že složitost je pouze zdánlivá a že změny chování v důsledku příkazů jsou zcela logické a očekávatelné.

PRINCIP ČINNOSTI

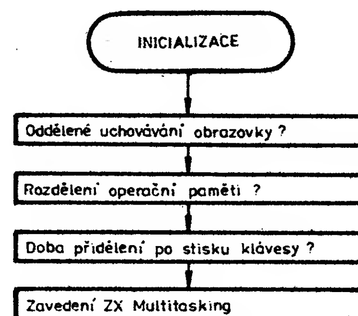
Úkolem operačního systému ZX MULTITASKING je umožnění existence a chodu více programů v počítači současně. Protože ve skutečnosti procesor nemůže obsluhovat více programů zároveň, je paralelní obsluha procesů simulována rychlým přepínáním procesoru mezi procesy. Při každém přepnutí procesoru je ovšem nezbytné zapamatovat si přesně stav procesu v okamžiku jeho zastavení a uložit veškeré informace v registrech procesoru. Při zpětném přepnutí procesoru je činnost právě opačná. Registry procesoru se naplní původními hodnotami a proces pokračuje přesně v tom stavu, v jakém byl opuštěn. Přepínání mezi procesy se děje automaticky. Přepínací program je aktivován periodicky podle

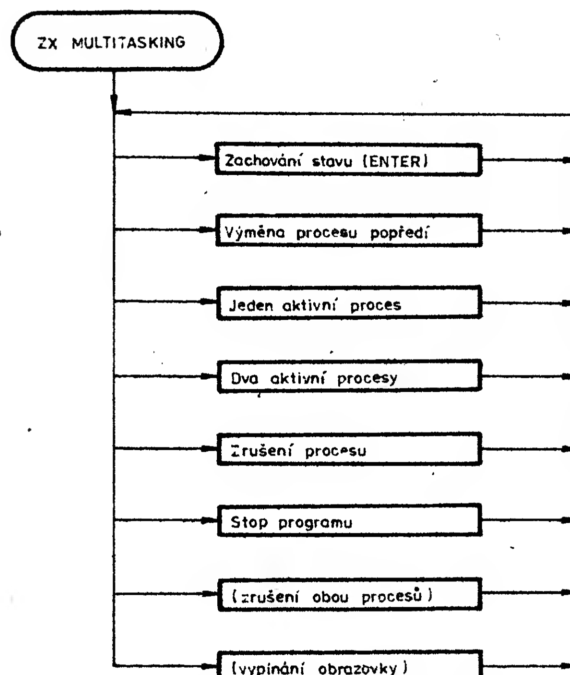
přerušování procesoru vnitřními hodinami. Protože předání procesoru mezi procesy nenastává okamžitě, ale trvá určitou dobu, je doba, po kterou je procesor přidělen jednomu procesu, stanovena tak, aby poměr ztrátových časů přepínání k časům běhu procesů byl přijatelný. V našem případě je procesor přidělován procesu na dobu 100 ms. Doba přepnutí kolísá podle režimu, takže v nejhorším případě je ztrátový čas procesoru asi 50 % z celkového strojového času a v nejlepším případě 14 %.

Přidělování procesoru se řídí následujícími zásadami. Pokud je jeden z procesů pasivní, je procesor trvale přidělen procesu aktivnímu. Jsou-li oba procesy aktivní, je procesor střídavě přidělován oběma procesům. Přidělování je periodické a na stejnou dobu. Jestliže ale v tomto režimu stiskneme klávesu, je procesor okamžitě přidělen procesu na popředí a v následujícím definovaném čase (mnohem delším než základní čas přidělení procesoru) zůstane procesor přidělen „popředí", čímž se zamezí zbytečnému opakování této situace při komunikaci uživatele s programem a zkrátí se odezva procesu na stisk klávesy. Poslední možností přidělování je nedobrovolné narušení režimu rozdělování strojového času vlivem činnosti uživatelského programu. Pokud totiž uživatelský program zakáže přerušení (dělají to například příkazy BEEP, SAVE, LOAD a další), zůstane procesor trvale přidělen tomuto procesu, až do povolení přerušení.

Počítač ZX Spectrum není přizpůsoben na paralelní zpracování dat. Jeho systémové proměnné jsou například na pevných adresách a nikoli pod ukazatelem, což znamená, že systémové proměnné musí být uloženy. Podobná situace je s obsahem obrazovky, který je vždy od adresy 16384. Také programy jsou většinou vázány na konkrétní absolutní adresy a musí se proto v rámci přepínání procesu celé přesunovat.

Z dosud uvedeného vyplývá, že nesáhneme-li k technickým úpravám počítače, je jediná možnost realizace více procesů jejich přenášení mezi pracovní a skladovací pozicí v operační paměti. Algoritmus je přitom navržen tak, že se nepřenášejí celé procesy, ale jenom část paměti rovná délce kratšího procesu. Proto má také operační systém největší účinnost při maximálním rozdílu délek procesů a neuchovávání obrazovky, kdy se přenáší pouze blok paměti v délce jedné stránky (stránkování bylo vynuceno právě nutností realizace jednoduchého a rychlého algoritmu přepínání procesů).

PŘÍKLAD POUŽITÍ

PROGRAM KALKULÁTOR/ZÁPISNÍK

Program KALKULÁTOR/ZÁPISNÍK je ukázkou využívání výhod paralelních programů pod systémem ZX MULTITASKING. Program, jak název napovídá, umožňuje provádění běžných aritmetických výpočtů a zapisování výsledků a jiných poznámek do zápisníkové části. Celý program je napsán v jazyku BASIC a instalujeme ho na pozadí hlavního procesu, kterým bude střídavě podle potřeby kalkulátor nebo hlavní program uživatele.

Nahrání kalkulátoru provedeme následovně. Instalujeme operační systém ZX MULTITASKING. Uchovávání obrazovky raději požadujeme (abychom pro první přiblížení neměli problémy s orientací v procesech) a delší proces necháme v maximální délce, což je délka naznačená v závorce. Po inicializaci systému se nacházíme v menším procesu a tak můžeme přímo nahrát program KALKULÁTOR/ZÁPISNÍK příkazem LOAD „kalkulátor". Poté můžeme příkazem VYMĚŇ v menu operačního systému (zavolá se současným stiskem SYMBOL SHIFT a SPACE) přejít k druhému procesu a pracovat na něm. Když si potřebujeme něco vypočítat, zapsat nebo naopak ze zápisníku přečíst, přepneme opět příkazem VYMĚŇ na kalkulátor.

Abychom mohli s kalkulátorem pracovat, uvedeme si zde přehled jeho příkazů. Předně je nutné si uvědomit, že program pracuje ve dvou režimech (kalkulátor a zápisník), mezi kterými přepínáme stiskem ENTER. Po prvním spuštění programu se vždy nacházíme v režimu kalkulátoru (nadále se pozná podle zobrazení názvu programu v první řádce). Kalkulátor očekává zapsání aritmetického výrazu, který má vypočítat. Zapíšeme-li tedy například 12*56, zobrazí se výsledek 672, který se zároveň uloží do výsledkové proměnné „v". Ve výsledkové proměnné se vždy nachází poslední výsledek. Výsledkovou proměnnou můžeme užít v následujícím aritmetickém výrazu (např. v/2 dá nyní výsledek 336). Zadávat můžeme libovolné aritmetické výrazy povolené syntaxí BASICu, tedy obsahující i funkce a relace. Nemůžeme použít proměnných ve výrazu, kromě výsledkové proměnné „v". Pokud chceme poslední výsledek zapsat do zápisníku, zapíšeme místo výrazu „I". Když si chceme udělat v zápisníku jinou poznámku, uvedeme její text znakem „$" (např. $Kčs/rok). Dojde-li při výpočtu k chybě a přerušení programu, pokračujeme příkazem GOTO 2!

Do režimu zápisníku se dostaneme z kalkulátoru stiskem ENTER. V zápisníku můžeme vybírat jednotlivé řádky kurzory „nahoru" a „dolů". Nový text do řádky vložíme stiskem „t" a zapsáním textu. Stiskem „I" přeneseme samostatnou hodnotu ve vybraném řádku do výsledkové proměnné „v". Stiskem ENTER se dostaneme zpět do kalkulátoru.

K ověření také můžeme použít programy „p1" a „p2", které nahrajeme každý do jednoho procesu, oba je spustíme a režim systému nastavíme na dva aktivní procesy. Velmi názorně tak uvidíme, jak systém střídavě přiděluje procesor. Do většího procesu (o dostatečné velikosti!!!) také můžeme nahrát nějakou hru pro 16 kB Spectrum, například „mazeman", na níž si můžeme vyzkoušet i zastavení jejího strojového programu funkcí STOP v operačním systému.

Výpis programu ZX—Multitasking

```
  1 CLEAR 29999: LOAD ""CODE
  5 INK 1: PAPER 6: BORDER 7
 10 CLS : PRINT "ZX MULTITASKING  ※ Stepanek '87 _______________
______________________"
 11 PRINT AT 20,0; PAPER 5;"ENTER-uzije hodnotu v zavorce !!":
PRINT "NEVITE-LI STISKNETE  'ENTER' !  "
 12 PRINT AT 3,0;"Oddelene uchovavani obr.: (NE)": INPUT "Ano/N
e? ";o$
 14 LET spodek=23296: IF o$="a" THEN  LET spodek=16384: PRINT A
T 3,26;"ANO "
 16 PRINT : PRINT "ROZDELENI PAMETI PRO DVA PROCESY"
 18 PRINT : PRINT "DELSI PROCES BEZ SCR=(31104)": PRINT  PAPER
5;AT 12,0;"(Pro 'mensi'=16KB zadejte 24000)": IF o$="a" THEN  PR
INT AT 7,22;"24192";AT 12,26; PAPER 5;"17000"
 19 INPUT "Kolik bytes? ";v$: IF v$="" THEN  LET sv=(o$="a")*7+
(o$<>"a")*9: GO TO 22
 20 LET sv=INT (0.99999+VAL (v$)/3456): IF sv>9 OR sv>7 AND o$=
"a" THEN  PRINT #0;AT 1,0;"PRILIS VELKY !": BEEP 2,30: GO TO 19
 22 LET v=23295+3456*sv
 24 LET sm=10-sv-2*(o$="a"): LET m=23295+3456*sm
 25 IF sm>sv THEN  PRINT #0;AT 1,0;"PROCES NENI VETSI !": BEEP
2,30: GO TO 19
 26 PRINT AT 7,21;sv*3456;" bytes";AT 8,14;"se scr=";sv*3456+69
12;" bytes"
 28 PRINT "-konec pridelene RAM=";v,"-hodnota RAMTOP     =";v-1
68
 30 PRINT : PRINT "KRAT. PROCES BEZ SCR=";sm*3456;" bytes";AT 1
3,14;"se scr=";sm*3456+6912;" bytes"
 32 PRINT "-konec pridelene RAM=";m,"-hodnota RAMTOP     =";m-1
68
 34 PRINT : PRINT "PRIDELENI PO STISKU klav.=(2s)": INPUT "Koli
k sekund? ";p$: IF p$="" THEN  LET p=100: GO TO 40
 36 LET p=50*VAL p$: IF p>200 THEN  LET p=200
 40 POKE min,spodek-256*INT (spodek/256): POKE min+1,INT (spode
k/256): POKE vetsi,v-256*INT (v/256): POKE vetsi+1,INT (v/256):
POKE mensi,m-256*INT (m/256): POKE mensi+1,(m/256): POKE vydrz,p
 50 CLS : PRINT AT 0,0; PAPER 6; INK 1;"ZX MULTITASKING v1.0 St
epanek'87 POVELY:       POPREDI(str): ";sm;" ";sv;"  v-vymena
 Obr.uchovava:      1-1 aktivni  Aktivni proc:     2-2 aktivni
 Prideleny pr:      z-zrus proc  Basic zprava:     CS-stop prg
ENTER-uchova stav                                  "
 52 PLOT 0,167: DRAW 0,-55: DRAW 255,0: DRAW 0,55: PLOT 105,167
: DRAW 0,-54
 99 RANDOMIZE USR startb
```

```
L
00020 ;*************************
00040 ;*   ZX MULTITASKING     *
00060 ;*************************
00080 ;
00100 ; c Martin STEPANEK 1987
00120 ;
00140 BASIC  EQU #12A9 ;MAIN-1
00160 PRAMT  EQU 23732
00180 RAMTOP EQU 23730
00200 UDG    EQU 23675
00220 RASP   EQU 23608
00240 CHARS  EQU 23606
00260 ERRSP  EQU 23613
00280 CHANS  EQU 23631
00300 DATADD EQU 23639
00320 PROG   EQU 23635
00340 VARS   EQU 23627
00360 ELINE  EQU 23641
00380 WORKSP EQU 23649
00400 STKBOT EQU 23651
00420 STKEND EQU 23653
00440 ATTRP  EQU 23693
00460 ATTRT  EQU 23695
00480 BORDCR EQU 23624
00500 REPDEL EQU 23561
00520 FLAGS  EQU 23611
00540 ERRNR  EQU 23610
00560 ;=======================
00580        ORG 63743
00600        DISP 1-23744+5000
00620 ;-----------------------
00640 ADRESA DEFW RIZENI;PRCSU
00660 N1     DEFW 0;UK. DOLNIHO
00680 N2     DEFW 0;UK. HORNIHO
00700 MIN    DEFW 23296;BEZ SCR
00720 SP1    DEFW 0;SP PROCES 1
00740 SP2    DEFW 0;SP PROCES 2
00760 NAVRAT DEFW 0;NAVRAT. ADR
00780 VETSI  DEFW 0;PROCES(MEZ)
00800 MENSI  DEFW 0;PROCES(MEZ)
00820 MEZ      DEFW 0;MEZI PROC.
00840 TEXT     DEFW 0;UVODNI INFO
00860 AKTPROC  DEFB 1;AKT.PROCES
00880 POPREDI  DEFB 1;KLAV&ZOBR
00900 POCET    DEFB 0;PRUCHODY
00920 STOPB    DEFB 0;PRO BREAK
00940 OBA      DEFB 0;PRC,ZAROVEN
00960 VYDRZ    DEFB 120;PO STISKU
00980 MENU     DEFB 0;FLAG ZOBRAZ
01000 TEXTV    DEFB 32+128
01020          DEFM /* Vetsi pro/
01040          DEFM /ces !/
01060 TEXTM    DEFB 32+128
01080          DEFM /* Mensi pro/
01100          DEFM /ces !/
01120 TEXTA    DEFB 32+128
01140          DEFM /            /
01160          DEFM /            /
01180          DEFM /            /
01200          DEFM /            /
01220          DEFM /      /
01240          DEFB 127;COPYRIGHT
01260          DEFM / 1987 Marti/
01280          DEFM /n Stepanek /
01300          DEFB 32+128
01320 NEZOBR   DEFW 0;POZADI NEZO
01340 MSG1     DEFB 0;BASIC1 MSG+
01360 MSG2     DEFB 0;BASIC2 MSG+
01380 ;-----------------------
01400 START    DI
01420          LD HL,54399
01440          LD (VETSI),HL;PROC
01460          LD HL,26751
01480          LD (MENSI),HL;PROC
01500          LD HL,23296;SPODEK
01520          LD (MIN),HL
01540          JP ZAVED
01560 ;-----------------------
01580 STARTX   DI
01600          CALL VYMEN
01620          JP ZAVED
01640 ;-----------------------
01660 STOP     IM 1
01680          RET
01700 ;-----------------------
01720 RIZENI   DI ;   PARALELNICH
01740          PUSH AF ;  PROCESU
01760          LD A,(STOPB)
01780          CP 1
01800          JP Z,BREAK
01820          XOR A ;CELA KLAVES
01840          IN A,(254)
01860          AND 31
01880          CP 31
01900          JP NZ,STISK
01920          LD A,(OBA);ZAROVEN
01940          CP 0
01960          JP Z,ROMKEY
01980          LD A,(POCET)
02000          INC A
02020          LD (POCET),A
02040          CP 10;MEZ PREPNUTI
02060          JP NZ,BEZKEY
02080          XOR A
02100          LD (POCET),A
02120          POP AF
02140          JP PROCES ;VYMEN
02160 ;---
02180 ROMKEY   POP AF
02200          JP 56 ;POKR. V ROM
02220 ;---
02240 BEZKEY   POP AF
02260          EI
02280          RET ;POKR. BEZ KEY
02300 ;-----------------------
02320 BREAK    XOR A
02340          LD (STOPB),A
02360          LD A,(FLAGS)
02380          RES 7,A
02400          LD (FLAGS),A
02420          LD A,150
02440          LD (POCET),A
02460          POP AF
02480          EI
02500          JP BASIC
02520 ;-----------------------
02540 STISK    PUSH BC
02560          LD BC,#7FFE ;"0S"
02580          IN A,(C)
02600          AND 31
02620          CP 28;"SPACE"+"SS"
02640          JP Z,MENUON
02660          LD A,(VYDRZ)
02680          LD B,A
02700          LD A,255
02720          SUB B
02740          LD (POCET),A;ZPOZD
02760          LD A,(AKTPROC)
02780          LD B,A
02800          LD A,(POPREDI)
02820          CP B
02840          POP BC
02860          JP Z,ROMKEY
02880          POP AF
02900          JP PROCES ;VYMEN
02920 ;-----------------------
02940 POVELY   PUSH BC
02960 POV      LD BC,#BFFE
02980          IN A,(C)
03000          AND 31
03020          CP 30 ;"ENTER"
03040          JP NZ,POV1
03060 POVO     CALL MENUOFF
03080          JP POVKON
03100 ;---
03120 POV1     LD BC,#F7FE
03140          IN A,(C)
03160          AND 31
03180          CP 30 ;"1"PROCES
03200          JP NZ,POV2
03220          CALL MENUOFF
03240          XOR A
03260          LD (OBA),A
03280 POV11    LD A,(POPREDI)
03300          LD B,A
03320          LD A,(AKTPROC)
03340          CP B
```

```
03360         JP Z,POVKON
03380         POP BC
03400         POP AF
03420         JP PROCES ;VYMEN
03440 ;---
03460 POV2    CP 29 ;"2"PROCESY
03480         JP NZ,POV3
03500         INC A ;TJ.A=1
03520         LD (OBA),A
03540         JP POVO
03560 ;---
03580 POV3    LD BC,#FEFE
03600         IN A,(C)
03620         AND 31
03640         CP 15 ;"V"VYMEN
03660         JP NZ,POV4
03680         CALL MENUOFF
03700         LD A,(POPREDI)
03720         INC A
03740         LD (POPREDI),A
03760         CP 3
03780         JP NZ,POV31
03800         LD A,1
03820         LD (POPREDI),A
03840 POV31   POP BC
03860         POP AF
03880         JP PROCES ;VYMEN
03900 ;---
03920 POV4    CP 29 ;"Z"ZRUS
03940         JP Z,NEW
03942         CP 27 ;"X"ZAVED
03944         JP Z,STARTX
03960 ;---
03980 POV5    CP 30 ;"CS"BREAK
04000         JP NZ,POV6
04020         LD A,1
04040         LD (STOPB),A
04060         CALL MENUOFF
04080         JP POV11
04100 ;---
04120 POV6    LD BC,#7FFE
04140         IN A,(C)
04160         AND 31
04180         CP 23 ;"N"NEZOBRAZ
04200         JP NZ,POV
04220         LD A,(NEZOBR+1)
04240         LD BC,0
04260         LD (NEZOBR),BC
04280         CP 0
04300         JP NZ,POVO
04320         LD BC,6912
04340         LD (NEZOBR),BC
04360         JP POVO
04380 ;---
04400 POVKON  POP BC
04420         POP AF
04440         EI
04460         RET
04480 ;-----------------------
04500 MENUON  LD A,(MENU)
04520         CP 1
04540         JP Z,POV
04560         LD A,1
04580         LD (MENU),A
04600         CALL VYMEN ;OKENKO
04620         PUSH HL
04640         LD A,1+48+64;BARVA
04660         LD B,0;DELKA 256 B
04680         LD HL,22528;ZAC.AT
04700 ZAKLAD  LD (HL),A
04720         INC HL
04740         DJNZ ZAKLAD
04760 STAVY0  LD A,(POPREDI)
04780         CP 1
04800         LD A,1+48+64+128
04820         JP Z,STAVY1
04840         LD (22590),A ;POPR
04860         JP STAVY2
04880 ;---
04900 STAVY1  LD (22588),A ;POPR
04920 STAVY2  LD HL,(MIN)
04940         LD A,H
04960         CP 64 ;=KDYZ 16384
04980         JP NZ,STAVY5 ;SCR-
05000         LD A,(NEZOBR+1)
05020         CP 0 ; = 0 PRO OBA
05040         JP NZ,STAVY3
```



```
05060         LD A,1+40+64;BARVA
05080         LD (22620),A ;SCR+
05100         LD (22622),A ;SCR+
05120         JP STAVY5
05140 ;---
05160 STAVY3  LD A,(POPREDI)
05180         CP 1
05200         LD A,1+40+64;BARVA
05220         JP Z,STAVY4
05240         LD (22622),A ;SCR+
05260         JP STAVY5
05280 ;---
05300 STAVY4  LD (22620),A ;SCR+
05320 STAVY5  LD A,(OBA)
05340         CP 0
05360         JP Z,STAVY6
05380         LD A,1+32+64;BARVA
05400         LD (22652),A ;AKT+
05420         LD (22654),A ;AKT+
05440         JP STAVY8
05460 ;---
05480 STAVY6  LD A,(AKTPROC)
05500         CP 1
05520         LD A,1+32+64;BARVA
05540         JP Z,STAVY7
05560         LD (22654),A ;AKT+
05580         JP STAVY8
05600 ;---
05620 STAVY7  LD (22652),A ;AKT+
05640 STAVY8  LD A,(AKTPROC)
05660         CP 1
05680         LD A,1+40+64;BARVA
05700         JP Z,STAVY9
05720         LD (22686),A;PRID+
05740         JP STAV10
05760 ;---
05780 STAVY9  LD (22684),A;PRID+
05800 STAV10  LD A,(AKTPROC)
05820         CP 1
05840         LD A,(ERRNR)
05860         JP Z,STAV11
05880         CP 255 ;   BEZ ERR
05900         LD A,0
05920         LD (MSG2),A ; MSG-
05940         JP Z,STAV12
05960         LD A,1
05980         LD (MSG2),A ; MSG+
06000         JP STAV12
06020 ;---
06040 STAV11  CP 255 ;   BEZ ERR
06060         LD A,0
06080         LD (MSG1),A ; MSG-
06100         JP Z,STAV12
06120         LD A,1
06140         LD (MSG1),A ; MSG+
06160 STAV12  CALL MSGX
06180 STAV14  POP HL
06200         JP POV
06220 ;---
06240 MSGX    LD A,(MSG1)
06260         CP 0
06280         JP Z,MSGX2  ;MSG1-
06300         LD A,1+32+64;BARVA
06320         LD (22716),A;MSG1+
06340 MSGX2   LD A,(MSG2)
06360         CP 0
06380         RET Z        ;MSG2-
06400         LD A,1+32+64;BARVA
06420         LD (22718),A;MSG2+
06440         RET
06460 ;-----------------------
06480 MENUOFF XOR A
06500         LD (MENU),A
06520         CALL VYMEN ;OKENKO
06540         RET
06560 ;-----------------------
06580 VYMEN   PUSH HL     ;OKENKO
06600         PUSH DE
06620         PUSH BC
06640         LD HL,16384;OKNO
06660         LD DE,61312;BUFFER
06680         LD BC,2048 ;DELKA
06700 OKNO    LD A,(HL)
06720         PUSH AF
06740         LD A,(DE)
06760         LD (HL),A
06780         POP AF
06800         LD (DE),A
06820         INC HL
06840         INC DE
06860         DEC BC
```

```
06880         XOR A
06900         CP B
06920         JP NZ,OKNO
06940         CP C
06960         JP NZ,OKNO
06980         LD HL,22528;ZAC.AT
07000         LD DE,61312+2048
07020         LD B,0
07040 ATRIB   LD A,(HL)
07060         PUSH AF
07080         LD A,(DE)
07100         LD (HL),A
07120         POP AF
07140         LD (DE),A
07160         INC HL
07180         INC DE
07200         DJNZ ATRIB
07220         POP BC
07240         POP DE
07260         POP HL
07280         RET
07300 ;-----------------------
07320 ZAVED   DI ;  NOVE PROCESY
07340         CALL STOP
07360         LD A,1
07380         LD (POPREDI),A
07400         LD A,0
07420         LD (NEZOBR+1),A
07440         LD (NEZOBR),A
07460         LD (STOPX),A
07480         LD (POCET),A
07500         LD (OBA),A
07520         LD (MSG1),A
07540         LD (MSG2),A
07560         LD (MENU),A
07580         LD HL,(VETSI);PROC
07600         LD (MEZ),HL
07620         LD HL,TEXTV
07640         LD (TEXT),HL
07660         CALL INIT
07680         JR NOVYP2
07700 STDAL   LD HL,(MENSI);PROC
07720         LD (MEZ),HL
07740         LD HL,TEXTM
07760         LD (TEXT),HL
07780 STDAL2  CALL INIT
07800         LD A,248
07820         LD I,A ;ADR=63743
07840         IM 2
07860         EI
07880         RET
07900 ;-----------------------
07910 NEW     DI ; AKTUALNI PROC
07920         CALL MENUOFF
07940         LD HL,(PRAMT)
07960         LD (MEZ),HL
07980         LD HL,TEXTV
08000         LD (TEXT),HL
08020         LD A,(AKTPROC)
08040         CP 2
08060         JP Z,STDAL2
08080         LD HL,TEXTM
08100         LD (TEXT),HL
08120         JP STDAL2
08140 ;-----------------------
08160 NOVYP2  DI ;TYP AMINUS
08180         LD IY,BASIC;NAVRAT
08200         PUSH IY ;   ADRESA
08220         LD IY,#5C3A
08240         PUSH AF ;SIMULACE
08260         PUSH BC ;ULOZENI
08280         PUSH DE ;REGISTRU
08300         PUSH HL
08320         EXX
08340         EX AF,AF'
08360         PUSH AF
08380         PUSH BC
08400         PUSH DE
08420         PUSH HL
08440         PUSH IX
08460         PUSH IY
08480         LD (SP2),SP
08500         LD BC,3456
08520         LD DE,(MIN)
08540         LD HL,(PRAMT)
08560         ADD HL,BC
08580         INC HL
08600 NP2AM1  LD (N1),DE
08620         LD (N2),HL
08640         SCF
08660         CCF
```

```
08680         SBC HL,BC
08700         EX DE,HL
08720         LDIR
08740         LD A,(N2+1)
08760         CP 226 ;HI 57856
08780         JP Z,NP2AM3
08800 NP2AM2  LD BC,3456
08820         LD DE,(N2)
08840         LD HL,(N1)
08860         ADD HL,BC
08880         EX DE,HL
08900         ADD HL,BC
08920         JP NP2AM1
08940 ;---
08960 NP2AM3  LD A,1;AKT. PROCES
08980         LD (AKTPROC),A
09000         JP STDAL
09020 ;------------------------
09040 PROCES  DI;ULOZENI/NACTENI
09060         PUSH AF
09080         PUSH BC
09100         PUSH DE
09120         PUSH HL
09140         EXX
09160         EX AF,AF'
09180         PUSH AF
09200         PUSH BC
09220         PUSH DE
09240         PUSH HL
09260         PUSH IX
09280         PUSH IY
09300         LD A,(AKTPROC)
09320         CP 1
09340         JP Z,APLUS
09360         JP AMINUS
09380 PRZPET  POP IY
09400         POP IX
09420         POP HL
09440         POP DE
09460         POP BC
09480         POP AF
09500         EX AF,AF'
09520         EXX
09540         POP HL
09560         POP DE
09580         POP BC
09600         POP AF
09620         EI
09640         RET
09660 ;------------------------
09680 APLUS   LD (SP1),SP
09700         LD BC,3456 ;BLOK
09720         LD HL,(PRAMT)
09740         SCF
09760         CCF
09780         SBC HL,BC
09800         INC HL
09820         EX DE,HL
09840         LD HL,54400
09860 AP1     LD (N1),DE
09880         LD (N2),HL
09900         ADD HL,BC
09920         EX DE,HL
09940         LDIR
09960         LD HL,(N2) ;ZDROJ
09980         LD DE,(N1) ;CIL
10000         LD BC,3456 ;BLOK
10020         LDIR
10040         LD HL,(N1)
10060         LD A,(NEZOBR+1)
10080         LD B,A
10100         LD A,(MIN+1)
10120         ADD A,B
10140         CP H
10160         JP NZ,AP2
10180         LD A,B
10200         CP 0
10220         CALL NZ,SCRPLS
10240         LD A,2
10260         LD (AKTPROC),A
10280         LD SP,(SP2)
10300         JP PRZPET
10320 ;---
10340 AP2     LD BC,3456
10360         LD DE,(N2)
10380         LD HL,(N1)
10400         SCF
10420         CCF
10440         SBC HL,BC
10460         EX DE,HL
10480         SBC HL,BC
10500         JP AP1
10520 ;------------------------
10540 AMINUS  LD (SP2),SP
10560         LD A,(NEZOBR+1)
10580         CP 0
10600         CALL NZ,SCRMNS
10620         LD BC,(NEZOBR)
10640         LD HL,(MIN)
10660         ADD HL,BC
10680         EX DE,HL
10700         LD HL,(PRAMT)
10720         ADD HL,BC
10740         LD BC,3456
10760         ADD HL,BC
10780         INC HL
10800 AM1     LD (N1),DE
10820         LD (N2),HL
10840         SCF
10860         CCF
10880         SBC HL,BC
10900         EX DE,HL
10920         LDIR
10940         LD BC,3456 ;DELKA
10960         LD DE,(N1) ;CIL
10980         LD HL,(N2) ;ZDROJ
11000         LDIR
11020         LD A,(N2+1)
11040         CP 226 ;HI 57856
11060         JP NZ,AM2
11080         LD A,1
11100         LD (AKTPROC),A
11120         LD SP,(SP1)
11140         JP PRZPET
11160 ;---
11180 AM2     LD BC,3456
11200         LD DE,(N2)
11220         LD HL,(N1)
11240         ADD HL,BC
11260         EX DE,HL
11280         ADD HL,BC
11300         JP AM1
11320 ;------------------------
11340 SCRPLS  LD A,(POPREDI)
11360         CP 1
11380         JP Z,ULOZSC;SCREEN
11400         LD BC,6912
11420         LD HL,(N2)
11440         SCF
11460         CCF
11480         SBC HL,BC
11500         LD DE,16384
11520         LDIR
11540         RET
11560 ;---
11580 ULOZSC  LD BC,3456
11600         LD HL,(N2)
11620         SCF
11640         CCF
11660         SBC HL,BC
11680         EX DE,HL
11700         LD HL,16384
11720         LD BC,6912
11740         LDIR
11760         RET
11780 ;------------------------
11800 SCRMNS  LD A,(POPREDI)
11820         CP 2
11840         JP Z,ULOZ ; SCREEN
11860         LD BC,3457
11880         LD HL,(PRAMT)
11900         ADD HL,BC
11920         LD BC,6912
11940         LD DE,16384
11960         LDIR
11980         RET
12000 ;---
12020 ULOZ    LD BC,6912
12040         LD DE,(PRAMT)
12060         LD HL,16384
12080         INC DE
12100         LDIR
12120         RET
12140 ;------------------------
12160 INIT    DI
12180         LD A,#07
12200         OUT (#FE),A
12220         LD A,#3F
12240         LD I,A
12260         DEFB 0,0,0,0,0,0
12280         LD HL,(MEZ)
12300         XOR A
12320         LD BC,16383
12340         SBC HL,BC
12360         LD B,H
12380         LD C,L
12400         LD HL,(MEZ)
12420         POP DE  ;NAVRATOVA
12440         LD (NAVRAT),DE;ADR
12460 NULUJ   LD (HL),A
12480         DEC HL : DEC BC
12500         CP B
12520         JR NZ,NULUJ
12540         CP C
12560         JR NZ,NULUJ
12580         LD HL,(MEZ)
12600         LD (PRAMT),HL
12620         LD DE,#3EAF
12640         LD BC,#00A8
12660         EX DE,HL
12680         LDDR ;PLNENI UDG
12700         EX DE,HL
12720         INC HL
12740         LD (UDG),HL
12760         DEC HL
12780         LD BC,#0040
12800         LD (RASP),BC
12820         LD (RAMTOP),HL
12840         LD HL,#3C00
12860         LD (CHARS),HL
12880         LD HL,(RAMTOP)
12900         LD (HL),#3E
12920         DEC HL
12940         LD SP,HL
12960         DEC HL
12980         DEC HL
13000         LD (ERRSP),HL
13020         LD IY,#5C3A
13040         LD HL,#5CBB
13060         LD (CHANS),HL
13080         LD DE,#15AF
13100         LD BC,#0015
13120         EX DE,HL
13140         LDIR
13160         EX DE,HL
13180         DEC HL
13200         LD (DATADD),HL
13220         INC HL
13240         LD (PROG),HL
13260         LD (VARS),HL
13280         LD (HL),#80
13300         INC HL
13320         LD (ELINE),HL
13340         LD (HL),#0D
13360         INC HL
13380         LD (HL),#80
13400         INC HL
13420         LD (WORKSP),HL
13440         LD (STKBOT),HL
13460         LD (STKEND),HL
13480         LD A,#38
13500         LD (ATTRP),A
13520         LD (ATTRT),A
13540         LD (BORDCR),A
13560         LD HL,#0523
13580         LD (REPDEL),HL
13600         DEC (IY-58)
13620         DEC (IY-54)
13640         LD HL,#15C6
13660         LD DE,#5C10
13680         LD BC,#000E
13700         LDIR
13720         SET 1,(IY+1)
13740         CALL #0EDF
13760         LD (IY+49),02
13780         CALL #0D6B
13800         XOR A
13820         LD DE,(TEXT)
13840         CALL #0C0A
13860         XOR A
13880         LD DE,TEXTA
13900         CALL #0C0A
13920         SET 5,(IY+2)
13940         LD IY,(NAVRAT)
13960         PUSH IY;ADR Z INIT
13980         LD IY,#5C3A
14000         RET
14020 ;------------------------
14040 KONEC   DEFB 0
```

DIATEM

Ivo Křepinský, *Karlovarská 5, 301 12 Plzeň*

V oblasti komunikace člověka s počítačem stále roste úloha dialogu, nejčastěji prostřednictvím displeje a klávesnice. Zvláště mikropočítače jsou pro dialog vhodné již svojí koncepcí. Na druhé straně realizace lepšího dialogového systému není snadná záležitost, navíc je obvykle odtažitá od vlastního řešeného problému, proto často programátor vytvoří jakousi náhražku, která formou dotazů a odpovědí realizuje dialog. Toto řešení je pro programátora výhodné, protože je nenáročné na pracnost; uživateli, a zvláště neznalému uživateli, však přináší obtíže při používání.

DIATEM realizuje dialogovou část programu, umožňuje programátorovi soustředit se plně na vlastní problém, uživateli pak nabízí názorný a srozumitelný dialog.

Výhody DIATEMu

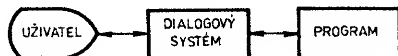
Ze strany *programátora:*
— méně práce (dialog je hotový),
— srozumitelnější program (dialogová část je oddělena),
— oddělení návrhu displeje a jeho ovládání,
— jednoduchý převod programu na jiný počítač (přizpůsobuje se pouze dialogový systém),
— jeden program může zabezpečovat několik činností (při použití přístupových práv).

Ze strany *uživatele:*
— příjemná práce,
— jednotná forma dialogu při různých programech.

DIATEM je realizován pro použití na počítači PMD-85. Jednoduchým způsobem (viz dále) jej však lze přizpůsobit pro libovolný počítač s jazykem BASIC.

POPIS DIATEMu

Dialogový systém zprostředkovává komunikaci mezi uživatelem a programem. Tím je dáno jeho umístění

v systému. To znamená, že veškeré zadávání i veškeré zobrazování se provádí přes dialogový systém. Program je tím jednak zbaven starostí se vstupy a výstupy, jednak se stává hardwarově nezávislým.

Dialog může mít mnoho forem, pro srozumitelnou a jednoduchou obsluhu však jsou nejvhodnější dvě:
— **technika menu** — uživatel si vybírá z nabídky činností (slouží pro řízení činnosti),
— **formulářová technika** — uživatel vyplňuje a opravuje údaje formuláře (slouží pro vstup a výstup dat).

DIATEM umožňuje:
— zobrazení dialogového displeje,
— vstup z položky,
— výstup do položky,
— výběr položky,
— základní editaci zadávaných údajů,
— respektování uživatelských práv pro výběr a zápis.

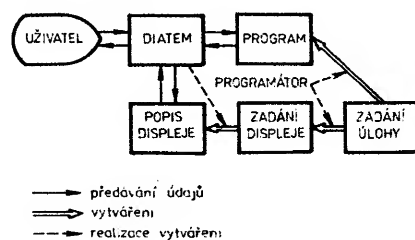
DIATEM je napsán v BASICu v podobě souboru podprogramů, které se připojí k hlavnímu programu.

Základní pojmy

Dialog se uskutečňuje pomocí *dialogového displeje.* Tento displej navrhuje programátor ve tvaru zadání dialogového displeje (pomocí příkazů DATA). Zadání displeje si DIATEM po otevření tohoto displeje při běhu programu mění na vnitřní popis dialogového displeje.

Dialogový displej se skládá z *položek.* S nimi pracuje programátor pomocí funkcí DIATEMu. Funkce umožňují např. vyplnění hodnoty položky, zápis do položky, výběr položky apod. Ke každé položce existují *přístupová práva* pro výběr a zápis. Položka v sobě slučuje vlastnosti bodu menu a údaje formuláře. Má jednotné zadání, popis i funkce, záleží na programátorovi, jak ji využije.

Schéma práce:

Přístupová práva

Pro přístup do položek jsou vytvořeny skupiny uživatelů. Každá skupina má jiná přístupová práva.

Uspořádání do skupin je libovolné, každá skupina může obsahovat libovolné uživatele, každý uživatel může patřit do libovolných skupin. Uživatel má pak práva všech skupin, do kterých patří. Rozdělení do skupin určuje programátor.

Při určování přístupu se porovná množina skupin uživatele s množinou skupin, které mají právo přístupu do položky. Pokud je nalezena alespoň jedna shodná skupina, je přístup povolen.

Informace o skupinách je uložena pozičně, určena polohou bitu ve vektoru; hodnota bitu určuje přítomnost skupiny. Porovnání množin se provádí logickým součinem vektorů. Pokud je výsledek nenulový, nastala alespoň jedna shoda.

Pro speciální typy přístupu lze použít:
— prázdná množina — celý vektor nulový — nikdo nemá přístup,
— univerzální množina — celý vektor jedničkový — všichni mají přístup.

Položky

Položka je z hlediska programu nejmenší, dále nedělitelná část dialogového displeje. Přes ni se pomocí funkcí dialogového systému uskutečňuje dialog.

Položka se skládá z těchto částí:
— *aktivní bod* — bod, na který je možno najet kurzorem, a tak vybrat položku,
— *hodnota* — vlastní hodnota položky (číslo, text atd.).

Každá z těchto částí může chybět, podle toho se rozlišuje použití položky:

akt. bod	*hodnota*	*použití*
—	+	informace, text chyby ap.
+	—	bod menu
+	+	údaj formuláře

Ke každé položce existují dva druhy přístupu:
— možnost výběru aktivního bodu,
— možnost zápisu hodnoty.

Pro každý druh přístupu je v zadání položky uvedena množina skupin, které mají tento druh přístupu povolen.

Pro každou položku může být zadána klíčová klávesa — znaková klávesa, při stisku které se kurzor přemístí na danou položku (urychlení přesunů kurzoru).

Zadání dialogového displeje

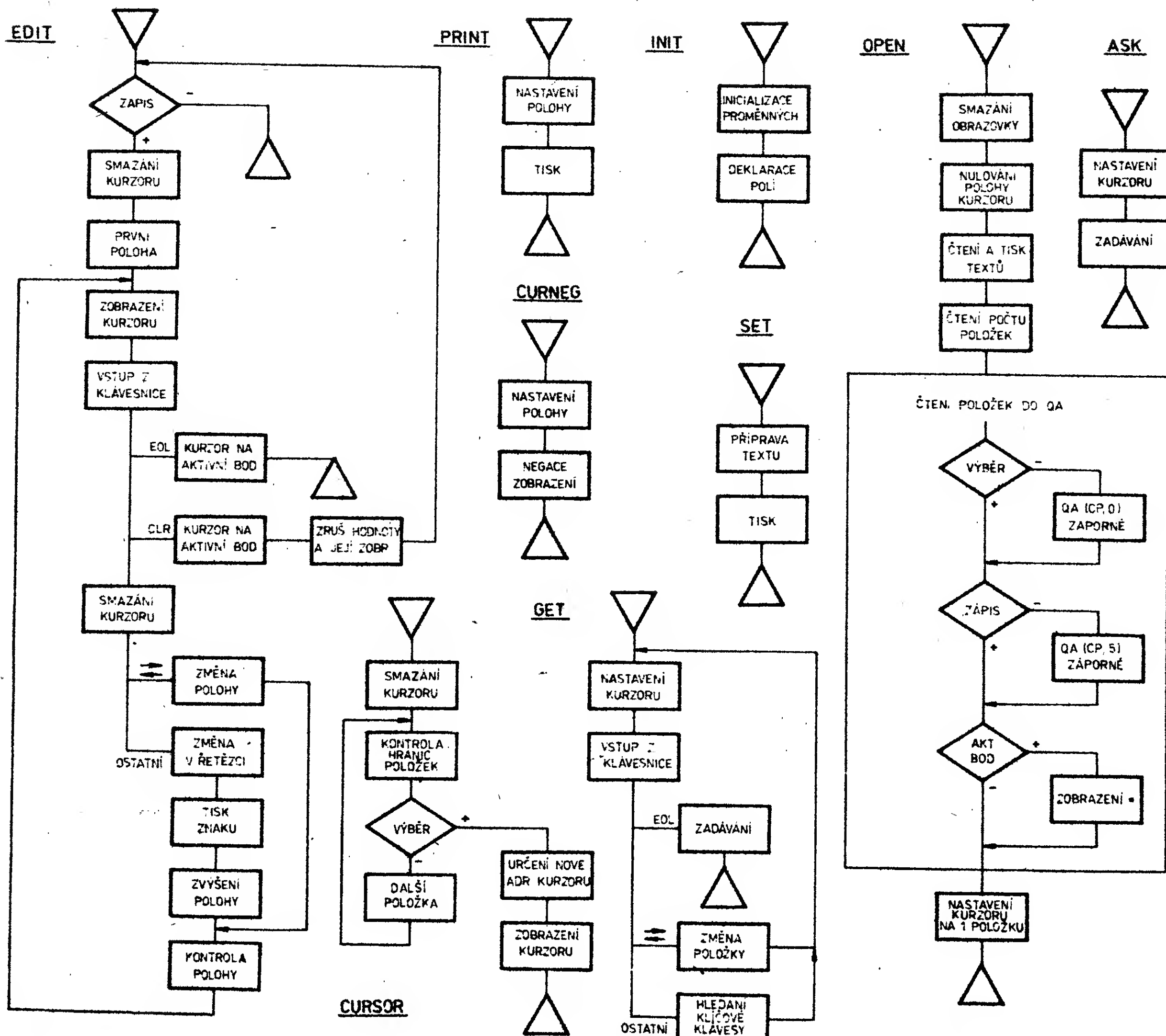
Zadání vytváří programátor jako část svého programu pomocí příkazů DATA. V zadání musí uvést:
— neměnné texty na obrazovce,
— zadání položek.

Zadání je ve tvaru:

zadání textu
:
zadání textu
—1
počet položek (n)
zadání položky 1
:
:
zadání položky n

Zadání textu je ve tvaru:

vodorovná adresa na obrazovce,
svislá adresa na obrazovce,
text.

Zadání položky je ve tvaru:

vodorovná adresa aktivního bodu na obrazovce,
svislá adresa aktivního bodu na obrazovce,
klíčová klávesa (znak),
přístup k výběru položky,
vodorovná adresa hodnoty na obrazovce,
svislá adresa hodnoty na obrazovce,
délka hodnoty (počet znaků),
přístup k zápisu do hodnoty.

Vodorovná adresa klíčového bodu a délka hodnoty jsou v popisu displeje použity k indikaci typu položky, proto musí být nenulová. Neexistence části položky se zadává prázdnou množinou přístupu.

Zadání dialogového displeje může být v programu libovolný počet, jejich rozlišení se provádí před otevřením dialogového displeje příkazem RESTORE číslo řádku.

Popis dialogového displeje

Popis si vytváří dialogový systém při otevření dialogového displeje. Popis je umístěn v poli QA. Je složen z popisu jednotlivých položek, každá položka je umístěna v jednom řádku pole QA takto:

sloupec
0: vodorovná souřadnice aktivního bodu (pokud je zakázán výběr položky, je tento údaj záporný),
1: svislá souřadnice aktivního bodu,
2: klíčová klávesa (ASCII hodnota klávesy),
3: vodorovná souřadnice hodnoty,
4: svislá souřadnice hodnoty,
5: délka hodnoty (pokud je zakázán zápis do hodnoty, je tento údaj záporný).

Popis existuje po celou dobu setrvání daného dialogového displeje na obrazovce (do otevření jiného displeje).

Funkce DIATEMu

Pomocí funkce může program komunikovat s uživatelem. Funkce se volají příkazem GOSUB číslo řádku. Parametry jsou proměnné s vyhrazenými jmény, která jinde v programu nesmějí být použita.

Parametry:
CP číslo položky,
HO$(CP) hodnota položky,
PP přístupová práva uživatele.

U popisu funkcí je vždy uvedeno jejich jméno (má význam pouze pro lepší porozumění), číslo řádky, použité parametry a činnost.

INIT 51000 —
Musí být použita před použitím všech ostatních funkcí, a to pouze jednou v programu; slouží pro inicializaci vnitřních proměnných.

OPEN 52000 vstup: PP
Provádí otevření dialogového displeje pro práci; provede zobrazení textů a aktivních bodů a vytvoří popis dialogového displeje podle zadání dialogového displeje a přístupových práv uživatele; před voláním je nutno zvolit dialogový displej příkazem RESTORE.

CURSOR 53000 vstup: CP
výstup: CP
Provádí nastavení kurzoru na aktivní bod dané položky; pokud tato položka nemá povolen výběr aktivního bodu, zkoušejí se postupně následující položky; výstupní hodnota CP označuje položku, kde se kurzor zastavil.

SET 54000 vstup: CP,HO$(CP)
Způsobí zobrazení řetězce HO$(CP) v hodnotě položky; řetězec je zarovnán doleva, chybějící znaky doplněny mezerami, přebytečné znaky oříznuty.

ASK 55000 vstup: CP
výstup: HO$(CP)
Tato funkce umožňuje vstup z dané položky; kurzor skočí na první znak hodnoty a uživatel může hodnotu vyplnit.

Editační klávesy:
←,→ posun kurzoru,
CLR smazání hodnoty,
EOL ukončení zadávání.

GET 56000 vstup: CP
výstup: CP,HO$(CP)
Umožňuje výběr položky a případný vstup z této položky; kurzor je nastaven na aktivním bodu dané položky, uživatel s ním může pohybovat po aktivních bodech klávesami ← (předchozí položka a → (následující položka) nebo klíčovými klávesami a klávesou EOL

vybrat žádanou položku; pokud nemá položka hodnotu nebo je zakázán zápis (bod menu), činnost funkce končí, pokud položka má hodnotu (údaj formuláře), je další činnost stejná jako u funkce ASK.

Program DIATEM

Použití BASIC-G na PMD-85 přineslo několik omezení:

— *volání a umístění funkcí:*
BASIC-G neumožňuje volání podprogramů jménem, je tedy nutno volat číslem řádku; čísla řádků jsou neměnná, proto je DIATEM umístěn v oblasti 50000—59999, programátor ji nesmí použít.

— *parametry funkcí:*
BASIC-G neumožňuje předávat při volání parametry, proto byly vybrány proměnné, které program musí před voláním funkce nastavit, funkce je pak použije jako vstupní parametry, podobně funkce nastavuje výstupní parametry.

— *lokální proměnné:*
BASIC-G neumožňuje lokalitu proměnných, proto mají v DIATEMu všechny lokální proměnné jméno začínající písmenem Q, programátor tato jména nesmí použít v programu.

DIATEM používá tři hardwarově závislé funkce:

— **vstup z klávesnice:**
je realizován přes podprogram monitoru, volá se funkcí USR(-31583);

— **zobrazení kurzoru:**
kurzor je znázorněn inverzností zobrazení znaku, používají se pro něj proměnné QB$ a QJ$, zobrazování se provádí příkazy BMOVE a BPLOT (podprogram 57200);

— **tisk na určenou polohu** na obrazovce:
BASIC-G neumožňuje tisk na libovolnou polohu na obrazovce, monitor však alespoň částečně ano; je nutno nastavit adresu na obrazovce do paměti na adresách -16322 a -16321 a nulovat polohu tisku pro BASIC na adrese 24065 (podprogram 57100).

Proměnné

Globální proměnné:

NP maximální počet položek, musí nastavit programátor před voláním INIT,
CP číslo položky,
HO$(NP) hodnoty položek,
PP přístupová práva uživatele.

Lokální proměnné:

QA(NP,5) popis dialogového displeje,
QB$ levá polovina kurzoru,
QJ$ pravá polovina kurzoru,
QC vodorovná souřadnice kurzoru,
QD svislá souřadnice kurzoru,
QE vodorovná souřadnice tisku,
QF svislá souřadnice tisku,
QG$ řetězec pro tisk,
QH pomocná proměnná, dočasné hodnoty,
QI pozice znaku při editaci,
QK směr posunu kurzoru po aktivních bodech.

Pomocné podprogramy

Tyto podprogramy jsou volány z funkcí Diatemu, programátor je však může také použít, pokud chce realizovat speciální chování dialogu. Popis podprogramů je stejný jako u funkcí:

PRINT 57100 vstup: QE,QF,QG$
Funkce provádí tisk řetězce QG$ na pozici na obrazovce určenou QE a QF.

CURNEG 57200 vstup: QC,QD
Funkce provádí negaci zobrazení kurzoru na pozici určené QC a QD.

EDIT 57300 vstup: CP,HO$(CP),QA
výstup: HO$(CP)
Funkce provádí vstup do hodnoty položky CP s editací.

POUŽITÍ DIATEMU

Pořadí a počet použití dialogových funkcí jsou libovolné, nejdříve je však nutno nastavit největší počet položek **NP** a provést funkci **INIT.**

DIATEM neprovádí kontrolu zadání dialogového displeje, ani použití funkcí, to je věcí programátora. Pokud se podobná chyba vyskytne, způsobí buď nesprávné chování dialogu nebo ukončení a hlášení chyby BASICu.

Všechny vodorovné a svislé adresy na obrazovce, se kterými se pracuje, jsou takové, jako by byly určeny pro příkaz BMOVE — vodorovné 0 až 47, svislé 0 až 241 (242 nelze použít).

Přístupové množiny se zadávají jako dekadická čísla reprezentující binární vektor. Vektor může mít maximálně 16 míst, tj. může být 16 různých přístupových skupin. Stejným způsobem se určí přístupová práva uživatele nastavením proměnné PP.

Výběr položky pohybem kurzoru klávesami ←, → se provádí podle pořadí zadání položek. Je proto vhodné zadávat položky v pořadí, které odpovídá logickým pohybům kurzoru.

Přizpůsobení pro jiné počítače

DIATEM je možno přizpůsobit pro libovolný počítač s jazykem BASIC, jedinou podmínkou je možnost realizace

— vstupu z klávesnice,
— zobrazení kurzoru,
— tisku na určenou polohu na obrazovce.

Přizpůsobení spočívá v úpravě těchto tří funkcí:

— vstup z klávesnice — řádky 56060, 57330, s tím souvisejí kódy editačních kláves — řádky 56060, 56070, 56100, 57340, 57350, 57360, 57345.

— zobrazení kurzoru — podprogram na 57200.
— přímý tisk — podprogram na 57100.

```
50000 REM
50010 REM *********************
50020 REM *                   *
50025 REM *      DIATEM       *
50030 REM * DIALOGOVY SYSTEM *
50040 REM *      PMD-85       *
50050 REM *                   *
50060 REM *********************
50070 REM
50080 REM
51000 REM
51010 REM *** INIT ***
51020 REM INICIALIZACE DIALOGU
51030 REM
51040 PP=-1:QB$="          ":QJ$="???????
??"
51050 DIM QA(NP,5),HO$(NP):QK=1:RETURN
52000 REM
52010 REM *** OPEN ***
52020 REM OTEVRENI DIALOGOVEHO DISPLEJE
52025 REM DISPLEJE SE ROZLISUJI POMOCI R
ESTORE PRED VOLANIM
52030 REM
52040 GCLEAR:QC=0:QD=0
52050 READ QE:IF QE>=0 THEN READ QF,QG$:
GOSUB 57100:GOTO 52050
52060 READ NP:FOR CP=1 TO NP:READ QA(CP,
0),QA(CP,1),QH,QG$
52070 IF (QH AND PP)=0 THEN QA(CP,0)=-QA
(CP,0)
52080 QA(CP,2)=ASC(QG$+CHR$(0)):READ QA(
CP,3),QA(CP,4),QA(CP,5),QH
52090 IF (QH AND PP)=0 THEN QA(CP,5)=-QA
(CP,5)
52100 QE=QA(CP,0):IF QE<0 THEN 52120
52110 QF=QA(CP,1):QG$="*":GOSUB 57100
52120 NEXT CP:CP=1:GOSUB 57200:GOTO 5300
0
53000 REM
53010 REM *** CURSOR ***
53020 REM NASTAVENI KURZORU NA POLOZKU
53030 REM VSTUP - CP (CISLO POLOZKY)
53040 REM
53050 GOSUB 57200
53060 IF CP<=0 THEN CP=NP
53070 IF CP>NP THEN CP=1
53080 IF QA(CP,0)>=0 THEN QC=QA(CP,0):QD
=QA(CP,1):QK=1:GOTO 57200
53090 CP=CP+QK:GOTO 53060
54000 REM
54010 REM *** SET ***
54020 REM ZOBRAZENI HODNOTY V POLOZCE
54030 REM VSTUP - CP (CISLO POLOZKY)
54040 REM       - HO$(CP) (HODNOTA POLOZ
KY)
54050 REM
54060 QE=QA(CP,3):QF=QA(CP,4):IF QE<0 TH
EN RETURN
54070 QG$=LEFT$(HO$(CP)+"
                    ",ABS(QA(CP,5)))
54080 GOTO 57100
55000 REM
55010 REM *** ASK ***
55020 REM VYZADANI VSTUPU POLOZKY
55030 REM VSTUP - CP (CISLO POLOZKY)
55040 REM VYSTUP - HO$(CP) (HODNOTA POLO
ZKY)
55050 REM
55060 GOSUB 53000:GOTO 57300
56000 REM
56010 REM *** GET ***
56020 REM VSTUP S VYBEREM POLOZKY
56030 REM VYSTUP - CP (CISLO POLOZKY)
56040 REM        - HO$(CP) (HODNOTA POLO
ZKY)
56050 REM
56060 GOSUB 53000:QH=USR(-31583):IF QH=1
37 THEN 57300
56070 IF QH=131 THEN CP=CP-1:QK=-1:GOTO
56000
56100 IF QH=133 THEN CP=CP+1:GOTO 56000
56130 FOR QI=1 TO NP:IF QA(QI,2)=QH THEN
 CP=QI
56140 NEXT QI:GOTO 56000
57000 REM
57010 REM ** POMOCNE PODPROGRAMY **
57100 REM * PRINT *
57110 REM PRIMY TISK NA OBRAZOVKU
57120 REM QE,QF - POLOHA TISKU, QG$ - TE
XT
57130 POKE -16322,QE+64*QF-256*INT(QF/4)
:POKE -16321,195+INT(QF/4)
57140 POKE 24065,0:PRINT QG$;:RETURN
57200 REM * CURNEG *
57210 REM NEGACE ZOBRAZENI KURZORU
57220 IF QC=0 THEN 57250
57230 BMOVE QC-1,QD+1
57240 BPLOT QB$,1
57250 BMOVE QC,QD+1
57260 BPLOT QJ$,1
57270 RETURN
57300 REM * EDIT *
57310 IF QA(CP,5)<0 THEN RETURN
57320 GOSUB 57200:QD=QA(CP,4):QI=1
57330 QC=QA(CP,3)+QI-1:GOSUB 57200:QH=US
R(-31583)
57340 IF QH=137 THEN 53000
57345 IF QH=141 THEN GOSUB 53000:HO$(CP)
="":GOSUB 54000:GOTO 57300
57350 GOSUB 57200:IF QH=131 THEN QI=QI-1
:GOTO 57390
57360 IF QH=133 THEN QI=QI+1:GOTO 57390
57370 HO$(CP)=MID$(LEFT$(" "+HO$(CP),QI)
+CHR$(QH)+MID$(HO$(CP),QI+1),2)
57380 QE=QA(CP,3)+QI-1:QF=QA(CP,4):QG$=C
HR$(QH):GOSUB 57100:QI=QI+1
57390 IF QI=0 THEN QI=1
57400 IF QI>QA(CP,5) THEN QI=QI-1
57410 GOTO 57330
```